

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β'
Τεύχος 376,
Παρασκευή
17 Ιουνίου 1988
Δραχ. 150

ΟΖΑΛ ΠΡΟ ΤΩΝ ΠΥΛΩΝ
●
ΑΝΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΔΙΑΔΟΧΗΣ
●
Ο ΚΟΣΚΩΤΑΣ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ
●
Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΔΙΣΤΑΖΕΙ
●
Η ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ ΤΟΥ ΝΕΦΟΥΣ

ΠΡΟΣ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ
ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ 3, 106 78 ΑΘΗΝΑ ☎ 360.32.34 — 360.13.31

ΔΕΛΤΙΟ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑΣ

Παρακαλώ να μου στείλετε με το ταχυδρομείο ☐, πρακτορείο ☐, τα βιβλία που σημειώνω με ☐. Θα πληρώσω το αντίτιμο μόλις παραλάβω το πακέτο με τα βιβλία που έχω σημειώσει. Για παραγγελίες άνω των 10 βιβλίων δε θα πληρώσω ταχυδρομικά έξοδα.

ΝΕΑΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Επιλεγμένα βιβλία για παιδιά και νέους

για παιδιά από 8 ετών και άνω

Ζωρζ Σαντ Ιστορία ενός αγαθούλη	400	Ι. Δ. Ιωαννίδης Ένα καράβι στη βιτρίνα	500
Φώντας Λάδης ΑΛΚΗΣ Ο ΨΕΥΤΗΣ Ο γάιδαρος που νίκησε το σκυλόφαρο και άλλες ιστορίες	400	Όθφριντ Πρόισλερ Ο Νερουλίνος, το πνεύμα της λίμνης	400
Όσκαρ Ουάιλντ Ο ευτυχισμένος πρίγκιπας	500	Ελένη Σαραντίτη-Παναγιώτου Ο κήπος με τ' αγάλματα	400
Μάνος Κοντολέων Ο Εέ από τ' αστρα	500	Χάρης Σακελλαρίου Ο Σπιθοβολάκης	400
Αθηνά Παπαδάκη Παλιές ιστορίες του κόσμου (Ευρώπη)	500	Ντίνος Δημόπουλος Αν όλα τα πιτσιρικά του κόσμου	600
Αθηνά Παπαδάκη Παλιές ιστορίες του κόσμου (Ασία)	500	Όσκαρ Ουάιλντ Ο εγωιστής γίγαντας	500
Μαρία Μιχαήλ-Δέδε Ινδιάνικοι θρύλοι	400	Νίνα Θεοχαρίδου Ασημένιος ελέφαντας	400
Αλέξανδρος Δουμάς Ιστορία ενός καρυσθαυστή	500	Λάμπρος Πετρίνης Ρωσικά λαϊκά παραμύθια	700
Αλφόνς Ντωντέ Ο Ταρταρέν της Ταρασκόν	500	Φιλίσα Χατζηχάννα Η Ντιντον, ο Παβελάκης μου κι εγώ	700
Ιφιγένεια Αλμπανοπούλου Χόπιτι-Χοπ	300	Α. Α. Μιλν Το σπίτι στη γωνιά του Πουφ	500
Μαρία Μιχαήλ-Δέδε Θρύλοι των ιθαγενών της Αυστραλίας	500	Γιάννης Καλατζόπουλος Τα ρούχα του βασιλιά	400
Έλλη Αλεξίου Μύθοι του Αισώπου	500	Αδελφοί Γκριμ Διαλεχτά παραμύθια	500
Ντίνος Δημόπουλος Ο μαστρο-Πολύξενος κι η παλιοπαρέα του	500	Χανς Κρίστιαν Άντερσεν Διαλεχτά παραμύθια	500
Ι. Δ. Ιωαννίδης Τα τρία παιδιά	500	Σοφία Μιχαλοπούλου Ο Μήτσος και η Μίτση	500

για παιδιά από 10 ετών και άνω

Έλλη Αλεξίου Ρωτά και μαθαίνω	800	Ειρήνη Μάρρα Μια ιστορία για δύο	500
Τζων Στάινμπεκ Το κόκκινο αλογάκι	500	Σοφία Φιλντισιαν Ορέστης	500
Ε. Σαραντίτη-Παναγιώτου Ιόλη, ή Τη νυχτα που ξεχείλισε το ποτάμι	500	Χάρης Σακελλαρίου Διηγήματα των Χριστουγέννων	800
Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη Ο μικρός περιηγητής Τόμος Α'	600	Ευγενία Παλαιολόγου-Πετρώνα Στη χώρα των Φαραώ	500
Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη Ο μικρός περιηγητής Τόμος Β'	600	Σοφία Φιλντισιαν Το Ρηνάκι και άλλα διηγήματα	400
Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη Ο μικρός περιηγητής Τόμος Γ'	700	Νίτσα Τζώρτζογλου Περιπατώντας στους αιώνες	700
Νίτσα Τζώρτζογλου Ο χρυσός δαρκικός	500	Μαρία Πυλιώτου Τα δέντρα που τρέχουν	500
Ράντγιαρντ Κίπλινγκ Απίθανες ιστορίες	500	Σώτη Χριστογιάννη Μύθοι και θρύλοι της Νορβηγίας	500
Νικολάι Βορόνοβ Το κυνήγι των περιστέρων	500	Ανν Τουέιτ Επιχείρηση «Κοκκίνη Άμμος»	600
Νίτσα Τζώρτζογλου Το τσίρκο της Ίρμας	500	Πέτερ Χέρτλινγκ Ο Μπεν αγαπάει την Άννα	400
Ρόμπερτ Λούις Στήβενσον Το νησί των θησαυρών	800	Ντοντάρ Ντουμπάντζε Εγώ, η γιαγιά, ο ήλιος και ο ήλιος	700
Αλέξανδρος Δουμάς Η μαύρη τουλίπα	800	Λούκας Χάρτμαν Άννα-αννά	700
Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη Μύθοι και θρύλοι της Ρώμης	600	Ι. Δ. Ιωαννίδης Καβάλα στο Χρονοδιαβήτη	500
Κάρολος Ντίκενς Χριστουγεννιάτικη ιστορία	500	Λεονάρ ντε Βρις Το βιβλίο των πειραμάτων	600
Ι. Δ. Ιωαννίδης Το άσπρο αλόγο	500	Λεονάρ ντε Βρις Το δεύτερο βιβλίο των πειραμάτων	600
Ι. Δ. Ιωαννίδης Η ιστορία με το γαλάζιο μολύβι	500	Λεονάρ ντε Βρις Το τρίτο βιβλίο των πειραμάτων	600
Κιτακοπούλου Μίρη Ιστορίες των δερβισιάδων	500	Μ. Ε. Σαλτικόβ — Στάντριν Πατέρας και γιος	500
Άντον Τσέχωφ Αστείες ιστορίες	500	Ιούλιος Βερν Οι πειρατές του Αιγαίου	*

για παιδιά από 12 ετών και άνω

Βίκτωρ Ουγκώ Απ' όσα έχω δει	600	Κίρα Σίνου — Ελένη Χουκ-Αποστολοπούλου Το χέρι στο βυθό	500
Χέντρικ Βαν Λουν Η ιστορία της ανθρωπότητας	900	Άλμπερτ Λιχάνοφ Η έκλειψη του ήλιου	500
Όσκαρ Ουάιλντ Το φάντασμα του Κάντερβιλ	500	Ιβάν Τουργκένιεφ Οι αφηγήσεις ενός κυνηγού	500
Τζακ Λόντον Αγάπη για τη ζωή	500	Μαρκ Τουέιν Οι περιπέτειες του Χακ Φιν	950
Τζακ Λόντον Πειρατικές ιστορίες	500	Αιμέ Σόμερφελτ Το χαμένο όνειρο	500
Κατερίνα Γλυκοφρύδη Μελλοίππος	700	Μανόλης Κορνήλιος Πολύ ωραίο τ' όνομά σου, Ελευθερία!	500
Λίτσα Ψαραύτη Στα βήματα του Σαμοθρίου	500	Γιώτα Φωτιάδου-Μπαλαφούτη Ποτέ ξανά	400
Άννα Γκρέτα Βίνπεργκ Μια Πέμπτη του Οκτωβρη	550	Λέων Τολστόι Ιστορίες	700
Νικολάι Βορόνοβ Μάσα, ένα σύγχρονο κορίτσι	500	Γκούντρουν Μερμς Το παιδί της Κυριακής	400
Χάρης Σακελλαρίου Η φωτιά που δε σβήνει	500	Ράντγιαρντ Κίπλινγκ Δάιμονες των κυμάτων	700
Ράντγιαρντ Κίπλινγκ Το ωραιότερο διήγημα του κόσμου	500	Τζακ Σέφερ Σείν, ο άνθρωπος της χαμένης κοιλάδας	600
Ανατόλι Αλέξιν Η τρελή Ευδοκία	500	Μαρκ Τουέιν Οι περιπέτειες του Τομ Σόγιερ	950
Νίτσα Τζώρτζογλου ΣΟΣ — Κίνδυνος	500	Κίρα Σίνου Συνάντηση στους Δελφούς	500
Ανατόλι Αλέξιν Τηλεφωνήστε κι ελάτε	500	Βίκτωρ Ουγκώ Οι Άθλιοι Α' Τόμος	950
Ράντγιαρντ Κίπλινγκ Η εταιρεία Στάλκι & Σία	800	Βίκτωρ Ουγκώ Οι Άθλιοι Β' Τόμος	950
Έρνεστ Χεμινγκουέι Ο γέρος και η θάλασσα	400	Βίκτωρ Ουγκώ Οι Άθλιοι Γ' Τόμος	950
Τζ. Μιντ Φόκνερ Μουνφιλτ (Το μυστήριο του θρυλικού διαμαντιού)	700	Βίκτωρ Ουγκώ Οι Άθλιοι Δ' Τόμος	950
Τζακ Λόντον Ο Ασπροδόντης	*	Βίκτωρ Ουγκώ Οι Άθλιοι Ε' Τόμος	950

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

ΚΩΔΙΚΑΣ

ΠΟΛΗ

ΤΗΛΕΦΩΝΟ

ΠΛΗΝ ΙΕΡΕΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΡΧΙΚΩΝ

ΑΝ ΟΙ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ δεν ήταν σοβαρές, οι σκηνές που διαδραματίστηκαν στους δρόμους της Αθήνας κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του κ. Οζάλ, θα ήταν κωμικές. Οι μόνοι που βρέθηκαν να διαδηλώσουν την αντίθεσή τους στην επίσκεψη του πρωθυπουργού της χώρας που κατέχει την Κύπρο και να εκφράσουν στους δρόμους την αγωνία τους για όσα η εξουσία παζάρευε ερήμην των Ελλήνων πολιτών στον «Αστέρα», ήταν μερικοί ιερωμένοι, λίγοι αριστεριστές και αναρχικοί και ακόμα λιγότερες γυναίκες από την Κύπρο.

ΕΝΤΕΛΩΣ απομονωμένος, πλήττων αφόρητα, ο ελληνικός λαός απείχε επιδεικτικά από τις κινητοποιήσεις εναντίον του Τούρκου πρωθυπουργού και αδιαφόρησε παντελώς για το τι συζήτησε με τον κ. Παπανδρέου, όπως ακριβώς αδιαφορεί για τα κοινά, ακόμα και όταν αυτά είναι τόσο σοβαρά, όσο τα λεγόμενα εθνικά.

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ της χώρας μπορεί να διαπραγματεύεται λοιπόν ό,τι θέλει και κάποιοι να

προσπαθούν να εκφράζουν την αντίρρησή τους αρκεί όμως να μην εμποδίζεται τη κυκλοφορία και ο δημόσιος ύπνος.

ΕΤΣΙ ο κ. Οζάλ θα μπορεί να καταθέτει, ανέξοδα μάλιστα, στεφάνι στον Άγνωστο Στρατιώτη —στους πεσόντες δηλαδή των ελληνοτουρκικών πολέμων— χωρίς να αντιμετωπίζει κανένα πρόβλημα. Οι αστυνομικοί που θα τον προστατεύουν θα είναι χιλιάδες και οι διαδηλωτές μόνον τέσσερις παπάδες, τριάντα μαυροφορεμένες γυναίκες και πενήντα αριστεριστές.

ΕΤΣΙ, οι διαδηλώσεις θα μοιάζουν περιπλανήσεις αναξιοπαθούντων ατόμων στη νεφοσκεπή Αθήνα ή χιμαιρικές έφοδοι στο βασίλειο της βιντεολαγνείας.

ΕΤΣΙ, το σύνθημα «όταν το ράσο παίρνει τη σημαία, η νίκη είναι βεβαία» θα το φωνάζουν μόνο «αριστεριστές», ανήμποροι να βρουν άλλους συμμάχους σε έναν αγώνα που δεν μπορούσε φαίνεται να κερδηθεί.

ΕΤΣΙ, μπορούμε να πάμε κι εμείς σπίτι μας, όχι για να συμβιώσουμε ή να ονειρευθούμε, αλλά για να ανοίξουμε το βίντεο —απόψε παίζει πάλι «τα συντρίμια μιας γενιάς»— και να κοιμηθούμε. Όταν ξυπνήσουμε θα αποδειχθεί ότι όλα αυτά ήταν ένα κακό όνειρο.

ΠΕΡΙ
ΕΧΟ
ΜΕΝΑ

• Περίοδος Β'
• Χρόνος 15ος
• Τεύχος 376
Παρασκευή 17 Ιουνίου 1988
δρχ. 150

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

Β.Χ.	
Ανασχηματισμός: Πολύ κακό για το τίποτα	7
Α. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	
Περί πολιτικού μέλλοντος - αλλά ποιών;	10
ΡΕΠΟΡΤΕΡ	
Ο Κοσκωτάς του Γιώργου	12
ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΛΟΥΛΟΥΔΗΣ	
Ολυμπιακοί 1996: Η μεγαλύτερη μεταπολεμική μωροφιλοδοξία	16
Η πόλη του νέφους	19
Η κρατικοδίαιτη συμπαράταξη	21
ΡΕΠΟΡΤΕΡ	
Αριστερά: 7 χρόνια μετά	22
ΠΑΥΛΟΣ ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΣ	
«Λυδία λίθος» η ανανέωση της Αριστεράς	25

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΓΙΑΧΝΗΣ	
Απεργίες: Η άμυνα των εργαζομένων	26
ΛΑΜΠΡΟΣ ΠΟΛΚΑΣ	
Η «βιβλιοφιλία» των παρασχολικών βιβλίων	28
Μ. ΜΗΤΡΟΣΥΛΗ - Σ. ΜΗΤΡΟΣΥΛΗΣ	
Υπόθεση Γκάλη: Κατανάλωση μύθων και ανθρώπων	30
ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ	
Ο Δουκάκης στο κατώφλι του Λευκού Οίκου	32
ΛΗΔΑ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ	
Συνέντευξη με το σκηνοθέτη Βέρνερ Νέκες	42
Δ.Ι. ΠΑΛΛΑΣ	
Για την Αρχαιολογική Εταιρεία (Β')	44
Κ. ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ	
Οικονομία και πολιτική	48
ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ	
ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ	
ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ	
Να 'τανε το '21 (τοις εκατό)	4
ΗΜΕΡΟΔΗΚΤΗΣ	6
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ	8
ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ	
Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ	11
ΑΝΤΙΛΑΛΟΙ	35
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	
Αρχιτεκτονική, Θέατρο, Εικαστικά, Μουσική, Ειδήσεις	36
ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΕΣ	41
ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ	58
ΕΞΩΦΥΛΛΟ: ΚΩΣΤΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ	

Να 'τανε το '21 (...τοίς εκατό)

του Ελευθερίου Ατατούρκ

ΟΤΑΝ γράφονταν αυτές οι γραμμές η επίσημη επίσκεψη του Τούρκου πρωθυπουργού στην Ελλάδα δεν είχε ακόμα τελειώσει. Ο κ. Τουργκούτ Οζάλ είχε μόλις εγκαταλείψει —κάπως ζαλισμένος είναι αλήθεια— το προεδρικό μέγαρο, όπου είχε ακούσει τον κ. Χρήστο Σαρτζετάκη να του εξηγεί —«ως άλλος Ματαφιάς»— γιατί η Ελλάδα δεν προέρχεται από την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

ΕΜΕΝΑΝ, δηλαδή, άλλες πέντε, περίπου, ώρες μέχρι την ολοκλήρωση της επίσκεψης και ως εκ τούτου δεν υπήρχαν όλα τα στοιχεία του ρεπορτάζ. Παρόλα αυτά υπήρχαν αρκετές πληροφορίες για να επιχειρηθεί ο απολογισμός της επίσκεψης και να αποτιμηθούν «τα κέρδη και οι ζημιές» της κάθε πλευράς από την τρίτη φάση της επιχείρησης Νταβός.

Ο ΑΔΙΑΜΦΙΣΒΗΤΗΤΟΣ κερδισμένος και αυτού του γύρου είναι φυσικά ο κ. Οζάλ κυρίως επειδή κατόρθωσε να αρχίσει, εδώ στην Αθήνα, ο συγκεκριμένος διάλογος για θέματα —Αιγαίο, υφαλοκρηπίδα— για τα οποία η Αθήνα και ο κ. Παπανδρέου (ούτε κουβέντα) δεν ήθελαν να ακούσουν πριν από τον περασμένο Ιανουάριο. Με άλλα λόγια ο κ. Οζάλ ανάγκασε τον κ. Α. Παπανδρέου να αρχίσει να συζητά μαζί του τα εθνικά θέματα της Ελλάδας και όχι τα εθνικά θέματα της Τουρκίας.

Κέρδη και ζημίες

ΑΝ ΚΑΙ δεν υπάρχει ακόμα καμιά συγκεκριμένη δέσμευση του κ. Α. Παπανδρέου, η έναρξη του διαλόγου αποτελεί σημαντική στρατηγική νίκη της τουρκικής διπλωματίας, η οποία πριν από πολλά χρόνια άρχισε να αμφισβητεί τις διεθνείς συμβάσεις που διέπουν το καθεστώς του Αιγαίου, αργότερα εισέβαλε στην Κύπρο και σήμερα κατόρθωσε να συζητά με την Ελλάδα τα θέματα που ήγειρε και δημιούργησε η ίδια. Αν, λοιπόν, εκτιμήσουμε ότι η τουρκική διπλωματία θα συνεχι-

στεί να ασκείται μακροπρόθεσμα με την ίδια συνέπεια τότε μπορούμε να φανταστούμε τι μπορεί να συμβεί στα προσεχή χρόνια.

ΠΡΕΠΕΙ εδώ να σημειωθεί ότι ο μοναδικός ζωτικός χώρος για την Τουρκία είναι σήμερα το Αιγαίο. Η γειτονική χώρα δεν μπορεί να επεκταθεί ούτε πρὸς Νότον —όπου είναι γνωστή η κατάσταση που επικρατεί σήμερα στην περιοχή εκείνη— ούτε πρὸς Ανατολὰς. Αυτό και μόνο δίνει την πραγματική διάσταση της υποχώρησης που διέπραξε ο κ. Α. Παπανδρέου αποδεχόμενος ένα μνημόνιο που αναγνωρίζει και στις δυο χώρες «δικαίωμα χρήσης της ανοικτής θάλασσας και του διεθνούς εναέριου χώρου του Αιγαίου». Γεγονός που έκανε τον κ. Γιλμάζ να ανακράξει θριαμβευτικά «βάλαμε πόδι στο Αιγαίο».

ΠΡΙΝ προχωρήσουμε έχει σημασία να σημειώσουμε ακόμα ότι, ήδη, η Άγκυρα έχει προτείνει να τροφοδοτεί με ενέργεια και πρώτες ύλες τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου και τα Δωδεκάνησα. Λόγω της γειτνίασης των νησιών με τη Μ. Ασία, τα τουρκικά προϊόντα, ακόμα και αν κοστίζουν το ίδιο με τα ελληνικά θα μπορούν να φτάσουν εκεί με σημαντικά λιγότερες δαπάνες μεταφοράς.

ΕΞΙΣΟΥ συγκεκριμένα και σημαντικά είναι και τα άλλα κέρδη του κ. Οζάλ και της Άγκυρας, οι οποίοι μεταξύ άλλων επέτυχαν να:

- νομιμοποιηθεί το τουρκικό καθεστώς από τον «παραδοσιακό αντίπαλό» του·
- να αναγνωρισθεί από την Αθήνα το δικαίωμα της Τουρκίας να χρησιμοποιεί το διεθνή θαλάσσιο και εναέριο χώρο του Αιγαίου·
- να παραπεμφθεί στις καλένδες η προσφυγή της Κύπρου στη ΓΣ του ΟΗΕ·
- να περιορισθεί το θέμα των αγνοουμένων της κυπριακής τραγωδίας σε ένα ανθρωπιστικό θέμα, ενώ είναι κυρίως πολιτικό, και τέλος
- να μπει «από το παράθυρο» στις συνομιλίες θέμα της μειονότητας της Θράκης.

Είναι «αδιάλλακτος»

ο κ. Α. Παπανδρέου;

ΑΠΟ ΤΗΝ άλλη μεριά είναι πολύ δύσκολο και χρειάζεται φαντασία μυθιστοριογράφου, για να διακρίνουμε κάποια κέρδη της ελληνικής πλευράς, εκτός βεβαίως από τη εύσημα που πήρε από τη Δύση ο κ. Α. Παπανδρέου, επειδή νομιμοποίησε το τουρκικό, φασιστικό καθεστώς και έδωσε την ευκαιρία στους στρατοκράτες της Άγκυρας και του ΝΑΤΟ να προωθήσουν σε νέο στάδιο τα σχέδιά τους για τη Μέση Ανατολή και τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα της περιοχής.

ΑΛΛΑ η φαντασία δεν λείπει, όπως φαίνεται, από τις υπηρεσίες του ελληνικού υπουργείου Εξωτερικών. Όπως μάθαμε, τηλεγραφήματα των διαφόρων Γραφείων Τύπου στο εξωτερικό ανέφεραν

αυτές τις ημέρες ότι το σημαντικότερο κέρδος της Ελλάδας από την επίσκεψη του κ. Οζάλ ήταν ότι «ο κ. Α. Παπανδρέου... ανάγκασε τον κ. Οζάλ να διακηρύξει από την Αθήνα τις διεκδικήσεις της Άγκυρας σε βάρος της Ελλάδας». Συνεπώς, «ο Έλληνας πρωθυπουργός θα μπορεί τώρα να δηλώσει διαρκούσης της ελληνικής προεδρίας στην ΕΟΚ, ή στην Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, όπου θα πάει να μιλήσει: «Είδατε, τα λέγαμε εμείς. Οι Τούρκοι είναι αδιάλλακτοι. Εγώ δέχθηκα τον “κλάδον ελαίας” του κ. Οζάλ, αλλά η Άγκυρα δεν υποχωρεί».

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ αυτού του τύπου, εξυπηρετούν μόνον την ανάγκη του κ. Α. Παπανδρέου να εγκαταλείψει το Νταβός, αν ο διάλογος δεν εξελιχθεί κατά τα προσυμφωνηθέντα (βλέπε στη συνέχεια). Και όπως έχουμε γράψει επανειλημμένα το σενάριο «εγκατάλειψη του Νταβός» έχει αρχίσει να εφαρμόζεται από το Καστρί εδώ και αρκετό καιρό. Όποιος αμφιβάλει μπορεί να διαβάσει τους αντιοζαλικούς τίτλους της «Αυριανής» και του «Δημοκρατικού Λόγου» ή των άλλων κυβερνητικών εφημερίδων, που πριν λίγες ημέρες θριαμβολογούσαν για τον «μη-πόλεμο». Μη αιδώς.

ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ τον ισχυρισμό ότι το κύριο κέρδος της ελληνικής πλευράς είναι ο «μη πόλεμος» έχουμε να παρατηρήσουμε ότι πίσω από αυτή τη διακήρυξη δεν υπάρχει καμιά διεθνής εγγύηση. Αντίθετα, η δέσμευση των δυο πρωθυπουργών αποτελεί, όπως παρατήρησε και ο καθηγητής κ. Γ. Τενεκίδης, μόνον μια «συμφωνία κυρίων» (Gentlemen's agreement), μια ηθική δέσμευση δηλαδή, η οποία μπορεί να εκλείψει μαζί τους.

Η ΠΙΘΑΝΗ εγκατάλειψη του Νταβός είναι η μια πλευρά της αντιοζαλικής υστερίας που κατέλαβε αυτές τις ημέρες το συμπολιτευόμενο Τύπο. Η άλλη πλευρά —η πιο ουσιαστική— έχει να κάνει με τη διαμόρφωση του πλαισίου μέσα στο οποίο θα κινηθεί από εδώ και στο εξής ο διάλογος αυτός. Για τον απλούστατο λόγο ότι οι «σκληρές» δηλώσεις των κ. Οζάλ και Παπανδρέου —ιδιαίτερα του τελευταίου— έγιναν για να καλύψουν τη δρομολόγηση του πλαισίου. Όποιος γνωρίζει έστω και λίγο τις διπλωματικές συνήθειες θα συμφωνήσει ασφαλώς ότι αν οι δυο πρωθυπουργοί διαφωνούσαν, ή τα είχαν «σπάσει», θα έκαναν ηπιώτερες δηλώσεις, για να καλύψουν την αποτυχία τους και να περισώσουν το γόητρό τους.

Πλαίσιο εκπτώσεων

ΣΥΜΦΩΝΑ λοιπόν με ασφαλείς πληροφορίες του ΑΝΤΙ, που επιβεβαιώνονται από τον ξένο και τον τουρκικό Τύπο, αλλά και από δημοσιεύματα που είδαν το φως στον ελληνικό, αυτό το deal μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας θα περιλαμβάνει βασικά τα εξής σημεία:

Πρώτον. Μια συμφωνία για την συνεκμετάλλευση της υφαλοκρηπίδας η οποία θα δίνει στην Τουρκία ένα ποσοστό που θα φτάνει μέχρι το 25%. Ήδη, ο κ. Παπανδρέου συνομιλώντας με βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, πριν από την επίσκεψη Οζάλ δήλωνε ότι «μπορούμε να δώσουμε ακόμα και μέχρι το 25% της υφαλοκρηπίδας».

ΞΕΚΙΝΗΣΑΝ βέβαια από το 18% όπως δήλωσε πριν από λίγους μήνες στο ΑΝΤΙ ανώτατος αξιωματούχος του ελληνικού υπουργείου Εξωτερικών: «Ακόμα και το 18% να δώσουμε, δεν θα είμαστε εμείς οι κερδισμένοι»; και τη μισή υφαλοκρηπίδα να γλυτώσουμε τελικά πάλι κερδισμένοι θα είμαστε.

ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ διπλωματικές πηγές περιγράφουν ως εξής την πιθανή εξέλιξη στο Κυπριακό: «Στην αρχή η Άγκυρα θα αποσύρει, σε ένδειξη καλής θέλησης πέντε ως δέκα χιλιάδες στρατιώτες. Στη συνέχεια και αφού υπογραφεί η συμφωνία θα αποσύρει τους μισούς και αργότερα τους υπόλοιπους από τις 35.000. Θα απαιτήσει, όμως, να αναπτυχθούν στην τουρκοκυπριακή περιοχή ισάριθμοι Τουρκοκύπριοι στρατιώτες, στους οποίους και θα μείνει ο βαρύν εξοπλισμός που έχει μεταφερθεί στη Βόρεια Κύπρο. Τέλος, η αποχώρηση θα γίνει εφόσον μέχρι μια ορισμένη ημερομηνία θα εγκαθιδρυθεί στην Κύπρο ένα ομόσπονδο κράτος με δυο ζώνες, στο οποίο

«δεν μπορεί να γίνει μια συμφωνία με μια κυβέρνηση η θητεία της οποίας λήγει».

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ βέβαια που προκύπτει είναι: «θα δεχθούν ο Εβρέν και οι στρατοκράτες του την αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων από την Κύπρο»; Φυσικά, και θα τη δεχθούν, για να μην πούμε ότι όλα αυτά περί αντιθέσεων Εβρέν - Οζάλ και «σκληρού Γιλμάζ» θυμίζουν παραμύθια της Χαλιμάς. Η τουρκική εξωτερική πολιτική είναι μόνον μια και πολύ μακροπρόθεσμη, σε αντίθεση με τη δική μας που διακρίνεται για την πολυπροσωπία, την αντιφατικότητα και το κοντόφθαλμό της. Η απάντηση λοιπόν στο ερώτημα αυτό είναι ότι η Άγκυρα θα αποσύρει τα στρατεύματά της από την Κύπρο για τον απλούστατο λόγο ότι θα μπορεί να τα ξαναστείλει εκεί όταν θελήσει. Ποιος θα τους εμποδίσει άραγε;

ΜΕΝΕΙ τέλος, ως επιμύθιο, η αναζήτηση, για μια ακόμα φορά, των λόγων που ανάγκασαν τον κ. Α. Παπανδρέου να επιχειρήσει αυτό το παιχνίδι, που ξεπερνά όπως αποδείχθηκε την εμβέλειά του. Όλες οι πληροφορίες και οι εκτιμήσεις, αλλά κυρίως τα μέχρι τώρα αποτελέσματα του Νταβός, σε ένα και μοναδικό συμπέρασμα οδηγούν: Ο κ. Α. Παπανδρέου αναγκάστηκε να πάει στο Νταβός επειδή δεν είχε πλέον τι να απαντήσει στους δυτικούς συμμάχους του που τον πίεζαν —οικονομικά κυρίως— την εξουσία του, να δώσει λύσεις που τους συμφέρουν στα ίδια θέματα, αυτός πηγαίνει στο Νταβός και τα χρησιμοποιεί ως όχημα παραμονής στην εξουσία.

Εθνικά θέματα, τις βάσεις και το ΝΑΤΟ. Σήμερα, που οι Αμερικανοί και το ΝΑΤΟ τον πιέζουν, απειλώντας με αντίποινα —οικονομικά κυρίως— την εξουσία του, να δώσει λύσεις που τους συμφέρουν στα ίδια θέματα, αυτός πηγαίνει στο Νταβός και τα χρησιμοποιεί ως όχημα παραμονής στην εξουσία.

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, το στίγμα των καιρών, μας το έδωσαν την περασμένη Τρίτη οι ευδαίμονες Αθηναίοι που όταν ο κ. Οζάλ σιγοτραγουδούσε τον εθνικό ύμνο της χώρας του, μπροστά στον Άγνωστο Στρατιώτη, αγανακτούσαν επειδή τα δρακόντεια μέτρα ασφαλείας παρεμπόδιζαν, μεταξύ των άλλων, την προσέλευσή τους στην οδό Ερμού.

ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ

Σημ. «ΑΝΤΙ». Λόγω αιφνιδίου κωλύματος, ο «Αντήνωρ» δεν μπόρεσε να δώσει την τακτική του συνεργασία. Τον αναπληρώνει, στο δεκαπενθήμερο αυτό, ο «Αντίλογος», με κύριο —και μοναδικό— θέμα αναφοράς την επίσκεψη Οζάλ στην Αθήνα, που σκίασε όλα τα άλλα...

«Τι κάνατε τους άντρες μας, τι κάνατε τα παιδιά μας», ήταν από τα πολλά ερωτήματα που απήλθουναν οι γυναίκες της Κύπρου, στον παρεπιδήμο Τούρκο πρωθυπουργό, Τουργκούτ Οζάλ.

ΣΥΜΦΩΝΑ Εξάλλου, με πληροφορίες που δημοσιεύτηκαν στον ελληνικό Τύπο («Βραδυνή» 16.6) «η ελληνική πλευρά δέχθηκε ουσιαστικά να μην παραπεμφθεί η διαφορά στο δικαστήριο της Χάγης, αλλά σε κάποιο άλλο σώμα "επί τούτου συγκροτούμενο" ad hoc, ενώ η τουρκική εμφανίστηκε να έχει παραιτηθεί ξαφνικά από τη θέση ότι τα νησιά δεν έχουν υφαλοκρηπίδα». Αν η Τουρκία θα πήγαινε στη Χάγη, δήλωσε ο ίδιος ο κ. Παπανδρέου, θα έπαιρνε μόνο το 8% της υφαλοκρηπίδας.

ΣΤΟ ΑΛΛΟ σκέλος της διαπραγματεύσης είναι ένα χρονοδιάγραμμα για την αποχώρηση των τουρκικών στρατευμάτων κατοχής και τη διευθέτηση του κυπριακού. Οι τουρκικές εφημερίδες γράφουν ότι ο Οζάλ είναι διατεθειμένος να αποσύρει ακόμα και 10.000 στρατιώτες κατ' αρχάς, αν η Αθήνα εξασφαλίσει προηγουμένως έναν εποικοδομητικό διάλογο μεταξύ των κ. Βασιλείου και Ντενκτάς. Από όσα γνωρίζουμε ο διάλογος αυτός, ανεξάρτητα από τη μορφή που θα πάρει, πρέπει να θεωρείται γεγονός.

οι Τουρκοκύπριοι δεν θα είναι πολίτες δεύτερης κατηγορίας».

ΘΑ ΠΑΡΑΠΕΜΨΟΥΜΕ τον αναγνώστη στον Τύπο για την περαιτέρω διασταύρωση αυτών των πληροφοριών, όπου, για παράδειγμα, μπορεί να δει πρόσφατες δηλώσεις του προέδρου της Κύπρου με τις οποίες τάσσεται υπέρ μιας ομόσπονδιακής λύσης. Εξάλλου, ο αντιπρόσωπος του κ. Κουεγιάρ στην Κύπρο, ο κ. Φαϋσσάλ πηγαινοέρχεται τελευταία μεταξύ των δυο πλευρών, οι κ. Βασιλείου και Ντενκτάς βρέθηκαν ταυτόχρονα στη Νέα Υόρκη και στο Στρασβούργο ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών κ. Μεσούζ Γιλμάζ συναντήθηκε με τον Κύπριο πρόεδρο κ. Γ. Βασιλείου, παρά τα όσα περί του αντιθέτου λέγονται.

ΚΑΤΙ ΠΟΛΥ συγκεκριμένο κινείται λοιπόν στο κυπριακό και το βυθό του Αιγαίου. Όσο για το χρόνο που θα εκδηλωθούν όλα αυτά, η τουρκική πλευρά είναι πεπεισμένη ότι ο κ. Παπανδρέου θα προχωρήσει μόνον αν κερδίσει και τις επόμενες εκλογές. Γι' αυτό, άλλωστε, ο κ. Οζάλ δήλωσε πριν έλθει στην Αθήνα ότι

Ημερο- δοκτήης

ΤΕΤΑΡΤΗ 1.6.88 — ΤΡΙΤΗ 15.6.88

ΤΕΤΑΡΤΗ, 1.6.88

Κυρίες και κύριοι, ο **Ημερο-
δότης** πνέει τα λοίσθια. Το
ταλαίπωρο **σαρκίο** του δεν
αντέχει άλλο τις δοκιμασίες·
το **πνεύμα** του έχει αρχίσει να
φυραίνεται, το χέρι του να τρέ-
μει. Βουνό τα **γεγονότα** καθη-
μερινά τον συνθλίβουν, πη-
χτρα οι εφημερίδες από **ειδή-
σεις** που απαιτούν **σχολια-
σμό, ειρωνεία, χιούμορ, σαρ-
κασμό**, —κι αυτός νοιώθει να
έχει **στερέψει** απ' όλα. Δεκα-
πέντε μήνες τώρα δάκνει δε-
ξιά κι **αριστερά** —κοντεύουν
να του φύγουν τα δόντια.

ΠΕΜΠΤΗ, 2.6.88

Δεύτερη ημέρα του μήνα
και η κατάσταση δεν έχει **βελ-
τιωθεί**. Προς τι τα μίση, ο αλ-
ληλοσπαραγμός και οι κακίες;
Εις χουν **θανάτου** θα καταγά-
γει ημάς η ζωή.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 3.6.88

Κυκλοφορεί ο **Ημεροδότης**.
Άνοστος, χλιαρός, ξε-
νέρωτος. Γκραν αποτυχία.

ΣΑΒΒΑΤΟ, 4.6.88

Στη **λαϊκή αγορά** της **Καλλι-
δρομίου** κανείς δεν μου δίνει
σημασία, κανείς δεν με ξέρει.
Θα καταλήξω **Κατσιφάρας**.

ΚΥΡΙΑΚΗ, 5.6.88

Όπως όλοι οι **νεοέλληνες**
έχω **δυο κύριες δουλειές** και
τρεις **δευτερεύουσες**. Παρό-
λα αυτά, καταφέρνω να έχω ε-
λεύθερη μια **Κυριακή** στις
δυο. Τούτη είναι η **Κυριακή**

Φτύνει τα **κουκούτσια** της συμφωνίας.

της **σχόλης**. Κάνω σχέδια για
ανάπλαση του **Ημεροδότη**
και της **ελληνικής κοινωνίας**.
Δεν με ικανοποιούν.

ΔΕΥΤΕΡΑ, 6.6.88

Στο **ΠΡΟ-ΠΟ** έπιασα επτά,
στο **Λαϊκό** ούτε τους λήγον-
τες. Στον καθρέπτη παρατη-
ρώ ότι η **αδαμαντίνη** των ο-
δόντων μου πάει κατά διαό-
λου. Η **τερηδών** προσβάλλει
τα πάντα. Δείγμα πως τα δήγ-
ματα δεν θα διαρκέσουν για
πάντα.

ΤΡΙΤΗ, 7.6.88

Ματαίως προσπαθώ να εγ-
κύψω στα **γεγονότα**. Τα δαγ-
κώνω: **γεύση** καμιά, οι **χυμοί**
απουσιάζουν πλήρως. Εγώ
χάνω τη **γεύση** μου ή αυτά εί-
ναι **άνοστα** και **άνευ ουσίας**;

Το **νέφος**, το **όζον**, το **Διο-
ξειδιο** του **Αζώτου**, πρέπει να
είναι υπεύθυνα για όλα.

ΤΕΤΑΡΤΗ, 8.6.88

Μήπως η λύση βρίσκεται
στις **νύχτες**; **Νυχτοδότης** ό-
μως δεν είναι **ωραία λέξη**. **Νυ-
κτοφάγος** θα **πήγαινε καλύτε-
ρα**, αλλά **θυμίζει τον Χορτο-
φάγο**. Αδιέξοδο.

ΠΕΜΠΤΗ, 9.6.88

Φοβερή **έλλειψη** κεριού.
Κανένα **ερέθισμα**, καμιά διά-
θεση για **δήγματα**, ή έστω για
απλές **επιδείξεις**. Στίβα οι ε-
φημερίδες **περιμένουν απο-
δελτίωση**. Κι εγώ **καπνίζω** το
ένα τσιγάρο πάνω στο άλλο,
προσπαθώ **ματαίως** να μάθω
να **κάνω κουλούρες** με τον κα-
πνό που **διώχνω** από τα χείλη.
Είμαι ένας **άχρηστος**, ένα **χα-
μένο κορμί** που δεν ξέρει ού-
τε καν **γραφή** κι **ανάγνωση**.
Μα γιατί **κατάντησα** έτσι;

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 10.6.88

Είναι **ολοφάνερο** ότι **χρειά-
ζομαι βοήθεια**. Μόνος μου
δεν τα **βγάζω** πέρα. Πού να
βρεθεί όμως **αφιλοκερδής**
βοηθός την **σήμερον ημέραν**;
Ανήμερα **θεριά** μόνο **κυκλο-
φορούν** - **μεταμορφωμένα** σε
μειλίχιους αναγνώστες.

ΣΑΒΒΑΤΟ, 11.6.88

Ούτε στη **λαϊκή** δεν **πήγα**
σήμερα. Ποιος **ενδιαφέρεται**

γι' **αγγούρια** και **ντομάτες** ο-
ταν **διακυβεύεται** η **ύπαρξη**
δυο ολόκληρων σελίδων; Με
τι θα **γεμίσουν**; Τι θα **ικανο-
ποιήσει** τους **αναγνώστες**, αυ-
τά τα **αδηφάγα ζώα** που εν-
διαφέρονται μόνο να **κατα-
βροχθίζουν λέξεις** κι **αδιαφο-
ρούν πλήρως** για τη **διαδικα-
σία παραγωγής** τους; Πώς θα
αναμετρηθείς μαζί τους; Είναι
έτοιμοι **κάθε στιγμή** να σε **α-
πορρίψουν**, να **παρατήσουν**
το **κείμενό σου** στη **μέση**, **ανα-
ζητώντας απολαύσεις** που συ
δεν **προσφέρεις**. **Αγνώμονες**,
αχάριστοι: σε **ξεχνούν** **αμέ-
σως**, σα να μην υπήρξες ποτέ.

ΚΥΡΙΑΚΗ, 12.6.88

Πάει, **ξεδοντιάστηκες** για
τα **καλά γερο-ημεροδότη**.
Με **γιαουρτάκια** και **σούπες**
θα **τρέφesai** από **δω** και **πέρα**.
Άλλοι θα **κατασπαράξουν** τις
σάρκες των ημερών, θα **θρυμ-
ματίζουν** τα **κόκκαλα** των **γε-
γονότων**, θα **ρουφάνε** το **με-
δούλι των ειδήσεων**. Εσένα
θα σε **παροπλίσουν** —ότι εί-
χες να **δώσεις**, το **έδωσες**. Εί-
σαι μια **κουρασμένη, στιμμέ-
νη λεμονόκουπα** που δεν αν-
τέχει να **παρακολουθήσει** τη
ροή των **ημερών**.

ΔΕΥΤΕΡΑ, 13.6.88

Σύνελθε **επιτέλους!** Δεν εί-
ναι τίποτα **σοβαρό**, λίγη **ξε-
κούραση** **χρειάζεται**. Να πας
σε ένα **νησί**, δίπλα σε **αμμου-
διά** **απέραντη**. Να **πίνεις ού-
ζα**, να σε **λυώνει** ο **ήλιος**, να
μετράς τ' άστρα, να **βουλιιά-
ζεις** μέσα στο **διάφανο νερό**,
να **λικνίζεις** το **κορμί σου**
στην **ντίσκο**. Η **αδαμαντίνη** θα
επανέλθει, θα **λάμψη** θα **ξανα-
εμφανιστεί**. Μετά, λίγο **τρόχι-
σμα** στους **κυνόδοντες** και θα
είσαι **ξανά εντάξει**. Το σκέ-
φτεσαι να **έπρεπε** να **δαγκώ-
σεις** τον **Οζάλ** που ήρθε **σήμε-
ρα**; Θα **άντεχες** κάτι τέτοιο;

Και η **τύχη** του **δουλεύει...**

Τυχερός είσαι μου φαίνεται
— αν δεν το **έκανες επίτηδες!**

ΤΡΙΤΗ, 15.6.88

Ούτε καν **δυο σελίδες** δεν
μπορείς **πια** να **γεμίσεις...**
Πού οι **καιροί** που **γύρευες** και
τρίτη... Κι αυτή η **μια**, με **ψέμ-
ματα** και **ψυχοπλακώματα**
συμπληρώθηκε. Λες και εν-
διαφέρονται οι **αναγνώστες**
για τη **δική σου ανημπόρια**
και τα **προσωπικά σου**. Ή έ-
χεις **μόνιμη στήλη** κι είσαι **συ-
νεπής**, ή τα **παρατάς** κι **ανα-
λαμβάνει άλλος**. Αυτά **λένε** οι
κανόνες του επαγγέλματος.
Αν δεν σου **αρέσουν**, **βρες άλ-
λο**. Μην τα **θέλεις** όλα, **μονά-
ζυγά**, **δικά σου**. Έχεις **λίγες**
ημέρες καιρό να **σκεφθείς**, να
δοκιμάσεις και να **αποφασί-
σεις**. Πάλι **καλά**: αν ήσουν **η-
μερήσιο**, θα είχες **λίγες μόνο**
ώρες. Το σκέφτεσαι να ήσουν
Ωροδότης ή **Λεπτοδότης**
ή... Εν πάση **περιπτώσει**, το
βασικό ερώτημα είναι: **παρα-
μένεις δότης** ή **γίνεσαι δέ-
κτης**; Η **λύση** του **δείκτη**, ως
μεσοβέζικη, **πρέπει** να **απορ-
ριφθεί**.

Ο **ΚΟΥΡΑΣΜΕΝΟΣ**
ΗΜΕΡΟΔΗΚΤΗΣ

Από την **Αλφαβήτα**, ο **ένας** κρατά το **Γάμα**
και ο **άλλος** τη **Δέλτα**.

Κατά πάσα πιθανότητα, ο ανασχηματισμός θα έχει γίνει όταν θα διαβάσετε αυτές τις πληροφορίες, οπότε ίσως να μην έχουν να σας προσφέρουν τίποτα το νέο. Αποφασίσαμε, όμως, να τις δημοσιεύσουμε, παρόλη την πλήξη που προκαλεί και ο νέος ανασχηματισμός του κ. Α. Παπανδρέου, μόνο και μόνο για να διαπιστώσουμε την... αξιοπιστία των πηγών μας.

Κατ' αρχάς, ο ανασχηματισμός ήταν να γίνει την περασμένη Παρασκευή, αλλά αναβλήθηκε λόγω της πρότασης μομφής του κ. Μητσοτάκη. Ο κ. Παπανδρέου φοβήθηκε πως αν έκανε τον ανασχηματισμό πριν από τη συζήτηση της μομφής, θα αντιμετώπιζε πιθανώς τον κίνδυνο κάποιων διαρροών κατά την ψηφοφορία

δρέου και Αγγέλα Κοκόλα. Γεγονός χαρακτηριστικό της έντασης της μάχης που προηγήθηκε του ανασχηματισμού είναι και η επίθεση που εξαπέλυσε εναντίον του διευθυντού της Ολυμπιακής κ. Αλέκου Ακριβάκη, την περασμένη Πέμπτη από Γενεύης, ο πρόεδρος της ΓΣΕΕ κ. Γ. Ραυτόπουλος.

Για τα παρασκήνια της επίθεσης αυτής θα διαβάσετε σε άλλες σελίδες του περιοδικού. Εδώ σημειώνουμε ότι ο κ. Ραυτόπουλος επιτέθηκε κατά του κ. Ακριβάκη ύστερα από εντολή του κ. Κουτσόγιωργα, επειδή ο πρόεδρος της ΟΑ συνομιλεί με τον κ. Α. Παπανδρέου και όπως λέγεται τον επηρεάζει.

Βέβαια, για να επηρεάσει κανείς τον κ. Παπανδρέου πρέπει να είναι ο τελευ-

Επί του πιεστηρίου

Μόλις η αντίπαλη προς τον κ. Κουτσόγιωργα παράταξη έμαθε όσα θα δημοσίευε το ΑΝΤΙ, έφτασε με «τελεφάξ» η ακόλουθη πληροφορία: Αναπληρωτής υπουργός Προεδρίας θα γίνει, τελικά, ο κ. Κώστας Λαλιώτης.

Την ίδια ώρα, Τετάρτη μεσημέρι, κυκλοφορούσαν και οι εξής πληροφορίες: Βολιδοσκοπείται ο κ. Κ. Σημίτης για υπουργός Εξωτερικών και ο κ. Απ. Λάζαρης αναλαμβάνει επί θεμάτων Υγείας. Τελικά, εσείς ξέρετε καλύτερα...

ΑΝΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ: ΠΟΛΥ ΚΑΚΟ ΓΙΑ ΤΟ ΤΙΠΟΤΑ

στη Βουλή.

Έτσι, σύμφωνα με πληροφορίες της περασμένης Δευτέρας, ο κ. Παπανδρέου αποφάσισε να κάνει τον ανασχηματισμό σήμερα, Παρασκευή 16 Ιουνίου 1987. Οι ίδιες πληροφορίες υποστηρίζουν ότι θα είναι ένας ανασχηματισμός «για το τίποτα» και για την προώθηση του κ. Γεωργίου Α. Παπανδρέου.

Αν και αρκετοί εκ των συνομιλητών του πρωθυπουργού τον συμβούλευσαν ότι «θα ήταν καλύτερα αν ψαλίδιζε λίγο τα φτερά του υιού του», ο κ. Α. Παπανδρέου έκρινε πως πρέπει να κάνει τον κ. Γ. Παπανδρέου αναπληρωτή υπουργό Προεδρίας με αρμοδιότητες τα κρατικά μέσα μαζικής ενημέρωσης, τους Ολυμπιακούς Αγώνες και τον... ΟΤΕ. Δεν μάθαμε, όμως, αν ο κ. Φάνης Τόμπρας θα περάσει υπό την εποπτεία του υιού Παπανδρέου, για να εκδημοκρατισθεί ή για να ασκήσει το επάγγελμα που γνωρίζει καλύτερα.

Το μέλλον, πάντως, του κ. Γ. Παπανδρέου προκάλεσε σκληρές μάχες στο κυβερνητικό στρατόπεδο. Όπως προαναφέραμε, άνθρωποι της στενής εμπιστοσύνης του πρωθυπουργού, τους οποίους εκάλεσε για να του πουν τη γνώμη τους, εξέφρασαν τις επιφυλάξεις τους για τον ανερχόμενο υιόν, αλλά κυρίως για το «μπλοκ δύναμης» που τον υποστηρίζει.

Διασταυρωμένες πληροφορίες αναφέρουν ότι το «μπλοκ» αυτό αποτελείται σήμερα από τους κ. Μένιο Κουτσόγιωργα, Θόδωρο Κατσανέβα, Γιώργο Κατσιφάρα, Αντώνη Δροσογιάννη, Βασίλη Σαραντίτη και τις κυρίες Μαργαρίτα Παπαν-

ταίος που θα του μιλήσει και δεν γνωρίζουμε ακόμα με ποια σειρά του μίλησε ο κ. Ακριβάκης. Είναι όμως βέβαιο ότι λόγω των συναισθηματικών δεσμών του κ. Παπανδρέου με την Ολυμπιακή —οι οποίοι σημειωτέον συνεχίζονται με αμείωτη ένταση— ο κ. Ακριβάκης θεωρήθηκε απειλή για την υπόλοιπη οικογένεια Παπανδρέου, η οποία μεθόδευσε την επίθεση Ραυτόπουλου.

Δεν έχουμε ακριβείς πληροφορίες για τη στάση και τη δύναμη του τρίτου της «αγίας ανόσιας» τριάδας του Καστριού, του κ. Αντώνη Λιβάνη —επειδή ο δεύτερος, ο κ. Μιχάλης Ζιάγκας, είναι αντίπαλος της ομάδας Κοκόλα.

Πάντως, η άνοδος του κ. Γ. Παπανδρέου στην κεραία των ραδιοτηλεοπτικών μέσων θα σημάνει και την αποδυνάμωση του κ. Ανδρέα Χριστοδουλίδη. Ο κ. Παλαιothόδωρος, φίλος του «Γιωργάκη» θα μετακινηθεί από την ΕΤ2 στη θέση του ειδικού γραμματέα αρμόδιου για τα οπτικοακουστικά μέσα του υπουργείου Προεδρίας και θα τεθεί έτσι επικεφαλής ουσιαστικά του Ενιαίου Φορέα, «τύποις» πρόεδρος του οποίου θα παραμείνει ο κ. Χριστοδουλίδης.

Ένας άλλος φίλος του κ. Γ. Παπανδρέου, ο κ. Γ. Σεφερτζής, Γ.Γ. Νέας Γενιάς σήμερα, θα ανοδομηθεί κατά πάσα πιθανότητα σε γενικό διευθυντή της ΕΤ1 και ο σημερινός, ο κ. Σηφουνάκης ζήτησε όπως λέγεται να γίνει Γενικός Γραμματέας του υπουργείου Αιγαίου.

Οι άλλες αλλαγές στην κυβέρνηση θα είναι περιορισμένες και άνευ σημασίας, πράγμα που σημαίνει ότι θα γίνει και άλ-

λος ανασχηματισμός πριν από τις εκλογές. Πάντως, ο κ. Μπαντουβάς θα φύγει και στη θέση του θα πάει ή ο κ. Γ. Κασιφάρας, ή ο κ. Β. Σαραντίτης. Η μετακίνηση του τελευταίου στη θέση του υπουργού συγκοινωνιών από τη θέση του αναπληρωτή υπουργού, που κατέχει σήμερα, θα σημάνει και την οριστικοποίηση της αγοράς των νέων αεροσκαφών της ΟΑ. Ως αναπληρωτής υπουργός Συγκοινωνιών ο κ. Σαραντίτης απαίτησε να πάρει υπό τον έλεγχό του την Ολυμπιακή, αλλά δεν το κατόρθωσε, δυσανεκτήθηκε και από τότε έκανε «λευκή απεργία».

Αν ο κ. Κασιφάρας δεν πάει στο υπουργείο Συγκοινωνιών θα πάρει τη θέση του υφυπουργού Τύπου κ. Δημητράκου, ο οποίος δεν θα πάρει τίποτα. Οι κ. Ρουμπάτης και Κωστόπουλος θα παραμείνουν ως έχουν.

Κατά τα άλλα, η «μελέτη» του ανασχηματισμού έχει σημασία και για έναν άλλο λόγο, πέραν της εξακρίβωσης των νέων συσχετισμών δύναμης στο Καστρί: τον εντοπισμό των οικονομικών συμφερόντων, που εμπλέκονται μέσα, έξω και γύρω από τις ομάδες δύναμης στο κυβερνητικό κόμμα. Για παράδειγμα, από τις αλλαγές στο υπουργείο Συγκοινωνιών θα εξαρτηθεί το μέλλον της Ολυμπιακής για την αγορά της οποίας είναι βέβαιο πλέον ότι ενδιαφέρεται ο κ. Κοσκωτάς. Υπάρχει επίσης το θέμα της ανάθεσης των πτήσεων τσάρτερ σε ιδιώτες, οι μάχες των εκδοτών, οι τηλεπικοινωνίες, οι προμήθειες στο στρατό κτλ. Αλλά για όλα αυτά σε επόμενο τεύχος.

Β. Χ.

αντι δεσσεις

Γλωσσαμύντορες ή αντι-ιμπεριαλιστές;

Όταν δεν ασχολούνται με διώξεις ενοχλητικών λογοτεχνικών κειμένων που έτυχε να σαρκάζουν κατεδαφιστικά το τυπικό της ζωής των караβανάδων, όταν δεν ασχολούνται με το πώς θα αποθαρρύνουν τους αντιρρησίες συνείδησης επιβάλλοντας εξοντωτικές ποινές σε όσους τολμούν να διατρανώσουν τις θέσεις τους, ασχολούνται με τη ...γλώσσα και την εννοιολογική σαφήνεια των λέξεων. Δεν θέλει «Πεντάγωνο» την ονομασία του το υπουργείο Άμυνας, γουστάρει... καθαρότητα και ανεξαρτησία (μην και μας μπερδέψει κανείς με το αμερικανικό «Πεντάγωνο» και μας θεωρήσει εξαρτημένους, αυτό δεν θα το αντέξουμε) και αναθέτει στους σχολαστικούς γλωσσαμύντορες του υπουργείου Παιδείας να επιβάλουν δια της διοικητικής οδού τούτα τα σημαινόμενα.

Δουλειά δεν είχε ο διάβολος...

Οι δότοί κρίνουν κι επικρίνουν

Ποτέ στο παρελθόν η έξοδος από το κτίριο της SWISSAIR στη Γενεύη ενός Έλληνα προέδρου της ΓΣΕΕ δεν προκάλεσε τόση αναστάτωση.

Έχοντας συνεχώς στο νου του την εικόνα των Ελβετίδων αεροσυνοδών, έξαλλος ο κ. Γ. Ραυτόπουλος σταμάτησε στον πρώτο τηλεφωνικό θάλαμο.

Οζάλ, ΟΛΜΕ και Κοσκωτάς αυτόματα ξεχάστηκαν στην ελληνική πρωτεύουσα και οι δημοσιογράφοι πολιόρκησαν στη στιγμή τα γραφεία της Επιτροπής Αξιοκρατικών Τοποθετήσεων του Εθνικού Αερομεταφορέα.

Ειδοποιήθηκε αμέσως ο κ. Ακριβάκης με τον ασύρματο που έχει στο τρίκυκλό του με το οποίο μεταμφιεσμένος μήνες τώρα παρακολουθεί τον κ. Κατσιμπάρδη.

Ασθμαίνων ο πρόεδρος της Ο.Α. δήλωσε πως αφού ερεύνησε το θέμα διαπίστωσε ότι η επιτροπή απέρριψε την ανηψιά του κ. Ραυτόπουλου λόγω της εκπληκτικής ομοιότητάς της με το θείο της. «Καταλαβαίνετε κύριοι» — πρόσθεσε ο κ. Αλέκος με σεμνό χαμόγελο — «ότι ακόμα και οι δικές μου επιτροπές, παρόλη την αφοσίωσή τους στο Κίνημα, έχουν μια κάποια αισθητική. Άλλωστε όλη τη νύχτα σύμβουλοι του κ. Ραυτόπουλου προσπαθούσαν να πείσουν τον κ. Φουστάνο να επέμβει χωρίς τελικά να το κατορθώσουν».

Σε ερώτηση δημοσιογράφου αν στα AIRBUS που παρήγγειλε ο κ. Ακριβάκης σχεδιάστηκαν κοντύτερες πλάτες καθισμάτων ώστε οι επιβάτες να βλέπουν

ποιος τους σερβίρει, ο πρόεδρος της Ο.Α. είπε πως θα ερευνήσει το θέμα.

Το ΑΝΤΙ θεωρεί ανακριβή και κακόβουλη την πληροφορία πως ο κ. Ακριβάκης θέλει να τιμωρήσει με τα στρουμφάκια του τους Έλληνες επιβάτες, επί τη αναχωρήσει του, επειδή δεν μετέφεραν τα εκλογικά τους δικαιώματα στη Θήβα.

Το πιο απίθανο στην όλη ιστορία είναι βέβαια ότι αίφνης ο κ. Ραυτόπουλος εξανέστη για «μη αξιοκρατική επιλογή» και «σικέ εξετάσεις» ενώ είναι γνωστό ότι δοτός αυτός, μπήκε χωρίς εκλογές και εξετάσεις στη ΓΣΕΕ.

Αδύνατο να βρούμε κάτι σωστό σε όλη αυτή την ιστορία.

Κουτλού και Σαργκίν

Η δίκη των ηγετών του Ενιαίου Κομμουνιστικού Κόμματος της Τουρκίας Κουτλού και Σαργκίν, σχεδόν ταυτόχρονα με την επίσκεψη του Τούρκου πρωθυπουργού Τουργκούτ Οζάλ στην Αθήνα αποτελεί τη μεγαλύτερη απόδειξη για την καταπάτηση των δημοκρατικών και ατομικών δικαιωμάτων στην Τουρκία. Η νομιμοποίηση όλων των πολιτικών κομμάτων και ιδεολογιών από το καθεστώς του Εβρέν και η αποκατάσταση των δημοκρατικών ελευθεριών, με αφορμή τη δίκη των Κουτλού - Σαργκίν και δεκαεσάρων ακόμη συγκρατούμενων τους, είναι αίτημα που τώρα μπορεί να πάρει διεθνείς διαστάσεις.

Η αλληλεγγύη ιδιαίτερα από την ελληνική πλευρά, που έχει πρόσφατη ακόμα την εμπειρία της δικτατορίας, οφείλει να επεκταθεί έξω από την Ελλάδα και ιδιαίτερα στην Ευρώπη. Η μη αποφυλάκιση των πολιτικών κρατούμενων στην Τουρκία, οι δίκες και η καταστρατήγηση των δικαιωμάτων των κομμάτων και των λαών της Τουρκίας είναι άρνηση της δημοκρατίας.

Η δίκη των Κουτλού και Σαργκίν μπορεί να εκφράσει την αλληλεγγύη και συμπαράσταση ακόμη περισσότερων δυνάμεων στην Ευρώπη και σε όλο τον κόσμο προς όλους όσους αγωνίζονται στην Τουρκία για την πλήρη αποκατάσταση των δημοκρατικών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των ατομικών και συλλογικών ελευθεριών. Η απελευθέρωσή τους θα είναι ένα μεγάλο βήμα για τον αγωνιζόμενο λαό της Τουρκίας.

Οι «Παντελάκηδες»

Οι βιαιοπραγίες του πρώην Αττικάρχη Γ. Παντελάκη και των ανθρώπων του εναντίον του βουλευτή Στάθη Παναγούλη την περασμένη Πέμπτη (9/6) στην αίθουσα του δικαστηρίου και τα όσα ακούστηκαν («κομμοῦνι θα πεθάνεις...» κλπ.) είναι χαρακτηριστικά μιας νοοτροπίας που υποτίθεται είχε μείνει στο παρελθόν. Ο κ. Παντελάκης είχε κάνει αγωγή εναντίον

«Να χρησιμοποιείτε με
σχολαστικότητα»

ανεξίτητα τμήματα της Χ.Υ.

του ΥΠΕΠΘ

2. Μεταπολεμικές υπηρεσίες και

Ν.Π.Δ.Δ. αρμοδιότητας του

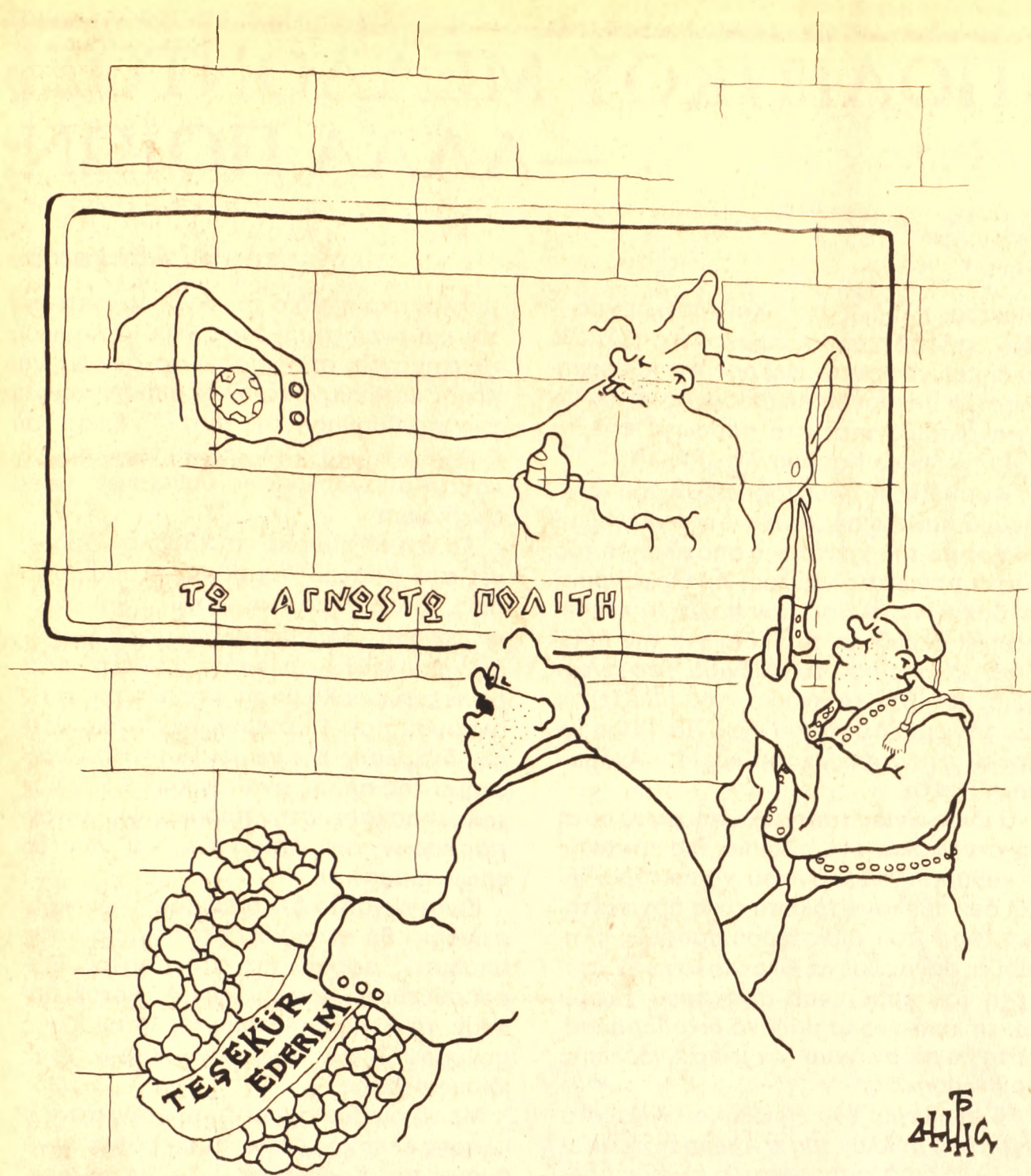
ΥΠΕΠΘ.

Υστερα από επιστολή του κ. Υπουργού Εθνικής Άμυνας προς τους κ.κ. Υπουργούς και Υφυπουργούς, σχετικά με τη χρήση του όρου "Πεντάγωνο" τόσο στον προσηλικό λόγο όσο και στο γραπτό και η χρήση του όρου αυτού σε δημόσια έγγραφα, προκαλούσε να ενημερώσετε τους υπαλλήλους σας να χρησιμοποιούν με σχολαστικότητα στην αλληλογραφία και στα υπηρεσιακά έγγραφα τον τίτλο "Υπουργείο Εθνικής Άμυνας" και ουσικά να αποφεύγουν και στον προσηλικό λόγο τη χρήση του όρου "Πεντάγωνο".

Ε.Υφ.

Ο Προϊστ. της Δ/σεως

Επικεφαλ. Δ/σεως

του βουλευτή Στάθη Παναγούλη μετά την καταγγελία του τελευταίου στη Βουλή στις 20 Απριλίου σύμφωνα με την οποία ο Παντελάκης κατέδωσε στη δικτατορία το 1969 τον 20χρονο τότε Γ. Μωράκη συνεργάτη του αντιστασιακού Αλέξανδρου Παναγούλη. Αποτέλεσμα ήταν να παυθεί ο Παντελάκης από τη θέση του.

Ο Παντελάκης προτίμησε, με όσους είχε μαζί του στο δικαστήριο, αντί να καταρρίψει τη φοβερή και αποκαλυπτική αυτή καταγγελία να γρονθοκοπήσει τον βουλευτή. Βέβαια το θέμα δεν είναι μόνο η στάση του Παντελάκη που απ' όσα έπραξε δείχνει ότι την τροφοδοτεί το μένος του αντικομμουνισμού, αλλά και η ευθύνη όσων μέχρι τώρα τον είχαν επικεφαλής διάφορων υπηρεσιών στην Αστυνομία, τον προήγαγαν σε στρατηγό και του έδωσαν —ευτυχώς για λίγο, εξαιτίας όσων αποκάλυψε ο Παναγούλης— τη θέση του Αττικάρχη. Πόσοι άραγε «παντελάκηδες» υπάρχουν ακόμη;

Για φανταστείτε τέλος αυτόν τον άνθρωπο να προίσταται σε θέση - κλειδί της Αστυνομίας. Τι να πρωτοθαυμάσεις; Τον αντικομμουνισμό ή την επίδειξη τραμπουκισμού;

Τα πιστόλια των αστυνομικών

Την Τρίτη, 14/6, ο αστυφύλακας Θ. Μακρής σκότωσε εν ψυχρώ με 5 σφαίρες τον 35χρονο μηχανικό του Εμπορικού Ναυτικού Θ. Κρητικό. Δεν είναι η πρώτη φορά που συμβαίνει κάτι τέτοιο. Όπως και άλλα περιστατικά, που αστυνομικοί «δι' ασημαντον αφορμήν» τραβάνε τα πιστόλια τους και τα αδειάζουν σε ανύποπτο πολίτη. Αλλά συμβαίνουν και πολλά ατυχήματα σε οικογένειες αστυνομικών που δεν είναι τον τελευταίο καιρό σπάνιο φαινόμενο, το αντίθετο.

Υποτίθεται ότι οι αστυνομικοί προστατεύουν τον πολίτη, αλλά και παρεμβαίνουν αποτρεπτικά σε καυγάδες, «νταηλίκια» κλπ. και πολλές φορές συμβαίνουν όταν εκτελούν υπηρεσία ή όταν βρίσκονται εκτός υπηρεσίας. Όλα όμως αυτά τα γεγονότα δείχνουν ότι επιτέλους οι αστυνομικοί θα πρέπει να αφοπλιστούν. Τι χρειάζεται το όπλο στο σπίτι του ο αστυφύλακας ή τι το χρειάζεται όταν τελειώνει από «μάχιμη υπηρεσία» και πάει να τα πει; Αντιμετωπίζουν καλύτερα την εγ-

κληματικότητα με το πιστόλι «στην τσέπη» 24 ώρες το 24ωρο;

Μάλλον όχι. Να αφοπλιστούν λοιπόν και μόνο σε ελάχιστες αναγκαίες περιπτώσεις να οπλοφορούν και στη συνέχεια να παραδίδουν τα όπλα τους στο Αστυνομικό Τμήμα. Αυτό αν δεν μας απάτα η μνήμη μας συμβαίνει και σε άλλες χώρες που μάλιστα έχουν μεγαλύτερη εγκληματικότητα από ό,τι η δική μας. Ο «στρατηγός» που «ακουμπά τρομοκράτες» τι λέει για όλα αυτά;

«Ηλεκτροσόκ»

Από θέση αρχής είμαστε εναντίον των πειραμάτων που χρησιμοποιούν τον άνθρωπο. Πειράματα με «πειράματα» όμως έχουν διαφορά. Άλλωστε, όλοι γνωρίζουν πώς μπορεί και από ποιους να χρησιμοποιηθούν πειράματα, με άλλες σκοπιμότητες με τη συναίνεση της κοινωνίας μάλιστα και χωρίς καμιά αντίδραση. Και σε όσα χρησιμοποιούνται άνθρωποι και σε όσα δεν χρησιμοποιούνται.

Η απόσταση όμως από την καταγγελία και αποκάλυψη αυτών των πειραμάτων με την έρευνα που έκανε ο τομέας ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης σε Κέντρο Νεοσυλλέκτων του Στρατού στον Κάμπο Σερρών είναι μεγάλη.

Η καταδίκη της έρευνας μέσα από την εικόνα του «ηλεκτροσόκ» και συνεπώς του απάνθρωπου δεν ήταν τίποτα λιγότερο από ένα «ηλεκτροσόκ» στην κοινή γνώμη με κύριο στοιχείο όμως την παραπομπή στο φόβο και την έξαψη της φαντασίας, που προκαλούν τέτοιες εικόνες όπως π.χ. ο βιασμός. Είναι μια πλευρά ενός λαϊκισμού.

Το «πείραμα» αντιμετωπίσθηκε ακριβώς με αυτόν τον τρόπο. Δικαιολογημένα επομένως εντάθηκαν οι υποψίες ότι ορισμένους δεν τους «βόλευε» επειδή έθετε θέμα βελτίωσης και αλλαγής των συνθηκών διαβίωσης στο στρατό.

Από την άλλη είναι γνωστό ότι κάθε εξουσία χρησιμοποιεί συμπεράσματα ερευνών για να ανανεώσει και εκσυγχρονίσει τις διαδικασίες κοινωνικού ελέγχου και χειραγώγησης. Ιδιαίτερα για το στρατό που αποτελεί από τη φύση του αυταρχικό και εξουσιαστικό μηχανισμό. Η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στο στρατό και ευρύτερα ο εκδημοκρατισμός δεν «χωράνε» όμως σε όποιες έρευνες. Προϋποθέτουν άλλες διαδικασίες, οι οποίες δυστυχώς, δεν υπάρχουν.

Από αυτή την άποψη το «πείραμα» δεν χρειαζόταν καν, ιδιαίτερα στο βαθμό που χρησιμοποιούσε ως στοιχεία της έρευνας ανθρώπους. Και δεν είναι μόνο η αντίθεση στην αξιοποίηση και τη χρήση του από άλλους μηχανισμούς που οδηγεί σε ένα τέτοιο συμπέρασμα. Αυτό όμως είναι άλλο ζήτημα από την αγοραία καταδίκη όσων ερευνητών, έφτιαξαν και προχώρησαν αυτή την έρευνα.

Γ.Φ.

ΠΕΡΙ «ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ» —ΑΛΛΑ ΠΟΙΩΝ;

του Α. Αθανασίου

Η εκτίμηση του πρωθυπουργού κατά την τελευταία συνεδρίαση της Ολομέλειας της Βουλής για το «πολιτικό μέλλον του προέδρου του Σώματος», αν δεν περιέπλεξε, πάντως δεν διασαφήνισε τα μελλοντικά σχέδια του κ. Α. Παπανδρέου.

Βέβαια, η «έντυπος φωνή» του αντιπροέδρου της κυβέρνησης και υπουργού Δικαιοσύνης Αγαμέμνονα (το χυδαϊστί Μένιος έχει εγκαταλειφθεί) Κουτσόγιωργα έσπευσε, την επομένη της πρωθυπουργικής δήλωσης, να προεξοφλήσει ότι «ο Ανδρέας προορίζει για υψηλά αξιώματα τον Πρόεδρο της Βουλής».

Η σπουδή των «κύκλων Κουτσόγιωργα» είχε διπλό στόχο:

Πρώτον: Να καλλιεργήσει το έδαφος για τη μελλοντική υποψηφιότητα του κ. Αλευρά για την Προεδρία της Δημοκρατίας, μετά βέβαια την εκπλήρωση του «ραντεβού» του κ. Σαρτζετάκη τον «Μάρτιο του 1990 με τους φωτογράφους», θέτοντας ταυτόχρονα εκ ποδών το σημαντικότερο εμπόδιο στην ικανοποίηση των μελλοντικών πολιτικών βλέψεων του σημερινού αντιπροέδρου της κυβέρνησης και υπουργού Δικαιοσύνης.

Ο κ. Κουτσόγιωργας μετά τη «χρέωση Σαρτζετάκη» αναζητεί τρόπους να εξοφλήσει προς το Καστρί το «χρέος» και ταυτόχρονα να υποδείξει στον ένοικο της Ηρώδου Αττικού ότι το «ελευθεριάζον πνεύμα» απομακρύνει και την αμυδρότερη πιθανότητα να ανανεωθεί το «ραντεβού με τους φωτογράφους» για το Μάρτιο του 1995, προκειμένου «να ολοκληρώσει το έργο του».

Δεύτερον: Να πείσει το Καστρί, κατά το προηγούμενο Καραμανλή - Τσάτσου, ότι η προώθηση του κ. Αλευρά στην Προεδρία της Δημοκρατίας, αποτελεί την ασφαλιστική δικλείδα για τα απώτερα σχέδια του Ανδρέα προς την Ηρώδου Αττικού, σε αντίθεση με τις σημερινές δυσκολίες, που ανακύπτουν από την εμμονή του κ. Σαρτζετάκη «να ολοκληρώσει το έργο του».

Η εσπευσμένη εκδήλωση των σκέψεων Κουτσόγιωργα δεν αποσυμπλέκεται από τις πληροφορίες, που περιγράφουν το στενό πρωθυπουργικό περιβάλλον και τοποθετούν τον Ανδρέα ολίγους μήνες μετά τις προσεχείς εκλογές —η αυτοδυναμία του ΠΑΣΟΚ θεωρείται «δεδομένη» από την ηγεσία του Κινήματος— να χαράζει ρότα προς την Προεδρία της Δημοκρατίας και τον Γιάννη Αλευρά προς την πρωθυπουργία.

Το ενδεχόμενο αυτό —και το αντιλαμ-

βάνεται πλήρως ο κ. Κουτσόγιωργας— δεν επιτρέπει την παραμικρότερη ελπίδα ο σημερινός αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και υπουργός Δικαιοσύνης να δει να επαναλαμβάνεται στο πρόσωπό του το προηγούμενο Καραμανλή - Ράλλη.

Αντίθετα, η προεδροποίηση του κ. Αλευρά και συνακόλουθα όταν «έλθει το πλήρωμα του χρόνου» η αποχώρησή του από το ανώτατο αξίωμα, προκειμένου ο Ανδρέας να κλείσει τον πολιτικό κύκλο, αφήνει ελεύθερο το πεδίο για την πρωθυπουργοποίηση του Μένιου, στο αναγκαίο, μεταβατικό στάδιο, που απαιτείται για την εμπέδωση του Γιωργάκη Παπανδρέου στην ηγεσία του «μετά - Ανδρεϊκού» ΠΑΣΟΚ.

Ο ίδιος ο γιος του πρωθυπουργού αυτή τη στιγμή και στο πλαίσιο της τακτικής —καθαρά προεκλογικού χαρακτήρα, αν και δεν ομολογείται από τους αρχιτέκτονές της— του «αριστερού προφίλ», πλησιάζει οργανωμένα κι ανοργάνωτα στελέχη του ευρύτερου αριστερού χώρου και τα καλεί, «όλα μαζί να οικοδομήσουμε το μεγάλο κόμμα της μετα-Ανδρεϊκής Αριστεράς»!

Η αναφορά του πρωθυπουργού στο «πολιτικό μέλλον του κ. Αλευρά» έχει και μία άλλη διάσταση: είναι μία έμμεση προειδοποίηση προς δελφίνους και υποδελφίνους, ότι κυρίαρχος του παιχνιδιού μέσα στο κόμμα παραμένει ο ίδιος κι αυτός θα κρίνει ποιος, πότε και πώς θα τον διαδεχθεί.

Ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ δεν αγνοεί, άλλωστε, ότι σε σύγκριση με τον Μένιο, ο πρόεδρος της Βουλής διαθέτει μία ευρεία επιβολή στο κοινοβουλευτικό σκέλος του κόμματος και είναι αποδεκτός από την κεντρογενή εκλογική μάζα, που αποτελεί και τη ραχοκοκκαλιά του κινήματος.

Τα στοιχεία αυτά κλίνουν τη ζυγαριά της προτίμησης του πρωθυπουργού προς τον Αλευρά. Και στο σημείο αυτό υπάρχει, σύμφωνα με πληροφορίες, απόλυτη ταύτιση των σκέψεων Ανδρέα και περιβάλλοντος Γιώργου Παπανδρέου.

Ο τελευταίος κρίνει ότι αν οι περιστάσεις το απαιτήσουν και ο σημερινός πρωθυπουργός μεταπηδήσει στην προεδρία της Δημοκρατίας θα είναι πάρα πολύ δύσκολο οποιοδήποτε άλλο στέλεχος του ΠΑΣΟΚ, στην πρωθυπουργία και την ηγεσία του κόμματος, εκτός του Αλευρά, να συγκρατήσει τη συνοχή του και παράλληλα να είναι ακίνδυνο για τη δική του —του Γ. Παπανδρέου— πολιτική πορεία.

Είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι στα

μελλοντικά σχέδια του Ανδρέα εντάσσεται και αναζήτηση ενός νέου εκλογικού συστήματος, το οποίο, όμως, δεν θα 'ναι μονής κατεύθυνσης, αλλά διπλής: και για την υποβοήθηση της αυτοδυναμίας του ΠΑΣΟΚ και για την εξουδετέρωση των «αντι-Παπανδρεϊκών» δυνάμεων μέσα στο κόμμα.

Το στενό ηγετικό περιβάλλον προτείνει στο Καστρί, σύμφωνα με πληροφορίες, το σύστημα των «τριών εικόνων»:

● Αύξηση στους πενήντα των «αριστίνδην» βουλευτών, οι οποίοι θα εκλέγονται σε περιφερειακή βάση, στα πλαίσια της ισχύουσας σε 13 διαμερίσματα διοικητικής διαίρεσης της χώρας και κατά το σύστημα της απλής αναλογικής. Το τελευταίο αποσκοπεί στην παράκαμψη των αντιδράσεων της Αριστεράς και των μικρών κομμάτων.

Είναι ευνόητο ότι η επιλογή των «αριστίνδην» θα στηριχθεί στο τεκμήριο της απόλυτης αφοσίωσης στο Καστρί. Επιπρόσθετα οι «αριστίνδην» θα μετακυλήσουν την επιρροή τους σε ισάριθμους συνυποψήφιους τους της αυτής με τους ίδιους στάσης.

Με τη διαδικασία αυτή προσδοκάται ο πλήρης έλεγχος στους βασικούς μηχανισμούς του Κινήματος, που αν συνδυασθεί με την καθιέρωση της εκλογής των βουλευτών, με σταυρό ή άνευ, σε βάση περιφέρειας και όχι νομού, τότε επιτυγχάνεται η ολοκληρωτική εκμηδένιση του βουλευτή, ως τοπικού παράγοντα.

Το ΠΑΣΟΚ δεκατέσσερα χρόνια από την ίδρυσή του και στο τέλος της δεύτερης κυβερνητικής θητείας του, βρίσκεται στο στάδιο υπερκέρρασης του δόγματος «ο πρόεδρος έφα», ενώ η αγωνία των στελεχών, που συστοιχήθηκαν στο κίνημα από καθαρώς ιδεολογικά κριτήρια, συγκλίνει στην αναζήτηση μιας ιδεολογικής και πολιτικής πλατφόρμας ανεξάρτητης από την προσωπικότητα του σημερινού προέδρου του.

Ακριβώς αυτές οι διεργασίες, που προς το παρόν περιορίζονται στην «αριστερή πτέρυγα» του Κινήματος, εκτιμάται από το Καστρί ότι συνιστούν το μεγαλύτερο κίνδυνο για τη μετα-Ανδρεϊκή περίοδο. Το ηγετικό πρόβλημα αυτή τη στιγμή προσδιορίζεται: πώς θα εξουδετερωθούν οι ανεπιθύμητοι.

Πολλοί συνδυάζουν το «πολιτικό μέλλον του κ. Αλευρά» με την επίλυση, προς όφελος του Καστριού, αυτού του προβλήματος...

ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΟ!
ΑΣ ΤΟΥΣ ΧΟΡΙΣΕΙ
ΚΑΠΟΙΟΣ.

ΜΗΝ ΑΝΗ-
ΕΥΧΕΙΤΕ ΚΥΡΙΑ ΜΟΥ..
ΣΤΗΝ ΔΙΠΛΟΜΑΤΙΑ, ΟΣΟ
ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΜΑΧΑΙΡΟΝΟΝΤΑΙ
ΤΟΣΟ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΣΥΜΦΟ-
ΝΙΕΣ ΕΧΟΥΝ ΥΠΟΓΡΑΦΕΙ
ΑΠΟ ΠΡΙΝ.

ΚΑΛΟΣ ΗΡΘΕ
ΟΣ ΑΛ'

14.6.88
ΙΩΑΝΝΟΥ

του Γιάννη Ιωάννου

του Ρεπόρτερ

ΕΝ αρχή ην το ΕΝΑ. Αρχής γενομένης μύρια όσα έπονται: τράπεζες, έντυπα, ποδοσφαιριστές, ασφάλειες και πάλι άλλα έντυπα και τα εριουργεία δεν εξαιρούνται από τα αγαθά που περισυνελέγησαν. Τελευταίο απόκτημα το προπύργιο του καραμανλισμού η εφημερίδα ΒΡΑΔΥΝΗ. Η κοσκωτική παραφιλολογία έχει τόσο εμπλουτισθεί τα τελευταία δυο χρόνια και οι πληροφορίες για τις δραστηριότητες και οι πιθανολογήσεις για το παρελθόν του «δρ» Γ. Κοσκωτά συγκροτούν κιόλας τον πρώτο τόμο μιας επιστημονικής φαρσοκωμωδίας.

Όταν πριν από ένα μήνα περίπου γνωστοποιήθηκε η απορρόφηση και της «Βραδυνής» ο Τύπος αντιμετώπισε —μετά τον πρώτο αιφνιδιασμό— την όλη υπόθεση σαν είδηση μετά ή άνευ σχολιασμού. Στο παρασκήνιο όμως άρχισαν και πάλι οι διασκέψεις και οι διαβουλεύσεις των εκδοτών. Δηλαδή, και για να χρησιμοποιήσουμε τη γλώσσα των κοσκωτικών «24 ωρών»: «Η βασική πεντάδα του “κατεστημένου” στο χώρο του Τύπου —ο Χρηστάκης Λαμπράκης, ο Άρης Βουδουράκος (ο φίλος μου), ο Μπόμπολας, ο Κουρής και ο Τεγόπουλος (ο ιδιοκτήτης της εφημερίδας των συντακτών...) —τα ξαναβρήκαν. Άρχισαν πάλι τις “συνωμοτικές” επαφούλες και πήραν τις πρώτες αποφάσεις τους».

Οι «24 ώρες» είναι ως εδώ σωστές. Έτσι, το Σάββατο 11 Ιουνίου εμφανίστηκε «ως κεραυνός εν αιθρία», στην «Ελευθεροτυπία» «ανοιχτή επιστολή στον πρωθυπουργό Ανδρέα Παπανδρέου» υπογραφόμενη από τον εκδότη της και πρόεδρο της Ένωσης Ιδιοκτητών Εφημερίδων κ. Χρήστο Τεγόπουλο. Η επιστολή αυτή έτυχε ευρύτατης δημοσιότητας και πυροδότησε νέο κύκλο συζητήσεων. Στην «ανοιχτή επιστολή» του ο κ. Τεγόπουλος κάνει μια συνοπτική ανακεφα-

Ο ΚΟΣΚΩΤΑΣ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ

λαίωση των «φημών» και των εξακριβωμένων πληροφοριών περί του «δρος» και διερωτάται μήπως και όσα ψιθυρίζονται περί συμμαχίας ΠΑΣΟΚ - Κοσκωτά είναι αληθή. Συνεπικουρο στα ερωτήματα που θέτει ο εκδότης της «Ελευθεροτυπίας» ήρθε και το «**Βήμα**» της επομένης. Το σχόλιο του «Βήματος» καταλήγει:

Αλλά την Κυριακή 12 Ιουνίου είδε το φως της δημοσιότητας και μια διάψευση του γραφείου Τύπου του ΠΑΣΟΚ:

«Σε σχετική ερώτηση δημοσιογράφου, με αφορμή την παράθεση σε σημερινό άρθρο του εκδότη της ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ Χρ. Τεγόπουλου, της "διάδοσης" ότι "πίσω από τα χρήματα αυτά (που έχει επενδύσει ο Γ. Κοσκωτάς) βρίσκεται το ταμείο του ΠΑΣΟΚ και ειδικότερα ο Γιώργος Παπανδρέου", από το Γραφείο Τύπου του ΠΑΣΟΚ δόθηκε η παρακάτω απάντηση:

Οι διαδόσεις αυτές δεν έχουν την παραμικρή σχέση με την πραγματικότητα. Είναι ψευδέστατες, απαράδεκτες και υποβολιμαίες, που στόχο έχουν να πλήξουν συνολικά το ΠΑΣΟΚ και κορυφαία στελέχη του ειδικότερα.

Το ΠΑΣΟΚ στηρίζεται οικονομικά από τα μέλη και τους φίλους του και έχει απόλυτη διαφάνεια στην οικονομική του διαχείριση».

Τι ακριβώς συμβαίνει; Ας αρχίσουμε με μια λεπτομέρεια: Με τη «διάψευση» του γραφείου Τύπου του ΠΑΣΟΚ. Το κυβερνών κόμμα αισθάνθηκε την ανάγκη να διαψεύσει ότι το ταμείο του δεν το ξεπλένει και δεν το διακινεί ο «δρ της Παλλήνης». Και ώφειλε να προβεί στη διάψευση γιατί δεν επρόκειτο για παραπολιτικό κάρφωμα του «Ελεύθερου Τύπου». Εδώ είχε να κάμει με «ανοιχτή επιστολή» προς τον πρωθυπουργό υπογραφόμενη από τον πρόεδρο της Ένωσης Ιδιοκτητών και εκδότη ενός από τα εγκυρότερα πολιτικά φύλλα της συμπολίτευσης. Το γραφείο Τύπου σε συνεννόηση με τον υπεύθυνο για θέματα Τύπου στο Εκτελεστικό κ. Κ. Σκανδαλίδη εκδίδει την αναδημοσιευόμενη «διάψευση». Πολύ σωστά το «Έθνος της Κυριακής» 12/6 σχολιάζει ότι «το ΠΑΣΟΚ διαψεύδει αλλά δεν διερωτάται». Δεν είναι όμως δυνατόν ούτε να διερωτάται ούτε και να διαπορεί το ΠΑΣΟΚ. Διότι το γραφείο Τύπου, δηλαδή το Εκτελεστικό διά του μέλους του κ. Σκανδαλίδη και ο κ. Σκανδαλίδης μετά από διαβούλευση με τον κ. Γ. Α. Παπανδρέου, δηλαδή μετά από διαβούλευση με το ίδιο το Καστρί δεν μπορούσε ούτε να διερωτάται ούτε και να απορεί. Διότι και γνωρίζει και την «νήσσαν ποιεί». Αλλά γι' αυτά θα επανέλθουμε.

Διεισδύσεις

Ο «δρ» διεισδύει παντού. Με την Τράπεζα Κρήτης στον ευαίσθητο χώρο της αγοράς και πώλησης χρήματος. Με τον Τύπο οικοδομεί συμμαχίες (πολιτικές και οικονομικές), ελέγχει την πληροφόρηση, την εξουσία, τα κόμματα. Με το ποδό-

σφαιρο επενδύει στη συναίνεση των λαϊκών μαζών. Φτιάχνει το «θρύλο» και παίζει με τα γνωστά συμφέροντα οικονομικά και άλλα στο χώρο του αθλητισμού. Ανάλογο φαινόμενο τουλάχιστον στον ελληνικό χώρο διείσδυσης σε όλα τα μέτωπα της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής δεν υπάρχει. Όπως και τέτοια παχυδερμία από την πλευρά της κυβέρνησης για τον έλεγχο και τη νομιμότητα, κατ' αρχάς, οικονομικών και άλλων πράξεών του, που αρχίζουν από τα προφανή για το πώς έφερε τα τεράστια ποσά που επενδύει στην Ελλάδα ο Γ. Κοσκωτάς και την αρχική τους προέλευση.

Ας δούμε όμως ορισμένες δραστηριότητες του «δρος» και στη συνέχεια τις διασυνδέσεις που υπάρχουν με κέντρα εξουσίας. Η Τράπεζα Κρήτης έχει δημιουργήσει «πονοκέφαλο» στις άλλες για τον ανταγωνισμό. Μάλιστα η Τράπεζα Ελλάδας πραγματοποιεί «μελέτη» για την αντιμετώπιση του ανταγωνισμού γιατί οι άλλες Τράπεζες έχουν προβλήματα. Και αυτό γιατί ο Γ. Κοσκωτάς κάνοντας ειδικές διαπραγματεύσεις με καταθέτες ή ομάδες καταθετών για μεγαλύτερα επιτόκια «τραβάει χρήμα». Ταυτόχρονα δίνει δάνεια σε επιχειρήσεις με μικρότερα επιτόκια. Ο στόχος προφανής. Δυναμώνει την Τράπεζα Κρήτης, ελέγχει τη διακίνηση του χρήματος και ταυτόχρονα πλήθος επιχειρήσεων. Τι έλεγχο όμως έκανε η Τράπεζα Ελλάδας, για την Τράπεζα Κρήτης πριν φτάσει στο σημείο να κάνει μελέτες;

Ένα άλλο στοιχείο που έχει ενδιαφέρον για άλλους λόγους που αφορούν προσωπικά τον «δρα» είναι μια αγορά που έκανε πρόσφατα η Τράπεζα Κρήτης στη Θεσσαλονίκη. Η Εμπορική Τράπεζα ενδιαφέρθηκε να αγοράσει εκεί ακίνητο αξίας 35 εκατ. δρχ. για να στεγάσει τις υπηρεσίες της. Προσέφερε 45 εκατ. Ξαφνικά η Τράπεζα Κρήτης το «χτύπησε» με 95 εκατ. και το αγόρασε. Τα 50 εκατ. παραπάνω ποιος επιχειρηματίας, έστω «δρ», τα δίνει τόσο εύκολα και απλόχερα; Για τέτοιου τύπου αγοραπωλησίες όμως θα επανέλθουμε στο μέλλον.

Αυτό πάντως που προκαλεί τεράστια απορία είναι γιατί ο Κοσκωτάς αγοράζει εφημερίδες που είναι ήδη προβληματικές; Είναι μόνο η απόκτηση τίτλων που του εξάπτει τη φαντασία για άλλες κερδοφόρες επιχειρήσεις;

Τις ημέρες αυτές έχει έντονα κυκλοφορήσει η άλλη «φήμη» ότι και η «Πρώτη» ετοιμάζεται να πέσει στα χέρια του Κοσκωτά. Μέσα στην εφημερίδα οι καθημερινές συζητήσεις, αυτό έχουν σα θέμα. Θα είναι η πρώτη εφημερίδα της Αριστεράς που προσχωρεί στον αστερισμό της «Γραμμής». Η μέθοδος στην περίπτωση αυτή δεν είναι η αγορά μετοχών,

αλλά η «τραπεζική εγγύηση των χρεών», και δι' αυτού ο έλεγχος της εφημερίδας.

Το ενδιαφέρον του Κοσκωτά ήταν μέχρι σήμερα οι εφημερίδες του συντηρητικού χώρου: Η «Ακρόπολις» είναι εξάρτημα της Γραμμής. Η «Εβδόμη» ήδη έκαμε τις συμφωνίες της και από τον Σεπτέμβρη που θα επανεκδοθεί, θα ομολογήσει και το νέο αμάρτημά της: την προσχώρηση στον Κοσκωτά. Θα της ταιριάζει άλλωστε: Η αριθμομανία του Κοσκωτά μετά το ΕΝΑ, ΔΥΟ, ΤΡΙ, ΤΕΤΑΡΤΟ, και αφού έχει κατακτήσει την «Καθημερινή» και τη «Βραδυνή» ως νούμερο πέντε και έξι αντίστοιχα, έπρεπε να πιάσει και το γουρλίδικο ΕΠΤΑ. Όσο για αφανή εκπροσώπηση έχει και ο Κοσκωτάς άλλο ένα χαρτί να περιφέρει: εκείνο του κ. Θωμά Λιακουνάκου (βλ. και τχ. 358). Αλλά ας αφήσουμε τα παιχνίδια με τους αριθμητήρες: τα πράγματα είναι λίγο πιο σοβαρά.

Αν αυτό είναι το μέτωπο Κοσκωτά, το «αντίπαλο στρατόπεδο» περιλαμβάνει τους υπόλοιπους εκδότες αλλά οι συμμαχίες εδώ είναι χαλαρές και εναλλασσόμενες. Ο πολύς Κουρής για παράδειγμα —αποδιοπομπαίος τράγος του ευγενούς κλαμπ των εκδοτών— ενώ σε μια πρώτη φάση είχε εξαπολυθεί ως μαινόμενος ταύρος εναντίον του Κοσκωτά, αργότερα —υπακούοντας στα κελεύσματα του Μένιου— και κατά την κρίσιμη φάση που ο νεαρός τραπεζίτης τραβολογιόταν από το FBI στην Αμερική, είχε μεταβληθεί σε διακριτικό υπερασπιστή του. Τώρα όμως ανεβοκατεβαίνει τα γραφεία του Συγκροτήματος και όλο και έχει διαβουλεύσεις με τον κ. Λαμπράκη (σκεφτείτε τον Λαμπράκη να επισκέπτεται τον Κουρή στον Ταύρο...

Πολιτικές συμμαχίες

Πιο ενδιαφέρον είναι τώρα το ερώτημα:

Γιατί τελοσπάντων ο Κοσκωτάς επιμένει στην αγορά όλο και περισσότερων εντύπων όταν μάλιστα τα πιο πολλά από αυτά είναι προβληματικές οικονομικές μονάδες; Τα περιοδικά του —εκτός από το «ΚΑΙ»— είναι προβληματικά. Η «Καθημερινή», απλώς επιβιώνει. Το νέο απόκτημα, η «Βραδυνή», είναι παθητική. Η «Εβδόμη» βούλιαζε. Η φίλα προσκείμενη «Ακρόπολις» χρειάζεται ενέσεις. Με ποια επιχειρηματική λογική η «Γραμμή» Α.Ε. αγοράζει προβληματικές επιχειρήσεις; Ας σημειωθεί εδώ ότι ένα ακόμη σχετικό ερώτημα της «Ελευθεροτυπίας» παραμένει αναπάντητο. Ρωτούσε η εφημερίδα στις 13/6:

«Θα μπορούσε ο "δόκτωρ" Γ. Κοσκωτάς να μας εξηγήσει απλά και κατανοητά σε ποιες Τράπεζες και πιστωτές χρωστάει η "Γραμμή" Α.Ε. 7.321.568.259 δρχ., που αναφέρονται στον ισολογισμό, υπό τον μυστηριώδη τίτλο "Μα-

κροπρόθεσμες Υποχρεώσεις» και τι ακριβώς είναι τα 7.335.899.330 δρχ., που στο ενεργητικό του ισολογισμού φέρονται ως «Ακίνητοποιήσεις υπό την εκτέλεση και Προκαταβολές» και τα 778.540.435 δρχ. που αναγράφονται στο ενεργητικό ως «Έξοδα Ερευνών και Ανάπτυξης»;

Ο κοινός παρανομαστής όλων αυτών των εντύπων που ελέγχει ο Κοσκωτάς είναι ότι ανήκουν στο συντηρητικό χώρο. Γιατί να διαμαρτύρονται όμως οι εκδότες των «λοιπών δημοκρατικών δυνάμεων» ότι οι Παπανδρέου — Ανδρέας και Γιώργος — το «παίζουν» με τον Κοσκωτά; Μήπως διαμέσου του «δρος» γίνεται προσπάθεια να αγορασθούν από ένα κέντρο εξουσίας — το Καστρί — οι συντηρητικές εφημερίδες και αφού απονευρωθούν να μετατραπούν αν όχι σε φίλους, τουλάχιστον σε «ευπρεπείς» αντιπάλους; Αυτό είναι και η «ψιθυριστή» απάντηση από διάφορες πλευρές — αντίπαλες και φιλικές — και από το Καστρί σε όσους επικρίνουν την κοληγιά του με τον Κοσκωτά. Η «ανοιχτή επιστολή» Τεγόπουλου και η απάντηση του γραφείου Τύπου του ΠΑΣΟΚ (διάβαζε Καστρί όπως αναλύσαμε και στην αρχή αυτού του άρθρου) έθεσε το πρόβλημα των οικονομικών δοσοληψιών ΠΑΣΟΚ - Κοσκωτά αλλά παρέβλεψε να διερευνήσει το πλήθος άλλων στοιχείων που δεν έχουν ως τώρα απαντηθεί και αποτελούν ασφαλή τεκμήρια της σχέσης Κοσκωτά - Παπανδρέου. Το ΠΑΣΟΚ τα διέψευσε. Δεν υπάρχει, είπε, σχέση ΠΑΣΟΚ - Κοσκωτά. Ας δούμε όμως μερικά άλλα στοιχεία για τα οποία υπάρχουν ερωτήματα και απορίες.

● Η κυβέρνηση εκάλυψε τον Κοσκωτά κατά τη διάρκεια των υπερατλαντικών περιπετειών του. Και το ουσιαστικότερο: όταν ο Κοσκωτάς διέπραξε το αδίκημα της ψευδορκίας στο ελληνικό προξενείο η ελληνική δικαιοσύνη που δείχνει μεροληπτικά την ευαισθησία της αφού επωπτεύεται από τον κ. Κουτσόγιωργα δεν κάλεσε ποτέ τον νεαρό τραπεζίτη σε απολογία. Και όμως είναι μάλλον ασύνηθες στη διεθνή πρακτική ένας τραπεζίτης που διαχειρίζεται καταθέσεις ιδιωτών και του δημοσίου (ε, καλά και της Εκκλησίας) να μην παρενοχλείται από την αδέκαστη δικαιοσύνη όταν διαπράττει το αδίκημα της ψευδορκίας.

● Από τον πρώτο καιρό που εμφανίστηκε το όνομα Κοσκωτάς είχε επισημανθεί η σχέση με την κ. Μάργκαρετ Παπανδρέου και ποτέ δεν είχε διαψευσθεί. Αλλά οι επίμονες «φήμες» — για να χρησιμοποιήσουμε την ορολογία Τεγόπουλου — επανέρχονται και επικεντρώνονται στο πρόσωπο του κ. Γιώργου Παπανδρέου. Οι διαψεύσεις του πρωθυπουργικού υιού διαδέχονται η μία την άλλη με την ίδια συχνότητα που επισημαίνονται και τα γεύματα ή τα δείπνα του με τον συνονόματό του τραπεζίτη. Εδώ πρέπει να υπεν-

θυμίσουμε το ρόλο που έπαιξε ο κ. Παπακωνσταντίνου — ένα από τα «πρωτοπαλικά» του Γιώργου Παπανδρέου — μετά από βεβαιωμένη προσυνεννόηση μαζί του και με το Γιάννη Παπανικολάου στη φάση αγοράς της ατυχησάσης Τράπεζας Κεντρικής Ελλάδος.

● Η εκχώρηση μερικών πασοκικών στελεχών στο συγκρότημα Κοσκωτά: **Καλούδης, Βακάλης, Ματζουράνης** και άλλοι για τους οποίους έχουμε αναλυτικά αναφερθεί στο παρελθόν (βλ. τχ. 358 και αλλού).

● Η μεσολάβηση και η βοήθεια του πρωθυπουργού ώστε ο «δρ» να γίνει και νόμος του ποδοσφαίρου.

Το «κόμμα» Κοσκωτά

Φυσικά, θα πρέπει να αναφερθεί εδώ ότι ο Κοσκωτάς δεν έχει μόνο φίλους μέσα στο ΠΑΣΟΚ. Είναι αρκετοί και εκείνοι που κρατούν επιφυλακτική στάση απέναντί του. Ο Κοσκωτάς αφού εξασφάλισε τη συγκατάθεση για τις δραστηριότητές του από τους υποστηρικτές του ΠΑΣΟΚ, με πρώτο τον Γ. Παπανδρέου, για να νομιμοποιήσει και στερεώσει την παρουσία του σε αυτό το χώρο, τώρα ετοιμάζεται και για αντίστοιχο παιχνίδι με τη ΝΔ. Γιατί είναι γεγονός ότι ο Κοσκωτάς έχει ρίξει γέφυρες και προς τη ΝΔ επαφή με τον **Παλαιοκρασσά** έγινε πριν ένα χρόνο. Το γεύμα πριν 15 μέρες στο οποίο παρευρέθη και ο **Καραμανλής**. Στη συνάντηση μάλιστα Καραμανλή - Μητσοτάκη το θέμα Κοσκωτά ετέθη και συζητήθηκε μεταξύ των δύο ανδρών. (Βλ. και ΝΕΑ της 14/6)

Ενδιαφέρουσες είναι εδώ οι σχέσεις που διατηρεί ο Γ. Κοσκωτάς με τους **Μάνο** και **Βαρβιτσιώτη** αλλά και οι θετικές εισηγήσεις του μητσοτακικού **Αθ. Τσαλδάρη** για προσέγγιση με τον Γ. Κοσκωτά.

Ο Παλαιοκρασσάς — που όταν βρίσκεται στη Θεσσαλονίκη κυκλοφορεί με BMW της Τράπεζας Κρήτης — μεσολάβησε προς τη ΝΔ για να γίνει δεκτή η προσφορά 40 εκατομμυρίων στο ταμείο της. Η ΝΔ διέψευσε τα δημοσιεύματα. Με ανακοίνωση όμως «χλιαρή». Γεγονός είναι ότι η επιταγή είχε εκδοθεί στο όνομα του βουλευτή **Μπρατάκου** ο οποίος και ανέμενε την επιστροφή του αρχηγού του από τη Γερμανία και εισηγήθηκε την απόρριψη της προσφοράς. Όπερ και εγένετο.

Ακόμη, αν και λίγοι θα το θυμούνται, ο Γ. Κοσκωτάς «προσέφερε» τους τόκους της προκαταβολής για την αγορά της Τράπεζας Κεντρικής Ελλάδας στην **Καλαμάτα** — χρήματα που ποτέ δεν δόθηκαν. Τότε διαχειριστή της «προσφοράς» είχε ορίσει τον **Γ. Γεννηματά** και **Αντ. Σαμαρά**. Από τότε ξεκίνησε η προσπάθεια για τη δημιουργία σχέσεων με το βουλευτή της ΝΔ πράγμα όμως που μέχρι στιγμής δεν ευδοκίμησε.

Ο Γιώργος δημιουργεί...

Όλα τα παραπάνω πολλαπλασιάζουν τα ερωτήματα για τον πολύτεκνο «δρα». Τα δεδομένα προς το παρόν λένε ότι με άγνωστης (ύποπτης όπως γράφεται και δεν διαψεύδεται) προέλευσης χρήματα, ο «δρ» εισβάλλει στην Ελλάδα. Εξασφαλίζει τη συναίνεση της κυβέρνησης ή μελών της, οικοδομεί άριστες σχέσεις με στελέχη του ΠΑΣΟΚ και τον Γ. Παπανδρέου (κέντρα εξουσίας τωρινής και μελλοντικής) και προχωρεί σε σειρά δραστηριοτήτων σε χώρους με βαρύνουσα σημασία. Κοινή γνώμη (Τύπος), σχέσεις με εξουσία και κόμματα (Τύπος), οικονομικά συμφέροντα (Τύπος και Τράπεζα), λαϊκή συναίνεση σε οικονομικές και κοινωνικοπολιτικές δραστηριότητες (Ποδόσφαιρο και Τύπος). Κοινό σημείο είναι ο **Τύπος**. Και επειδή ο Τύπος, όπως ομολογεί και το «έγκυρον Βήμα», έχει μετατραπεί σήμερα σε ισχυρό οικονομικό μονοπώλιο και η πολιτική του δύναμη επομένως γίνεται ευθέως ανάλογη της «πίττας» που κατέχει στο μονοπώλιο, τότε η «λειτουργία» ενός «κόμματος - ΠΑΕ» με θυγατρικές «υπο - ΠΑΕ» ίσως να ανταποκρίνεται στα σχέδια αυτών που μιλούν στις μάζες για το ...2.000 της Ελλάδας.

Όλα αυτά όμως πού οδηγούν; Τι σημαίνει η πρακτική του «αγοράζω συντάκτες, όπως ποδοσφαιριστές για να τους αποσπάσω στη δική μου επιχείρηση ή να αποδυναμώσω άλλες εφημερίδες»; Μια εκδοχή είναι ότι οι εκδοτικές δραστηριότητες του Γ. Κοσκωτά συμπλέουν με πολιτικά σχέδια του Γ. Παπανδρέου, αλλά και με άλλα σχέδια. Σύμφωνα με αυτή την εκδοχή ο συντηρητικός Τύπος ουδετεροποιείται, ενώ διευκολύνεται ο έλεγχος του τομέα της μαζικής ενημέρωσης από το ΠΑΣΟΚ. Μετά την αποτυχία του πειράματος Πόπωτα, τη βαλτωμένη κατάσταση στα κρατικά μέσα ενημέρωσης και τον ανταγωνισμό τους με τους ιδιωτικούς σταθμούς, ο Γ. Κοσκωτάς «μπαίνει» στον ευαίσθητο αυτό χώρο, έχοντας και τη «συμμαχική προστασία» του Γ. Παπανδρέου, που προετοιμάζεται, όπως γράφεται για υπουργός Προεδρίας για να υπάρχει στη συνέχεια «ουδετεροποίηση» από τη μια πλευρά και έλεγχος από την άλλη.

Πιθανόν το μέλλον να ανήκει στον Γιώργο Κοσκωτά και τον Γιώργο Παπανδρέου. Κι αν ακόμα δεν μάθουμε ποτέ ποιος βοήθησε στο παρελθόν τον ένα Γιώργο να επιτύχει στην επιχειρηματική του καριέρα, μπορούμε να παρηγορηθούμε με το ότι γνωρίζουμε ποιος βοήθησε τον άλλο Γιώργο να αναδειχθεί σε πολιτικό άστρο πρώτου μεγέθους: Στη ζωή δεν προφθαίνεις άλλωστε να τα μάθεις όλα. Αλλά κάπως στο τέλος βρίσκονται τα ισοζύγια και οι ισολογισμοί.

ΕΤΒΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ Α.Ε.

Κερδοφόρα η χρήση 1987 Νέες εργασίες και προετοιμασία για την ενοποίηση των χρηματαγορών στη δεκαετία του 1990

Ο Διοικητής της ΕΤΒΑ Μιχαήλ Γ. Σάλλας

Προσφώνηση Διοικητή στη Γενική Συνέλευση της ΕΤΒΑ στις 3.6.1988

Το 1987 ήταν έτος προόδου για την ελληνική οικονομία.

Και στους τρεις τομείς που επικεντρώθηκε το πρόγραμμα σταθεροποίησης που τέθηκε σε εφαρμογή από τον Οκτώβριο του 1985, πραγματοποιήθηκε βελτίωση και το 1987.

Το ελλείμμα στο ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών περιορίστηκε σε 1.296 εκατ. δολάρια, έναντι ελλείμματος 1.772 εκατ. δολαρίων το 1986 και 3.275 εκατ. δολαρίων το 1985.

Το ελλείμμα του ευρύτερου δημοσίου τομέα μειώθηκε σε ποσοστό 13,5% του ΑΕΠ, έναντι 14% το 1986 και 17,9% το 1985.

Παράλληλα, επιτεύχθηκε σημαντική πρόοδος στην αποκλιμάκωση του πληθωρισμού που μειώθηκε σε 15,7% έναντι 16,9% το 1986 και 25% το 1985 και στην αποδυνάμωση των πληθωριστικών προσδοκιών, με συνέπεια την αποκατάσταση σταθεροτέρων οικονομικών συνθηκών και τη βελτίωση του κλίματος εμπιστοσύνης για την οικονομία της χώρας.

Πρέπει να υπογραμμισθεί το γεγονός ότι οι βελτιώσεις αυτές πραγματοποιήθηκαν χωρίς σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στο εισόδημα και χωρίς καμία αρνητική εξέλιξη στην απασχόληση.

Τα αποτελέσματα της πολιτικής που εφαρμόστηκε αντικατοπτρίζει η βελτίωση που επιτεύχθηκε στην ανταγωνιστικότητα της παραγωγής

η όνοδος που σημείωσαν οι ιδιωτικές επενδύσεις το 1987 και τα βελτιωμένα επιχειρηματικά κέρδη.

Το 1988 αναμένεται επέκταση των ιδιωτικών επενδύσεων, αύξηση της παραγωγής, παραπέρα αποκλιμάκωση του πληθωρισμού και ενίσχυση του κλίματος εμπιστοσύνης στο μέλλον της οικονομίας.

Βασικά μεγέθη

Στο πλαίσιο που κινήθηκε η οικονομία το 1987, η δραστηριότητα της ΕΤΒΑ εξελίχθηκε ανοδικά. Οι εξελίξεις των βασικών μεγεθών της διαχείρισής μας συνοψίζονται στα εξής:

Οι νέες εγκρίσεις για δάνεια, εγγυήσεις και συμμετοχές σε επιχειρήσεις το 1987 έφτασαν το ποσό των 125.372 εκατ. δρχ. έναντι 51.339 εκατ. δρχ. στο 1986. Συγκριτικά προς τον προηγούμενο χρόνο αυξήθηκαν κατά 144%.

Οι εκταμιεύσεις μας και οι χορηγήθεισες εγγυήσεις το 1987 ανήλθαν συνολικά σε 62.547 εκατ. δρχ. έναντι 38.927 εκατ. δρχ. το 1986, αυξήθηκαν δηλαδή κατά 61%.

Τέλος, οι εισπραξεις μας από δάνεια, πωλήσεις μετοχών του χαρτοφυλακίου μας συμμετοχών και από πώληση περιουσιακών στοιχείων ανήλθαν σε 31.346 εκατ. δρχ. έναντι 21.410 εκατ. δρχ. τον αμέσως προηγούμενο χρόνο, δηλαδή αυξήθηκαν κατά 46%.

Σημειώνεται, εδώ ότι η βελτίωση της οικονομικής θέσης και της αποδοτικότητας των επιχειρήσεων μέσα στο 1987, επέτρεψε την ικανοποιητικότερη εξυπηρέτηση των υποχρεώσεων τους και την ενίσχυση των εξασφαλίσεων του χαρτοφυλακίου μας.

Η αντίληψη πόρων από το εσωτερικό με το πρόγραμμα των τραπεζικών ομολογών περιορίστηκε σε 22.549 εκατ. δρχ. έναντι 49.328 εκατ. δρχ. το 1986. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι από τον Απρίλιο ως το Νοέμβριο του 1987, ισχύσε διαφοροποίηση προς τα κάτω του επιτοκίου των ομολογών μας έναντι των ομολογών και των εντόκων γραμματίων του Δημοσίου. Συνέπεια της μεταβολής αυτής ήταν η επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης του υπολοίπου ομολογών μας σε κυκλοφορία, συγκριτικά με το προηγούμενο έτος και η μείωση των διαθέσιμων μας μέσα στο 1987 από 63.440 εκατ. δρχ. σε 30.308 εκατ. δρχ. Ήδη, από το Δεκέμβριο του 1987, αρχίσε σταδιακά αποκατάσταση ομαλού ανοδικού ρυθμού του προγράμματος μας.

Ηδη η απελευθέρωση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος προχωρεί με επιταχυνόμενο ρυθμό και γίνεται επιτακτική από τα πράγματα η προσαρμογή του ρόλου και των λειτουργιών της ΕΤΒΑ μέσα στο νέο πλαίσιο που δημιουργείται.

Με αφετηρία τη σημερινή θέση της ΕΤΒΑ στην ελληνική οικονομία (μερίδιο 25% στο σύνολο των μακροπροθεσμών δανείων προς τη Βιομηχανία, τη Ναυτιλία και τον Τουρισμό, συγκέντρωση με τα ομόλογα ΕΤΒΑ αποταμιεύσεων ύψους 180 δισ. δρχ. περίπου ή ποσοστό 6% του συνόλου των αποταμιευτικών καταθέσεων και μακροπροθεσμών δανείων από το εξωτερικό, ισοδυναμού 500 εκατ. δολαρίων) σχεδιάστηκε και προωθείται ο ανακαθορισμός του ρό-

λου της Τραπεζας σαν συγχρονης Τραπεζας επενδύσεων.

Λου της Τραπεζας σαν συγχρονης Τραπεζας επενδύσεων.

Νέες εργασίες

Δύο είναι οι βασικοί άξονες πολιτικής που συνθέτουν το νέο αυτό ρόλο:

α) Διαχωρίζεται η λειτουργία της ΕΤΒΑ σαν συγχρονης ανταγωνιστικής Τραπεζας από την προσφορά υπηρεσιών διαχείρισης (management) ειδικών προγραμμάτων ή έργων του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων.

β) Διευρύνεται το φάσμα υπηρεσιών που προσφέρει η ΕΤΒΑ με τη λειτουργία υπηρεσιών ή θυγατρικών οργάνισμων. Με τη διευρυνση αυτή στις κατά παραδοση υπηρεσίες που προσφέρει η Τραπεζα, όπως τα δάνεια, οι εγγυήσεις και οι συμμετοχές σε επιχειρήσεις, οι ευκολίες εγκατάστασης στις βιομηχανικές περιοχές και η εξυπηρέτηση των αποταμιευτών με την προσφορά των ομολογών μας και τις μετοχές της Ελληνικής Εταιρίας Επενδύσεων. Χαρτοφυλακίου προστίθεται σταδιακά η παροχή και άλλων υπηρεσιών όπως του χρηματοοικονομικού συμβούλου, η αναδοχή (underwriting) μετοχικών και ομολογιακών εκδόσεων, η προώθηση συγχωνύσεων και εξαγορών επιχειρήσεων, η χρηματοδότηση και εξυπηρέτηση των εξαγωγικών επιχειρήσεων για τις εξαγωγικές και εισαγωγικές της εργασίες υπηρεσίες factoring, forfaiting.

Επίσης η καλυψη νομισματικών κινδύνων, η χρηματοδότηση αντισταθμιστικών συμφωνιών μέσω της υπο ίδρυση Τραπεζας Εξωτερικού, Εμπορίου, οι χρηματοδοτικές μισθώσεις (leasing) και η χρηματοδότηση επενδύσεων υψηλής τεχνολογίας και καινοτομίας (venture capital).

Η αποτελεσματική προώθηση της κατασκευής των μεγάλων αναπτυξιακών έργων της ΑΛΟΥΜΙΝΑΣ της ΜΕΤΒΑ και της ΝΑΒΙΠΕ, η ταχύτερη ανακύκλωση του Χαρτοφυλακίου μας συμμετοχών και η βελτίωση του ρυθμού ρευστοποίησης των δανείων μας συνιστούν κυρίους στόχους μας.

Παράλληλα, θα επιδιωχθεί συστηματικά διευρυνση της συμβολής μας στην πληροφόρηση και την προσέλευση επενδύσεων από το εσωτερικό και το εξωτερικό και η καλύτερη ποιοτικά και ποσοτικά, συμβολή μας στην περιφερειακή ανάπτυξη και την εφαρμογή των ΜΟΠ καθώς και στην αντίληψη πόρων και ενισχύσεων από τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες.

Θεωρείται βεβαίον ότι οι δύο ξεχωριστές λειτουργίες της ΕΤΒΑ σαν Τραπεζας επενδύσεων που θα προσφέρει ευρύ φάσμα τραπεζικών υπηρεσιών αφενός και σαν διαχειρίστριας ειδικών προγραμμάτων ή έργων του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων αφετέρου, όπως το πρόγραμμα για τις βιομηχανικές περιοχές, τα μεγάλα αναπτυξιακά έργα (ΑΛΟΥΜΙΝΑ, ΜΕΤΒΑ κλπ.) τις επιχειρήσεις στρατηγικής σημασίας του δημοσίου τομέα (Ναυπηγεία, Πολεμική Βιομηχανία) μπορούν να προχωρήσουν παράλληλα και απρόσκοπτα και να έχουν ένα καλύτερο συνολικό αποτέλεσμα υπέρ της ελληνικής οικονομίας.

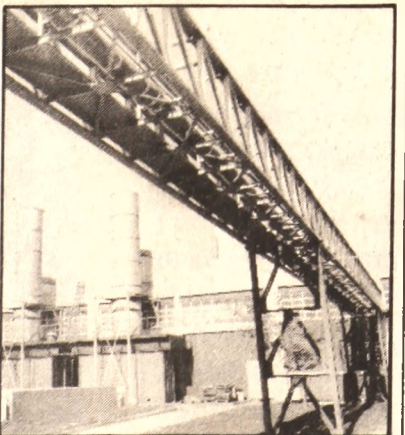
Βασικός στόχος μας είναι η προσφορά από την ΕΤΒΑ περισσότερων και καλύτερων υπηρεσιών με χαμηλότερο κόστος, στις επιχειρήσεις του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα που εξυπηρετεί.

Κεντρική θέση στο σχεδιασμό μας κατέχει η μερίμνα για την απαραίτητη οργανωτική υποστήριξη του προγράμματος αυτού και την καλύτερη αξιοποίηση των ανθρωπίνων και υλικών πόρων που διαθέτουμε.

Στο νέο ανταγωνιστικό πλαίσιο στο οποίο καλείται η Τραπεζα μας να διατηρηθεί και να αναπτύξει τη συμβολή της υπέρ της Ελληνικής Οικονομίας, οι δυνατότητες και οι ευκαιρίες είναι βεβαίον ότι θα προσφερθούν. Σημάσια έχει να τις αξιοποιήσουμε εγκαίρως. Οι συνεργάτες μου και εγώ υποσχόμαστε να προσπαθήσουμε με όλες τις δυνάμεις μας.

ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΣΑΛΛΑΣ

Αθήνα, 3 Ιουνίου 1988

PEN advertising

Η ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΜΕΤΑΠΟ

του Λεωνίδα Λουλούδη

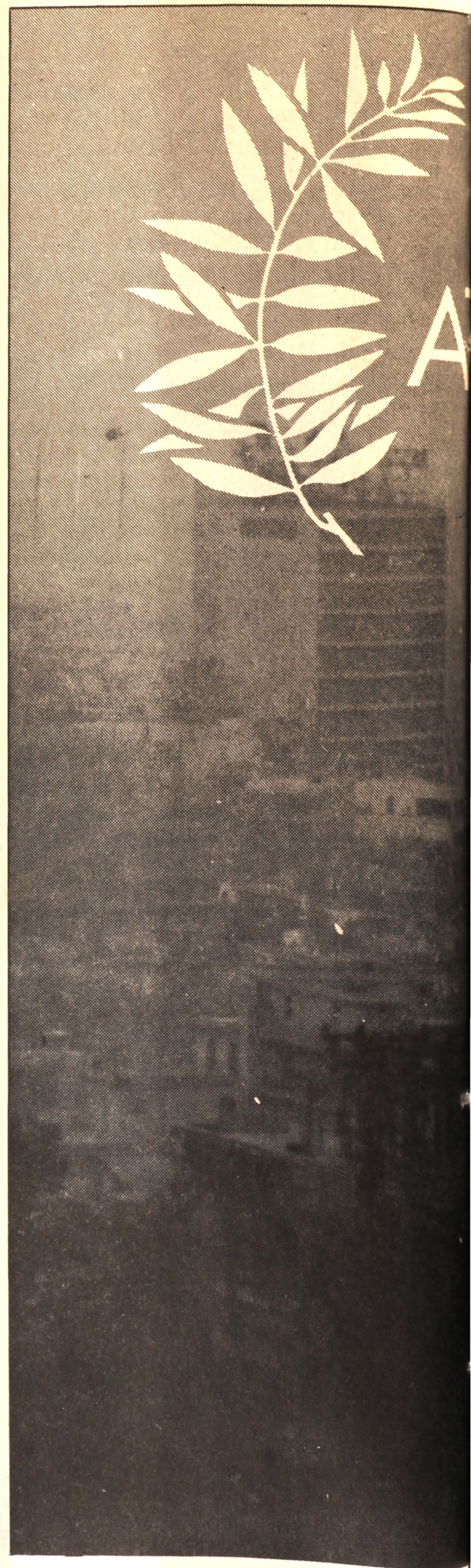
Είναι καιρός να πούμε τα πράγματα με το όνομά τους. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στη σημερινή τους μορφή δεν συνιστούν ένα αποδεκτό πρότυπο ψυχαγωγίας και επικοινωνίας των ανθρώπων. Η «χρυσή Ολυμπιάδα», η μεγαλύτερη μεταπολεμική «ελληνική φιλοδοξία», κατά το φιλοκυβερνητικό «Βήμα», δεν είναι παρά μια μωροφιλοδοξία εδραιωμένη όμως σε πολύ υλικούς, μπακάλικους ή έστω μεγαλομπακάλικους υπολογισμούς, στην οποία πρέπει να αντισταθούν όσοι δεν θεωρούν αναντικατάστατο στοιχείο της μελλοντικής τους ευτυχίας να δουν τον Σπύρο Λούη να εισέρχεται πάλι νικητής στο Στάδιο διαφημίζοντας την Αντίντας, τη Σόνυ και το... «ΠΑΣΟΚ» της επόμενης δεκαετίας.

Δεν χρειάζεται να έχει ασχοληθεί κανείς ειδικά με την οικολογία για να κατανοήσει ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες στη σημερινή τους μορφή ή και οποιαδήποτε ανάλογου μεγέθους αθλητική εκδήλωση, δεν συνιστούν ένα αποδεκτό πρότυπο ψυχαγωγίας, πόσο μάλλον τρόπου ζωής και επικοινωνίας των ανθρώπων. Η επιταγή *ψηλότερα, ταχύτερα, μακρύτερα* ελάχιστη σχέση έχει με τις οικολογικές αρχές της ηπιότητας, της λιτότητας, της μικρής κλίμακας. Για τούτο δεν θα επιμείνω «επί της αρχής». Επείγει περισσότερο από τη διατύπωση των οικολογικών - πολιτισμικών αντιρρήσεων κατά της τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα, η ανάδειξη των καθαρά περιβαλλοντικών επιπτώσεων που θα έχει η διεξαγωγή των αγώνων συγκεκριμένα στην Αθήνα.

Ας αρχίσω από μία κραυγαλέα απόφαση: ενώ ο διευθυντής του προγράμματος αντιρρύπανσης του υπουργείου, δήλωνε στο συνέδριο των Δελφών για την «εθνική πολιτική περιβάλλοντος» ότι αν υπάρχουν τεχνολογικά εφικτές λύσεις για να σωθεί το λεκανοπέδιο, το κοινωνικό πρόβλημα της επέκτασης και πυκνώσης των δραστηριοτήτων δεν είναι αντιμετωπίσιμο, ο πολιτικά υπεύθυνος υπουργός δίνει το πράσινο σήμα για την υποδομή των έργων που προϋποθέτει μια σύγχρονη Ολυμπιάδα. Ανάμεσα σ' αυτά προέχουν εκτός των αθλητικών εγκαταστάσεων, το μετρό, το αεροδρόμιο των Σπάτων, οδική υποδομή. Κοινό σημείο όλων αυτών είναι η εργολαβική αντίληψη, με την οποία εξοπλισμένοι, τόσο ο υπουργός όσο και ο δήμαρχος της Αθήνας αντιμετωπίζουν τα προβλήματα της πόλης. Αντίληψη που αγνοεί ότι η επένδυση πόρων σε ένα ήδη υπερσυμφορημένο κέντρο, τους στερεί από την περιφέρεια¹,

αντίληψη που δεν κατανοεί ότι ένα μεγάλο μέρος της δυστυχίας αυτής της πόλης οφείλεται στην κακή οργάνωση των υπηρεσιών και δραστηριοτήτων με την υφιστάμενη υποδομή έργων, αντίληψη τέλος που στη θέση αντικινήτρων για την αύξηση των ιδιωτικών μετακινήσεων υπόσχεται τη δυνατότητα μελλοντικής διευκόλυνσής τους. Πρόκειται για σοβαρά προβλήματα, σοβαρότερα τουλάχιστον από την «ελληνοποίηση των έργων» που κατά κύριο λόγο φαίνεται να απασχολεί φορείς όπως το ΚΚΕ ή το ΤΕΕ.

Ένα παράδειγμα είναι το μετρό. Το θεωρούν και οι προαναφερθέντες αρμόδιοι αλλά και μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης αυτονόητα θετικό έργο. Μπορεί να ήταν πράγματι τρεις δεκαετίες πριν όταν πρωτοσυζητιόταν. Σήμερα υπάρχουν τεκμηριωμένες επιφυλάξεις² για το αν το έδαφος της Αθήνας αντέχει υπόγειες λύσεις, αν αξίζει να αφαιρεθούν 180 δισ. —ήταν 70 δισ. το 1981— από άλλους τομείς για το μετρό, αν έχει υπολογισθεί πόσο στοιχίζουν ο θόρυβος, η σκόνη, η κυκλοφορία φορτηγών με μπάζα, οι τριγμοί θεμελίων, οι καταστροφές μνημείων, τα δυστυχήματα από τις κατολισθίσεις κατά την κατασκευή του, αν έχει προβλεφθεί η δέσμευση της αύξησης των τιμών γης περί τους άξονες του μετρό και η υποδομή φορολογικής σύλληψης του υπερτιμήματος κατά τις μεταβιβάσεις κτλ. προς όφελος του κοινωνικού συνόλου, αν τέλος έχει υπολογιστεί τρόπος κάλυψης του ελλείμματος λειτουργίας του μετρό που, μάλλον σίγουρα, θα υπάρξει. Ακόμα και το κυριότερο υπάρχουν και σοβαρές εναλλακτικές προτάσεις με εμφανέστερα οικολογικά αλλά και οικονομικά πλεονεκτήματα. Στην Αθήνα προτείνει ένας ειδικός ο Γ. Νάθαινας, μπορούν να επαναλειτούργησουν τραμ στη Βουλιαγ-

ΕΜΙΚΗ ΜΩΡΟΦΙΛΟΔΟΞΙΑ

μένης, Ποσειδώνος, Συγγρού, Αμαλίας, Β. Σοφίας, Κηφισίας, Μεσογείων, Π. Ράλλη, Λένορμαν κτλ.³. Ενώ ο Σύλλογος Φίλων του Σιδηροδρόμου πρότεινε πρόσφατα ένα συντονισμένο μεταφορικό σύστημα με συνδυασμό όλων των μέσων συγκοινωνίας και κυκλοφοριακή αναδιάρθρωση⁴. Πρόκειται για ένα εξαιρετικά ενδιαφέροντα συνδυασμό μετρό, προαστιακών τρένων και μοντέρνων τραμ (ελαφρά μετρό ή προμετρό) με ιδιαίτερη έμφαση στα τελευταία. Αυτή η μεταφορά εμπειρίας 120 ξένων πόλεων που απορρίπτει την πανάκεια του μετρό βαρέος τύπου, αντιμετωπίζεται με τη συνήθη απλοϊκότητα του αρμόδιου υπουργού: Δεν έχουμε το δικαίωμα να του επιβάλλουμε (εν. του πληθυσμού) την "ακίνησία" της επιφανειακής μετακίνησης...⁵. Προτιμάται ως φαίνεται η δια γεφυρών, παρακαμπτηρίων, επεκτάσεων και διευρύνσεων οδών, προσεγγιστικού κόστους 25 δισ. επιπλέον των 180 δισ. του μετρό «ευκίνησια» της ιδιωτικής μετακίνησης, γιατί τα συλλογικά μέσα (λεωφορεία) είναι αμφίβολο αν μέχρι τότε έχουν καταφέρει το στοιχειώδες, να εισπράτουν το αντίτιμο μεταφοράς των επιβατών τους. Είναι γνωστό σήμερα πως (δεν) εισπράττεται και αυτό το ευτελές τριαντάρικο στις αστικές συγκοινωνίες.

Αλλά αν το μετρό θα συναντήσει εκ των πραγμάτων σοβαρές δυσκολίες στην εκτέλεσή του —μην ξεχνάμε ότι βρισκόμαστε προς το παρόν στην κατασκευή του πρώτου «πειραματικού» χιλιόμετρου μεταξύ Σεπολίων και Αττικής— που ανάγκασαν τον υπουργό αθλητισμού να δηλώσει θυμοσοφικά: «μα έχουμε μετρό, από το στάδιο "Ειρήνης και Φιλίας" μέχρι το "Ολυμπιακό Στάδιο"», ένα άλλο έργο είναι ευκολότερο και καταστρεπτικό εξίσου, που επανέρχεται με πρόφαση την εξυπηρέτηση των Ολυμπιακών Αγώνων. Πρόκειται για το αεροδρόμιο στα Σπάτα.

Το αεροδρόμιο στα Σπάτα, όπως και το μετρό πρωτοσυζητήθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του '50 και έκτοτε επανέρχονται σε κάθε μεγάλο «όραμα» εκσυγχρονισμού του λεκανοπεδίου⁶. Ήδη λέγεται ότι έχουν δαπανηθεί 20 δισ. για έργα υποδομής στα Σπάτα, παρά τις αντιρρήσεις της Συντονιστικής Επιτροπής Αγώνα που δεν δικαιολογεί παρά το ένα τρίτο αυτών των χρημάτων με βάση τα πραγματοποιηθέντα έργα μέχρι σήμερα. Το πού πήγαν τα υπόλοιπα ενώ προϋπολογίζονται άλλα 40 δισ. για την ολοκλήρωση του έργου, αποτελεί μια ένδειξη ερμηνεύουσα την πρεμούρα των εργολάβων και των εκφραστών τους σε κυβερ-

νητικό επίπεδο, για την αναγκαιότητα των έργων της Ολυμπιάδας. Είναι χαρακτηριστικό της ελληνικής ευκίνησιας του «είπα - ξείπα» και στην οποία η παρούσα κυβέρνηση έχει σπάσει όλα τα ρεκόρ, ότι ο νυν φανατικός υπέρμαχος του αεροδρόμιου κ. Κουλουμπής, υπέγραψε το 1976 την πιο συγκροτημένη μελέτη απόρριψης της λύσης Σπάτων για το δεύτερο —και όχι μόνο νέο— αεροδρόμιο του λεκανοπεδίου. Σε όλες επίσης τις μελέτες από το 1981 στα πλαίσια της ΕΠΑ και στο νομοθετημένο ρυθμιστικό σχέδιο Αθήνας το αεροδρόμιο δεν εμφανίζεται πουθενά. Από δεκαεννέα μελέτες που έχουν γίνει για το νέο διεθνές αεροδρόμιο καμιά δεν πρότεινε το χώρο των Σπάτων για λόγους περιβαλλοντικούς, οικονομικούς, λειτουργικούς. Όμως για τον εργολαβική αντίληψη υπουργό Περιβάλλοντος —ας μην ξεχνάμε και Δημοσίων Έργων— αυτά είναι λεπτομέρειες. Αφού το Συμβούλιο Επικρατείας, με πρόσφατη απόφασή τους, τον εμπόδισε να «εκσυγχρονίσει» την κρατικώς επιδοτούμενη ρύπανση των λιπασμάτων στην Δραπετσώνα, η καταστροφή της μόνου διεξόδου του λεκανοπεδίου προς τον καταπράσινο κάμπο των Μεσογείων προσφέρεται όντως για τον ασφαλέστερο εγκλωβισμό των Αθηναίων στο βρώμικο και ασφυκτικό περιβάλλον όπου ζουν και εργάζονται⁷.

Αλλά ας μην επιμείνουμε. Να προσθέσουμε μόνο την ύστατη ειρωνεία ότι κατά τον υπουργό περιβάλλοντος όλα τα προαναφερθέντα έργα εντάσσονται στο ρυθμιστικό σχέδιο της Αθήνας. Συνεπώς «ό,τι γίνεται πια έχει στόχο δεν είναι αποσπασματικό». Με τόση έπαρση περί ολοκληρωμένης αντίληψης των έργων και αποσαφηνισμένου στόχου δεν αντέχει κανείς να ρωτήσει τι γίνεται πώς λειτουργεί και πόσο, ο Οργανισμός της Αθήνας που υποτίθεται θα διαχειρίζονταν αυτό το προγραμματικής τελειότητας ρυθμιστικό σχέδιο. Αλλά για την τύχη των νόμων που άμεσα ή έμμεσα προστατεύουν το περιβάλλον τι πιο εύγλωττο από την κρίση ενός κατεξοχήν αρμοδίου και έγκυρου προσώπου του κ. Β. Ρώτη, αντιπροέδρου του Συμβουλίου Επικρατείας, στη Συνάντηση των Ευρωσοσιαλιστών για το περιβάλλον⁸. Είπε λοιπόν ο κ. Ρώτης ότι ο νόμος πλαίσιο για το περιβάλλον (1650/86) μένει ανεφάρμοστος γιατί δεν έχουν εκδοθεί οι κανονιστικές πράξεις για την ενεργοποίησή του και, συνεπώς, ίσως έχουν δίκιο οι επικριτές του που υποστηρίζουν ότι το 1/10 των υπό δημοσίευση κανονιστικών πράξεων δεν είναι οι πιο σημαντικές... «Αυτή είναι

με δύο κουβέντες η θλιβερή πραγματικότητα της κατάστασης του περιβάλλοντος στην Ελλάδα και όχι μόνο στην Αθήνα εξ επισήμων και κατά τεκμήριο αντικειμενικών χειλέων εν όψει μεγάλων έργων και μεγαλομανιακών συλλήψεων ή μικροπολιτικών υπολογισμών και δημαγωγικών προθέσεων.

Συμπερασματικά ας ξεκινήσουμε από το προφανές. Η Αθήνα αποτελεί ένα έντονα διαταραγμένο, σε προϊούσα κατάρρευση οικοσύστημα. Τι στοιχίζει αυτή η κατάρρευση ακόμα και με στενά οικονομικά κριτήρια δεν έχει ακόμα εκτιμηθεί και ίσως είναι αδύνατο αυτό να γίνει με τις παρούσες γνώσεις για όλες τις διαστάσεις του φαινομένου και την εξαιρετικά σύνθετη αλληλεξάρτησή τους. Οι διορθωτικές παρεμβάσεις λειτουργούσες αναγκαστικά σε πολλά επίπεδα, θα πρέπει να είναι εξαιρετικά σοβαρές και προσεκτικές, το κυριότερο στην κατεύθυνση της αποκέντρωσης και ελάφρυνσης της σημασίας που έχει σήμερα η πρωτεύουσα στη διαμόρφωση της εθνικής ζωής. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες, με τα έργα που απαιτούν, πέραν του ότι θα εκτελεσθούν ή θα συντονισθούν από ένα κράτος μισοδιαλυμένο και αποδεδειγμένης διοικητικής ανικανότητας, με περιορισμένες γνώσεις για απλές ακόμη περιβαλλοντικές επιπτώσεις περιβαλλοντικών πρωτοβουλιών του, όπως για παράδειγμα ο δακτύλιος, η βελτίωση των καυσίμων κτλ. θα προκαλέσουν και μία ανεπανόρθωτη ζημιά. Θα στρέψουν για μια ακόμη φορά, για μια τουλάχιστον δεκαετία, την επόμενη κρίσιμη δεκαετία τα μάτια όλης της χώρας στην Αθήνα. Εκτός των έργων που ήδη σχολιάσθηκαν, να προσθέσουμε και το ενδεχόμενο επέκτασης της ξενοδοχειακής υποδομής. Είναι λογικό να αποφεύγουμε τη διέλευση του κυρίου τουριστικού ρεύματος από το κέντρο. Η απευθείας διοχέτευσή του, στο φυσικό προορισμό του, την περιφέ-

ρεια, θα αποσυμφορήσει ένα ήδη αποπνικτικό κέντρο. Όμως αν τα υπάρχοντα περίπου 500 ξενοδοχεία στην Αττική δεν μπορούν να εξυπηρετήσουν παρά τους επισήμους των αγώνων (20.000 άτομα), που θα καταλύσουν τα αναμενόμενα 120-130.000 άτομα; Οι προτεινόμενες λύσεις των 15 κάμπινγκ, των θερινών κατασκηνώσεων και των 230.000 προς ενοικίαση παραθεριστικών κατοικιών είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν μπορούν να εξυπηρετήσουν τις πραγματικές ανάγκες. Το κίνητρο επέκτασης της υπάρχουσας —και σε κρίση ευρισκομένης— ξενοδοχειακής υποδομής είναι εύλογο, καθώς είναι μάλλον εξωπραγματικό να περιμένεις —όπως και τελική έκθεση σκοπιμότητας⁹ ότι οι κάτοικοι της Αθήνας θα ενοικιάσουν παραθεριστικές κατοικίες «ενώ οι ίδιοι θα παραχωρούσαν με ενοίκιο την κατοικία τους κοντά στο κέντρο της πόλης». Αν πάλι στον οικοδομικό οργανισμό των νέων σταδίων, κατοικιών Ολυμπιακού χωριού, ανισόπεδων κόμβων, οδών κτλ., η κυβέρνηση αποφάσισε να προσθέσει και νέα ξενοδοχεία, εναποθέτουσα τις τελευταίες ελπίδες αντιμετώπισης του προβλήματος ανεργίας, που υπεύθυνες πηγές ανεβάζουν στο 20% για την περιοχή πρωτευούσης, είναι βέβαιο ότι εκτός από την περιβαλλοντική ζημία και η περιφερειακή ανάπτυξη θα παραπεμφθεί για μια ακόμη φορά στις καλένδες.

Είναι όμως καιρός να πούμε τα πράγματα με το όνομά τους. Για όσους δεν ενδιαφέρονται για το νόμπελ ειρήνης του πρωθυπουργού, την πρωθυπουργοποίηση του γιου του, μέλλοντος υπουργού υπευθύνου για τους αγώνες, την από Ελγινείων έως Νταβός και Ολυμπιακούς κατάχρηση των μελοδραματικών προσόντων μιας πρώην ηθοποιού που «παιζει» την υπουργό Πολιτισμού με την παλιά της άνεση αλλά όχι και την ανάλογη χάρη, την σαφώς άλλες εποχές ενθυμίζου-

σα αισιοδοξία του κ. Κουτσόγιωργα περί μετατροπής της χώρας σε «εργοτάξιο» όπου ηγούνται εύγλωττες στην κοσμοτικότητα και το σοσιαλισμό τους, προσωπικότητες του εργολαβικού κόσμου όπως ο κ. Λάμπης Νικολάου, γενικότερα, τη «σοσιαλιστική» και καπιταλιστική χειραγώγηση της νεολαίας και των φιλάθλων, δια της μετατροπής του αθλητισμού σε υπερπρωταθλητισμό, τα διαπλεκόμενα συμφέροντα όλων των παραπάνω σ' ένα τεράστιο τζόγο πολιτικάντικου και οικονομικού παραγοντισμού, η επιλογή είναι σαφής. Η μεγαλύτερη μεταπολεμική «ελληνική φιλοδοξία», κατά το φιλοκυβερνητικό «Το Βήμα», δεν είναι παρά μια μωροφιλοδοξία εδραιωμένη όμως σε πολύ υλικούς, μπακάλικους ή έστω μεγαλομπακάλικους υπολογισμούς, στην οποία πρέπει να αντισταθούν όσοι δεν θεωρούν αναντικατάστατο στοιχείο της μελλοντικής τους ευτυχίας να δουν τον Σπύρο Λούη να εισέρχεται πάλι νικητής στο Ολυμπιακό Στάδιο διαφημίζοντας την Αντίντας, τη Σόνου και το... «ΠΑΣΟΚ» της επόμενης δεκαετίας.

1. Μ. Παπαγιαννάκη, Ολυμπιακοί; Όχι ευχαριστώ... *Το Βήμα* 10.4.1988.

2. Σ. Καφαντάρη, Το μετρό επί θύραις. *Η Νέα Οικολογία* 26, 1986.

3. Γ. Νάθενας, Το τραμ τότε και σήμερα. *Η Νέα Οικολογία* 16, 1986.

4. Γ. Νάθενας, Μέσα σταθερής τροχιάς. *Η Νέα Οικολογία* 38, 1987.

5. Ε. Κουλουμπής (συνέντευξη) *Η Ελευθεροτυπία* 10.5.1988.

6. Θ. Παπαδόπουλος, Πρόκληση για το μέλλον και τον εκσυγχρονισμό της Αθήνας. *Η Αυγή* 28.2.1988.

7. Σ. Ιατρού, Σφίγγει ο κλοιός γύρω από την Αθήνα. *Η Αυγή* 6.12.1987.

8. Π. Μακρή, Δεν εφαρμόζουν το νόμο για το περιβάλλον. *Η Ελευθεροτυπία* 11.5.1988.

9. Την αποκάλυψη και συστηματική κριτική αυτής της έκθεσης που υποβλήθηκε στους αρμόδιους τον Δεκέμβρη του 1987, οφείλουμε στην Επιτροπή Αθλητισμού της Ελληνικής Αριστεράς.

Θέμα του μήνα
Οι πιο τελευταίες
εκδόσεις

ΒΙΒΛΙΑ
Ελληνική & Ξένη
Λογοτεχνία
Εκδόσεις Τέχνης
Θεάτρο-Κινηματογράφος
Χαλαχτικά-Αφίστρες

ΤΟ ΚΟΥΤΙ ΤΗΣ ΠΝΔΘΡΑΣ

Βύρωνος 9 — Πλάκα
Τηλ. 3222394 — ΑΘΗΝΑ

Τώρα —
ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ
φθηνά ΠΟΛΥ φθηνά βιβλία

Έγκυκλοπαίδειες μισοτιμής
Ευκολίες πληρωμής

ΜΗΟΣΤΑΝΟΓΕΙΟΥ — ΓΙΑ ΤΟ ΦΘΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ 92. ΠΕΙΡΑΙΑΣ ΤΗΛ. 4112258

Η ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΝΕΦΟΥΣ

▼ **Ε**γινε και αυτό! «*Μάθετε να ζείτε με τη φωτοχημική ρύπανση*», ήταν η διαπίστωση του υπεύθυνου του ΠΕΡΠΑ στις 9 Ιουνίου και αφού το νέφος έπνιξε και πάλι για ημέρες την Αθήνα. Η αλλαγή του καιρού μπορεί να έδωσε διέξοδο στην αγωνία των Αθηναίων για λίγες μέρες, αλλά όμως η λύση του Αιόλου είναι συνήθως προσωρινή.

Το νέφος όχι μόνο υπάρχει, επανέρχεται και επεκτείνεται. Οι ρύποι αυξάνονται, οι εστίες δημιουργίας τους παραμένουν όπως πάντα και τα προβλήματα αντί να λυθούν πολλαπλασιάζονται, ενώ ο κ. Κουλουμπής καλεί τους δήμους να «καταβρέχουν τους δρόμους»!

Πέρασαν πέντε ακριβώς μήνες από τις 18 Ιανουαρίου που άρχισαν να εφαρμόζονται τα «μέτρα» για το νέφος. Τα θυμίζουμε, γιατί αυτές οι δηλώσεις των αρμοδίων, που δικαίως κατέκτησαν τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων, δείχνουν το αδιέξοδο στο οποίο έχει φτάσει η ονομαζόμενη «αντιρυπαντική πολιτική» της κυβέρνησης. Ήταν κυκλοφοριακά (μονά - ζυγά σε ΙΧ και ΤΑΧΙ, επέκταση του δακτυλίου — και χρονικά, αποκλεισμός του ιστορικού κέντρου της Αθήνας). Περιορισμός των εκπομπών ρύπων από τις κύριες πηγές (αλλαγή καυσίμου στα ΤΑΧΙ, ποιότητα καυσίμων, μέτρα για τη βιομηχανία). Και μέτρα έργων υποδομής. Τα τελευταία ανακοινώθηκαν πανηγυρικά αρχές Ιανουαρίου και πρόβλεπαν ανισόπεδους κόμβους, δημιουργία περιφερειακών γκαράζ, κάλυψη χώρων με πράσινο, μεταστέγαση υπουργείων, αναδιάρθρωση συγκοινωνιών κτλ. Στην όλη «αναμπουμπούλα» τότε είχε περάσει και το συνεχές ωράριο θέμα άσχετο με το νέφος, σχετικό όμως με το κυκλοφοριακό και τη διασπορά των μετακινήσεων με το αυτοκίνητο σε περισσότερες ώρες αιχμής.

Πέντε μήνες ήταν αρκετοί για να φανεί το αδιέξοδο και αυτών των «μέτρων», που με τραγικό τρόπο για τα 4 εκατομμύρια κατοίκων του λεκανοπεδίου διατυπώθηκε στη συνέντευξη του ΠΕΡΠΑ. «*Μάθετε να ζείτε με το νέφος*»... Δηλαδή «*σηκώνουμε τα χέρια ψηλά*»!

Είχαμε σημειώσει τότε ότι τα «μέτρα» στο μόνο που στοχεύουν —και αυτό δύσκολα θα το πετύχουν— είναι η μείωση του καπνού από τα αυτοκίνητα. Πέντε μήνες αργότερα ούτε αυτό πετυχαίνουν. Αντίθετα οι ρύποι από το μονοξείδιο του άνθρακα και το διοξείδιο του αζώτου ανεβαίνουν επικίνδυνα στην κλίμακα. Τα στοιχεία των μετρήσεων του ΠΕΡΠΑ λένε ότι 75% της ρύπανσης προέρχεται από το αυτοκίνητο, 22% από τα εργοστάσια και 3% από την κεντρική θέρμανση των πολυκατοικιών. Το αυτοκίνητο κατά τις ίδιες μελέτες συμμετέχει με 68% στον καπνό, 77% στο διοξείδιο του αζώτου, 100% στο μονοξείδιο του άνθρακα και 75% στους υδρογονάνθρακες. Στους ρύπους που προέρχονται από σωματίδια η βιομηχανία συμμετέχει με 98% και στο διοξείδιο του θείου με 45%.

Τα μέτρα έδειξαν με την άπνοια και τις πρώτες ζέστες ότι οι ρύποι δεν μειώνονται. Το αδιέξοδο υπάρχει και έμμεσα ομολογείται. Μαζί και η ανυπαρξία περιβαλλοντολογικής πολιτικής.

Πώς όμως να έχουν τα όποια μέτρα βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα αποτελέσματα; Πώς όταν τα αυτοκίνητα αντί να μειωθούν αυξάνονται; Αντί να αντικατασταθούν τα παλιά αυξάνει ο μέσος όρος ζωής τους; Πώς όταν τα καύσιμα έχουν την ίδια ποιότητα; Πώς τα μέσα μαζικής μεταφοράς θα αντικαταστήσουν τα ΙΧ όταν πάνε από το κακό στο χειρότερο; Πώς με τη δομή της πόλης θα βελτιωθούν οι δρόμοι; Πώς όταν αυτά που αποφασίζονται δεν τηρούνται και όσα προγραμματίζονται —για το... 2000— δεν εντάσσονται σε κανένα σχέδιο περιορισμού του υπερσυγκεντρωτισμού της πρωτεύουσας; Πώς θα σταματήσει η ρύπανση από τη βιομηχανία όταν δίνονται νέες άδειες (μέχρι και στο Λυκαβηττό σύμφωνα με το διάταγμα του Πέτσου μπορεί κάποιος να στήσει βιομηχανική εγκατάσταση!) ή όταν επεκτείνονται βιομηχανίες ή ανανεώνονται άδειες όσων ήδη θα έπρεπε με τα προ πενταετίας εξαγγελθέντα να φύγουν;

Πώς τελικά μπορεί να μιλήσουμε για «μακροπρόθεσμα» μέτρα όταν η κυβέρνηση τροφοδοτεί σταθερά, με κάθε μέσο και τρόπο, από το '81 και μετά, την υπερσυγκέντρωση της Αθήνας στα ίδια βήματα με αυτά των κυβερνήσεων του παρελθόντος; Ποια πολιτική για το περιβάλλον άραγε να εννοεί η κυβέρνηση όταν αυτή εξαντλείται στις μετρήσεις των ρύπων, στα μονά ζυγά και στον «κλεφτοπόλεμο» με τους ταξιτζήδες;

**ΜΙΑ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ
ΤΟΥ ΑΝΤΙ:**

Ταξίδι στις Δυτικές Συνοικίες

Το ΑΝΤΙ στο επόμενο τεύχος του θα ταξιδέψει στις δυτικές συνοικίες της Αθήνας. Ξεκινώντας από τα χρόνια της αρχαιότητας θα δούμε, πώς ο ελαιώνας της αρχαίας Αθήνας που διασώθηκε μέσα στους αιώνες, μέχρι και μετά τον πόλεμο μετατράπηκε στη σημερινή «αποθήκη απορριμμάτων» της πόλης.

Οι συνοικίες αυτές, οι πλέον υποβαθμισμένες τώρα, περιλαμβάνουν τμήματα των δήμων Αθηναίων, Περιστερίου, Ταύρου, Αιγάλεω, Ρέντη και τη βιομηχανική ζώνη του Μοσχάτου. Οι ελαιώνες βέβαια έχουν εξαφανισθεί προ πολλού. Μαζί και οι λαχανόκηποι που πρόσφεραν πολλά στους Αθηναίους στην κατοχή για την αντιμετώπιση της πείνας. Στην Ακαδημία Πλάτωνος είναι εγκατεσπαρμένα νεκροταφεία αυτοκινήτων, μάντρες και βιοτεχνίες. Σε όλη την περιοχή τα τελευταία 30 χρόνια ξεφύτρωσαν, στη θέση των δένδρων, βιοτεχνίες, χυτήρια, βιομηχανίες, αποθήκες, γκαράζ, βαφεία, χώροι στάθμευσης φορτηγών κτλ., που «συμβιώνουν» με τους κατοίκους αυθαιρέτων.

Αφημένοι στη μοίρα τους οι τελευταίοι, από την εξουσία και τις κυβερνήσεις, ζουν ένα επιπλέον δράμα στο νεφόπληκτο λεκανοπέδιο, εγκλωβισμένοι στην «αποθήκη» της Αθήνας, στο «σκουπιδαριό» μιας πόλης που συσσωρεύει εκεί όσα δεν μπορεί να «χωνέψει» από τις λειτουργίες της.

Ποια είναι η ζωή και ποιο μέλλον έχουν αυτές οι συνοικίες; Ποια «αναβάθμιση» μπορεί τώρα να επαναφέρει, όχι κήπους και δένδρα, αλλά στοιχειώδες επίπεδο διαβίωσης;

Το αφιέρωμα του ΑΝΤΙ φιλοδοξεί να θέσει το πρόβλημα αλλά και να διερευνήσει λύσεις. Με αφορμή αυτό το τεύχος διοργανώνει και μια ανοιχτή εκδήλωση - συζήτηση την **Κυριακή 3 Ιουλίου** στις 7 μ.μ. με συμμετοχή των δημάρχων των δήμων της περιοχής και των αρμοδίων υπουργών. Για περισσότερες πληροφορίες στο επόμενο τεύχος του ΑΝΤΙ, που κυκλοφορεί την Παρασκευή 1η Ιουλίου. Η δική μας πρόταση είναι:

Ο Ελαιώνας να μετατραπεί σε πνεύμονα πρασίνου και αναπνοής για το λεκανοπέδιο —ενώ σήμερα είναι βασική, πηγή μόλυνσης που υποβαθμίζει τη ζωή στις δυτικές συνοικίες και όλο το λεκανοπέδιο.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

κ. ΣΤΕΛΙΟΥ ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΟΧΩΝ της 8ης Ιουνίου 1988

Κύριοι Μέτοχοι,

Η ισχυρή θέση της Εθνικής Τράπεζας, που αντανakλάται σήμερα στα τεράστια μεγέθη του ισολογισμού της, τα οποία στο τέλος του 1987 ξεπέρασαν τα τρία τρισεκατομμύρια δραχμές, δημιουργεί προοπτικές, που θα εξελιχθούν εκ των πραγμάτων σε πολύ ευοίωνες, όταν οι τιμές για όλα τα πιο πάνω μεγέθη θα καθορίζονται σε λίγο ελεύθερα από τις δυνάμεις της αγοράς. Στο ενδιάμεσο, όμως διάστημα χρειάζεται ιδιαίτερη φροντίδα, ώστε τα μέτρα πολιτικής, που λαμβάνονται από τους αρμόδιους φορείς, να μην ανακόπτουν —λόγω των ανελαστικότητων που εξακολουθούν να υπάρχουν στις πιστωτικές αγορές— τη δυναμική πορεία της Τράπεζας.

Αυτό τόνισε ο Διοικητής της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας κ. Στέλιος Παναγόπουλος στην έκθεσή του προς τους μετόχους της Τράπεζας κατά τη γενική συνέλευση.

Σήμερα, υπογράμμισε ο κ. Παναγόπουλος, και μετά την απελευθέρωση των επιτοκίων για ορισμένες κατηγορίες χορηγήσεων και καταθέσεων των Τραπεζών, έχει σχηματιστεί η εντύπωση ότι οι τράπεζες έχουν πλέον τη δυνατότητα να καθορίζουν οι ίδιες την αποδοτικότητά τους. Η άποψη, όμως, αυτή δεν είναι σωστή. Οι ανελαστικότητες που εξακολουθούν να χαρακτηρίζουν τις πιστωτικές αγορές, σε συνδυασμό με τις υψηλές δανειακές ανάγκες του δημόσιου τομέα, καθιστούν αναγκαία τη διατήρηση μεγάλου αριθμού από τους κανόνες, που ρυθμίζουν την ανακατανομή των πιστωτικών πόρων. Οι κανόνες αυτοί αποδυναμώνουν σε σημαντική έκταση τις δυνατότητες των εμπορικών τραπεζών για την άσκηση δικής τους πολιτικής και έχουν ως συνέπεια να εξαρτάται ακόμη σε μεγάλο βαθμό η αποδοτικότητά τους, από διοικητικές αποφάσεις. Συγκεκριμένα, και μετά τα πρόσφατα μέτρα απελευθέρωσης ορισμένων κατηγοριών επιτοκίων, εξακολουθούν να ισχύουν δεσμεύσεις για υποχρεωτικές τοποθετήσεις των τραπεζών (σε έντοκα γραμμάτια, σε δάνεια προς δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμούς και προς τη βιοτεχνία, καθώς και σε καταθέσεις στην Κεντρική Τράπεζα), που α-

πορροφούν το 66% των συνολικών τους καταθέσεων. Θα πρέπει να ληφθεί ακόμη υπόψη ότι, για ανάλογο ποσοστό καταθέσεων, το επιτόκιο καθορίζεται επίσης εξωγενώς, αφού τόσο για τις καταθέσεις ταμειυτηρίου —που αποτελούν το 60% των συνολικών καταθέσεων σε δραχμές στις εμπορικές τράπεζες— όσο και για το μεγαλύτερο τμήμα των καταθέσεων σε συνάλλαγμα τα επιτόκια διαμορφώνονται με διοικητικές αποφάσεις.

Οποιαδήποτε μεταβολή, συνεπώς, συνέχισε ο Διοικητής της Εθνικής Τράπεζας, στην απόδοση και το κόστος όλων αυτών των κατηγοριών τοποθετήσεων και καταθέσεων, που καθορίζονται εξωγενώς, υποχρεώνει τις τράπεζες σε αντίστοιχες μεταβολές και των επιτοκίων που έχουν απελευθερωθεί. Όμως, οι επιβαλλόμενες μεταβολές είναι μεγάλες και ασυνήθεις για τους κανόνες λειτουργίας των ελεύθερων αγορών, πολύ δε περισσότερο των ελληνικών, όπου οι κατηγορίες καταθέσεων και χορηγήσεων με ελεύθερα επιτόκια αποτελούν ακόμη μικρό ποσοστό του συνόλου των τοποθετήσεων και υποχρεώσεων των τραπεζών. Η κατάσταση αυτή τείνει να διαμορφώσει, και σε ένα βαθμό έχει δημιουργήσει ανορθόδοξες και αντιοικονομικές δομές στα επιτόκια χορηγήσεων και καταθέσεων. Για παράδειγμα μια αυτόνομη μείωση των επιτοκίων των έντοκων γραμματίων, για λόγους καθαρά δημοσιονομικής πολιτικής, είναι δυνατό να οδηγήσει σε εντελώς αντίθετη κατεύθυνση τα επιτόκια των χορηγήσεων προς τον ιδιωτικό τομέα ή και να περιορίσει σημαντικά τη διαφορά, που πρέπει να υπάρχει μεταξύ των επιτοκίων προθεσμιακών καταθέσεων και καταθέσεων ταμειυτηρίου, πρόσθεσε ο κ. Παναγόπουλος και επισήμανε ακολούθως τα εξής:

Πέρα όμως από τα προβλήματα που δημιουργεί ο συνεχιζόμενος διοικητικός καθορισμός της απόδοσης και του κόστους του μεγαλύτερου τμήματος των στοιχείων του ισολογισμού των τραπεζών, η κατάσταση είναι ακόμη χειρότερη γι' αυτές αν ληφθεί υπόψη ότι για ένα αξιόλογο τμήμα των τοποθετήσεών τους, των οποίων τα επιτόκια εξακο-

λουθούν να καθορίζονται διοικητικά, ορίζονται επιτόκια σημαντικά χαμηλότερα από το κόστος των κεφαλαίων τους, με αποτέλεσμα να προκαλούνται ζημιές. Στις κατηγορίες αυτές εμπίπτουν κυρίως οι δεσμεύσεις για τα βιοτεχνικά δάνεια και οι υποχρεωτικές καταθέσεις των τραπεζών στην Τράπεζα της Ελλάδος. Οι πιο πάνω επισημάνσεις είναι πράγματι σοβαρές επειδή το τραπεζικό σύστημα χρειάζεται, τα προσεχή τουλάχιστον χρόνια, να παρουσιάσει όχι μόνο σταθερή, αλλά και αυξανόμενη αποδοτικότητα. Τα αυξημένα περιθώρια κέρδους από τη λειτουργία των τραπεζών είναι απαραίτητα, προκειμένου να καλυφθούν οι πρόσθετες δαπάνες για τον εκσυγχρονισμό του τραπεζικού συστήματος, τη βελτίωση του μηχανολογικού του εξοπλισμού, καθώς και την εκπαίδευση του προσωπικού, προϋποθέσεις απόλυτα αναγκαίες, ώστε να αντιμετωπιστούν οι νέες συνθήκες ανταγωνισμού, που θα προκύψουν με την ενοποίηση της ευρωπαϊκής αγοράς το 1992.

Οι επισημάνσεις αυτές έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα για την Εθνική Τράπεζα για τον εξής λόγο, τόνισε ο κ. Παναγόπουλος:

Όπως είναι γνωστό, σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο, η Εθνική Τράπεζα στήριξε χρηματοδοτικά το σύνολο σχεδόν της ελληνικής βιομηχανίας, αλλά και άλλους κλάδους που κρίνονταν από την εκάστοτε οικονομική πολιτική ότι είχαν αναπτυξιακή προτεραιότητα. Η πολιτική αυτή, σε συνδυασμό με την πολιτική χαμηλών πραγματικών επιτοκίων δανεισμού που ακολουθήθηκε για πολλές δεκαετίες, οδήγησε σε υπερδανεισμό πολλές μεγάλες αλλά και μικρές επιχειρήσεις. Όταν, μετά τις γνωστές πετρελαϊκές κρίσεις, επακολούθησαν η διεθνής ύφεση και η άνοδος των ονομαστικών επιτοκίων και εμφανίστηκε η κρίση ρευστότητας στις επιχειρήσεις, ήταν επόμενο η Εθνική Τράπεζα να φέρει το μεγαλύτερο βάρος της αναγκαίας χρηματοοικονομικής εξυγίανσης των επιχειρήσεων. Η απώλεια εσόδων της Τράπεζας από το μη λογισμό τόκων σε οφειλές υπερχρεωμένων επιχειρήσεων ανέρχεται σε δεκάδες δισεκατομμύρια δραχμές το χρόνο. ■

Η ΚΡΑΤΙΚΟΔΙΑΙΤΗ ΣΥΜΠΑΡΑΤΑΞΗ

Για σήμερα Παρασκευή στο άλλοτε στέκι των Απριλιανών της «Παμέλας» του Αλίμου έχει προγραμματισθεί το μεγάλο «μπητς πάρτι» του ΠΑΣΟΚ με τους 5.000 εκπροσώπους των γενιών της Εθνικής Αντίστασης, του «114» και του «Αντιδικτατορικού Αγώνα». Με ομιλία προς όλες τις γενιές του πρωθυπουργού και προέδρου του ΠΑΣΟΚ κ. Ανδρέα Παπανδρέου σε μια προσπάθεια «να σηματοδοτηθεί η αφετηρία της παραπέρα οργανωτικής ανάπτυξης των Επιτροπών Στήριξης της Αλλαγής», δηλαδή με τη μεθοδευμένη προσπάθεια να αντληθούν στενά κομματικά ωφέλη από το ΠΑΣΟΚ και τίποτα περισσότερο. Γιατί ασφαλώς η ίδια η σύναξη με τις χιλιάδες των προσκεκλημένων και τη μετατροπή τους σε ακροατήριο χειροκροτητών, δεν μπορεί να έχει καμιά άλλη στόχευση. Όπως δεν είχε καμιά άλλη στόχευση και σοβαρή συνέχεια η ανάλογη εκδήλωση —καπέλωμα της κυβέρνησης, του ΠΑΣΟΚ και του κ. Ανδρέα Παπανδρέου το 1984 για τους ανθρώπους της τέχνης και των γραμμάτων.

Μ' αυτή την προσπάθεια μαζικών εντυπώσεων, για την οποία δεν μπορεί να έχει κανείς αυταπάτες ποιες μικροπολιτικές σκοπιμότητες υπηρετεί και πόσο απομακρυσμένη είναι από το πνεύμα και το ήθος των αντιστασιακών και δημοκρατικών αγώνων του λαού μας, το ΠΑΣΟΚ προσπαθεί να αντισταθμίσει την αποτυχία του στις προσπάθειες για «συμπαρατάξη» στην πολιτική του και την αδυναμία του να συγκροτήσει και να διατηρήσει τις ανάλογες επιτροπές κατά νομό. Απόδειξη και το «μοντέλο συμπαρατάξης» της Θεσσαλονίκης, που έχει αναλάβει εδώ και ενάμιση χρόνο ο κ. Κώστας Λαλιώτης και το οποίο κατέληξε σε αντιπαραθέσεις γύρω από τη νομή και άσκηση της τοπικής κρατικής εξουσίας.

Αυτή η προσπάθεια της κρατικοδιαίτης συμπαρατάξης επαναλαμβάνεται και σήμερα στο «Παμέλας» και στην παραλιακή έκταση του Αλίμου, με τρόφιμα και ποτά της κρατικής εταιρείας εφοδιασμού αεροσκαφών «Ολύμπικς Κέτερινγκ» γνωστής για τους χιλιάδες σκανδαλώδεις διορισμούς. Κρατικοδιαίτης, γιατί ήδη από τη σύνθεση της Οργανωτικής Επιτροπής, που ανακοίνωσε το ΠΑΣΟΚ επισημαιο-νούνται εύκολα τα πρόσωπα, που έχοντας όποιο αντιστασιακό και δημοκρατικό παρελθόν, θεώρησαν από χρόνια τώρα χρήσιμο και θεμιτό να προσθέσουν στο βιο-

γραφικό τους και κάποιο κρατικό αξίωμα, το οποίο είτε διαρκεί μέχρι σήμερα είτε πρόκειται να επαναληφθεί. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό ότι κανένας από τους «εκπροσώπους» αυτούς δεν έχει γίνει γνωστός για την παραίτησή του για λόγους ηθικής και πολιτικής δεοντολογίας, για τη διαφωνία του στο συνολικό τρόπο με τον οποίο ασκεί την κρατική εξουσία το «σοσιαλιστικό κίνημα» μετά το 1981. Άλλωστε, το ΠΑΣΟΚ προκειμένου να προκαλέσει γενικότερες εντυπώσεις για την ανιδιοτέλεια και τα ιδανικά της «Συμπαρατάξης» φρόντισε να ανακοινώσει απλώς τα ονόματα της Οργανωτικής Επιτροπής χωρίς να θεωρήσει χρήσιμο να τα συμπληρώσει με την κρατική θέση, στην οποία έχουν ή είχαν διορισθεί.

Ας θυμίσουμε εμείς ορισμένα από αυτά εκτός βέβαια των βουλευτών και γνωστών κομματικών στελεχών του ΠΑΣΟΚ, που και αυτά έχουν περιληφθεί στην Επιτροπή Συμπαρατάξης του «Παμέλας», όπως: Φοίβος Ιωαννίδης, διοικητής του ΙΚΑ, Γιώργος Ανωμερίτης, διοικητής της Κτηματικής, Αλ. Μαθιέλης, τηλεοπτικός παραγωγός και παρουσιαστής των δοξαστικών εκπομπών «Σας ερωτώ κύριε υπουργέ» και του υπουργείου Γεωργίας, Κ. Ανδρουτσόπουλος, πρώην νομάρχης Άρτας και διοικητής του ΟΔΔΥ, Αλεξ. Ζαρκάδας πρόεδρος του ΟΛΠ, Δημ. Δημοσθενόπουλος πρώην βουλευτής του ΠΑΣΟΚ, πρώην υφυπουργός Συντονισμού και διοικητής της Γενικής Τράπεζας, Θεοδ. Κομπόλης, υποδιοικητής της ΥΠΑ και ανηψιός του υπουργού Ναυτιλίας, Γεώργιος Κώνστας πρώην πρόεδρος του Αρείου Πάγου και πρόεδρος του Λαϊκού νοσοκομείου, Παντελής Λαζαρίδης πρώην γενικός γραμματέας του ΕΟΤ και πρόεδρος του πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Νικ. Λύτρας γενικός γραμματέας του υπουργικού συμβουλίου, Αναστάσιος Μπούρας πρώην διοικητής της ΥΠΕΑ και αντιπρόεδρος της Γενικής Τράπεζας, Κων. Ντέρος, πρώην διοικητής της ΥΠΑ, Ανδρέας Τσουδερός πρώην πρόεδρος της ΕΡΤ, Γ. Πρασιανάκης πρώην υποψήφιος του ΠΑΣΟΚ και γενικός διευθυντής ΣΛΠ, Βασίλ. Πριόβολος αντιπρόεδρος της ΕΑΣ, Ανδρέας Τζούβαλης πρώην διοικητής της ΥΠΑ, Αλ. Ρώσιος ειδικός σύμβουλος υπουργείου Προεδρίας και Θέμις Λαμπρινόπουλος, σύμβουλος του πρωθυπουργού σε θέματα υγείας. Αι γενεαί πάσαι της εικόνας της αντίστασης μετά 7 χρόνια ΠΑΣΟΚ...

Θέσεις

ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ - ΚΡΙΤΙΚΗ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΛΗΣ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

Μαρξισμός και Περestroika

Της Σύνταξης: Οι «Θέσεις» ανανεώνονται

Θ. Τσεκούρας: Αριστερά εθνικών προδιαγραφών;

Χρ. Θεοχαράς: Ραδιοτηλεοπτικά μέσα: Η αβάσταχτη ελαφρότητα της αριστερής κριτικής

Γ. Μηλιός και Τ. Κυπριανίδης: Η «Περestroika», ο μαρξισμός και η Αριστερά

Κ. Μπακιρτζής: Αμοιβή - Παραγωγικότητα και οι θέσεις των εργαζομένων

Ε. Μπαλιμπάρ: Ο Μαρξ και η επιχείρηση

Η. Ιωακείμογλου: Η Αυτοκρατορία της Εργασίας

Α. Πασσάς: Για την κύρωση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης

Χ. Βερναρδάκης και Γ. Μαυρή: Το Κέντρο, ή η διαρκής πόλωση της πολιτικής σκηνής, 1950-67

Χ. Τυροβούζης: Η αντιστασιακή ιδεολογία

Τ. Κυπριανίδης: Οι προεδρικές εκλογές στη Γαλλία

ΑΠΡΙΛΙΟΣ-ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

Κυκλοφορεί τέλη Μαΐου

240 σελίδες, 600 δρχ.

23-24

Κυκλοφόρησε η καινούργια «ΔΙΑΔΡΟΜΗ στην Αθήνα», περιοδική έκδοση της ΕΑΡ για το Δήμο της Αθήνας.

Από τα περιεχόμενα επισημαιο-νουμε:

— Για τα οικονομικά των ΟΤΑ από το συνέδριο της ΚΕΔΚΕ στην Αλεξανδρούπολη.

— Παρουσίαση του διημέρου που οργάνωσε η ΕΑΡ για την Αθήνα με τίτλο «ΑΘΗΝΑ και ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΜΑΖΙ Ή ΧΩΡΙΣΤΑ».

— Για τους εργαζόμενους στο Δήμο.

— Ενημερωτικό σημείωμα για τις κατασκηνώσεις του Δήμου... και άλλα.

Όσοι θέλουν να παίρνουν τη «ΔΙΑΔΡΟΜΗ στην Αθήνα» (αποστέλλεται ταχυδρομικά σ' όλους δωρεάν) μπορούν να απευθύνονται στη διεύθυνση και το τηλέφωνό μας.

(Γαλατά 3 Τ.Τ. 11476 ΑΘΗΝΑ (ΤΗΛ. 6444175 - 6434662)

Τι θα κάνει η Αριστερά με το ΠΑΣΟΚ; Θα αντιμετωπίσει την άλωση της βάσης της από το κυβερνητικό κόμμα ενωμένη, ή θα κατεβεί στις εκλογές πάλι διχασμένη, δίνοντας έτσι στο κόμμα του κ. Α. Παπανδρέου ένα από τα ισχυρότερα του ατού;

Η ελληνική Αριστερά πάσχει από μια ασθένεια που κάτω από ορισμένες συνθήκες μπορεί να αποβεί θανατηφόρα: τη νοσταλγία. Θέλει όπως είπε και ο Λεωνίδας Κύρκος, να ξαναγίνει «μεγάλη», ονειρεύεται το δοξασμένο παρελθόν της, την καθοδήγηση από ψηλά, τις ευγενικές εκκλήσεις προς τις αξίες, το ρασιοναλισμό, τη λατρεία της διαδικασίας, τις αρχές και τις συμπεριφορές που κατεβαίνουν στην κοινωνία από το κόμμα.

Στη βάση αυτής της νοσταλγίας βρίσκεται η διάχυτη ακόμα πεποίθηση των αριστερών ότι η κοινωνία όχι μόνο μπορεί να αλλάξει, αλλά επιβάλλεται να δια-

μορφωθεί σύμφωνα με ένα αρχικό σχέδιο, γνωστότερο ως το ιστορικό πρόγραμμα της Αριστεράς.

Ξεκινώντας από αυτήν την παραδοχή, οι πολιτικές και πολιτιστικές παραδοχές της Αριστεράς διατάσσονται με αξιοσημείωτη ευκολία κατά μήκος ενός άξονα, ο οποίος χωρίζει αλάθητα τους εχθρούς από τους φίλους, το «καλό» από το «κακό». Φίλοι, «προοδευτικοί», «αριστεροί» είναι όσοι πιστεύουν στη δυνατότητα μιας ρασιοναλιστικής κυριαρχίας επάνω στην κοινωνία. Εχθροί είναι φυσικά οι οπαδοί του ελεύθερου ανταγωνισμού, οι νεοφιλελεύθεροι και οι μονεταριστές π.χ. σήμερα.

Από τη μια μεριά αυτού του άξονα υπάρχουν συνεπώς η μπουρζουαζία, η αστική τάξη, τα αφεντικά, ο ιμπεριαλισμός. Από την άλλη υπάρχουν οι προλετάριοι, οι εργαζόμενοι, οι «μη έχοντες», οι «μη προνομιούχοι».

Αυτό το πλαίσιο έχει διαμορφωθεί άπειρες φορές, με βάση την πείρα της Αριστεράς ή με εμπειρικό τρόπο, για παράδειγμα διαμέσου των διαφόρων θεωριών για τις «συμμαχίες». Πριν από επτά χρόνια η ελληνική Αριστερά αυτοευνουχίστηκε για χάρη του ΠΑΣΟΚ, εφόσον το κόμμα αυτό διακήρυξε ότι εκφράζει τους «μη έχοντες», τους «μη προνομιούχους» και θέλει να καταλάβει την εξουσία για να επέμβει στην κοινωνία. Η Αριστερά εί-

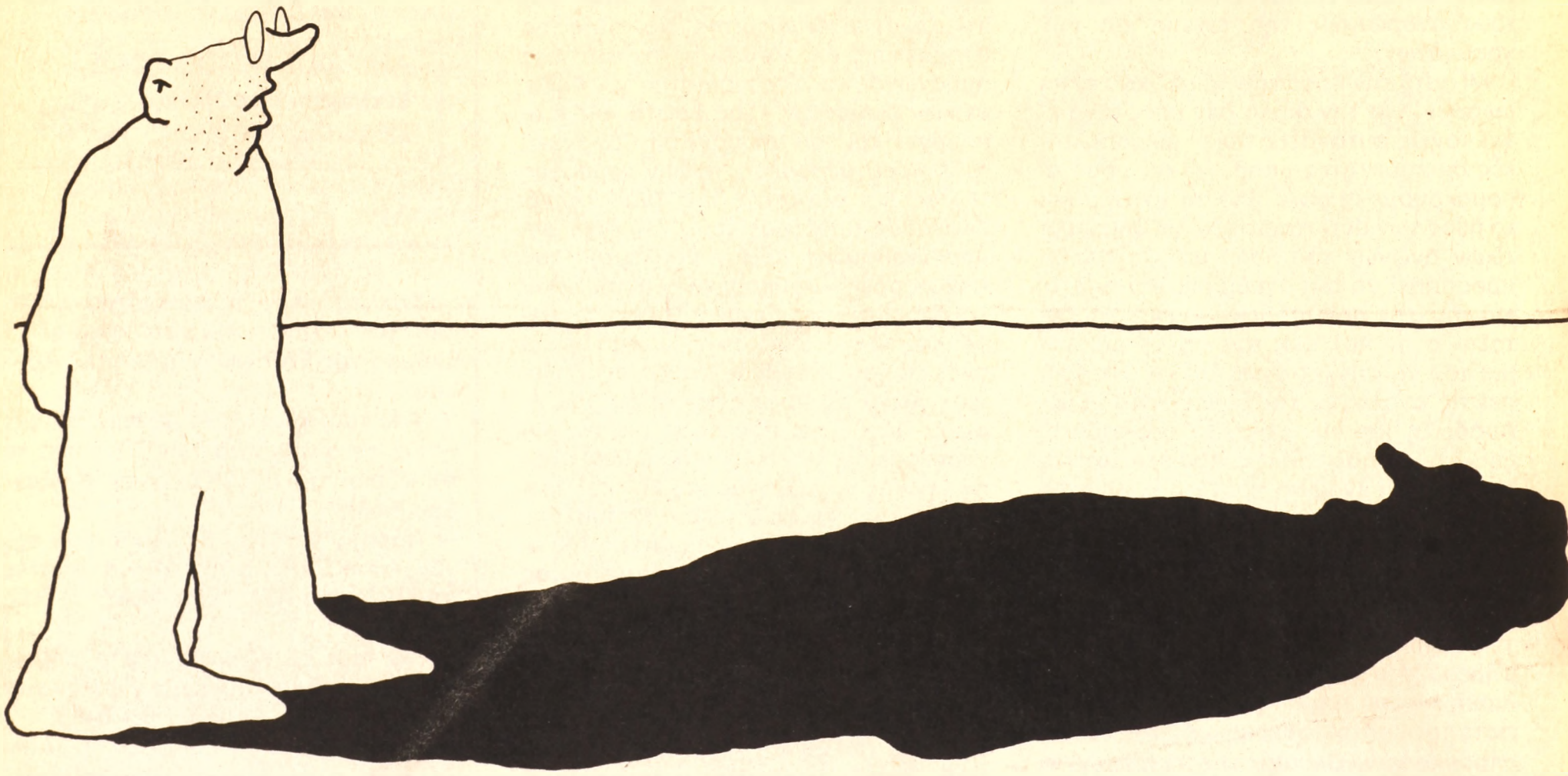
δε στο ΠΑΣΟΚ τη συνέχεια της εαμογενούς αριστεράς, τη δυνατότητα υλοποίησης ενός τμήματος του περίφημου ιστορικού προγράμματος που λέγαμε.

Στα επτά χρόνια που πέρασαν αυτό το μοντέλο έμεινε αμετάβλητο. Για την ελληνική Αριστερά το ΠΑΣΟΚ εξακολουθεί να είναι ένα «αριστερό» κόμμα, άρα οποιοδήποτε «αριστερό» σχέδιο πρέπει να το περιλαμβάνει. Η ελληνική κοινωνία δεν μπορεί ν' αλλάξει χωρίς το κόμμα του κ. Α. Παπανδρέου.

Ο διάλογος

Η πεποίθηση αυτή είναι η βάση όλων των δυσχερειών που συναντά ο άρτι εγκαινιασθείς διάλογος της Αριστεράς μεταξύ του ΚΚΕ και της ΕΑΡ. Επειδή το βασικό πρόβλημα που πρέπει να λύσουν αυτά τα δύο κόμματα πριν αποφασίσουν την τακτική και στρατηγική τους είναι «τι θα κάνουν με το ΠΑΣΟΚ».

Δημοσίως το ΚΚΕ και η ΕΑΡ δηλώνουν ότι συζητούν για το κοινό μέλλον της ελληνικής Αριστεράς, αλλά διαφωνούν ακόμα για τον τρόπο συνασπισμού τους. Για παράδειγμα, την περασμένη Παρασκευή ύστερα από τη δεύτερη συνάντησή τους, ο μεν εκπρόσωπος του ΚΚΕ κ. **Νίκος Καλούδης** δήλωσε ότι «*οι συνθήκες είναι υπερώριμες για ένα συνασπισμό της Αριστεράς*», ενώ ο εκπρόσωπος της ΕΑΡ κ. **Αντώνης Μπριλλάκης** διαφώ-

Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΕΠΤΑ

νησε λέγοντας ότι «του συνασπισμού πρέπει να προηγηθεί ο διάλογος».

Ούτε ο ένας ούτε ο άλλος διευκρινίσαν τι ακριβώς εννοούν. Ο μεν κ. Καλούδης δεν είπε ποιους θα περιλαμβάνει αυτός ο συνασπισμός και εναντίον ποιου συγκεκριμένα θα στρέφεται (ο δικομματισμός δεν αποτελεί οπωσδήποτε έναν συγκεκριμένο «ταξικό» στόχο). Ο δε κ. Μπριλλάκης απέφυγε να διευκρινίσει τα θέματα αυτού του διαλόγου και τους στόχους του.

Όλα αυτά βέβαια σε μια στιγμή κατά την οποία είναι από όλους αντιληπτό ότι το βασικό πρόβλημα της Αριστεράς είναι το ΠΑΣΟΚ και από τη στάση που θα τηρήσουν οι επίσημοι φορείς αυτής της Αριστεράς απέναντι στο κυβερνητικό κόμμα εξαρτάται, για μια ακόμα φορά, το μέλλον και της Αριστεράς και αυτού του τόπου. Και δεν εννοούμε βέβαια τις γενικόλογες διακηρύξεις περί ανεπάρκειας του κυβερνητικού κόμματος, ή περί διορθωτικών παρεμβάσεων υπέρ της «πραγματικής αλλαγής» αλλά για τη διέξοδο από τη σημερινή κατάσταση, την επεξεργασία μιας εναλλακτικής προς το ΠΑΣΟΚ λύσης της Αριστεράς.

Ο έρωτας του ΠΑΣΟΚ

Το ζητούμενο σήμερα είναι: τι θα κάνει η Αριστερά με το ΠΑΣΟΚ; Θα αντιμετωπίσει επιτέλους την άλωση της βάσης της

από το κυβερνητικό κόμμα ενωμένη, ή θα κατέβει στις εκλογές πάλι διχασμένη, δίνοντας έτσι στο κόμμα του κ. Α. Παπανδρέου ένα από τα ισχυρότερα ατού του;

Φαίνεται πως όχι. Η ηγεσία της ΕΑΡ έχει ήδη αποφασίσει την αυτόνομη καθοδό της στις προσεχές εκλογές, ενώ το ΚΚΕ, αν και εγκατέλειψε οριστικά την συμπάραταξη, επιμένει ακόμα σε μια αμυντική εκλογική συνεργασία, φοβούμενο την τύχη του Γαλλικού Κομμουνιστικού Κόμματος.

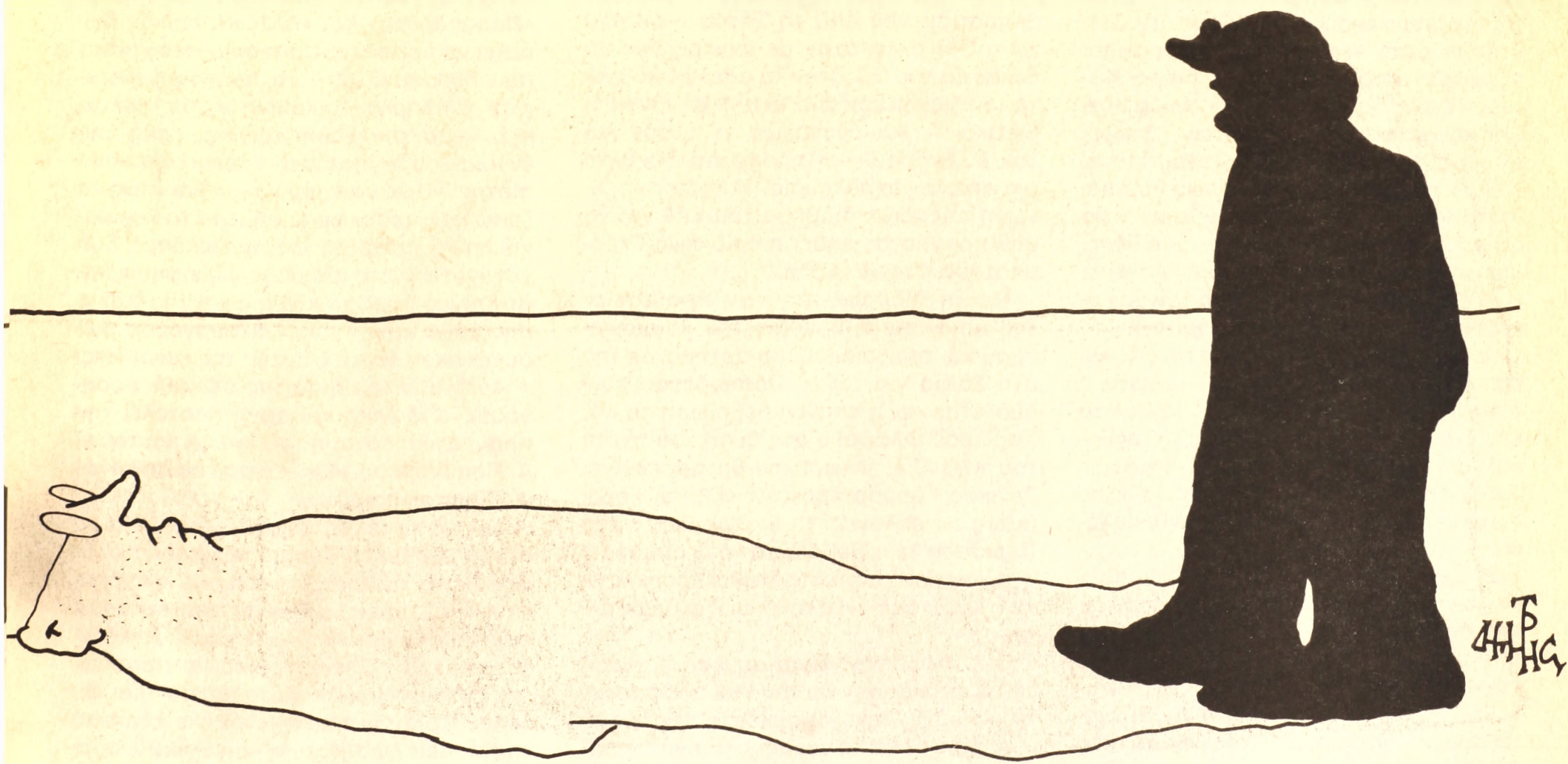
Πίσω από τη θέση της ΕΑΡ ότι ο συνασπισμός της Αριστεράς δεν είναι ώριμος και πρέπει να προκύψει από το διάλογο κρύβεται στην πραγματικότητα ο φόβος του... κ. Α. Παπανδρέου. Μέλη του Εκτελεστικού Γραφείου της ΕΑΡ υποστηρίζουν σε κάθε ευκαιρία —και πέρα από αυτά που ανακοινώνονται επισήμως— ότι αν η Αριστερά κατέβει συνασπισμένη, ή άλλως πως ενωμένη, στις επόμενες εκλογές θα ηττηθεί οικτρά, επειδή δεν θα πείσει, εφόσον ο Ανδρέας Παπανδρέου και το ΠΑΣΟΚ δεν έχουν φθαρεί ακόμα αρκετά.

Αντίθετα, οι συνθήκες θα ωριμάσουν αμέσως μετά τις εκλογές επειδή κανένα από τα μεγάλα κόμματα δεν θα εξασφαλίσει ικανό αριθμό εδρών για να εκλέξει στη Βουλή πρόεδρο και έτσι θα πάμε πάλι για εκλογές το 1990, με τη λήξη της θητείας του κ. Σαρτζετάκη.

Παρόλο που αυτό το ευφάνταστο, αν και απλοϊκό σενάριο δεν απηχεί τις απόψεις όλων των μελών του ΕΓ της ΕΑΡ είναι πιστεύουμε χαρακτηριστικό του ηττοπαθούς ρεαλισμού που δένει για μια ακόμα φορά τις τύχες της Αριστεράς στο άρμα του κ. Α. Παπανδρέου. Η θεωρητική του βάση αλλά και η συγγένειά του με τις άλλες απόψεις στην ΕΑΡ είναι βέβαια η αντίληψη ότι το ΠΑΣΟΚ «είναι αριστερό κόμμα». Ως εκ τούτου δεν μπορεί να γίνει λόγος για την ενότητα της Αριστεράς χωρίς αυτό.

Μάλιστα, πολλά στελέχη της ΕΑΡ οραματίζονται ότι στο μέλλον θα συναντηθούν σε ένα κοινό κανάλι τα «τρία κυρίαρχα ρεύματα της ελληνικής Αριστεράς, το ΚΚΕ, η ανανεωτική αριστερά —που εκφράζεται σήμερα κυρίως από την ΕΑΡ— και η σοσιαλδημοκρατία— που εκφράζεται σήμερα από το ΠΑΣΟΚ». Μέχρι τότε δεν χρειάζεται φυσικά να γίνει τίποτα, όλα θα ωριμάσουν μόλις ο κ. Α. Παπανδρέου «που επιμένει να κρατά το κόμμα του δέσμιο της εξουσίας και να μην το αφήνει να αναπτύξει την Αριστερή του φυσιογνωμία» αποφασίσει να μετακινηθεί στην προεδρία ή αλλού και αφήσει έτσι ελεύθερο το ΠΑΣΟΚ να αγκαλιάσει την υπόλοιπη Αριστερά.

Η προφανής αδυναμία της ΕΑΡ μπροστά στο ΠΑΣΟΚ εκφράζεται και στην επιτροπή του κόμματος αυτού που διαλέγε-

ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ

του Βασίλη Ζήση

ται με το ΚΚΕ. Τα μισά μέλη της επιτροπής είναι οι κ. Γρηγόρης Γιάνναρος, γνωστός κεντριστής, οπαδός των συγκλίσεων κάθε είδους και άριστος συνομιλητής του Κώστα Λαλιώτη και ο κ. Αντώνης Μπριλλάκης που δεν πάει με τίποτα το ΚΚΕ και θα επιθυμούσε αντίθετα μια συνεργασία με το ΠΑΣΟΚ —γι' αυτό άλλωστε και η τοποθέτηση του στην επιτροπή προκάλεσε τη δυσαρέσκεια του ΚΚΕ που θεωρεί ότι μαζί με τον κ. Μπριλλάκη θα μπει και το ΠΑΣΟΚ στον Περισσό.

Είναι, εξάλλου, πολύ ενδεικτική η πληροφορία ότι παράλληλα με το διάλογο με το ΚΚΕ η ΕΑΡ διαλέγεται ανεπισημως, αλλά πολύ συγκεκριμένα με τον κ. Μένιο Κουτσόγιωργα. Τα ανταλλάγματα που ζητάει η ΕΑΡ είναι ένα εκλογικό σύστημα που δεν θα καταδικάζει την ΕΑΡ —κι άλλη επιβεβαίωση ότι το κόμμα αυτό θα κατέβη αυτόνομο— και η επιστροφή μερικών από τα χρήματα της «Αυγής» που δέσμευσε η χούντα. Τα ανταλλάγματα που ζητάει ο κ. Κουτσόγιωργας δεν είναι ακόμα γνωστά, αλλά μπορούμε να τα φανταστούμε.

Οι φόβοι του ΚΚΕ

Παρόμοιες «θεωρητικές» αντιλήψεις και «επιστημονικές» διεργασίες για το ΠΑΣΟΚ υπάρχουν φυσικά και στο ΚΚΕ. Για παράδειγμα, η λεγόμενη «τρίτη τάση» για την οποία έγραψε το ΑΝΤΙ στο τχ. 371. Η τάση αυτή —ως κύριοι εκπρόσωποί της φέρονται οι κ. Κώστας Κάππος, Κώστας Τζιαντζής, Σταματάκης, Νίκος Κοτζιάς και αρκετοί συνδικαλιστές— θεωρεί ότι «χωρίς το ΠΑΣΟΚ» δεν γίνεται τίποτα.

Άρα το πρόβλημα είναι «πώς θα σπάσει το ΠΑΣΟΚ». Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος «το ΚΚΕ πρέπει να ακολουθήσει μια πολιτική, στόχος της οποίας θα είναι η ριζοσπαστικοποίηση των μαζών που ακολουθούν το κυβερνητικό κόμμα».

Αν και η τάση αυτή εκφράζεται από «αριστερούς» της Κ.Ε. του ΚΚΕ —επειδή ο όρος αυτός έχει ταυτιστεί στο ΚΚΕ με τα επίθετα «σκληρός» και «αδιάλλακτος»— πιο «αριστερή», στα σημεία τουλάχιστον, εμφανίζεται η άποψη της τάσης των κ. Γρηγόρη Φαράκου και Μίμη Ανδρουλάκη.

Η τάση αυτή που φαίνεται σήμερα να πλειοψηφεί στην Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΕ υποστηρίζει ότι το ζητούμενο είναι ένα ευρύ μαζικό μέτωπο της Αριστεράς, χωρίς το ΠΑΣΟΚ, μέσα από το οποίο θα ανανεωθεί και το ΚΚΕ. «Ας αφήσουμε επιτέλους ελεύθερο το μαζικό κίνημα» λένε στελέχη αυτής της τάσης «και ας μην επιδιώκουμε σχήματα θνησιγενή. Αν είναι να πάμε για εκλογική συνεργασία με την ΕΑΡ να πάμε, αν όχι ας μην εκβιάζουμε γιατί θα την... πατήσουμε».

Η τάση των «γερόντων» υποστηρίζει, ανήσυχη από τις ανακατατάξεις που γίνονται έξω και θα συμβούν ούτως η άλ-

λως και μέσα, ότι δεν πρέπει να γίνει τίποτα και το ΚΚΕ να κατέβει στις εκλογές για μια ακόμα φορά με το σχήμα «ΚΚΕ - συνεργαζόμενοι». Οι γέροντες πιστεύουν φυσικά περισσότερο από κάθε άλλον μέσα στο ΚΚΕ ότι το ΠΑΣΟΚ είναι συνέχεια της «εαμογενοῦς» Αριστεράς.

Αν και η επίσημη εμφάνιση και έκφραση τάσεων μέσα στο ΚΚΕ αποτελεί αξιολογώμετο γεγονός, παραμένει ως διαπίστωση ο ευνουχισμός και αυτού του κόμματος μπροστά στο φαινόμενο ΠΑΣΟΚ, ως συνέπεια δύο κυρίως παραγόντων: του ετεροκαθορισμού του και της επανεπιβεβαίωσης του κ. Χαρίλαου Φλωράκη, ως αποτέλεσμα και του ετεροκαθορισμού.

Κατά τη διάρκεια της επίσημης επίσκεψής του στη Σόφια, ο κ. Γρηγόρης Φαράκος άκουσε, όχι και πολύ έκπληκτος είναι αλήθεια, τον κ. Τεοντόρ Ζιβκωφ να τον επιτιμά για τη «σκληρή γραμμή» που ακολουθούν «ορισμένοι από το ΚΚΕ» απέναντι στον κ. Α. Παπανδρέου (βλ. και τχ. 371). «Ο σημερινός πρωθυπουργός της Ελλάδας», συνέχισε ο κ. Ζιβκωφ «είναι ο πιο προοδευτικός πρωθυπουργός χώρας - μέλους του ΝΑΤΟ και η πολιτική αντιπαράθεση του ΚΚΕ προς το κόμμα του δεν συμβάλλει στην παραμονή ενός τέτοιου ηγέτη στην εξουσία».

Ο κ. Φαράκος επέστρεψε πολύ προβληματισμένος από τη Σόφια —σε όλο το ταξίδι σκεφτόταν με ανατριχίλες τη δεκαετία του '50, όταν τα αδελφά κόμματα τον διέγραψαν από το ΚΚΕ ως «αντισοβιετικό»— και δυστυχώς γι' αυτόν και τον κ. Ανδρουλάκη πρόσφατα δέχθηκε μια ακόμα ψυχρολουσία. Η Σοβιετική Ένωση απέρριψε διάβημα του ΚΚΕ για να μην πραγματοποιηθεί η επίσκεψη Γκορμπατσόφ στην Ελλάδα.

Με τη διασαφήνιση των προθέσεων της παγκόσμιας ηγεσίας του κομμουνισμού και του τοπικού παραρτήματός της στη Σόφια για τον κ. Παπανδρέου συνδυάζεται και η επανεπιβεβαίωση του κ. Χαρίλαου Φλωράκη στη θέση του ηγέτη του ΚΚΕ. Ο κ. Φλωράκης θα παραμείνει Γενικός Γραμματέας του ΚΚΕ και μέχρι αυτές τις εκλογές. Οι διαδρομιστές του Περισσού λένε βέβαια ότι «δεν συμφέρει στο κόμμα να αντικατασταθεί προεκλογικά ο Χαρίλαος». Η αλήθεια είναι όμως άλλη.

Ο κ. Φλωράκης είναι σήμερα ο μόνος εκ της παλιάς γενιάς του ΚΚΕ που μπορεί να εγγυηθεί την απρόσκοπτη εφαρμογή μιας ήπιας αντιπολίτευσης απέναντι στο ΠΑΣΟΚ. Άλλωστε, είναι γνωστό το προσωπικό του φλερτ με τον κ. Α. Παπανδρέου, ο οποίος φροντίζει κάθε τόσο να αναθερμαίνει τις σχέσεις τους στέλνοντάς του τα αντιπαπανδρεϊκά δημοσιεύματα του αμερικάνικου Τύπου.

Εκτός από την επέμβαση των «αδελφών κομμάτων» το ΚΚΕ αντιμετωπίζει και

ένα άλλο πρόβλημα όσον αφορά τη στάση του απέναντι στο ΠΑΣΟΚ. Μέλος του ΠΓ έλεγε αυτές τις μέρες ότι σύμφωνα με εσωτερικά γκάλοπ ένα ποσοστό που ανέρχεται στο 25% περίπου της βάσης του ΚΚΕ εναντιώνεται σφόδρα σε μια πολιτική κάθετης ρήξης με το ΠΑΣΟΚ και απειλεί ότι σε περίπτωση εφαρμογής της θα ψήφιζε Παπανδρέου. Γι' αυτό και ο κ. Μίμης Ανδρουλάκης εξαπολύει κάθε τόσο και προς εσωτερικήν κατανάλωση κάποιους μύδρους εναντίον του ΠΑΣΟΚ, όπως εκείνοι από την Καλαμάτα.

Αλλά, όλα αυτά, σε συνδυασμό με τα προβλήματα των κομμουνιστικών κομμάτων στη Δυτική Ευρώπη κάνουν την ηγεσία του ΚΚΕ να υποφέρει από ένα σύνδρομο «γαλλικού τύπου». Να φοβάται δηλαδή ότι την περιμένει η μοίρα του Γαλλικού Κομμουνιστικού Κόμματος. Γι' αυτό και επιμένει ακόμα στη σύμπτυξη μιας αμυντικής εκλογικής συνεργασίας με άλλες δυνάμεις της Αριστεράς.

Αλλά πέραν αυτών το πρόβλημα είναι ότι η ελληνική Αριστερά, παγιδευμένη στις αντιλήψεις της και στον άξονα που αναφέραμε στην αρχή δεν μπορεί —δεν τολμά καλύτερα— να αντιληφθεί και να αντιμετωπίσει την πραγματική φύση του κυβερνώντος κόμματος.

Η ελληνική Αριστερά δεν τολμάει να αντιμετωπίσει στη ρίζα του το φαινόμενο «Παπανδρέου» και «ΠΑΣΟΚ», επειδή δεν θέλει να παραδεχθεί ότι στα επτά χρόνια που πέρασαν, μετά τα προηγούμενα επτά, η πλήρης λαϊκοποίηση της πολιτικής —με την καλή και την κακή της έννοια— οδήγησε στο ξεπέραςμα κάθε πίστης. «Πώς να είμαι καλά» και «πώς να ζήσω καλύτερα» είναι σήμερα τα κυρίαρχα λαϊκά πιστεύω, ως αποτέλεσμα δύο γεγονότων: της πλήρους έλλειψης εμπιστοσύνης προς το κράτος και της διάλυσης κάθε αρχής που λειτουργούσε σαν συνεκτικός δεσμός αυτής της κοινωνίας.

Αυτή η έλλειψη πίστης σε κάθε προηγούμενο ιδανικό και αρχή αποτελεί την πραγματική δύναμη του ΠΑΣΟΚ και του κ. Α. Παπανδρέου. «Εικόνα σου είμαι κοινωνία και σου μοιάζω».

Δεν είναι, τέλος, τυχαίο ότι ενώ η Αριστερά παραμένει δέσμια των προκαταλήψεων της, οι συντηρητικές και αντιδραστικές δυνάμεις άρπαξαν την ευκαιρία που τους έδωσε το ΠΑΣΟΚ και εμφανίζονται σήμερα ερμηνευτές και αντιπρόσωποι αυτού του νέου «ατομισμού» και φιλελευθερισμού που γεννήθηκε εξαιτίας της αναδίπλωσης των κοινωνικών οραμάτων που ενέπνευσαν τα προγράμματα της Αριστεράς, τα οποία το ΠΑΣΟΚ τα ενέταξε στην «αλλαγή» του και τα διαχειρίστηκε μέσα στα επτά χρόνια που βρίσκεται στην κυβέρνηση με τον τρόπο που όλοι γνωρίζουμε. Από αυτή την εμπειρία δεν διδάχθηκαν τίποτα ούτε το ΚΚΕ, ούτε η ΕΑΡ;

Τον τελευταίο καιρό η συζήτηση γύρω από την τακτική των αριστερών δυνάμεων στις επόμενες εκλογές, έχει πολύ ζωηρέψει. Πολλοί αναλυτές σημείωσαν με σημασία ότι «κάτι κινείται στην Αριστερά» κι ο καθένας σε αυτήν την «κίνηση» έσπευδε να δώσει τη δική του ερμηνεία.

Αυτή η συζήτηση, επικεντρωμένη σχεδόν ολοκληρωτικά στις επικείμενες εκλογές, πολύ σπάνια θέτει τα συναφή με την προοπτική της Αριστεράς θέματα. Τελευταία αφορμή υπήρξε η συνάντηση των γραμματέων του ΚΚΕ και της ΕΑΡ.

Θετική αυτή καθεαυτή η συνάντηση, δεν καταλαβαίνει κανείς γιατί σκηνοθετήθηκε έτσι, για να εντυπωσιάσει. Σε αυτό συνεισέφερε και η επιλογή της συνάντησης των «αρχηγών» για να μη μένει καμιά αμφιβολία ότι συζητούνται «σοβαρά πράγματα».

Όλα όσα γράφτηκαν για άρση μιας ανωμαλίας —δεν ήταν δα και η πρώτη συνάντησή τους— ή και των αιτιών της ίδιας της διάσπασης του '68, ήταν υπερβολές ή ηθελημένες διαστρεβλώσεις, πολύ περισσότερο μάλιστα που η συνάντηση έγινε με πρωτοβουλία της ΕΑΡ, του ενός δηλαδή κομματιού του ΚΚΕ, εσ. και μάλιστα εκείνου που επισήμως έχει αποχωριστεί από την ανανεωτική κομμουνιστική αριστερά και άρα από την ιστορική διάσπαση του '68.

Το ότι παρατηρείται ένα ενδιαφέρον στους αριστερούς για την ενότητα της αριστεράς, και σε πολλούς από αυτούς μια διάθεση εκλογικής σύμπραξης της, είναι αναμφισβήτητο. Όμως αν δεν θέλει κανείς να «λυτρωθεί» για λίγο, μέσα σε αυταπάτες, οφείλει να προσέξει τα εξής:

- Η συζήτηση για την ενότητα της Αριστεράς είτε για το συνασπισμό της ή την εκλογική της συμπαράταξη, ξεκινά από τη διαπίστωση πρώτα της αδυναμίας της αριστεράς: να ενωθούμε, βρε αδελφέ, γιατί πάμε από το κακό στο χειρότερο, και εδώ και παγκόσμια. Άρα διατυπώνεται μια πρόταση ως απόρροια των αδιεξόδων της Αριστεράς, της πορείας συρρίκνωσης και κρίσης της. Δεν προκύπτει από τη ζωτικότητα των αριστερών κομμάτων, και πολύ περισσότερο από ιδεολογικές και πολιτικές προωθήσεις που τα φέρνουν και πιο κοντά.

- Η συζήτηση, αν προκαλεί κάποιο ενδιαφέρον, το προκαλεί εντός της Αριστεράς. Στην καλύτερη περίπτωση σχεδιάζεται για να ανακόψει τις διαρροές. Δεν συναντά κανείς δυνάμεις που να δηλώνουν ότι αν επιτευχθεί η «συνασπισμένη αριστερά» θα απεγκλωβιστούν από τα κόμματα του δικομματισμού ή θα «φύγουν» από το λευκό. Πρόκειται για μια καθαρά αμυντική τακτική, χωρίς καμιά δυναμική, εντός των τειχών της αριστεράς.

- Η συζήτηση συνδέεται άμεσα με τις ε-

ΛΥΔΙΑ ΛΙΘΟΣ Η ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

Η συζήτηση για την
ενότητα της Αριστεράς
είτε για το συνασπισμό
της ή την εκλογική της
συμπαράταξη ξεκινά από
τη διαπίστωση πρώτα της
αδυναμίας της Αριστεράς.
Πρόκειται όμως για μια
καθαρά αμυντική τακτική,
χωρίς καμιά δυναμική,
εντός των τειχών της
Αριστεράς.

του Παύλου Κλαυδιανού

πικείμενες εκλογές. Ακόμα και τα πιο ευέλικτα άρθρα στο «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ» —και υπάρχουν τέτοια με ενδιαφέροντα σημεία— δεν το αποφεύγουν. Όμως αυτό γίνεται αβάσταχτο όταν παρελαύνουν με δηλώσεις τους οι διάφοροι παράγοντες με την ελεγχόμενη, εξάλλου, —συχνά— φερεγγυότητά τους. Και αυτό είναι το πραγματικό στίγμα.

Ποια στρατηγική για την εξουσία;

Πέρα όμως από αυτά που κατά τη γνώμη μας είναι αρκετά για να προσανατολίσουν κάποιον, τι προβλήματα ανακύπτουν; Η τελευταία γραπτή πρόταση του ΚΚΕ, με τις παραδοχές της και τις αποσιωπήσεις της, θέτει το πρόβλημα με ένα τρόπο που από την αρχή δημιουργεί αδιέξοδο. Εκτός και αν κανείς θέλει να «αρπαχτεί» από κάπου για να προχωρήσει με ευπρέπεια στην εκλογική συνεργασία ή ακριβέστερα στη βουλευτική επιβίωση. Όπως φάνηκε τελευταία, υπάρχουν τέτοιες πολιτικές δυνάμεις και μάλιστα ως τώρα παρουσιάζονται πολύ θορυβώδεις. Αυτό το περίγραμμα συζήτησης που προτείνει το ΚΚΕ τι λέει;

- Θεωρεί ότι υπάρχουν οι όροι στην Αριστερά για μια γενική πολιτική συνεργασία. Από πού προκύπτει όμως αυτό;

Όλες —σχεδόν— οι κρίσιμες πολιτικές και ιδεολογικές διαφορές που τέθηκαν το '68 ή ανέκυψαν κατόπιν, παραμένουν παρούσες και ενεργές.

- Πουθενά δεν γίνεται μια αξιολόγηση για την Αριστερά. Διαπερνάται από κρίση ή όχι; Πού οφείλεται και πώς ερμηνεύεται η πτωτική πορεία της; Καμιά συζήτηση γι' αυτό. Οι αιτίες φαίνεται είναι μόνο εξωγενείς: Δικομματισμός, ΠΑΣΟΚ, κ.ά. Με τόση «πείρα και τόση σοφία» όμως, πώς να το δεχτεί αυτό, ένας αριστερός;

- Παρακάμπτεται οτιδήποτε αφορά το σοσιαλισμό. Εκτός και αν αυτό θεωρηθεί ιδεολόγημα ή εφεύρεση «διαφωνίας». Όμως εμείς στο ΚΚΕ εσ. ΑΝ. ΑΡΙΣΤΕΡΑ —όπως και στο ΚΚΕ εσ.— δεν θα το αποδεχτούμε αυτό. Όχι μόνο διότι έχουμε την άποψη για την επικαιρότητα του σοσιαλισμού, δηλαδή ότι δεν υπάρχει πια άλλο στάδιο να διανυθεί αλλά και διότι κάθε πολίτης απαιτεί να γνωρίζει τις μακροπρόθεσμες αντιλήψεις της Αριστεράς γιατί προσδιορίζουν την άμεση παρέμβασή της. Και σωστά.

- Πουθενά δεν αποσαφηνίζεται η μετεκλογική τακτική, η στρατηγική για την εξουσία. Στόχος είναι η αυτοδυναμία. Όμως μετά; Τι γίνεται με το ΠΑΣΟΚ; Η συμπαράταξη, θα το «πιέσει», θα το «βελτιώσει» και μετά θα το στηρίξει ή θα συνεργαστεί μαζί του; Οι απόψεις της ΕΑΡ είναι περίπου σαφείς σε αυτό το σημείο. Καλεί εξάλλου και το ΠΑΣΟΚ στο διάλογο της Αριστεράς. Αλλά και του ΚΚΕ, όπως προκύπτει από την πάγια τακτική του και τη φράση του Μ. Ανδρουλάκη («Ρ» 22/5) ότι «μια ισχυρή και συσπειρωμένη αριστερά, είτε από θέση ριζοσπαστικής αντιπολίτευσης, είτε από θέση συμβολής στη διαμόρφωση προγραμματικών κυβερνητικών λύσεων...» τείνει στο ίδιο σημείο. Αλλά η αριστερά, έστω και «συνασπισμένη», κατά τη γνώμη μας, δεν έχει καμιά προοπτική ως συμπληρωματική δύναμη.

Αλλά αν η συμπαράταξη αποδεικνύεται τελικά άγονη, οι αγωνίες των αριστερών για την κρίση και την προοπτική της υπάρχουν. Επιβάλλουν σε κάθε αριστερή δύναμη ουσιαστική διερεύνηση των προϋποθέσεων, ώστε να προωθείται με το διάλογο και η ενότητα στη δράση αλλά και η σύγκλιση των απόψεων. Κρίσιμο σημείο είναι ο απόλυτος αποχωρισμός από τις εκλογικές συμπράξεις. Σε αυτόν το διάλογο, που δεν θα είναι επιλεκτικός, ενώ θα τροφοδοτείται κυρίως από τα κοινωνικά κινήματα, κάθε πλευρά θα συνεισφέρει τις προτάσεις της. Εμείς, από το έδαφος της κομμουνιστικής ανανέωσης θεωρούμε, ότι η ριζική προγραμματική ανανέωση της Αριστεράς είναι η λύδια λίθος. Σε αυτό το έδαφος η ανασύνθεση της και δυνατή είναι και δυναμική έχει.

*Το άρθρο αυτό του Π. Κλαυδιανού, που είναι μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ εσ. ΑΝ.ΑΡ. δημοσιεύεται με καθυστέρηση ενός τεύχους.

Η ΑΜΥΝΑ

Στο τελευταίο δίμηνο η «απεργιακή αφύπνιση» του συνδικαλιστικού κινήματος με μερικές από τις πλέον πετυχημένες κινητοποιήσεις των τελευταίων χρόνων και δεσπόζουσα αυτή των καθηγητών που ανέτρεψε τους παγιωμένους εκλογικούς συσχετισμούς των συνδικαλιστικών παρατάξεων, έδειξε και στοιχεία *μετατοπίσεων* σε σχέση με το παρελθόν στο εργατικό κίνημα. Η «αλλαγή» δύσκολα μπορεί να σταματά ανέξοδα εργατικές διεκδικήσεις. Η επιχειρηματολογία περί «υποκινούμενων απεργιών» κλπ., δεν βρίσκει πλέον την ίδια ανταπόκριση με αυτή του παρελθόντος.

Σήμερα δεν θα ήταν υπερβολή αν υποστηρίζονταν ότι οι εργαζόμενοι αγωνίζονται πραγματικά για την επιβίωσή τους. Σε σταθερές τιμές στο σύνολο της τελευταίας διετίας οι απώλειες των εργαζομένων υπολογίζονται να έχουν προσεγγίσει το ιλιγγιώδες ποσό των 450 δις δραχμών. Ενώ παράλληλα η σταθερή άνοδος του πληθωρισμού, αποτέλεσμα των αναπόφευκτων αλλά και πολλές φορές κερδοσκοπικών αυξήσεων, «ροκανίζει» και τις όποιες συμπληρωματικές ή παραοικονομικές αποταμιεύσεις. Οι εργαζόμενοι έχουν περιέλθει πραγματικά σε αδιέξοδο για αυτό και οι συζητήσεις στην τηλεόραση (όπως αυτή η τελευταία μεταξύ υπουργών και ΟΛΜΕ) για το αν ο μισθός είναι 57.000 δρχ. ή 70.000 δρχ., δεν έχουν κανένα νόημα, αφού και τα δυο νούμερα πολύ απέχουν από τις σημερινές ανάγκες. Οι απεργιακές κινητοποιήσεις είναι συνεπώς απόλυτα δικαιολογημένες και ιδιαίτερα αυτή των καθηγητών που είναι ομολογουμένως και ο πλέον αδικημένος κλάδος από το χώρο του δημοσίου. Παρόλα αυτά πρέπει να επαναδιατυπωθούν ορισμένες αλήθειες για να επαναπροσδιορισθεί η ευθύνη όλων μας (όσοι διαθέτουν δηλαδή) απέναντί τους.

Κέρδη για λίγους

Η πολιτική της λιτότητας ή όπως κομψά χαρακτηρίζεται η «σταθεροποιητική πολιτική» είναι κοινωνικά άδικη όχι γιατί απλώς μειώνεται το εισόδημα των εργαζομένων αλλά κυρίως γιατί το προϊόν που αποφέρουν οι θυσίες των εργαζομένων δεν διανέμεται ισότιμα στο κοινωνι-

Το απεργιακό κύμα του Μαΐου, με πλέον δυναμική την απεργία των καθηγητών επανέφερε στο προσκήνιο, μετά την περίοδο της «σταθεροποιητικής πολιτικής», τις διεκδικήσεις των εργαζομένων. Με αμυντικό κυρίως χαρακτήρα οι κινητοποιήσεις του Μαΐου απέναντι στη συνεχή συρρίκνωση του πραγματικού εισοδήματος των εργαζομένων, μπορεί να αποτελέσουν αφετηρία και εσωτερικών ανακατατάξεων στο συνδικαλιστικό κίνημα, όπως έδειξε και η πορεία της απεργίας των καθηγητών.

Οι απεργίες στα μέσα μαζικής συγκοινωνίας, η απεργία στη ΔΕΗ, οι στάσεις εργασίας των νοσοκομειακών γιατρών, οι διαπραγματεύσεις της Ομοσπονδίας των Τραπεζοϋπαλλήλων και η απεργία διαρκείας των καθηγητών μέσα στις εξετάσεις πιστοποιεί όμως και αργές, αλλά σταθερές ανακατατάξεις των σχέσεων μιας σημαντικής μερίδας κοινωνικών στρωμάτων με την κυβέρνηση και τα κόμματα.

ΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ

του Βαγγέλη Γιαχνή

κό σύνολο και διοχετεύεται με προκλητική μονομέρεια στις τσέπες της ολιγαρχίας. Και είναι διπλά προκλητική η πολιτική αυτή διότι δεν υποχρεώνει το επιχειρηματικό κεφάλαιο να επενδύσει τα κέρδη του (που είναι ευθέως ανάλογα με τις θυσίες των εργαζομένων) για τη διάνοιξη νέων χώρων εργασίας. Όπως και η έκθεση του κ. Χαλικιά ομολογεί, τα κέρδη της διετίας άλλα έχουν ρευστοποιηθεί σε τραπεζικές καταθέσεις στο εσωτερικό και άλλα πήραν την ...άγουσα για το εξωτερικό.

Η κυβέρνηση κοιμάται στο '65 και ονειρεύεται το... 2000

Δυστυχώς για την κυβέρνηση που ενθυμείται πάντα το 1965 είναι άγνωστη η αναπτυξιακή κατεύθυνση που θα πρέπει να πάρει η οικονομία της χώρας. Ακόμα και σε αυτό το πενταετές που πριν λίγες μέρες κατατέθηκε για κρίση στις λεγόμενες παραγωγικές τάξεις, δεν υπάρχει η παραμικρή αναφορά για τη μορφή ανάπτυξης που θα πρέπει να επιλέξει η χώρα μας, ενόψει του 1992, του 2000 και όλων αυτών των ηχηρών χρονολογιών. Με λίγα λόγια, τι θα κάνει η Ελλάδα; Θα αναδιοργανώσει την καταρρέουσα και χρεωκοπημένη βιομηχανία της; Θα επιδοθεί στην καλλιέργεια σπαραγγιών και αρωματικών φυτών; Θα ειδικευτεί στην παροχή υπηρεσιών και κυρίως αυτών του τουρισμού; Ή θα «πέσει με τα μούτρα», στην ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών;

Κανένας δεν γνωρίζει τίποτα «επ' αυτού». Κι αυτό είναι χειρότερο από την όποια επιλογή, γιατί αν ήταν γνωστή η κατεύθυνση του τουρισμού π.χ. θα φρόντιζαν όλοι να ειδικευθούν στα συναφή επαγγέλματα ώστε —έστω κι αυτό— να γίνει τουλάχιστον με σωστό τρόπο.

Ενώ όλοι γνωρίζουν ότι το παραγόμενο εγχώριο προϊόν είναι πλέον πολύ μικρότερο από τις αναγκαίες δαπάνες για τη διατήρηση ενός στοιχειώδους βιοτικού επιπέδου, δεν ανησυχεί κανένας. Ή μάλλον, χωρίς να τίθεται το πρόβλημα της χρεωκοπίας, με πολιτικούς όρους αυξάνονται οι διεκδικήσεις παρά το γεγονός ότι όλοι έχουν συνείδηση πως «τρώμε πλέον τις σάρκες μας». Το εξωτερικό χρέος έχει ξεπεράσει τα 25 δις δολάρια ενώ το έλλειμμα του τρέχοντος

προϋπολογισμού προβλέπεται ήδη από την «κατασκευή» του να ξεπεράσει το 1 τρισεκατομμύριο δρχ.

Εργαζόμενοι δεν υπάρχουν, μόνο στη ΔΕΗ

Χωρίς καμιά αμφισβήτηση οι διεκδικήσεις αυτές έχουν σε ορισμένες περιπτώσεις σαν αφετηρία εκκίνησης τους θεωρούμενους ως πιο «προνομιούχους» κλάδους του δημοσίου, όπως είναι π.χ. αυτός των εργαζομένων στη ΔΕΗ. Είναι γνωστό ότι οι εργαζόμενοι στη ΔΕΗ εκτός από το βασικό μισθό παίρνουν επιπλέον και 47 επιδόματα (!). Φυσικά δεν παίρνουν όλοι το σύνολο των επιδομάτων. Παρόλα αυτά τα αιτήματα των εργαζομένων της ΔΕΗ ικανοποιήθηκαν αμέσως (κι ας έγινε κατά 4% υπέρβαση της εισοδηματικής πολιτικής) ενώ αυτά των καθηγητών που διαθέτουν και τα λιγότερα προνόμια, μένουν ανικανοποίητα.

Ίσως γιατί οι εργαζόμενοι της ΔΕΗ μπορούν να κατεβάσουν τους διακόπτες. Αλλά τι νόημα έχουν οι καταγγελίες των «συντεχνιών και του συντεχνιακού πνεύματος» όταν η ίδια η κυβέρνηση ενισχύει έναν κλάδο εργαζομένων μεροληπτώντας απέναντι στους υπόλοιπους εργαζόμενους ενώ ταυτόχρονα εκτρέφει αντιδικίες μεταξύ των εργαζομένων όπως π.χ. με το ενιαίο μισθολόγιο στην περίπτωση των καθηγητών; Τι θα γίνει με τους εργαζόμενους (που είναι και η συντριπτική πλειοψηφία) που δεν διαθέτουν τόσο αποφασιστικούς μοχλούς πίεσης στα χέρια τους; Όπως συνέβη λ.χ. πρόσφατα με το μπλοκάρισμα της συλλογικής σύμβασης των εργατών δέρματος. Για όλους αυτούς (τους εργαζόμενους σε μη νευραλγικούς τομείς) ποιος θα ασκήσει πίεση;

Όλα αυτά παραπέμπουν και στη διαρκή εκκρεμότητα με τη ΓΣΕΕ, στις σχέσεις των κομμάτων της Αριστεράς (όσων ομιλούν για «κοινωνική Αριστερά») με το εργατικό κίνημα, στο πρόγραμμα και στους στόχους των, καθώς και στην υπέρβαση της απλής συμπαράστασης σε έναν αγώνα άμυνας των εργαζομένων.

Αυτό όμως όπως και γιατί η «αλλαγή» των «μη προνομιούχων» εκτρέφει το συντεχνιακό πνεύμα και το καλλιεργεί είναι ένα άλλο θέμα στο οποίο μια πρώτη απάντηση μπορεί να αντληθεί από την απεργία των καθηγητών.

ΑΝΤΙτετράδια της εκπαίδευσης
Αριστερό περιοδικό για την εκπαίδευση

Πληροφορίες - κεντρική διάθεση:
Δυρραχίου 55 - Τ.Κ. 104 43 - Αθήνα
Τηλ.: 5125714 - 6912092

Στα «ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ»
που κυκλοφορούν

ΦΑΚΕΛΟΣ:
ΑΡΙΣΤΕΡΑ
και
ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ

γράφουν:

Λεωνίδας Κύρκος
Μιχάλης Σπουρδαλάκης
Μιχάλης Παπαγιαννάκης
Πέτρος Πιζάνιας
Αιμίλιος Ζαχαρέας
Στέλιος Μπαμπάς
Γιάννης Ευδοκίμης
Γιώργος Μητροφάνης

του Λάμπρου Πόλκα

Ασφαλώς η πιο αφιλόκερδη έκφραση της οικονομικής αγωνίας των καθηγητών της Μέσης Εκπαίδευσης, εντοπίζεται στο αίτημα για ειδική ενίσχυση που θα τους επέτρεπε να συγκροτήσουν στοιχειώδη προσωπική βιβλιοθήκη, απαραίτητη για την άσκηση του διδακτικού τους έργου. Αίτημα απολύτως νόμιμο και εξαιρετικά επείγον, αν ληφθεί μάλιστα υπόψη ότι οι σχολικές βιβλιοθήκες κατά κανόνα παραμένουν, όπου υπάρχουν, λειψές, ευκαιριακές, ανοργάνωτες και δύσχρηστες.

Το κρίσιμο ωστόσο ερώτημα, το οποίο παραμένει αναπάντητο ακόμη και στο εσωτερικό του εκπαιδευτικού κλάδου, αφορά στον τύπο των βιβλίων που θα μπορούσαν να συστήσουν την προσωπική βιβλιοθήκη του καθηγητή. Για να φανεί η οξύτητα του προβλήματος θα περιοριστώ στην περίπτωση των φιλολόγων του Λυκείου. Τι λογής βιβλία επιθυμούν οι καθηγητές φιλόλογοι του Λυκείου;

Κατ' αρχάς θα πρέπει να αποκλεισθεί ο τύπος των σχολικών βιβλίων, όσα διατίθενται ούτως ή άλλως δωρεάν από το ΥΠΕΠΘ σε δασκάλους και μαθητές. Παρά ταύτα υπενθυμίζεται ότι τα σχολικά βι-

είναι λίγα και μερικές φορές απρόσφορα. Ακριβώς σ' αυτό το δεύτερο και σημαντικότερο κενό υπολογίζοντας η βιβλιαγορά μας επινόησε το παρασχολικό βιβλίο για το φιλόλογο καθηγητή.

Παρασχολικό βιβλίο

Για να φανεί σε πρώτη τουλάχιστον δόση ο τύπος του παρασχολικού βιβλίου επιχειρείται περιγραφικός μόνον και στοιχειώδης σχολιασμός (η αξιολόγηση του περιεχομένου θα απαιτούσε πολύ μεγαλύτερη έκταση και διεξοδικότερη έρευνα) της εκδοτικής παραγωγής αποκλειστικά για τα μαθήματα της Αρχαίας και Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στο Λύκειο. Πρόκειται επομένως για μερική δειγματοληψία του παρασχολικού βιβλίου, το οποίο εντούτοις ανθεί και στα φιλολογικά μαθήματα, όπως επίσης και στα μαθήματα των θετικών επιστημών. Με τους περιορισμούς αυτούς προκαταβάλλονται δύο γενικότερες παρατηρήσεις, πριν αναφερθούμε στις σχέσεις παρασχολικού βιβλίου και καθηγητών.

α) Δεν ισχυρίζομαι ότι όλα τα βοηθήματα που συστήνουν τον τύπο του παρα-

Η «ΒΙΒΛΙΟΦΙΛΙΑ» ΤΩΝ

βλία τουλάχιστον για τα φιλολογικά μαθήματα που διδάσκονται στο Λύκειο, ποσοτικά και ποιοτικά, θεωρούνται ακόμα ανεπαρκή.

Αν εξαιρεθεί όμως ο τύπος των σχολικών βιβλίων, υπολείπονται δύο άλλες κατηγορίες βιβλίων που πρέπει να ορισθούν. Η πρώτη θα μπορούσε να ονομασθεί «φιλολογική βιβλιοθήκη» γενικής και ειδικής χρήσης: λεξικά, γραμματολογίες, σχολιασμένα κείμενα, δοκίμια λογοτεχνικής και κοινωνικής κριτικής, ερμηνευτικές αναλύσεις που πολιορκούν τα διδασκόμενα μαθήματα στο Λύκειο και έχουν γραφεί για το σκοπό αυτόν. Χωρίς εδώ να αγνοείται η εσωσχολική υποστήριξη του έργου των φιλολόγων με τα «βιβλία του καθηγητή», τα μέσα που παρέχονται προς την κατεύθυνση αυτή

σχολικού βιβλίου είναι της ίδιας χαμηλής στάθμης. Με σπάνιες όμως εξαιρέσεις υπηρετούν τη μηχανιστική διδασκαλία, στο βαθμό που προσφέρουν έτοιμη και μασημένη τροφή, προορισμένη για άμεση κατανάλωση μέσα στην τάξη.

β) Πολύ φοβούμαι ότι, αν και εφόσον δοθεί το ειδικό επίδομα βιβλιοθήκης στους εκπαιδευτικούς της Μέσης, εκείνοι που προπάντων θα κερδίσουν είναι οι πράκτορες της παρασχολικής βιβλιαγοράς.

Εκδοτικός πληθωρισμός

Το παρασχολικό βιβλίο καλύπτει, κατά περιεχόμενο τουλάχιστον, απολύτως το σχολικό βιβλίο και έχει προορισμό να απαλλάξει το φιλόλογο καθηγητή από κάθε σκοτούρα και αναζήτηση σοβαρότερων και πιο συστηματικών βοηθημάτων με τα οποία θα μπορούσε να υποστηρίξει το διδακτικό του έργο. Συχνά όμως ο αδιάκοπος ανταγωνισμός μεταξύ των εκδοτικών οίκων καθιερώνει τίτλους περιτεχνούς και μοντέρνους που στόχο έχουν την εκτόπιση και τον αφανισμό άλλων παραδοσιακότερων. Παράδειγμα: ο παραδοσιακός τίτλος «Μαθήματα Εκθέ-

σεως Ιδεών» υποσκελίζεται από τον πολλά υποσχόμενο τίτλο «Επιστημονική θεμελίωση της έκθεσης». Οι «πρωτότυποι» τίτλοι απουσιάζουν συχνά από μαθήματα όπως είναι τα αρχαία και νέα ελληνικά της Α' και Β' τάξης του Λυκείου, ενώ αντίθετα ακράτητος παρασχολικός εκδοτικός πληθωρισμός με φιλόδοξους τίτλους υπάρχει για μαθήματα, όπως είναι η έκθεση αλλά και τα αρχαία ελληνικά της Γ' τάξης, ενόψει των αυξημένων απαιτήσεων που επιβάλλουν και οι επερχόμενες γενικές εξετάσεις. «Προβληματισμοί», «Διαλεκτικές», «Στρατηγικές», «Επιστημονικές θεμελιώσεις» για την έκθεση «Μεθοδολογίες» και «Ερμηνευτικές εκδόσεις» για τα αρχαία ελληνικά, διεκδικούν προνομιακή θέση στη βιβλιοθήκη του φιλόλογου καθηγητή.

Ο χώρος εξάλλου του παρασχολικού βιβλίου πολιορκείται από συγγραφείς που κατά κύριο λόγο προέρχονται τόσο από την ιδιωτική όσο και από τη δημόσια Μέση Εκπαίδευση. Οι συγγραφείς αυτοί συχνά κατέχουν και επιτελικές θέσεις: είναι σχολικοί σύμβουλοι, λυκειάρχες, αλλά και επώνυμοι φροντιστηριάρχες. Η

«αρωγή» πάντως όλων εντοπίζεται συγχρόνως στα δύο βασικά φιλολογικά μαθήματα με εμφανή μάλιστα προτίμηση στην έκθεση και τα αρχαία ελληνικά της Γ' τάξης του Λυκείου. Η εκδοτική παράδοση αφενός, οι διαφημιστικοί μηχανισμοί αφετέρου, εξωτερικοί και εσωτερικοί, επιβάλλουν πολλές φορές συγγραφείς - αυθεντίες, γεγονός που παρέχει τη δυνατότητα σε πολλούς από αυτούς να επιδίδονται σε μίαν άνευ προηγουμένου παρασχολική συγγραφή, έχοντας εκ των προτέρων εξασφαλισμένη την ανταπόκριση των ενδιαφερομένων. Δεν είναι εξάλλου σπάνιο φαινόμενο μέσα στα πλαίσια αυτού του χαοτικού star system, σε σύντομα χρονικά διαστήματα, μερικοί να επεκτείνουν τη συγγραφική, γιατί όχι και οικονομική, τους επιτυχία σε διαφορετικούς τομείς μαθημάτων: η μεταπήδηση από την Έκθεση στα Αρχαία Ελληνικά και αντιστρόφως αποτελεί πρόχειρο παράδειγμα.

Οι κυριότεροι παρασχολικοί εκδοτικοί οίκοι ευδοκούν στο κέντρο της αθηναϊκής πρωτεύουσας με λιγοστές εκδοτικές εξαιρέσεις στην περιοχή της Θεσσαλονίκης. Στην Αθήνα λοιπόν συναντάται και η

πλέον ισχυρή δύναμη, από οικονομική άποψη, βιβλιαγορά, από όπου διακινείται και ο μεγαλύτερος όγκος του παρασχολικού υλικού στα συνοικιακά ψιλικατζίδικα και στην ευρύτερη ελληνική περιφέρεια. Για τα δύο συζητούμενα φιλολογικά μαθήματα προέχουν 3 εκδοτικοί οίκοι του κέντρου που διακινούν περίπου 50 βιβλία σε σύνολο 115.

Ο χώρος του παρασχολικού βιβλίου εμφανίζεται φιλελεύθερα οργανωμένος και προβάλλεται ως ανταγωνιστικός μικρόκοσμος με όλα τα θετικά και αρνητικά παράγωγά του. Παραδοσιακοί, μικρομεσαίοι εκδοτικοί οίκοι, οδηγούνται σε προοδευτικό μαρasmus από έλλειψη οικονομικής επιφάνειας και διαφημιστικής προβολής, ενώ οικονομικά εύρωστοι και ψευδεπίγραφα νεότεροι οίκοι καλύπτουν το σύνολο σχεδόν των βασικών σχολικών βιβλίων. Στο πλαίσιο αυτών των οίκων κυρίως οργανώνονται πολυμελείς συγγραφικές ομάδες κρούσης, με αρχηγό συνήθως του εκδότη ή κάποιο άλλο επιτελικό πρόσωπο, με κύριο στόχο την εξασφάλιση της «αυστηρής επιστημονικής πιστότητας» των παραγομένων προϊόντων. Έτσι προκύπτει εκδοτική αφθονία, ακόμη και για το ίδιο μάθημα από τον ίδιο παρασχολικό οίκο, για να δίνεται η εντύπωση στον καθηγητή ότι έχει τη δυνατότητα επιλογής. Επιδιώκονται συμμαχίες μέσα στο χώρο του Τύπου αλλά και των εντύπων του εκπαιδευτικού κλάδου (!) με στόχο τη διαφημιστική εισβολή στο σύνολο του εκπαιδευτικού κόσμου.

Το περιεχόμενο

Προβληματικό ωστόσο παραμένει το περιεχόμενο των περισσότερων παρασχολικών βιβλίων για τα δύο φιλολογικά μαθήματα: στερεότυπη ύλη και μέθοδος, αξιολογική «ουδετερότητα» και δοκιμακά αναμασήματα χαρακτηρίζουν κυρίως τους οδηγούς εκθέσεων. Σχηματική αντιμετώπιση των λογοτεχνικών κειμένων, με νοηματικές - ιδεολογικές - ψυχολογικές - αισθητικές αναλύσεις, πρόχειρες και συχνά κακόγλωσσες μεταφράσεις, μηνυματολογία εύπεπτης ιδεολογίας, συστήνουν τα βοηθήματα της διδασκομένης αρχαίας αλλά και νέας ελληνικής γραμματείας. Αν σε όλα αυτά προστεθεί η συχνή κακογουστιά και η πανάκριβη συνήθως τιμή του παρασχολικού βιβλίου («εκθεσάρι» πωλείται στην τιμή μόνον των 4.500 δρχ.!) πολύ δύσκολα θα μπορούσε να εντοπίσει κανείς αξιόλογα παραδείγματα για να το επαινέσει.

Αν πράγματι το μεγαλύτερο μέρος του παρασχολικού βιβλίου αποτελεί προϊόν άμεσης και κερδοφόρας κατανάλωσης, θα πρέπει οι καθηγητές της μέσης εκπαίδευσης να αποκαλύψουν μόνοι τους, μέσα από τις διεκδικήσεις τους, την εκδοτική αυτή φενάκη.

ΠΑΡΑΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ένα από τα αιτήματα των απεργών - καθηγητών είναι η οικονομική ενίσχυση για να μπορούν να αγοράζουν βιβλία, απαραίτητα για την εργασία τους στο σχολείο. Σήμερα μια μεγάλη κατηγορία βιβλίων - βοηθημάτων κυκλοφορεί για τους καθηγητές. Πρόκειται για εκθέσεις, βοηθήματα σε μαθήματα (αρχαία, μαθηματικά, φυσική, κοινωνιολογία, ερμηνευτικές αναλύσεις, λύσεις ασκήσεων κτλ). Είναι τα ονομαζόμενα παρασχολικά βιβλία. Το κείμενο του φιλόλογου καθηγητή Λ. Πόλκα που δημοσιεύουμε αναφέρεται σε αυτή την κατηγορία των παρασχολικών βιβλίων που κατακλύζουν τη Μέση Εκπαίδευση. Πόσο αυτά τα βιβλία βοηθούν τους καθηγητές; Ποια είναι η ποιότητά τους; Ενημερώνουν και πώς τους καθηγητές για τα μαθήματα που διδάσκουν;

Το αίτημα όμως των καθηγητών παραπέμπει και στο είδος των βιβλίων, που είναι αναγκαία, έτσι ώστε να είναι ενημερωμένοι ευρύτερα. Πράγμα που σημαίνει ότι απαιτείται ελεύθερη επιλογή, που να επεκτείνεται σε όλους τους τομείς της βιβλιογραφίας. Ο περιορισμός που οφείλεται και στη λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος στην κατηγορία του παρασχολικού βιβλίου δεν είναι παρά μια κατάσταση αντίστοιχη με εκείνη των παλιών μεταφράσεων και λύσεων που χρησιμοποιούσαν κάποτε μαθητές και καθηγητές, έστω τώρα εκσυγχρονισμένη.

Τζένη και Νίκος Γκάλης. Θα τους θυμόσαστε τον Ιούνιο του 1987 στο ρυθμό της πρώτης θέσης του Ευρωπαϊσκέτ. Είδωλα και θεοί για διαφορετικούς λόγους. Πρωτοσέλιδα. Ικανοποίησαν μαζί τον καταναλωτισμό της επιτυχίας και την επίπεδη καθημερινότητά μας.

Ένα χρόνο αργότερα και πάλι στην πρώτη σελίδα. Ο θάνατος της Τζένης, η απουσία του Γκάλη. Η «ασθένεια» της Τζένης και η αναζήτηση των ενόχων.

Και τότε και τώρα το θέαμα κυρίαρχο. Τότε το θέαμα της επιτυχίας, του πρωταθλητισμού, της ευτυχίας. Τώρα το θέαμα του θανάτου, του εγκλεισμού στο ψυχιατρείο, της πτώσης του μύθου, του «θεού».

Και τότε και τώρα «θυσία» στην κατανάλωση. Τότε η «δόξα» των πρώτων στην Ευρώπη. Τώρα η αναζήτηση ενόχων για να κρεμαστούν και αυτοί στα περίπτερα. Η επωνυμία του Γκάλη διευκολύνει. Η «ασθένεια» της Τζένης και ο τραγικός θάνατός της μετατρέπεται σε θέαμα θανάτου, από θέαμα της «πρόσχαρης» νέας δίπλα στο «θεό», πρότυπο για εκατοντάδες κοριτσόπουλα.

Πίσω τα συμφέροντα του κέρδους και οι μηχανισμοί που τα υπηρετούν. Οι μηχανισμοί του Τύπου που κατασκευάζουν και αλλάζουν «στρατόπεδα» για την κατανάλωσή τους. Οι μηχανισμοί των συμφερόντων στον πρωταθλητισμό. Δίπλα η κατασκευή «ασθενών» από συμπλέγματα μηχανισμών που διαχειρίζονται τον άνθρωπο, τις ορμές, τα πάθη του και τις αγωνίες της καθημερινότητάς του. Μαζί η μετατροπή των τιμητών, σε ενόχους και το αντιστρόφο.

Μέσα σε όλο αυτό το σκηνικό έντρομοι οι πολίτες γίνονται καταναλωτές του θανάτου, θεατές των μηχανισμών, οπαδοί του «φάτε τους» ή του «δοξάστε τους». Τραγική φιγούρα η Τζένη Ρήγα - Γκάλη, που ο θάνατός της «καταξιώνει» εκ των υστέρων το ενδιαφέρον των «συνανθρώπων» της, δημοσιογράφων, ψυχιάτρων, δικαστών και εισαγγελέων, για τον εγκλεισμό της στο ψυχιατρείο και την «ασθένειά» της. Γιατί όσο ζούσε «έπαιζαν» με την «τρέλα» της κατασκευάζοντάς την, για να καταναλωθεί όπως τώρα η «υγεία» της;

Η «κάθαρση» οδηγείται στο δικαστήριο για να «αποδοθούν» ευθύνες. Σε ποιους και πώς άραγε; Ποιος θα καταδικάσει το κρέμασμα ανθρώπων στα περίπτερα από τον Τύπο; Ποιος και πώς θα σταματήσει μηχανισμούς κατασκευής «ασθενών», «έτοιμων» να μπουν στο ψυχιατρείο; Τι θα «αλλάξει» στους «παράγοντες» του αθλητισμού που επενδύουν στα κέρδη από την κατασκευή του «πρωταθλητή»;

ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ

Το ΝΔ 104/73 «περί ψυχικής υγιεινής και περιθάλψεως των ψυχικώς πασχόντων» όπως συμπληρώθηκε αργότερα (1973 και 1978) είναι νόμος που έγινε από τη χούντα. Αυτό το νομοθετικό πλαίσιο αναδεικνύεται τώρα και συζητείται με αφορμή τον εγκλεισμό της Τζένης Ρήγα - Γκάλη στο ψυχιατρείο. Ανταποκρίνεται σήμερα στην ελληνική κοινωνία; Επιτρέπει τον εκσυγχρονισμό της ψυχιατρικής; Τηρούνται οι διατάξεις του από την εκτελεστική εξουσία και τους ψυχιάτρους; Και για την Γκάλη: Ήταν «άρρωστη» ώστε να οδηγηθεί στον εγκλεισμό; Εξαντλήθηκαν όλα τα περιθώρια πριν οι υπεύθυνοι αποφασίσουν αυτή την πράξη;

Το κείμενο που ακολουθεί, με αφορμή την περίπτωση της Γκάλη, αναφέρεται κυρίως στο νόμο. Διατυπώνεται μία άποψη για το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο και υπόκειται βέβαια στην κρίση και άλλων απόψεων που έχουν γραφεί ή θα γραφούν. Σίγουρα ούτε το νομικό πλαίσιο, ούτε το θέμα της Τζένης Γκάλη εξαντλούνται με όσα σημειώνονται σε αυτές τις σελίδες.

Το ερώτημα αλλαγής της ψυχιατρικής νομοθεσίας τίθεται και ξανατίθεται στην επικαιρότητα: «ο χουντικός νόμος του 1973 πρέπει να καταργηθεί γιατί έρχεται σε αντίθεση με τις αρχές της ατομικής ελευθερίας».

Τα άρθρα που γράφτηκαν κατά καιρούς στην Ελλάδα σε ειδικά περιοδικά, στον περιοδικό ή ημερήσιο Τύπο ή και σε συζητήσεις επιστημονικές λίγο - πολύ καταλήγουν σ' αυτό το συμπέρασμα. Χωρίς αλλαγή της ψυχιατρικής νομοθεσίας, ψυχιατρική μεταρρύθμιση δεν γίνεται.

Θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε κάπως διαφορετικά ορισμένες πλευρές που αφορούν το θέμα. Θα λέγαμε σε γενικές γραμμές ότι η τάση η οποία χαρακτηρίζει τις σύγχρονες κοινωνίες που στηρίζονται στη σύμβαση δηλαδή, στην ελεύθερη έκφραση των βουλήσεων των συμβαλλομένων, είναι η εισαγωγή των ατόμων που πάσχουν από ψυχικές διαταραχές στο ψυχιατρικό ίδρυμα, μετά από συμφωνία των βουλήσεων αρρώστου - ψυχιάτρου. Τάση που τείνει τουλάχιστον στην πλειοψηφία των περιπτώσεων να περιορίσει τον εγκλεισμό του ψυχικά άρρωστου στο ελάχιστο σε μια εποχή όπου η ποιότητα της περίθαλψης, η καλύτερη γνώση της ψυχικής αρρώστιας και η ιδέα να καταφύγει ο άρρωστος στον ειδικό έγινε αποδεκτή.

Παρόλα αυτά καμιά ψυχιατρική νομοθεσία δεν κατήργησε τελείως τον εγκλεισμό, γιατί ακριβώς βρισκόταν μπροστά στο εξής δίλημμα που της έβαλε η ίδια η ψυχική αρρώστια. Καταργώντας τον εγκλεισμό και προστατεύοντας έτσι την ελευθερία του ατόμου, αφαιρούσε το δι-

καίωμα από τον ψυχικά άρρωστο να τύχει μιας διαδικασίας προς όφελός του. Άλλωστε, η σύμβαση, ακρογωνιαίος λίθος της σημερινής κοινωνίας είχε και αυτή τα όριά της. Έτσι, η ισορροπία είναι εξαιρετικά λεπτή μεταξύ του εγκλεισμού που μπορεί εύκολα να γίνει αυθαίρετος και του μη εγκλεισμού που εξίσου εύκολα μπορεί να καταλήξει στην κατάσταση ανάγκης.

Αυτή η προβληματική που ισχύει σήμερα στο δυτικό κόσμο αποκρυσταλλώνεται κάπως διαφορετικά στη σύγχρονη Ελλάδα. Το νομικό πλαίσιο δίνει την εντύπωση ότι επιβάλλει μια αμετακίνητη κατάσταση σχετικά με τον εγκλεισμό και την αντιμετώπιση του ψυχικά άρρωστου. Θα είχε πολύ ενδιαφέρον να εξετάσουμε συνοπτικά ποιο είναι το νομικό πλαίσιο και πού βρίσκεται το πρόβλημα του ψυχιατρικού θεσμού στη χώρα μας.

Το Ν.Δ 104/1973 είναι ένα κείμενο φιλόδοξο, και σύντομο, το οποίο συμπληρώθηκε από την (Γ2β/3036/73) υπουργική απόφαση του κ. Χ. Γεωργιόπουλου.

Το άρθρο, που ρυθμίζει την ακούσια ή αναγκαστική νοσηλεία, της εν λόγω υπουργικής απόφασης, αντικαταστάθηκε εν καιρώ δημοκρατίας από την (Α2β/5345/1978) υπουργική απόφαση του κ. Σ. Δοξιάδη. Το ΝΔ 104/1973 επιθυμούσε να λύσει κάθε πρόβλημα που αφορούσε τον ψυχικά άρρωστο ενήλικο ή ανήλικο, αφήνοντας την επεξεργασία στην εκτελεστική εξουσία. Πρόβλεπε τρία είδη εισαγωγής στο ψυχιατρείο ή ιδιωτική κλινική. 1) την εκούσια εισαγωγή δηλαδή, με τη θέληση του άρρωστου μετά από αίτησή του· 2) την ακούσια ή αναγκαστική εισα-

ΨΥΧΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

γωγή δηλαδή, με τη θέληση του (ή της) συζύγου, συγγενή κατ' ευθεία γραμμή απεριόριστα ή εκ πλαγίου μέχρι και του δευτέρου βαθμού, ορισμένων προσώπων που αναφέρει ο νόμος... ή του εισαγγελέα πρωτοδικών. Η αίτηση απευθύνεται στον επιστημονικό διευθυντή ψυχιατρικής κλινικής... ο οποίος αποφασίζει από κοινού με ένα δεύτερο ψυχίατρο για την αναγκαστική νοσηλεία. Η απόφαση για την αναγκαστική νοσηλεία πρέπει να είναι γραπτή, αναλυτικά αιτιολογημένη και θεωρείται από τον εισαγγελέα πρωτοδικών. Κατά αυτής της απόφασης ο ίδιος ο άρρωστος ή και τρίτος μπορεί να υποβάλλει ένσταση· 3) τον εγκλεισμό «επικινδύνων ψυχοπαθών» του άρθρου 5 που έγινε αντικείμενο κριτικής είτε από νομικούς ότι καταστρατηγεί το σύνταγμα και τη σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα δικαιώματα του ανθρώπου είτε από ψυχιάτρους ότι δημιουργεί ένα κλίμα επικεντρωμένο περισσότερο στον κοινωνικό έλεγχο και λιγότερο στη θεραπεία.

Το γεγονός ότι το νομοθετικό διάταγμα θεσπίστηκε επί δικτατορίας, κατά τη γνώμη μας, είχε δυο αρνητικές συνέπειες μία θεωρητική και μία πρακτική. Πρώτη συνέπεια, είναι ότι υποτιμήθηκαν τα θετικά σημεία του: όπως η εξομοίωση δημοσίων ιδρυμάτων και ιδιωτικών κλινικών, η έννοια της πρόληψης και της επανένταξης του ψυχικά άρρωστου στην κοινωνία, η γεωγραφική διαίρεση των ιδρυμάτων, οι εισαγωγές των αρρώστων κατά περιφέρειες, η αναφορά του προβλήματος των ψυχικά άρρωστων παιδιών και εφήβων, και κυρίως, σε σχέση με το πρόβλημα της ατομικής ελευθερίας και του ψυχιατρικού εκσυγχρονισμού, ο θεσμός της εκούσιας εισαγωγής δηλαδή, της εισαγωγής με την ίδια τη θέληση του αρρώστου, που αποτελεί μεγάλη καινοτομία. Μαζί με αυτή την υποτίμηση συσκοτίστηκε η έρευνα γύρω από τη γενεαλογία του νόμου. Κανείς μελετητής μέχρι σήμερα, από ό,τι εμείς ξέρουμε, δεν αναρωτήθηκε πάνω σε πιο πρότυπο στηρίχτηκε ο νομοθέτης και ποιες ήταν οι λανθάνουσες ιδέες. (Μαρτυρία τα «Ψυχιατρικά τετράδια» τεύχος 2/1984, και το αφιέρωμα στην ψυχική υγεία του περιοδικού «Σύγχρονα θέματα» τεύχος 19/1983). Μολονότι πάγια νομοθετική πολιτική στην Ελλάδα αποτελεί το φαινόμενο της νομικής πολιτιστικής επαγωγής δηλαδή, της εισαγωγής ξένων νόμων και θεσμών. Κλασικό παράδειγμα από τον ίδιο το χώρο της ψυχιατρικής είναι ο νόμος ΨΜβ'/1862, ο οποίος υπήρξε πιστή αντι-

γραφή του πρωτοποριακού για την εποχή του γαλλικού νόμου του 1938, και τον οποίο κατάργησε το ΝΔ 104/1973, που κατά πάσα πιθανότητα μιμήθηκε αμερικάνικο νόμο.

Κατά τη γνώμη μας, δεν πρόκειται για ένα «κακό» χουντικό νόμο αλλά για μια περίπτωση *δυσλειτουργίας* σαν άμεση συνέπεια της νομικής πολιτιστικής επαγωγής, που έτσι κι αλλιώς κάθε νόμος έχει και ιδιαίτερα ο συγκεκριμένος, που είναι ένα νομοθετικό διάταγμα - κάδρο του ψυχιατρικού εκσυγχρονισμού. Αξίζει να αναφέρουμε το παράδειγμα της Γαλλίας που ενώ ακόμα ισχύει η νομοθεσία του 1938, η ψυχιατρική μεταρρύθμιση έγινε παρά το νόμο.

Εδώ φτάνουμε ίσως στον πυρήνα του

προβλήματος ότι καμία ψυχιατρική μεταρρύθμιση δεν προήλθε από τη νομοθεσία, αλλά από την ανάδυση ενός άλλου δυναμικού *θεραπευτικού λόγου* που σέβεται τον άρρωστο σαν υποκείμενο και στηρίζεται στη συνεργασία με την οικογένεια και την κοινότητα. Η καλύτερη προστασία της ατομικής ελευθερίας του ψυχικά άρρωστου είναι η αναβάθμιση και ανανέωση της ποιότητας των ψυχικών φροντίδων.

Αντί επιλόγου αναφέρουμε την αιχμηρή και χιουμοριστική φράση της ψυχιάτρου Η. Chaigneau «*όταν οι θεραπευτές τα πίνουν, τα σπάνε οι άρρωστοι*».

Μ. Μητροσύλη και
Σ. Μητροσύλης

Ο ΜΙΧΑΛΗΣ ΔΟΥΚΑΚΗΣ ΣΤΟ

του Χρύσανθου Λαζαρίδη

Ποιος είναι, όμως, ο Μιχάλης Δουκάκης; Ποια σχέση έχει με την ελληνική του καταγωγή; Τι σχέσεις έχει με άλλες εθνικές μειονότητες και, κύρια, ποια είναι η πολυσυζητημένη σχέση του με τους αμερικανοεβραίους; Πού βρίσκεται πολιτικά ο ίδιος, και τι μπορεί να σημαίνει η εκλογή του για την Ελλάδα και για τις ελληνοαμερικανικές σχέσεις; Και το σπουδαιότερο: Πώς μπορεί να βαρύνει η εκλογή του Δουκάκη στο περιβόητο «τρίγωνο» Αθήνας - Ουάσιγκτον - 'Αγκυρας' το «τρίγωνο» αυτό που ο κ. Παπανδρέου βιάστηκε αμέσως μετά το Νταβός να... καταργήσει;

Τα ερωτήματα αυτά ελάχιστα έχουν απασχολήσει την ελληνική κοινή γνώμη. Και τα περισσότερα από όσα έχουν γραφεί, άλλοτε καλλιεργούν προσδοκίες αδικαιολόγητα «φουσκωμένες», κι άλλοτε κάνουν το ακριβώς αντίθετο.

Δεν είναι... 'Αγκνιου!

Ας ξεκινήσουμε παραμερίζοντας ορισμένες πολύ διαδεδομένες, όπως φαίνεται, παρανοήσεις: ο Δουκάκης δεν είναι Έλληνας! Είναι Αμερικανός ελληνικής καταγωγής. Ταυτόχρονα, όμως, δεν έχει και καμία σχέση με κάποιον άλλο διαβόητο «συμπατριώτη» μας που «μεσουράνησε» στο πολιτικό στερέωμα των ΗΠΑ την προηγούμενη δεκαετία: τον Σπύρο 'Αγκνιου!

Όχι μόνο ο Δουκάκης βρίσκεται στο αντίθετο άκρο του πολιτικού φάσματος, —όπως θα δούμε πιο κάτω— αλλά και η σχέση του με την καταγωγή του είναι εντελώς διαφορετική. Ο 'Αγκνιου ήταν τρίτης γενεάς γόνος ελλήνων μεταναστών. Ο Δουκάκης είναι πρώτης γενεάς. Ο 'Αγκνιου δεν μιλούσε ελληνικά, όπως δεν μιλούσαν και οι γονείς του, ούτε είχε την παραμικρή ελληνική παιδεία.

Ο 'Αγκνιου έκρυβε, σχεδόν, την καταγωγή των προ-παπούδων του. Ο Δουκάκης, παρά κάποιες «συστάσεις» συμβούλων του, δεν παραλείπει να τονίζει ότι είναι γόνος ελλήνων μεταναστών, ακόμα και όταν απευθύνεται σε μη ελληνόφωνο κοινό...

Πού βρίσκεται πολιτικά...

Ύστερα, ο Δουκάκης δεν είναι, βέβαια, αριστερός, με την έννοια που αποδίδουμε εμείς στον όρο. Άλλωστε, πρέπει πάντα να θυμόμαστε ότι οι πολιτικές ταξινομήσεις, οι ιδεολογικοί όροι και οι

Ποιος είναι, πώς τα κατάφερε, και τι θα σημάνει η εκλογή του για μας

Πέρι τέτοιο καιρό, ελάχιστοι μπορούσαν να το προβλέψουν. Ακόμα και πριν έξι μήνες φαινόταν εξαιρετικά απίθανο. Περί τα τέλη Γενάρη οι πολιτικοί αναλυτές μόλις και καταδέχονταν να το συζητήσουν σοβαρά. Κι όμως, τώρα είναι περίπου βέβαιο. Ο Μιχάλης Δουκάκης, κυβερνήτης της Μασσαχουσέτης, γόνος ελλήνων μεταναστών και άγνωστος στο ευρύ αμερικανικό κοινό μέχρι πριν λίγο, είναι πλέον σίγουρος για το προεδρικό χρίσμα του Δημοκρατικού Κόμματος.

Κάτι παραπάνω: Όπως φανερώνουν αλληπάλληλες σφυγμομετρήσεις σε παναμερικανική κλίμακα, αλλά και σε «κρίσιμες» πολιτείες, ο Δουκάκης, σαν δημοκρατικός υποψήφιος, θα κερδίσει το ρεμπουμπλικάνο Τζορτζ Μπους στις προεδρικές εκλογές του ερχόμενου Νοέμβρη! Και θα τον κερδίσει, κατά πάσα πιθανότητα με άνετη διαφορά...

ΑΤΩΦΛΙ ΤΟΥ ΛΕΥΚΟΥ ΟΙΚΟΥ

συναφείς έννοιες, έχουν πολύ διαφορετικό περιεχόμενο στις ΗΠΑ απ' ό,τι έχουν σ' ολόκληρη την Ευρώπη.

Σε αντίθεση με τον Άγκνιου, όμως, που ήταν υπερσυντηρητικός στον καιρό του, ο Δουκάκης ανήκει μάλλον στην κεντροαριστερά του Δημοκρατικού Κόμματος. Οι ίδιοι οι Ρεπουμπλικάνοι τον κατατάσσουν στην Αριστερά των Δημοκρατικών μάλλον, παρά στο Κέντρο.

Ο πρώην Πρόεδρος Νίξον —που δεν είναι και από τους ακραίους συντηρητικούς των Ρεπουμπλικάνων— δεν δίστασε, περί τα τέλη Απριλίου, να χαρακτηρίσει τον Δουκάκη πιο αριστερό από τον Τζορτζ Μαγκόβερν (προεδρικός υποψήφιος των Δημοκρατικών το 1972), τον Τζίμμι Κάρτερ (πρόεδρος 1976-1980 και προεδρικός υποψήφιος το 1980). Και τον Γουόλτερ Μοντέιλ (προεδρικός υποψήφιος των Δημοκρατικών το 1984).

Αυτή η διαπίστωση δεν απέχει πολύ από την αλήθεια: ο Δουκάκης έχει όντως, «προχωρημένες» απόψεις στα θέματα της κοινωνικής πρόνοιας, ειδικά, και στα θέματα της κοινωνικής πολιτικής του κράτους γενικότερα. Σε μια χώρα όπου λατρεύεται η ιδιωτική πρωτοβουλία και μισείται η κρατική γραφειοκρατία, οι απόψεις του Δουκάκη ηχούν πραγματικά «ριζοσπαστικές». Ιδιαίτερα, μάλιστα, η τελευταία του πρόταση για γενίκευση της στοιχειώδους ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης σ' όλους τους Αμερικανούς πολίτες —καινοτομία που πριν λίγες μόλις εβδομάδες θεσπίσθηκε στην πολιτεία του, την *Μασσαχουσέτη*— αποτελεί, εφ' όσον εφαρμοστεί, μεταρρύθμιση χωρίς προηγούμενο ίσως, από την εποχή του Ρούσβελτ...

Ο Δουκάκης και οι Αμερικανοεβραίοι

Ας έλθουμε, όμως, σ' ένα άλλο πολυσυζητημένο ζήτημα: στις σχέσεις του με τους Αμερικανοεβραίους. Ο Δουκάκης θεωρείται γενικά φίλος της εβραϊκής κοινότητας και σ' αυτό δεν συντέλεσε, βέβαια μόνο η καταγωγή της γυναίκας του. Από την άλλη μεριά, όμως, αρνήθηκε πεισματικά να τους κολακεύσει και να τους υποσχεθεί τα πάντα.

Συνέπεσε περί τα μέσα Απριλίου —όταν η εξέγερση των Παλαιστινίων στη Δυτική όχθη βρισκόταν στο αποκορύφωμά της— να δίνει τον πιο κρίσιμο αγώνα της προεκλογικής του εκστρατείας στη

Νέα Υόρκη: την πολιτεία με την πιο πολυπληθή, οργανωμένη και ισχυρή κοινότητα Αμερικανοεβραίων. Κατά τη διάρκεια του αγώνα αυτού πιέστηκε επανειλημμένα και ασφυκτικά από τον Άλμπερτ Γκορ να αποκηρύξει την προοπτική ίδρυσης παλαιστινιακού κράτους. Δεν το έκανε.

Ο Γκορ γνώριζε ότι, αν ο Δουκάκης έχανε την εβραϊκή ψήφο, κατά πάσα πιθανότητα θα έχανε και την προκριματική της πολιτείας αυτής. Και όλοι γνώριζαν ότι αν έχανε την Νέα Υόρκη, έχανε και το χρίσμα!

Επί δυόμισι εβδομάδες ο Γκορ προσπαθούσε με κάθε τρόπο να υπερκεράσει τον Δουκάκη σε φιλοεβραϊκές θέσεις. Δεν τον μετακίνησε ούτε χιλιοστό! Ο Δουκάκης διακινδύνεψε να χάσει τους Εβραίους, αλλά δεν αποκήρυξε την προοπτική ίδρυσης παλαιστινιακού κράτους. Τελικά, βέβαια, κέρδισε πανηγυρικά! Και δεν κέρδισε μόνο τη Ν. Υόρκη. Κέρδισε και την καθολική αναγνώριση ότι είναι ο μόνος, ίσως, σύγχρονος αμερικανός πολιτικός που έχει το κουράγιο να αντιστέκεται στις πιέσεις των οργανωμένων συμφερόντων και δεν συνθηκολογεί εύκολα τις απόψεις του για να κερδίσει ψήφους! Αυτή η αναγνώριση —από φίλους και αντίπαλους— ίσως αποδειχθεί καθοριστική τον ερχόμενο Νοέμβρη...

Ο Δουκάκης και ο Τζάκσον

Αξίζει ακόμα να σταθούμε στη σύγκριση Δουκάκη - Τζάκσον. Οι θέσεις των δύο πολιτικών είναι, ως επί το πλείστον, σχεδόν ταυτόσημες. Μόνο διαφορές απόχρωσης μπορεί να ανακαλύψει κανείς, κυρίως στα επί μέρους. Ο Τζάκσον, βέβαια, είναι συγκλονιστικός ρήτορας —που συχνά φτάνει, όμως, στα όρια της ακατάσχετης *δημαγωγίας*— σε αντίθεση με τον Δουκάκη, του οποίου η παρουσία είναι μάλλον «ψυχρή» και το ύφος του δείχνει περισσότερο «τεχνοκράτη» της πολιτικής, παρά μαζικό ηγέτη.

Διαφορές ουσίας, ωστόσο, στις απόψεις τους δεν έχουν, γι' αυτό και συστηματικά αποφεύγουν να «χτυπιώνται» μεταξύ τους στις δημόσιες συζητήσεις. Η μόνη διαφορά τους έγκειται στο ότι ο Δουκάκης με τις ίδιες βασικά θέσεις, έχει τη *μεγαλύτερη εκλογιμότητα*, ενώ ο Τζάκσον τη *μικρότερη*! Πολιτικές σφυγμομετρήσεις δείχνουν ότι ο Δουκάκης σήμερα θα κέρδιζε τον Μπους με διαφορά δεκατριών τουλάχιστον ποσοστιαίων μονάδων (52-39%). Οι ίδιες σφυγμομε-

τρήσεις δείχνουν ότι ο Τζάκσον θα έχανε από τον Μπους με συντριπτική διαφορά (37-61%). Κι όσο περνάει ο καιρός η διαφορά Δουκάκη - Μπους διευρύνεται υπέρ του Δουκάκη, ενώ η αντίστοιχη διαφορά Μπους - Τζάκσον επιδεινώνεται σε βάρος του Τζάκσον...

Το φαινόμενο αυτό δεν οφείλεται μόνο στον ρατσισμό που παραμένει ισχυρός ακόμα σε πολλές περιοχές των ΗΠΑ. Οφείλεται επίσης και σε μια ουσιαστική αντίφαση που υπάρχει ανάμεσα στο «πολιτικό στυλ» του Τζάκσον και τη φύση του προεδρικού αξιώματος που διεκδικεί.

Ο Τζάκσον προσπαθεί να εκφράσει σε παναμερικανικό επίπεδο τη *διαμαρτυρία* των μαύρων (και άλλων καταπιεζομένων μειονοτήτων), έναντι του συστήματος. Ταυτόχρονα, όμως, διεκδικεί και το ύπατο αξίωμα που κατεξοχήν συμβολίζει, εκφράζει και εγγυάται την *ενότητα* του συστήματος και τη *συνέχειά* του. Η διεκδίκηση ενός τέτοιου αξιώματος είναι ο λιγότερο προνομιακός χώρος για να εκφραστεί πολιτικά η κοινωνική διαμαρτυρία. Μια διαμαρτυρία, άλλωστε, τόσο κατακερματισμένη, ανομοιογενής και συχνά αντιφατική, ώστε δύσκολα μπορεί να αρθρώσει στο συνεκτικό πολιτικό λόγο εξουσίας. Έστω και εξουσίας ανατρεπτικής...

Γι' αυτό και ο Τζάκσον ενώ τα πήγε απροσδόκητα καλά στις προκριματικές εκλογές των Δημοκρατικών, τα πάει μάλλον άσχημα στις προτιμήσεις του εκλογικού σώματος γενικά.

Ο Τζάκσον πολιτεύεται περισσότερο σαν εθνικός ηγέτης των μαύρων, παρά σαν μαύρος εθνικός ηγέτης, αν και ήδη εξελίσσεται ολοταχώς προς το δεύτερο, βάζοντας αρκετό «νερό στο κρασί» του, διευρύνοντας την εκλογική του βάση και δίνοντας εξηγήσεις ή και ζητώντας δημόσια συγγνώμη ακόμα, για προηγούμενες πράξεις ή δηλώσεις του.

Αντίθετα με τον Τζάκσον που πολιτεύθηκε προσπαθώντας να συγκροτήσει την ευρύτερη δυνατή *μειοψηφία* μέσα στο Δημοκρατικό Κόμμα, ο Δουκάκης πολιτεύθηκε προσπαθώντας να συγκροτήσει την ευρύτερη δυνατή *πλειοψηφία* μέσα στο αμερικάνικο εκλογικό σώμα. Δεν πολιτεύθηκε, όμως, *ποσυλλεκτικά*, υποσχόμενος στους πάντες τα πάντα...

Αρνήθηκε να ικανοποιήσει τους αγρότες των μεσοδυτικών πολιτειών υιοθετώντας την «εύκολη» (αλλά ατελέσφορη και επιζήμια) πολιτική «εμπορικού προστατευτισμού». Και γι' αυτό προς στιγ-

ΝΙΚΟΣ ΖΕΡΒΟΝΙΚΟΣ

Από μύθου· Αζαίοι

ΑΕΓΕΑΝ

R E V I E W

ΕΠΙΒΙΒΑΣΘΕΙΤΕ

στο περιοδικό

F/B AEGEAN REVIEW

για να κάνετε μια κρουαζιέρα, στα αγγλικά, στο πέλαγος των Ελληνικών Γραμμάτων και Τεχνών

Απολαύστε αποσπάσματα από μυθιστορήματα, διηγήματα, ποιήματα, συνεντεύξεις, επιστολές, κριτική βιβλίου, καλές τέχνες, φωτογραφία, άρθρα και δοκίμια από Έλληνες, μη Έλληνες, κι από αυτούς που —θα γίνουν— Έλληνες και που έχουν εμπνευσθεί από την Ελληνική Μούσα.

Στα τέσσερα πρώτα τεύχη συνεργασίες των: Jorge Luis Borges, Lawrence Durrell, Irving Layton, Γιάννη Ρίτσου, Νάνου Βαλαωρίτη, Andrei Codrescu, Νικόλα Κάλλας, Μιχάλη Γκανά, Τάσου Δενέγρη, Μένη Κουμαντάρια, Alice Bloom, William Schabas, Fred A. Reed, Θανάση Βαλτινού, Γιώργου Βέη, Ανδρέα Γερολυμάτου, Peter Mackridge, Μελίνας Μερκούρη, Άλεξ Μυλωνά, Γιάννη, Τζέννης Μαρκέτου, Νίκου Σπάνια, Ken Wainio, David Solway, Μίλτου Σαχτούρη, Καίης Τσιτσέλη, Graham Binns, Τίτου Πατρίκιου, Kimon Friar, Julia Wolfe Loomis, Αθηνάς Σχινά, Στρατή Χαβιαρά, Truman Capote, Ελένης Βακαλό, Αργύρη Χιόνη, Νάσου Βαγενά, Άρη Αλεξάνδρου, Κ.Π. Καβάφη και άλλων.

AEGEAN REVIEW

σε επίλεκτα βιβλιοπωλεία Αθήνας, Θεσσαλονίκης, Ηρακλείου, Ρόδου, Πάτρας και Κέρκυρας καθώς και σε κεντρικά περίπτερα.

μήν απειλήθηκε από τον Γκέπχαρτ. Όμοια, όπως είδαμε αρνήθηκε να κολακεύσει τους Εβραίους της Νέας Υόρκης, παρόλο που πιέστηκε ασφυκτικά από τον Γκορ...

Αντίθετα από τον Τζάκσον που συγκρότησε ένα μειοψηφικό και αρκετά ανομοιογενή συνασπισμό διαμαρτυρίας, ο Δουκάκης συγκρότησε ένα πλειοψηφικό συνασπισμό εξουσίας, όπου ηγεμονικές όμως, είναι οι απόψεις της κεντροαριστεράς του Δημοκρατικού Κόμματος...

Γι' αυτό και ο Δουκάκης μπορεί να επιτύχει φέτος, αυτό που, όχι μόνο δεν μπορεί να επιτύχει ο Τζάκσον, αλλά δεν κατόρθωσε να πετύχει ο Μαγκόβερν το 1972, ο Κάρτερ το 1980 και ο Μοντέιλ το 1984. Να νικήσει τους Ρεπουμπλικάνους! Και αν αναλογιστεί κανείς ότι ποτέ μέχρι τώρα, από τις αρχές του αιώνα, οι Ρεπουμπλικάνοι δεν κατόρθωσαν να κερδίσουν τρεις συνεχόμενες προεδρικές τετραετίες, αντιλαμβάνεται αμέσως τη μεγάλη σημασία που έχει η υποψηφιότητα του Δουκάκη για την εξέλιξη της αμερικανικής κοινωνίας, αλλά και για τις διεθνείς σχέσεις...

Μια ευκαιρία...

Τι μπορεί, όμως, να σημάνει για την Ελλάδα η ίδια η εκλογή του Δουκάκη;

Ευτυχώς ο ίδιος απέφυγε να δώσει παχυλές υποσχέσεις, σαν κι εκείνες που πλουσιοπάροχα μοίρασε ο Κάρτερ, το 1976, κατά τη διάρκεια της δικής του προεκλογικής εκστρατείας. Δεν υποσχέθηκε ότι θα πετάξει τα τουρκικά στρατεύματα εισβολής από την Κύπρο, ούτε ότι θα... κόψει τα πόδια των Τούρκων στο Αιγαίο! Ευτυχώς...

Αλλά και να ήθελε να το κάνει, οι εξελίξεις του Νταβός δεν άφηναν κανένα τέτοιο περιθώριο! Γιατί θα ήταν μάλλον κωμικό να φαίνεται επιθετικός και αδιάλλακτος έναντι της Τουρκίας, ένας υποψήφιος Πρόεδρος των ΗΠΑ —έστω και ελληνικής καταγωγής— σε ζητήματα που η ίδια η Ελλάδα εμφανίζεται συμφιλιωτική και διαλλακτική.

Γενικά, κι αυτό πρέπει να τονιστεί, έστω και «εν παρόδω», το «κλίμα του Νταβός» αφαίρεσε από την ελληνική ομογένεια κάθε δυνατότητα «πίεσης» προς του αμερικανούς πολιτικούς για σαφή τοποθέτηση στα ελληνοτουρκικά θέματα.

Έδωσε δυνατότητα άνετης υπεκφυγής σ' όσους δεν θέλαν να πάρουν θέση! Ανάγκασε όσους ήταν διατεθειμένοι να υποστηρίξουν την ελληνική θέση, να σιωπήσουν. Στ' αλήθεια, τι νόημα έχει να τοποθετηθεί ένας Αμερικανός πολιτικός στη διαμάχη δύο συμμαχικών χωρών που μόλις πρόσφατα αποφάσισαν να «τα βρουν» μόνες τους;

Ο Δουκάκης, πάντως, διάλεξε από την αρχή να μιλήσει με γλώσσα, προσεκτική μεν, αλλά όχι αμφιλεγόμενη: Για το κυπριακό τόνισε την ανάγκη «αποκατάστασης του δικαίου», γεγονός που αποτελεί έμμεση αναγνώριση ότι η κατοχή της Κύπρου είναι παράνομη, κάτι που προ πολλού έχει λησμονήσει η αμερικανική διπλωματία.

Για τα ελληνοτουρκικά υποσχέθηκε να βοηθήσει ώστε να αποκατασταθούν οι συμμαχικές σχέσεις των δύο χωρών. Πράγμα επίσης διαφορετικό από τη σημερινή αμερικανική πολιτική που προσπαθεί μάλλον να μη χειροτερέψουν οι ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Η τρέχουσα πολιτική της Ουάσιγκτον, μία πολιτική «παρακολούθησης» και «διακριτικής επέμβασης» μόνο σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, ενθάρρυνε ουσιαστικά την τουρκική επιθετικότητα στο Αιγαίο, όπως μαρτυρούν οι πολλαπλασιαζόμενες παραβιάσεις. Αντίθετα, οι πρωτοβουλίες που υπαινίσσεται ο Δουκάκης, για την αποκατάσταση των συμμαχικών σχέσεων Αθήνας - Άγκυρας αφήνουν κάποια περιθώρια αμερικανικών πιέσεων προς την Τουρκία, για την αποθάρρυνση του προς Δυσμάρ επεκτατισμού της. Κάτι τέτοιο άλλωστε, δεν είναι αντίθετο προς τα αμερικανικά συμφέροντα. Για τις ΗΠΑ σημασία έχει ο στρατηγικός ρόλος της Τουρκίας προς Ανατολάς, όχι προς Δυσμάρ...

Φαίνεται ότι στο —πολύ πιθανό πλέον— ενδεχόμενο που εκλέγεται πρόεδρος, το «τρίγωνο» Αθήνας - Ουάσιγκτον - Άγκυρας θα αποκατασταθεί εκ νέου, με πολύ πιο ευνοϊκές προοπτικές αυτή τη φορά. Μόνο που τούτο θα έχει καθοριστικές επιπτώσεις στο θέμα των βάσεων και σ' ολόκληρο το φάσμα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής...

Η εκλογή Δουκάκη δεν θα μας λύσει όλα τα προβλήματα, αλλά δεν μας επιφυλάσσει, κατ' ανάγκην, και απογοητεύσεις σαν κι αυτές που μας επιφύλασσε η προεδρία του Κάρτερ. Αποτελεί μια νέα ευκαιρία για να ξανατεθούν τα ελληνοτουρκικά με εντελώς νέο —και σαφώς ευνοϊκότερο για μας— πρίσμα στην Ουάσιγκτον.

Η ευκαιρία αυτή μπορεί να αξιοποιηθεί. Μπορεί και όχι. Τούτο πάντως θα εξαρτηθεί κατά μέγα μέρος από την ελληνική στάση αλλά και από τη δραστήρια παρέμβαση της ελληνικής ομογένειας στις ΗΠΑ.

Η εκλογή Δουκάκη, σίγουρα δεν θα ήταν το «μάννα εξ ουρανού» που προσδοκούν κάποιοι. Δεν θα ήταν, όμως, ούτε «περσινά ξυνά σταφύλια» όπως προεξοφλούν κάποιοι άλλοι. Θα 'ταν ακριβώς αυτό: Μια σημαντική ευκαιρία. Και θα 'ναι κρίμα να πάει χαμένη...

ΑΝΤΙΛΑΛΟΙ

ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΕΣ. Περιέργα πράγματα ακούγονται για μια απόφαση του υπουργού Οικονομικών κ. **Δ. Τσοβόλα**. Η απόφαση αυτή αφορούσε τις απαλλαγές από πρόστιμα κάποιων ιδιωτικών επιχειρήσεων, προκάλεσε την αγανάκτηση των δημοσίων επιχειρήσεων επειδή δεν ευνοήθηκαν παρομοίως κι αυτές και ισχυσε όπως λέγεται «τηλεγραφικά». Προσπαθήσαμε να μάθουμε περισσότερα, αλλά δεν μπορέσαμε. Μήπως θα μπορούσε να μας διαφωτίσει σχετικά ο υπουργός των Οικονομικών;

ΣΥΜΠΤΩΣΕΙΣ. Το αεροσκάφος που μετέφερε τον κ. Οζάλ στην Αθήνα «άκουγε» στο όνομα «Αράς». Το ίδιο ό-

**Καλές
διακοπές
με ένα καλό
βιβλίο
και...
2 μέρες
δωρεάν στο
PORTO CARRAS**

ΙΑΝΟΣ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ 7
ΤΗΛ. 277 004

νομα φέρει και το τουρκικό ποτάμι στο οποίο ίσως ρέει ακόμα αίμα από τη γενοκτονία των Αρμενίων το 1918. Αράς λεγόταν και ο υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας που υπέγραψε τη σύμβαση του Μοντραί και αργότερα, μιλώντας στην τουρκική Βουλή, αναγνώρισε το δικαίωμα οχύρωσης των ελληνικών νησιών του ανατολικού Αιγαίου.

ΑΝΑΚΡΙΒΕΙΕΣ. Ο Γενικός Γραμματέας που είναι και φίλος της στήλης, είναι αναμφισβήτητα από τους λίγους αξιωματούχους του ΠΑΣΟΚ που δεν εκμεταλλεύθηκε τη θέση του και αντιμετωπίζει οικονομικά προβλήματα. Σε τέτοιο σημείο μάλιστα που δεν έχει να πληρώσει τη διατροφή που του ζητά η πρώτη σύζυγός του.

πάτησε πόδι και η επιθυμία της συζύγου του δεν εκπληρώθηκε. Αρκετά, σκέφτηκε, ως εδώ! Όχι πάλι να βάζουμε τον κ. Ρουμπάτη να λέει ότι είναι «απλός πολίτης», η πρωθυπουργική σύζυγος. Γι' αυτό κι εκείνη έβαλε τον κ. **Ραυτό-πουλο** να επιτεθεί στον κ. **Ακριβάκη** που υπονομεύει τις σχέσεις της με τον πρωθυπουργό της χώρας.

ΕΠΑΝΑΛΗΨΕΙΣ 2. Η ομάδα **Κουτσόγιωργα** φαίνεται πως κατόρθωσε να υπονομεύσει πάλι τον κ. **Α. Χριστοδουλίδη**, και ετοιμάζεται να τον υποσκελίσει με τον κ. **Παλαιοθόδωρο**. Ότι η υπονόμηση θα γινόταν ούτως ή άλλως ήταν βέβαιο από απαρχής Ενιαίου Φορέα, το ερώτημα είναι γιατί ο κ. Χριστοδουλίδης πίστεψε πάλι τις πλάνες φωνές.

ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ. Πολύ δυσχερής είναι όπως μαθαίνουμε με την επίσκεψη του κ. Οζάλ στην Αθήνα, η υφυπουργός κ. **Σύλβα Ακριτά**. Το ερώτημα είναι γιατί δεν παραιτείται εφόσον διαφωνεί με την κυβέρνησή της σε ένα τόσο σοβαρό θέμα. Πάντως είναι ευχάριστο γεγονός να ανακαλύπτουμε ανθρώπους που διαφωνούν στις κυβερνήσεις Παπανδρέου με υγιή επιχειρήματα.

● **ΕΚΦΩΝΗΤΗΣ.** Και μάλιστα ωραίων κειμένων θα αποδειχθεί απόψε στη συγκέντρωση «πασών των γενεών» ο πρωθυπουργός κ. Α. Παπανδρέου. Ο ίδιος λέγεται ότι εξέφρασε την ευαρέσκειά του προς τον, μόνιμο πια λογογράφο του, **Γιώργο Κατηφόρη** για το κείμενο που ο τελευταίος ετοίμασε για τη συγκέντρωση που προαναγγείλαμε από το προηγούμενο τεύχος. Ο Γ. Κατηφόρης γνωρίζοντας από τα μέσα τις γενιές της **Αντίστασης**, του 114 και της **αντιδικτατορικής πάλης** αφού και ο ίδιος μετείχε ενεργά στους αγώνες αυτούς, γνωρίζει πολύ καλά τη γλώσσα, τις νοοτροπίες και την ψυχολογία των γενεών προς τις οποίες απευθύνεται ο πρωθυπουργικός λόγος. Ο πληροφοριοδότης της στήλης, μας είπε ακόμα ότι θα προσπαθήσει να εξασφαλίσει καρέκλα με θέα όχι προς τον πρωθυπουργό αλλά προς τον κ. Κατηφόρη ώστε να παρακολουθεί τα νεύματα της κεφαλής του πρωθυπουργικού λογογράφου. Και για να μετρήσει πόσες φορές ο κ. Κατηφόρης θα χειροκροτήσει τον εκφωνητή των λόγων του.

Αμερικανικές διευκρινίσεις για το ρόλο των βάσεων και το Νταβός

Μάθαμε επιτέλους γιατί ο κ. Α. Παπανδρέου άλλαξε πολιτική απέναντι στην Άγκυρα. «Ο σημαντικότερος στρατηγικός ρόλος της Ελλάδας είναι ότι μας δίνει τη δυνατότητα να υπερασπιστούμε τα Δαρδανέλλια και το Βόσπορο σε βάθος» δήλωσε αυτές τις ημέρες ο επιτελής του σώματος των πεζοναυτών των ΗΠΑ Τόμας ΜακΚέρυ και πρόσθεσε: «Εγκαθιστώντας μια σειρά αμυντικών γραμμών από την ελληνική ηπειρωτική χώρα μέχρι την Τουρκία, διαμέσου των ελληνικών νησιών του Αιγαίου, οι Ηνωμένες Πολιτείες θα μπορέσουν να κρατήσουν το σοβιετικό στόλο κλεισμένο στη Μαύρη Θάλασσα».

Το ερώτημα που προκύπτει από το σκέλος αυτό των δηλώσεων του πεζοναύτη είναι γιατί το ΚΚΕ επιμένει να υποστηρίζει το Νταβός.

Ο ίδιος Αμερικανός αξιωματικός αποκάλυψε ότι οι αμερικανικές βάσεις στην Ελλάδα, εκτός από την άμυνα εναντίον της ΕΣΣΔ, διεξάγουν και επιχειρήσεις εναντίον αραβικών χωρών. Για παράδειγμα, κατασκοπευτικά αεροπλάνα που απογειώθηκαν από τη βάση του Ελληνικού πραγματοποίησαν αναγνωριστικές πτήσεις επάνω από τη Λιβύη. Πιθανότατα πριν από την αμερικανική επιδρομή εναντίον της χώρας του συνταγματάρχη Καντάφι. Η βάση του Ηρακλείου, εξάλλου, παρακολουθεί τις επικοινωνίες της Λιβύης και άλλων χωρών της Μέσης Ανατολής.

Το δεύτερο ερώτημα είναι φυσικά αν ενημερώθηκε η ελληνική κυβέρνηση για τις προκλητικές δηλώσεις του Αμερικανού αξιωματικού (εφημερίδα Λος Άντζελες Τάιμς, 16.5.88) που γίνονται σε μια περίοδο κρίσιμων, σύμφωνα με τα λεγόμενά της διαπραγματεύσεων για τις βάσεις;

ΣΧΕΔΙΑ. Με αλλαγή του νόμου για τις εκλογές των πρυτανικών αρχών σκέπτονται ορισμένοι στο ΠΑΣΟΚ να αντιμετωπίσουν το «δυσάρεστο» για το κυβερνητικό κόμμα της απώλειας του ελέγχου των δυο μεγαλύτερων πανεπιστημίων. Πίστευαν ότι οι συσχετισμοί μένουν αναλλοίωτοι. Η εκλογή πρυτανικών αρχών στο πανεπιστήμιο Αθήνας που πρόσκεινται στο ΚΚΕ και στο πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης στη ΝΔ προσθέτει προβλήματα στην κυβέρνηση σε ένα χώρο ευαίσθητο, αν συνυπολογισθεί και η «έκρηξη» των καθηγητών στη Μέση Εκπαίδευση. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο όμως είναι στο ίδιο «μήκος κύματος» με τις πιέσεις όσων θέλουν τους φοιτητές και τις κατώτερες βαθμίδες των καθηγητών μακριά από τα κέντρα λήψης αποφάσεων και με συμβολική συμμετοχή.

ΠΡΟΩΘΗΣΕΙΣ. Επιβεβαιώνονται, όπως φαίνεται, οι πληροφορίες μας ότι ο κ. **Αντώνης Σαμαράς** είναι «η διάδοχη κατάσταση στη συντηρητική παράταξη». Η εμφάνισή του στη Βουλή, κατά τη συζήτηση της πρότασης μομφής ήταν η καλύτερη της ΝΔ. Παρατηρήθηκε μάλιστα, ότι ο κ. Σαμαράς έχει βελτιώσει κατά πολύ το «ίματζ» του και αποφεύγει τις ακροδεξιές κακοτοπιές. Πάντα λέγαμε ότι το αμερικανικό «μάνατζμεντ» είναι το καλύτερο.

ΕΠΑΝΑΛΗΨΕΙΣ 1. Πάλι τεταμένη είναι η ατμόσφαιρα στα ενδότερα του Καστριού. Αφορμή η επιθυμία της κ. **Μάργκαρετ Παπανδρέου** να προσκαλέσει την κ. Οζάλ στην Αθήνα για να αναλάβουν από κοινού την αναθέρμανση των σχέσεων και του ασθενούς φύλου των δυο χωρών. Όμως ο κ. Παπανδρέου

Επι σημαί νουμε

Το ποδόσφαιρο, η τηλεόραση και η τελική επιλογή

Ευρωπαϊκό πρωτάθλημα ποδοσφαίρου και το σήμα της Γιουροβίζιον στην τηλεόραση δίνει το σύνθημα του γενικού εγκλεισμού των ανθρώπων στα σπίτια τους και της προσήλωσής τους στους τηλεοπτικούς δέκτες. Σε αντίθεση, οι δρόμοι τις ώρες αυτές άδειοι, η κοινωνική ζωή σε πόλεις και σε χωριά, αναστέλλεται, όσοι εργάζονται αλλοιθωρίζουν συνεχώς προς κάποια τηλεόραση...

Δεν θα μιλήσουμε για μαζική υστερία —αν και οφείλουμε να επισημάνουμε τη συμβολή του συνόλου του Τύπου στην ανάδειξη της ευρωπαϊκής ποδοσφαιρικής φιέστας σε κυρίαρχο γεγονός· εκτός των άλλων γεμίζουν κι ευκολότερα οι σελίδες. Δεν θα σταθούμε αφοριστικοί στο ποδοσφαιρικό θέαμα «ακροτελεύτια τελετή μιας παντοδύναμης κοινωνίας του θεάματος» — αφού και μεις θα παρακολουθήσουμε με ενδιαφέρον κάποια παιχνίδια. Δεν θα συστήσουμε καν την αντικειμενική παρακολούθηση —η ταύτιση με κάποια ομάδα, ο ανταγωνισμός, η εμπαθής πολλές φορές οπαδοποίηση είναι που τροφοδοτεί το ενδιαφέρον, που κάνει δική μας υπόθεση την προσπάθεια των παικτών να βάζουν γκολ. Δεν θα επικαλεστούμε, τέλος, το παιχνίδι των εκατομμυρίων που υπάρχει πίσω από τους ποδοσφαιρικούς αγώνες μιας τέτοιας διοργάνωσης — ξέρουμε καλά πού ζούμε.

Απλώς, θα θυμίσουμε ότι υπάρχουν κι άλλοι τρόποι να περάσουμε την ώρα μας, όταν θα μεταδίδει η τηλεόραση τα ματς. Μπορούμε να πάμε βόλτα, να πάμε σινεμά, να δούμε φίλους, να τα πούμε, να τα πιούμε... Καλό θα είναι να μην προσαρμόσουμε τις ανάγκες για επικοινωνία και για δημιουργική χρήση του ελεύθερου χρόνου μας στον ορυμαγδό των τηλεοπτικών μεταδόσεων. Η τελευταία λέξη, η επιλογή, ας είναι δική μας.

η ανησυχία. Δεν μπορεί επάπειρον να φουσκώνει ο κατάλογος (σε αντίθεση με ένα πεισματικά στάσιμο πληθυσμό) και να διατηρείς τα πρόνόμιά σου.

Ένας δεύτερος δείκτης, εξαιρετικά ευαίσθητος, είναι η αξία του διπλώματος ως «εφόδιου» για ένα καθώς πρέπει γάμο. Όλοι ξέρουμε ότι στις μυθικές μέρες του '60, οι αρχιτέκτονες ήταν περιζήτητοι γαμπροί, αλλά σήμερα η ψιθυριζόμενη (αλλά όχι άρτια τεκμηριωμένη) υποαπασχόληση του κλάδου και η πληθώρα των γυναικών αρχιτεκτόνων (γύρω στα 50%), έχουν μπλέξει τα πράγματα. Σίγουρα υπάρχουν πιο δελεαστικές απασχολήσεις (ας πούμε δυο ανώδυνες: στο μπά-

αρνείται να ξεφύγει από το στάδιο της προβιομηχανικής βιοτεχνίας όπως π.χ. του μεγάλου Σέμπερ), τι άλλο απομένει από την καταφυγή στο «σχετικά» ανώδυνο κόσμο της κουλτούρας; Να λοιπόν τι πουλάει τώρα τελευταία η συμπαθής αυτή τάξη διανοούμενων - επιστημόνων, πράγμα που γνωρίζω από ...πρώτο χέρι. Αλλά μήπως και εκεί δεν υπάρχει άγριος συναγωνισμός με άλλες παρεμφερείς κατηγορίες; Δεν έχει περάσει πολύς καιρός που ο Δ. Φατούρος, μιλώντας στην τηλεόραση, διαπίστωνε ότι ο αρχιτεκτονικός λόγος λείπει τελείως από τις εκπομπές πολιτιστικών θεμάτων. Άρα κάποιοι άλλοι κυριαρχούν και εκεί, όχι πάντως οι αρχιτέκτο-

σκει ή στις εισαγωγές) για έναν που θέλει να ανεβεί γρήγορα τη γνωστή «σκάλα». Αυτό υπονοούσε και ο εξαιρετος Αρκάς σε τηλεοπτική του συνέντευξη πέρσι, όταν δήλωνε σοβαρότατος ότι όλοι οι συμμαθητές του (στην Αρχιτεκτονική Σχολή, που αλλού;) πέτυχαν τη ζωή τους, ανοίγοντας μαγαζιά και επιχειρήσεις. Το ανέκδοτο με τα λιοντάρια στο τσίρκο, που κυκλοφορούσε πολύ στην προηγούμενη δεκαετία, την τόσο «ισχνή» για το επάγγελμα, αναφερόταν άμεσα στους τότε κοινωνικούς συσχετισμούς.

Ένας τρίτος δείκτης είναι η διάχυτη άποψη πως το δίπλωμα του αρχιτέκτονα είναι ας πούμε ένα γενικό διαβατήριο κουλτούρας για κάθε άνθρωπο που θέλει να δείχνει (ίσως και να είναι) «καλλιεργημένος». Κάτι σαν το δίπλωμα νομικής για έναν καριερίστα. Σε αυτό σίγουρα έχει συμβάλει η διαγραφόμενη αμηχανία για τον (ή τους) κοινωνικό ρόλο του αρχιτέκτονα, που παλιότερα είχε αναλύσει ο Αρ. Ρωμανός. Με ένα τέτοιο κενό από τη μια πλευρά και με μια «στυγνή» πραγματικότητα στο ίδιο το επάγγελμα (που

νες.

Μπροστά σε τέτοια κακοδαιμονία, η τάση να μεταφράζονται όλα σε θεωρία είναι ο μόνος λογικός επίλογος. Αλλά, ουκ επί θεωρία ζήσετ' άνθρωπος ή σε απλά νεοελληνικά, ακόμα δεν ανέτειλε ο ήλιος (με οποιοδήποτε χρώμα) μιας ελίτ που θα βγάζει το ψωμί της πουλώντας καθαρή κουλτούρα στην αρχιτεκτονική. Και όσοι δοκιμάζουν κάτι τέτοιο, ένας θεός ξέρει με τι κόπους, σίγουρα δεν ανήκουν σε υψηλού γοήτρου κατηγορία επαγγέλματος. Πάνε αυτά, περασμένα ξεχασμένα. Άραγε το τωρινό Συνέδριο θα δείξει από πού φυσάει ο άνεμος;

Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

Ξανά για το Μουσείο Ακρόπολης

● Το θέμα που δημιουργήθηκε με την ανέγερση του Μουσείου Ακρόπολης προκάλεσε αρκετές αντιδράσεις που στόχο είχαν τις αρμόδιες υπηρεσίες του ΥΠΠΟ και, κατ' επέκτασιν, την πολιτική του υπουργείου. Στον πυρήνα των αντιδράσεων βρίσκονται οι αρχιτέκτονες, οι οποίοι θεωρούν πως έμειναν έξω από το σχεδιασμό για το πρόγραμμα του νέου Μουσείου.

λόπουλος, γράφοντας στο αφιέρωμα του ANTI για τον ελληνικό κινηματογράφο, συγκαταλέγει τους αρχιτέκτονες. Την ώρα μάλιστα που κυκλοφορεί αυτό το τεύχος, διεξάγεται άλλο ένα Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Συνέδριο, με θεματικές ενότητες που δεν αφήνουν τίποτα ανεπίπωτο για τις επερχόμενες γενιές. Η σύμπτωση γεννά μιαν όρεξη για απολογισμό: συνεχίζουν άραγε οι αρχιτέκτονες να ανήκουν στην πιο πάνω κατηγορία ή έχασαν τη θέση τους στον ελληνικό παράδεισο; Αν κρίνει κανείς από τα νούμερα και μόνο, όταν έχεις να κάνεις με «σχεδόν» 12.000 διπλωματούχους, πρέπει να σε τρώει

Η δυσκολία του να είσαι αρχιτέκτονας

Ανάμεσα στις «επαγγελματικές» κατηγορίες υψηλού γοήτρου που εμφανίστηκαν μετά τον πόλεμο, ο Χρ. Βακα-

Στις θέσεις των αρχιτεκτόνων απάντησε η υπουργός Πολιτισμού Μελίνα Μερκούρη. Σε συνέντευξή της, που δημοσίευσε το «Βήμα της Κυριακής» (12.6), η κ. Μερκούρη έλεγε μεταξύ άλλων:

«Θα συναντηθώ με τους αρχιτέκτονες. Θα τους ζητήσω όμως να μου δώσουν επιστημονικά τεκμηριωμένη τη θέση τους και δεν θα αφήσω να αναλωθούμε σε απόψεις που στοχεύουν σε όνειρα ή σε ανεξήγητη αργοπορία του όλου προγράμματος».

Το ΑΝΤΙ έχει βέβαια αναφερθεί στο θέμα με σχετικό άρθρο του Δ. Φιλιππίδη, που δημοσιεύθηκε στο προηγούμενο τεύχος. Οι συζητήσεις που συνεχίζονται και το θέμα που δεν θεωρείται ότι έκλεισε με την παρέμβαση της υπουργού, μας υποχρεώνει να επανέρθουμε και στο τρέχον τεύχος.

Κανένας δεν αμφισβητεί την ανάγκη να χτιστεί το νέο Μουσείο, και μάλιστα σύντομα. Αλλά ποιος ευθύνεται για τη νέα καθυστέρηση;

Το ΥΠΠΟ από ένα περίπου χρόνο είχε αποφασίσει να προκηρύξει διεθνή Διαγωνισμό. Έκτοτε ανέθεσε την υπόθεση σε μια μικρή ομάδα υπαλλήλων υπό την κ. Φιλιππούλου, η οποία πριν ένα μήνα εμφανίζει το προσχέδιο προκήρυξης, στο σύλλογο Αρχιτεκτόνων, ζητώντας τη γνώμη του μέσα σε 15 ημέρες —τυπικά βέβαια γιατί, όπως είπε, η απόφαση έχει ληφθεί. Ο σύλλογος προχώρησε στη σύσταση μιας επιτροπής, η οποία αμέσως απάντησε με τη διοργάνωση ενός επιστημονι-

Ένα χρόνο δούλεψε το ΥΠΠΟ κεκλεισμένων των θυρών, χωρίς να ρωτήσει τη γνώμη κανενός, σαν να ήταν το Μουσείο της Ακρόπολης μια πολύ προσωπική υπόθεση (cosa nostra) μιας χούφτας ανθρώπων. Το αποτέλεσμα αυτής της εργασίας, είναι, όπως θα 'λεγε κι ο Άρης Κωνσταντινίδης, «κολοκύθια με τη ρίγανη». Δεν θέλουμε, βεβαίως, μ' αυτό να θίξουμε τις... ορλανδικές ικανότητες καθενός. Απλώς θέλουμε να πούμε ότι τέτοιου είδους εργασίες, της σημασίας και του μεγέθους ενός Μουσείου Ακρόπολης είναι υπόθεση διεπιστημονικών επιτροπών —κάτι που προτείνει άλλωστε και η επιτροπή του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων. Αναφερόμαστε σε επιτροπές, που έπρεπε να έχουν συσταθεί εδώ και πολύ καιρό, για να μη φτάσουμε μετά από τόσο χρόνο στο ίδιο σημείο που είχε βρεθεί ο δεύτερος αποτυχημένος διαγωνισμός, εννιά χρόνια αργότερα.

Ας πάρουμε για παράδειγμα την ορολογία του υπουργείου Πολιτισμού. Το ΥΠΠΟ αναφερόμενο πάντα στο χώρο Μακρυγιάννη μιλάει για... οικόπεδο. Δεν είναι τυχαίο. Δείχνει την εργολαβιστική αντίληψη που επικρατεί ως προς το συνολικό έργο. Ο χώρος Μακρυγιάννη δεν είναι οικόπεδο (τουλάχιστον λίγος σεβασμός στο Στρατηγό που θα τριζούν τα κόκκαλά του ακούγοντας την πολιτεία, μετά από 160 χρόνια, να διακατέχε-

Οι Έλληνες αρχιτέκτονες, που συμμετείχαν στους δύο προηγούμενους αποτυχημένους διαγωνισμούς, είχαν επισημάνει ότι ο χώρος αυτός είναι ακατάλληλος. Το ΥΠΠΟ προκηρύσσοντας 3ο διεθνή, αυτή τη φορά, διαγωνισμό στον ίδιο χώρο και με τα ίδια δεδομένα (συν λίγες απαλλοτριώσεις, οι οποίες αντισταθμίζονται από αύξηση του κτιριολογικού προγράμματος) είναι σαν να λέει: «Αφού εσείς δεν σταθήκατε ικανοί να μου λύσετε το πρόβλημα, θα κατεβάσω ξένους παίκτες (τους διεθνείς άσους του σταρ-σύστημ) στο ίδιο γήπεδο», αποκλείοντας την περίπτωση αποτυχίας. Όμως, το σκορ των διαγωνισμών, αυτή τη φορά, με το να αποβεί 3-0 θα είναι εις βάρος της Ακρόπολης, κάνοντας πιο βαθιά την ηθική καταρράκωση του Έθνους.

Δεν αντιλαμβάνεται το ΥΠΠΟ ότι με τέτοια νοοτροπία όχι μόνο δεν βοηθάει στην επιστροφή των Ελγινείων και την διεξαγωγή των ολυμπιακών αγώνων αλλά μάλλον συμβάλλει στο να συμβεί το αντίθετο.

Χρήστος Παπούλιας

● Σχετικά όμως με το Μουσείο Ακρόπολης πήραμε και το γράμμα που ακολουθεί:

Με έκπληξη διάβασα στο άρθρο του Δ. Φιλιππίδη για το Μουσείο της Ακρόπολης (ΑΝΤΙ ΤΧ. 3.6.88) όπου παρουσιάζει και σχολιάζει τη διήμερη συνάντηση που οργάνωσε για το θέμα αυτό η επιτροπή του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων τα ακόλουθα:

«Το διήμερο θα λήξει συμβιβαστικά από τη μεριά του Συλλόγου ακολουθώντας μια ήπια γραμμή που δεν ήταν και τόσο φανερό στη διάρκεια της συζήτησης που προηγήθηκε. Ήταν βέβαια φανερό ότι οι αποφάσεις θα παρθούν έτσι κι αλλιώς κάπου αλλού οπότε δεν είχε νόημα ο καβγάς. Έτσι και τα δύο μέρη αποχαιρετιστήκανε εγκάρδια πιστεύοντας ότι πέτυχαν το στόχο τους».

Και διερωτώμαι:

1) Πώς είναι δυνατόν και τα δύο μέρη να πέτυχαν το στόχο τους αφού το ΥΠΠΟ επιμένει, απ' όσο ξέρω, σε διεθνή αρχιτεκτονικό διαγωνισμό στο οικόπεδο Μακρυγιάννη ενώ ο ΣΑΔΑΣ ζητάει την άμεση αναστολή του διαγωνισμού, κρίνει ακατάλληλο το προτεινόμενο οικόπεδο και θεωρεί ότι το όλο ζήτημα πρέπει να τοποθετηθεί σε άλλες βάσεις; Μήπως υπαινίσσεται ο αρθρογράφος κάποιον άλλο κοινό στόχο και ποιον τότε;

2) το ότι οι αποφάσεις θα παρθούν κάπου αλλού δεν είναι μόνο φανερό είναι δεδομένο εξ αρχής.

Το αν όμως έχει νόημα ο καβγάς, αυτό είναι επιλογή και η επιτροπή του ΣΑΔΑΣ για το νέο Μουσείο της Ακρόπολης τόσο με την οργάνωση του διήμερου όσο και με τη συνεχιζόμενη μετά από αυτό εργασία της και τις ενέργειές της δείχνει να πιστεύει ότι ο καβγάς έχει νόημα. Αλλιώς γιατί να τον ξεκινήσει;

Καλή, δε λέω, η άμεση παρουσίαση ενός γεγονότος. Και ο σχολιασμός του επίσης. Όμως καλύτερα θα ήταν όλα τα παραπάνω ν' ανταποκρίνονται λιγάκι και στην πραγματικότητα.

Ελένη Παπαρρόδου

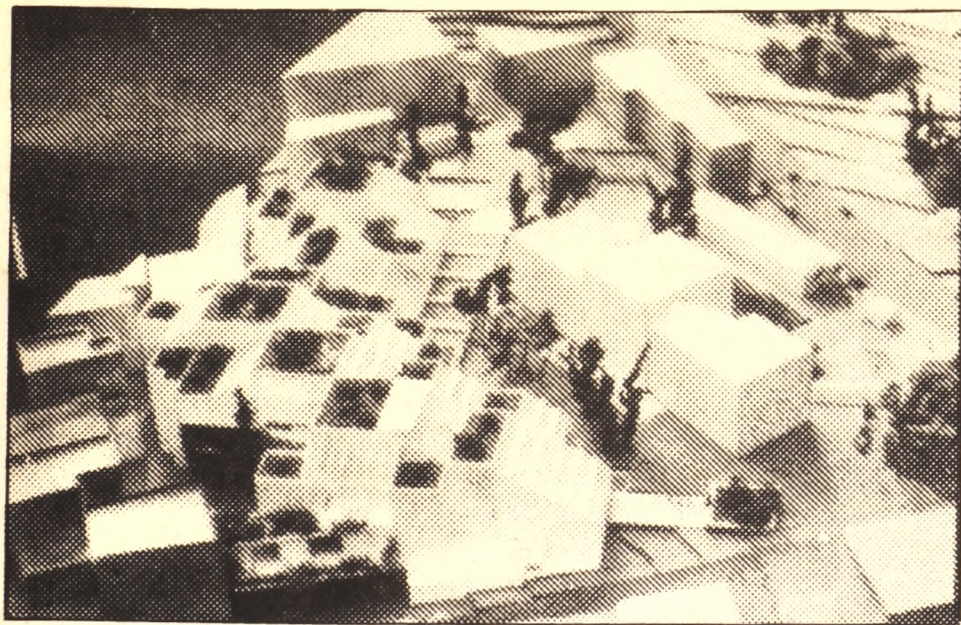

Μη βάζετε νερό στο κρασί σας. Βάζετε όμως τέχνη στο συνδικαλισμό σας!

Το μονόδρομο των αφορεσμών, θα τον γνωρίζετε, έτσι κεντρικός καθώς είναι στη ζωή μας και στην πολεοδομία των προκαταλήψεών μας.

Αυτόν το μονόδρομο, που όταν έχεις αντιρρήσεις για τον Μπρεχτ σε λέν φασίστα, όταν δεν είσαι υπέρ της παρούσης απεργίας των εκπαιδευτικών σε λένε πασοκτζή, όταν προτιμάς το επίρρημα «κυρίως» από το απόρριμα «κύρια» σε λέν χουντοβασilikό κι όταν είσαι κι εναντίον της απεργίας στο θέατρο ή στην τέχνη γενικότερα, έ, τότε είναι που έχεις ταυτιστεί με τη γραφειοκρατία, το κεφάλαιο τον εμπαιγμό, την εκμετάλευση και την εργοδοσία.

Αύριο, που είναι Πέμπτη και ο μήνας έχει εννιά, Ιουνίου, δεν θα γίνουν οι πρόβες των «Θεσμοφοριαζουσών» στην Επίδαυρο. Οι απεργίες κάθε Πέμπτη, θα γίνονται τακτικά και με σχολαστικότητα, ώστε να κινδυνεύουν και φέτος τα «Φεστιβάλ» αν δεν ικανοποιηθούν τα 3/4 των αιτημάτων των ηθοποιών των κρα-

Η πρώτη μακέτα του Μουσείου Ακρόπολης.

κού διήμερου και με μια απάντηση - πόρισμα που ακολούθησε, κατά την οποία φάνηκε ότι η όλη δουλειά ενός χρόνου του ΥΠΠΟ είναι μάλλον για πέταμα στα σκουπίδια, διότι εάν δεν αποσυρθεί αυτό το συγκεκριμένο προσχέδιο προκήρυξης διεθνούς διαγωνισμού, απλώς θα γίνουμε διεθνώς ρεζίλι.

ται από την ίδια νοοτροπία που τόσο πολύ τον πίκραινε). Ο χώρος αυτός είναι το αναγκαίο περιβάλλον για ν' αναπνέει και να υπάρξει το κτίριο του Von Weiller που καλώς ή κακώς αποφάσισε η πολιτεία να διατηρήσει και πρόσφατα αποπεράτωσε με —αμφιβόλου αρχιτεκτονικής αξίας— αναστηλωμένες εργασίες.

τικών θεάτρων.

Κάτι τέτοιες στιγμές αναρωτιέμαι: Αν και το «Θέατρο της αγοράς» στο Παρίσι, τέλη του 17ου αιώνα, εκείνο το περίφημο Τεάτρ ντε λα Φουάρ, είχε κάνει τότε απεργία, όταν δηλαδή το κυνηγούσε και το κατεδάφιζε η Κομμεντί Φρανσαίζ, αν δεν είχε απαντήσει με καλλιτεχνική πράξη, με αφοπλιστική ετοιμότητα, με ιστορική ευστροφία και με ακατάπαυστη παρουσία, αν δεν είχε μείνει πάση θυσία, ολόρθο στο σανίδι, τι θα ξέραμε σήμερα γι' αυτό; Γι' αυτό το προπύργιο του λαϊκού θεάτρου, που αποτελεί ταυτόχρονα και το Α, Β της θεατρικής διαμαρτυρίας, της καλλιτεχνικής αντίστασης και της γνωστοποίησης όλων αυτών, με τα διαθέσιμα θεατρικά όπλα κι εργαλεία, επί σκηνής και από σκηνής;

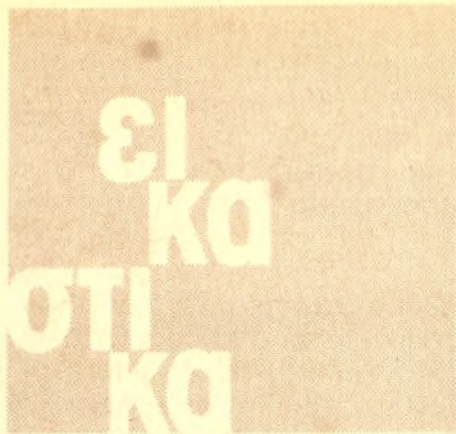

Ποιος θα είχε αντίρρηση και ποιος δεν θα 'παιρνε σήμερα το μάθημα του, αν ξαφνικά και απροειδοποίητα, στη μέση μιας επίσημης, φεστιβαλικής παράστασης ερχόταν αντιμέτωπος με μια εμβόλιμη ανακοίνωση εντός δράσης, με ένα σύγχρονο χορικό μες στον Αριστοφάνη, με μια ΠΑΡΑΒΑΣΗ, που για τέτοιους αγώνες προοριζόταν τότε και γιατί όχι τώρα. Με μια παράβαση με την οποία οι ηθοποιοί θα ξεφώνιζαν έντεχνα, τους υπεύθυνους της αδικίας τους, βάζοντας επιτέλους την ΤΕΧΝΗ στο συνδικαλισμό κι όχι το συνδικαλισμό στην τέχνη; Ποιος θεατής, πέστε μου δεν θα χειροκροτούσε ξέφρενα από τις κερκίδες όποιας Επιδαύρου και ποια εργοδοσία δεν θα ντροπιαζόταν δημόσια, μπρος σε χιλιάδες κόσμο κάθε φορά, να αδικεί τέτοιους εύστροφους, τέτοιους ευρηματικούς και ευφάνταστους εργάτες;

Νιώθω πως θα γελάσει το χείλι κάθε πικραμένου ηθοποιού με αυτές τις σκέψεις αλλά κομμάτια να γίνει! Ας γελάσουν εκείνοι κι ας γελοιοποιηθώ εγώ, με τον «ελάσσονα, αντιδραστικό ρομαντισμό μου»...

Α.Θ. Κολτσιδοπούλου

• Την Κυριακή και τη Δευτέρα 26 και 27 Ιουνίου, στο Διεθνές Φεστιβάλ Πάτρας, παρουσιάζεται το έργο του **Θανάση Βαλτινού** *Μπλε βαθύ σχεδόν μαύρο* σε σκηνοθεσία της **Μάγας Λυμπεροπούλου**.

Ζωγραφική του Μάη

Ο Μάης στις 55 περίπου εκθέσεις του (είδα τις 27) χαρακτηρίστηκε από ποιοτική έξαρση της γλυπτικής. Η ζωγραφική δέσποσε όπως συνήθως σε αριθμό, δεν υστέρησε όμως σε ποιότητα. Στις 6 ατομικές που ανάφερα στο ΑΝΤΙ τχ. 372 προσθέτω σήμερα άλλες 5 καθώς και δυό ομαδικές (16 ζωγράφοι) που κλείνουν την εικαστική περίοδο σχεδόν πυροτεχνικά.

Κυριάκος Κατζουράκης
«Ζωγραφική 1984-1988», ΩΡΑ ως 27.5.

Γιάννης Ψυχοπαίδης «Επιλογές 1962-1987», Πιερίδη ως 29.5.

Σύμπτωση ενδιαφέρουσα, ιδίως για τεχνοκριτικούς, έφερε τον Κατζουράκη (γ. 1944) και τον Ψυχοπαίδη (γ. 1945) να παρουσιάζουν ταυτόχρονα ο πρώτος τη δουλειά από το '84, ο δεύτερος μια μεγάλη αναδρομική από τις αρχές του ως σήμερα. Συνομήλικοι, με ταυτόχρονες σπουδές στην ΑΣΚΤ (1963-68) και κύριο καθηγητή τον Μόραλη, οι

Κυριάκος Κατζουράκης
«Εσωτερικό iv». Λάδι, 170 x 140, 1988

πρώτες τους σημαντικές εμφανίσεις γίνονται στις ίδιες ομαδικές της δικτατορίας, Πανελλαδική της Γκαλερί Άστορ (1969) και προπαντός στο Ινστιτούτο Γκαίτε (1972), σαν ιδρυτικά μέλη της μικρής ομάδας των «Νέων Ρεαλιστών». Από τότε παρακολουθώ τη δουλειά τους. Μετά έφυγαν στο εξωτερικό, ο Κατζουράκης στην Αγγλία, ο Ψυχοπαίδης στη Γερμανία, οι καριέρες τους χωρίζουν, τα τάλεντα τους διαμορφώνονται και ωριμάζουν κάτω από διαφορετικές συνθήκες. Σήμερα βρίσκονται στις κορυφές της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς του '65. Οι δρόμοι τους έμειναν αυστηρά παράλληλοι, μετά την πρώτη εκείνη «νεορεαλιστική» σύγκλιση. Παραμένουν όμως κι οι δυο παραστατικοί, κι έτσι φυσιολογικά δεν χρειάζονται «επιστροφή» στη ζωγραφική. Τα ατομικά χαρακτηριστικά που ξεχωρίζουν κιόλας αχνά στο Γκαίτε σήμερα αποτελούν βασικά στοιχεία του έργου τους. Ο Κατζουράκης, πιο λυρικός, πιο κοντά στη φαινόμενη πραγματικότητα, που τη ζωντανεύει με σουρεαλιστικές αναφορές σε παλιούς καλλιτέχνες, κυρίως της Αναγέννησης, που πηγάζουν από μεγάλη οικειότητα με την ιστορία της τέχνης, ο Ψυχοπαίδης πιο εγκεφαλικός, εννοιακός και τολμηρά ανοιχτός στις καταχτήσεις του Νταντά, πιο έτοιμος για μια «κοινωνική» κριτική ίσως μέσ' από προσωπικές εμπειρίες. Πόσο «ζωγράφος» είναι από καταβολής

του ο Ψυχοπαίδης έδειξαν οι «ανέκδοτες» ως τώρα τέμπλες του 1966-67, όταν δεν είχε τελειώσει ακόμα τη Σχολή. Και των δυο το έργο αρδεύεται από πλούσια φλέβα μεσογειακού αισθησιασμού που τους διαφύλαξε από τη στέγνια του αγγλικού φλεγματισμού κι από την ωμότητα του γερμανικού «αντικειμενισμού» (Sachlichkeit).

Ρένα Τσολάκη, Ζουμπουλάκη
ως 10.6

Την Τσολάκη (γ. 1929) τη γνωρίζαμε για την πολύ φίνα, ποιητική χαρακτηριστική της, για την οποία έχει τιμηθεί στο Παρίσι όπου από χρόνια ζει. Είναι μόνο η τέταρτη ατομική της έκθεση εδώ από το 1965. Έπειτα έφτιαχνε μεγάλα «σχέδια» με μολύβι, που ήταν σωστοί πίνακες, τόσο γεμάτα χρώματα ήταν μέσα στις αποχρώσεις του μαύρου, του άσπρου και του σταχτιού. Σήμερα μας δείχνει πως δεν ήταν η πειθαρχία του σκέτου χαρακτή, ούτε η σχεδιαστική άσκηση με το μολύβι ζωγράφου που ίσως να μην τολμά ακόμα να καταπιαστεί το χρώμα, αλλά φάσεις μιας πορείας που, τώρα, περνάει στην πλήρη κι αδέσμευτη χρήση όλων των χρωμάτων του φάσματος, στο κορύφωμα του αληθινού ζωγράφου. Έχει δοθεί στο καθαίο χρώμα τόσο ανεπιφύλακτα και έντονα ώστε μεταδίνει άμεσα τη μεγάλη απόλαυσή της.

Σπύρος Παντελάκης,
«Ζωγραφική», Αίθουσα Τέχνης Αθηνών ως 19.6

Ο Παντελάκης (γ. 1956) πα-

Ρένα Τζολάκη

ρουσιάζει την πρώτη παραγωγή του από ηλικίας 28 χρονών και κάτω από μια φράση του Φράνσις Μπέκον. Ευτυχώς έχει κρατήσει τη στερεότητα της μορφής, που ίσως να είναι στοιχείο της ιδιοφυίας που του δυνάμωσε η μαθητεία του στην ΑΣΚΤ κοντά στο Δεκουλάκο. Του χρειάζεται πριν αποφασίσει να επιδοθεί στην πλήρη ρευστοποίηση της μορφής που χαρακτηρίζει τον Άγγλο δάσκαλο.

Βάσω Αβραμοπούλου
«Ιχνογραφήματα», Μέδουσα
ώς 4.6

Από πολύ νέα η Αβραμοπούλου (γ. 1956) επιδίδεται στα φτενά, φτωχά σημάδια ενός μινιμαλισμού που διασώζεται μόνο από την ευαισθησία της στη χρήση του μολυβιού και το εύρημα του καθρέφτη που προεκτείνει τις ιερογλυφικές ταινίες της στο άπειρο. Τα έργα όπου δείχνει μια πιο ζωγραφική ελευθερία είναι ελπιδοφόρα.

«Οπτική ποίηση» Γκαλερί 3,
ώς 2.6

Μικρή ομαδική «Αργώ», ως 15.6

Χαρούμενα κλεισίματα της εικαστικής περιόδου όπου, ανάμεσα στη γενική ατμόσφαιρα κεφιού, ξεχώρισα τα έργα του Χυτήρη, του Τριανταφύλλου στην Γκαλερί 3 —σημειώνω πως ποίηση μπορεί να υπάρξει δίχως απαραίτητα τα λόγια— και στο «Άρτιο» της Καρατζά το ζωηρό ανάγλυφο πανώ από ψημένο ζυμάρι που συνδυάζει εντυπωσιακά αρτερές κεραμικής και ζωγραφικής.

.....
Σημείωση: Το σημείωμα αυτό προοριζόταν για το προηγούμενο ΑΝΤΙ της 3.6.88 όταν δεν θα είχαν κλείσει όλες πλην μιας οι εκθέσεις στις οποίες αναφέρομαι.

Αλέξανδρος Ξύδης

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

● Όταν οι εικαστικοί μας καλλιτέχνες μετακομίζουν μακριά από το διοξείδιο του αζώτου και τους άλλους ρυπαντές;... Την Κυριακή που μας έρχεται, στις 9 το βράδυ, εγκαινιάζεται έκθεση χαρακτηριστικής στις Μηλιές Πηλίου, σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο στο «Μπαράκι στο Ρέμα». Εκτίθενται έργα των Μυταρά, Π. Πρέκα Τσαρούχη, Απέργη, Βαρλάμου, Σπ. Βασιλείου, Δ. Γέρου, Κ. Μαλάμου κ.ά. Διάρκεια έκθεσης ως τις 6 Αυγούστου.

● Έκθεση εργασιών των σπουδαστών της σχολής Βακαλό εγκαινιάζεται τη Δευτέρα 20 Ιουνίου, στις 7.30 το βράδυ, με αντιπροσωπευτικά έργα των προβληματισμών και των προόδων τους. Η έκθεση που γίνεται για 31 χρόνια συνεχώς, θα λειτουργεί στις αίθουσες της

σχολής (Ιπποκράτους 199 - Παπατσώρη 2) και θα διαρκέσει ως τις 14 Ιουλίου.

● Με τίτλο «Υπερ-προϊόν ή Η σύγχρονη ελληνική τέχνη και η μεταβιομηχανική κοινωνία», εκθέτουν έντεκα καλλιτέχνες έργα τους στο Κλαμπ 22 (Βουλιαγμένης 22), μέχρι τις 25 Ιουνίου.

● Στη γκαλερί Νταντά (Νηρηίδων 6), έκθεση με προσωπογραφίες δεκαπέντε καλλιτεχνών έως τις 22 Ιουνίου.

● Έργα του ζωγράφου Θεοφυλακτόπουλου παρουσιάζονται μέχρι τις 22 Ιουνίου στη γκαλερί Ιόνη (Διομήδους Κυριακού 15, Κηφισιά).

Ο κήπος των απολαύσεων

Μέρος Α'

Για την ΨΥΧΕΔΕΛΙΚΗ
ΑΝΑΒΙΩΣΗ με αφορμή το
βιβλίο του Νίκου
Κοντογούρη ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ
ΨΥΧΕΔΕΛΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

Ξαφνικά σχεδόν —οι μαίτρ της μόδας έχουν τον αιφνιδιασμό στο αίμα τους— είδαμε να αναρριχώνται στα πουκάμισά μας, στα μπλουζάκια μας, ένα πλήθος από λαχούρια, από φυτικά σχήματα και χρώματα... και να συμπλέκονται σε δαιδαλώδεις και εξαιρετικά εντυπωσιακούς συνδυασμούς, δίνοντας έτσι έναν άλλο «τόνο» στην καθημερινή μας «συναλλαγή» με την πραγματικότητα, αλλά κι έναν άλλο ρυθμό στη «ρευστοποίηση» της...

Παράλληλα, στο ραδιόφωνο, μέσα από το στρόβιλο των διαφημιστικών μηνυμάτων και ανάμεσα στα φύσει και θέσει εφήμερα σουζεδάκια των ΤΟΠ - ΤΑΔΕ (δεν πρέπει να υποτιμά κανείς τη γοητεία του εφήμερου, εκείνο το «θέσει» όμως, κατά κανόνα, καταστρέφει τη δύναμη του «σουξέ» και υποβαθμίζει τις αιτίες που το καθιστούν απαραίτητο) άρχιζαν να ξεμυτίζουν και κάτι τραγουδάκια, εντελώς ασυνήθιστα για το ύφος της εποχής και για το ήθος των Μ.Μ.Ε. στη χώρα μας, αλλά και παντού...

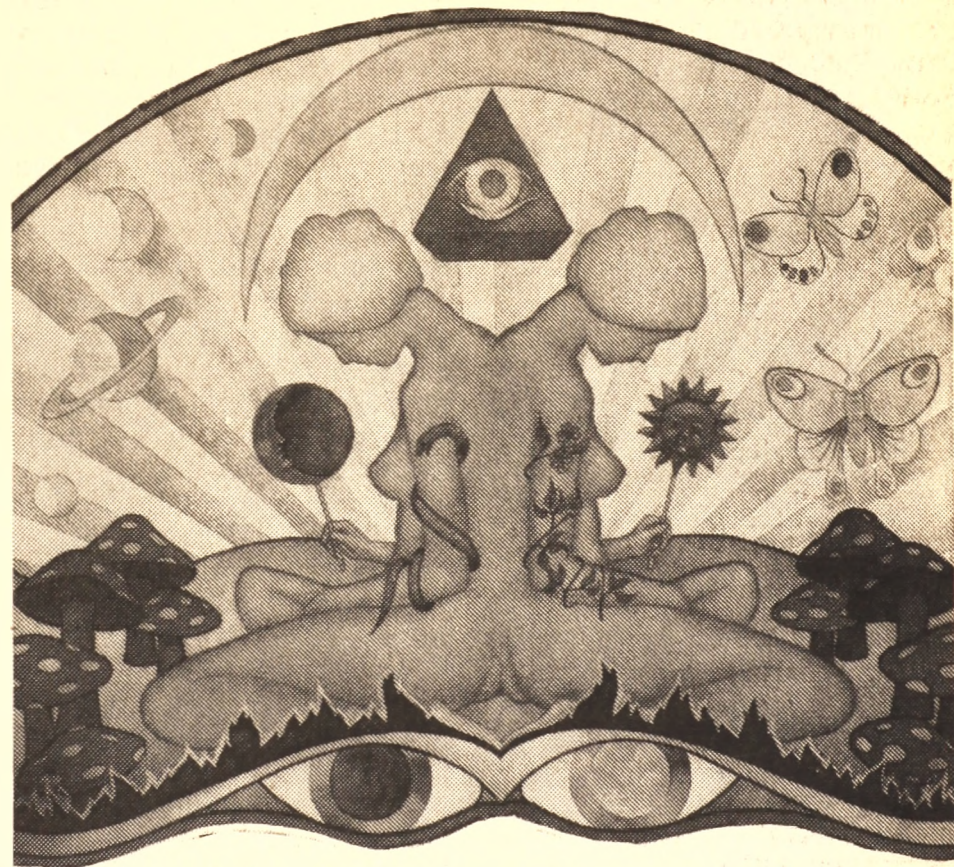
Και από κοντά, τα περιοδικά βεβαίως· κυρίως αυτά που ειδικεύονται στη μουσική. Δώστου εξώφυλλα με ελαφρώς «σεληνιασμένους» stars, δώστου τετραχρωμίες για την ανάδειξη ονειρικών εικόνων και ψευδαισθησιακών διάκοσμων μεταφυσικού — σχεδόν — δέους και κάλλους...

Τι είχε συμβεί λοιπόν; Ο ψυχεδελικός άνεμος, με καθυστέρηση δυο ολόκληρων δεκαετιών, είχε πνεύσει και στη χώρα μας; Όχι! Ο τόπος μας μπορεί να «φιλοξενεί» πάντα με καθυστέρηση τον απόηχο κάποιων διεθνών συμβάντων, αλλά ποτέ δεν θυμάται χωρίς λόγο ή χωρίς έξωθεν επίδραση, ...και μάλιστα σπανίως με κάποια γόνιμη διάρκεια.

Αυτός ο απόηχος δεν ήταν αποτέλεσμα μιας ξαφνικής διεύρυνσης του εγχώριου ενδιαφέροντος για τις «ασυνήθιστες» διεκδικήσεις των μέσων της δεκαετίας του '60. Ούτε, πολύ περισσότερο, το αποτέλεσμα μιας εξίσου ραγδαίας διεύρυνσης της ευσυνειδησίας των μεσαζόντων της πληροφόρησης και του καταναλωτικού ευδαιμονισμού. Ήταν απλή συνέπεια ενός γεγονότος διευρυμένης επικαιρότητας: η «ψυχεδελική αναβίωση» γινόταν πολυε-

σε ύφεση (σχετικό πάντα αυτό) ελλείπει «ζουμερών», «αβανταδόρικων» θεμάτων. Οι νεοκυματικοί (του εξωτερικού πάντα) είχαν αρχίσει να βαριούνται, κυριολεκτικά, τη ζωή τους και κυρίως το ρόλο τους μέσα στο εμπορικό κύκλωμα. Το έριξαν λοιπόν κι αυτοί στις αναμνήσεις, τις αναπολήσεις και αναπόφευκτα στις λιγότερο ή περισσότερο συνειδητές μεταμφιέσεις ή έστω επίσημες «αλλαγές» ταυτοτήτων.

Οι πιο ουσιώδεις πραγματικότητες ή, για να κυριολεκτούμε, οι πιο ουσιώδεις και σαγηνευτικοί ψευδαισθησιακοί κόσμοι που γεννήθηκαν και ευδοκίμησαν μέσα στις μουσικές αναζητήσεις νεαρών κυρίως ατόμων και, σιγά σιγά, μέσα στις έγκυρες «υπενθυμίσεις» μερικών βετεράνων του είδους (να σημειώσουμε πρόχειρα εδώ ονόματα σαν αυτό του Rocky Erickson, του Mayo Thomson ή του Mick Farren και του David Allen), ευτυχώς πρόλαβαν να καταγραφούν στις δισκογραφικές απόπειρες μικρών ανεξάρτητων δισκογραφικών εταιρειών και... να γίνουν πολύ φυσικά και δικαιολογημένα αντικείμενα συλλεκτικής μανίας εκ μέρους όλων όσοι λό-

θνική πραγματικότητα! Ξεκίνησε από το underground μουσικό κύκλωμα Αγγλίας και Αμερικής. Ή, μάλλον, ξεπήδησε από κει, για να αγκιστρωθεί ακαριαία στο δόλωμα της δημοσιότητας που μετά τα ζοφερά έτη του τέλους της δεκαετίας του '70, αρχές δεκαετίας του '80, περιέπεσε

γω ηλικίας δεν τα πρόλαβαν ή, λόγω ανεπαρκούς πληροφόρησης, τα αγνοούσαν.

Ναι, σίγουρα, κανείς (πια) δεν αμφιβάλλει ότι η ψυχεδελική ανταύγεια της δεκαετίας του '60 έλαμψε πολύ δημιουργικά στο μυαλό ατόμων ή συνόλων, από αυτά που πραγματικά άξιζε να δουν την ψεχε-

δέλεια σαν αυτό που ακριβώς ήταν: απελευθέρωση του ασυνείδητου. Και κατά συνέπεια, απελευθέρωση πρωτόγνωρων ηχητικών, συνθετικών και βέβαια διαισθητικών δυνατοτήτων. Σύνολα που απαρτιζόνταν ως επί το πλείστον από προικισμένα και γενικά αξιόλογα άτομα, σαν τους Echo and the Bunnymen, τους Teardrop Explodes, τους Wah! Heat, τους Soft Boys, τους Times..., αλλά και τους Chrome, τους Suicide, τους MX-80 Sound, τους Red Crayola ή τους Throbbing Gristle και τους Residents... άνοιξαν νέους, ή αναθεώρησαν παλαιότερους, γονιμότερους δρόμους προσωπικής αναζήτησης, όχι μόνο για λογαριασμό του ροκ (και ποπ) μικρόκοσμου, αλλά και της σύγχρονης μουσικής εν γένει.

Και είναι επίσης αναμφίβολο το γεγονός ότι υπήρξαν

(και υπάρχουν ακόμη) «ατάλαντοι» ανούσιοι και ανεύθυνοι επίγονοι ή κληρονόμοι, τόσο των ψυχεδελικών βιωμάτων των μέσων του '60, όσο και της αισθητικής που η μουσική φαντασία των ημερών —με λίγη ή πολλή βοήθεια από τα παραισθησιογόνα— άφησε να προκύψει, περισσότερο, παρά πιέστηκε να κατακτήσει. Μιμητές, και καιροσκοποί, ήταν κυρίως αυτοί που τελικά διαφημίστηκαν και «πρόκοψαν» στο εμπορικό κύκλωμα. Μιμητές αλλά καθόλου καιροσκοποί ήταν και όσοι εμπορεύτηκαν το ιδίωμα. Όσοι το έντυσαν (και το ντύνουν) με τα συνολάκια τους, όσοι εξακολουθούν να το μοστράρουν στα περιοδικά τους ή στα ετήσια γκαλά και τις γραφικές πια καλλιτεχνικές επιδείξεις τους...

Έτσι λοιπόν εκεί που πιστεύουμε ότι μοιραία (;) τα μαθήματα που παίρνει κανείς από την Ιστορία είναι πάντα οδυνηρά, αναγκαζόμαστε να αναθεωρήσουμε τις απόψεις

μας και να δούμε όχι μόνο την Ιστορία σαν πρώτη ύλη ευδιάθετων αναβιώσεων και διασκεδαστικών παραχαράξεων, αλλά να αναγνωρίσουμε στο «οδυνηρό» και την πιθανότητα μιας ωφέλιμης αναβίωσής του.

Ας μην είμαστε όμως και τόσο αφελείς. Μια τέτοια «αναθεώρηση» δεν προκύπτει σαν αναγκαία προσαρμογή σε μια νέα πραγματικότητα, αλλά σαν μια άβουλη και ανεύθυνη αμηχανία απέναντι στους εξωραϊσμούς και τον επιτηδείο πόλεμο εντυπώσεων στους οποίους υποβάλλουν καθημερινά τη συνείδησή μας (και την ιδεολογία μας, εννοείται) οι μηχανισμοί παραγωγής ψευδαισθήσεων και παρανοήσεων. Μηχανισμοί της ίδιας της «πραγματικότητας»: αυτής της βιτρίνας και αυτού του εργαστασίου νοήματος τα οποία αμφότερα αντανακλούν τους τρέχοντες συσχετισμούς (οικονομικών) δυνάμεων και αναπαράγουν τα άλλοθι και τις «αντιπαροχές» των διαχειριστών της εξουσίας.

...Δεν είναι για μας λοιπόν τέτοιες εξευγενιστικές «παρεξηγήσεις» αν και εμάς ακριβώς είναι που στοχεύουν. Πέρα από τη γνώση που υποτίθεται πως αργά ή γρήγορα αποκομίζουμε από την Ιστορία, το ζήτημα είναι το τι δίνουμε για την απόκτησή της. Και από το τι παραχωρούμε *εμείς* στο «χρονικό» της, είτε με όλη μας τη θέληση, είτε εξαιτίας των συνθηκών, εξαρτάται άμεσα και η ποιότητα, το «βάθος» αν θέλετε, της γνώσης που αποκομίζουμε.

Η ωριμότητά μας, δηλαδή η διαύγειά μας απέναντι (και μέσα) σε έναν ώριμο, αν όχι επικίνδυνα γερασμένο κόσμο, εξαρτάται πάντα από το πόσο αμέτοχοι είμαστε ή όχι απέναντι σε γεγονότα που δείχνουν ή που επιμένουν να μας αφορούν είτε το θέλουμε είτε όχι. Και από το πόσο μας προβληματίζουν ή όχι, αν τύχει να υποπέσουν στην αντίληψή μας καθυστερημένα. Από το πόσο αρκούμαστε, τελικά, στο να αποστηθίζουμε «φαινόμενα» και να διάγουμε βίον ανθόσπαρτον... ή αντιθέτως, είμαστε πρόθυμοι όχι μόνο να αφεθούμε στη γοητεία αυτών των φαινομένων, αλλά και να «μυηθούμε» επίσης με όλες μας τις αισθήσεις στην εμπειρία τους, χωρίς προμελετημένες και σταθερές αποστάσεις ασφαλείας και... για όσο αντέχουμε.

Αλλά επειδή στην περίπτωση μας (ψυχεδελικές εμπει-

ρίες) κάτι τέτοιο είναι αποδεδειγμένα επικίνδυνο, αρκεί μόνο να προβληματιστούμε σοβαρά. Και να σκεφτούμε, αν πέρα από την απόλαυση της ψυχεδελικής αισθητικής και τη συγκινησιακή παρακολούθηση ενός «ψυχεδελικού ταξιδιού» μέσα από τη μουσική του αποτύπωση ή απλώς τη σκιαγράφιση και τη διαισθητική περιγραφή του, έχει τόσο σοβαρό λόγο ύπαρξης αυτή καθ' αυτή η ψυχεδελική εμπειρία και ο ανάλογος τρόπος ζωής, ώστε εκτός από το μακρινό και ήδη αρκετά θαμπό χθες, να διεκδικεί και το σήμερα. Και να μην προσφέρεται απλά και μόνο για αναπαλαιώσεις, τυμβωρυχίες, αναπαραστάσεις και τα συναφή —αυτά τα προβλέπει και τα διευκολύνει ούτως ή άλλως η επιστήμη της μόδας και ειδικά στην εποχή μας, οι πιο cult πτυχές του σταρ-σύστημ. Να μην υποτιμάται επίσης η ίδια η αναγκαιότητά της κάτω από την οπτική των «αναβιώσεων» οι οποίες προϋποθέτουν ασφαλώς το θάνατο αυτού που καλούνται να αναγεννήσουν.

Σ' αυτό ακριβώς το σημείο, αγγίζουμε και την καρδιά του «ψυχεδελικού ζητήματος»:

Μπορεί να διεκδικήσει το σήμερα η ψυχεδέλεια, ως ολική εμπειρία, ως γενικευμένη κοινωνική κατάσταση, όπως, *ας πούμε, πίσω, στα 1967*;

Αυτό ακριβώς το κρίσιμο ερώτημα γεννιέται σε όσους σήμερα ασχολούνται συστηματικά και επίμονα με την επαναστατική (για την εποχή της) ψυχεδελική στάση ζωής

και καλλιτεχνίας. Η ψυχεδελική τέχνη είναι, κατά τη γνώμη μας μια από τις κορυφαίες στιγμές στην πορεία της ανθρώπινης εκφραστικής δημιουργικότητας, στον αιώνα μας, και παραμένει ακλόνητο «σημείο αναφοράς» αλλά και γονιμότερη βάση για σύγχρονες απόπειρες υπέρβασής της. Αυτή όμως η διαπίστωση

δεν αναιρεί το ερώτημα, αν εξακολουθεί η «ψυχεδελική στάση ζωής» να αποτελεί στην εποχή μας —εποχή του αμετάκλητου τέλους της αθωότητας— *δόκιμο τρόπο αντίστασης* στην κοινωνική και (ακόμη χειρότερα) στην κρατική καταστολή.

Μήπως πρέπει επιτέλους να παραδεχτούμε τελεσίδικα, ότι η ΑΠΟΧΗ από τα εγκόσμια, ή (σε πιο ήπιο τόνο) η αποχή από τη συναισθηματικά άχρωμη ή επώδυνη και σαφώς εξαντλητική καθημερινή πραγματικότητα, η φυγή δηλαδή προς «άλλους», όχι όμως πια αξιόπιστους «ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥΣ ΚΟΣΜΟΥΣ» ισοδυναμεί με την πιο αφελή, και, το σπουδαιότερο, με την πιο *ΒΟΛΙΚΗ* για την εξουσία (και τους εμπόρους της) συναίνεση;

Ας μείνουμε σε αυτό το ερώτημα, μια και καθέννας είναι «ελεύθερος» να αποφασίσει από μόνος του. Υπενθυμίζουμε ωστόσο κάτι πολύ βασικό:

Στη μοναξιά, η ελευθερία παύει να έχει νόημα...

* * *

Δυστυχώς ο χώρος δεν μας επιτρέπει να δώσουμε ούτε καν το στίγμα του ερεθίσματος που «διευκόλυνε» τη γέννηση αυτού του κειμένου. Κι από την άλλη, δεν θα επιτρέπαμε στον εαυτό μας να συνοψίσει σε δυο γραμμές το περιεχόμενο και την προσφορά του πρώτου τόμου της «Ανθολογίας Ψυχεδελικής Ποίησης» (Εκδόσεις «Ψυχαγωγός»), γιατί και η παρουσία του ευπρόσδεκτη είναι αφού καλύπτει ένα «ιστορικό κενό» και η συνολική του «εικόνα» μπορεί να θεωρηθεί εύστοχη και θετική. Εξάλλου η συστηματικότητα στην έκθεση του θέματος και η πληροφοριακή επάρκεια του βιβλίου, μαρτυρούν ότι τουλάχιστον η προσπάθεια του δημοσιογράφου και συλλέκτη **Νίκου Κοντογούρη** δεν ήταν ούτε υπόθεση ρουτίνας ούτε σπασμωδική χειρονομία απόκτησης «εύκολου κέρδους» (άλλο ένα χαρακτηριστικό της «ελληνικής ιδιοσυγκρασίας»), αλλά αποτέλεσμα σοβαρής ενασχόλησης με το αντικείμενο και μάλιστα κάτι παραπάνω: βιωματικής σχέσης με αυτό. Περισσότερα στοιχεία στο Β' Μέρος του «Κήπου Των Απολαύσεων»...

Χρήστος Τσανάκας

● Με τον Keith Jarrett αρχίζει τη Δευτέρα 20 Ιουνίου το Διεθνές Φεστιβάλ της Πάτρας. Και συνεχίζεται με τρεις συναυλίες του Μίκη Θεοδωράκη στις 28-29-30 Ιουνίου.

Τα κόκκινα σανδάλια της Αποστολίας...

Ημερομηνία πρώτη: 9-6-88.

Σκηνή πρώτη: Έντρομη η αδελφή υπηρεσίας προλαβαίνει την Αποστολία στο δρασκέλισμα του κιγκλιδώματος του μπαλκονιού, στερώντας, η ανήξερη, από τους ταλαίπωρους αρχισυντάκτες τη δυνατότητα να παίξουν και μ' ένα ακόμα «ανθρώπινο δράμα», τετράστηλου ίσως τίτλου, δίπλα σ' αυτό των αγνοουμένων που ξανάφερε στην επικαιρότητα η επίσκεψη του κοντού γείτονά μας.

Ημερομηνία δεύτερη: 13-6-88

Σκηνή πρώτη: Ένα μόλις εκατοστό βυθίστηκαν τα αμορτισέρ του τουρκικού Airbus με το απαλό φρενάρισμα του κυβερνήτη του. Σε λιγότερο από πέντε λεπτά ένας άλλος κοντός (έλληνας αυτή τη φορά) συστηνόταν στον Οθωμανό Michelin baby με το μουστάκι, ως ο Τσάρος πασών και πάντων των Ελλήνων ασθενών κάτω από το συγκαταβατικό χαμόγελο του κ. Ανδρέα Παπανδρέου: Ο κ. Γρ. Σολωμός.

Σκηνή δεύτερη: Στη μονάδα τεχνητού νεφρού του «Αγλαΐα Κυριακού» η ακίνητη Αποστολία δέχεται από τον πλαστικό σωλήνα καθαρισμένο το αίμα της στο χέρι της απ' όπου περνάει στο εντεκάχρονο κορμάκι της.

Την παραμονή ληομόνησαν να της δώσουν τις ταμπλέτες της και η πίεσή της έφτασε στο 21.

Σκηνή τρίτη: Ο Σεραφείμ Φυντανίδης κάτι άκουσε, κι έγραψε στα «ανθρώπινά» του της «Ελευθεροτυπίας», προτρέποντας όποιον θα μπορούσε να κάνει κάτι, έχοντας φυσικά απόλυτη γνώση ο άνθρωπος ότι δεν προσθέτει παρά μια ακόμα πέτρα στον τοίχο της δικής του μοναξιάς.

Σκηνή τέταρτη:

Ημερομηνία τρέχουσα. Νομός Καβάλας, Νικήσιανη Παγγαίου. Αγροτική περιοχή Καπνοχώραφα.

Σωτήρης Τζίτζος, εργάτης γης, πατέρας της Αποστολίας του Δημητράκη και του Βασίλη τηλεφωνεί στο Νοσοκομείο Παίδων κάθε τρεις μέρες και φροντίζει τα δυο μικρά του αγόρια. Η γυναίκα του πέθανε από νεφρική ανεπάρκεια πριν 4

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΚΑΒΕΛΑΚΗΣ

ΣΥΝ-ΠΛΗΝ

Το σκοτάδι είναι ένα. Όμως, έχει βαθμούς και αναβαθμούς. Μέσα στους βαθμούς η πυκνότητα και η αραιότητα των σκοτεινών εκφράσεων, των σκοτεινών εννοιών, των σκοτεινών διαδρομών μέσα στον ξύπνιο και στον ύπνο της νύχτας, της μήτρας, της συνέχειας, της α-συνέχειας, του πανικού. Μέσα όμως στους αναβαθμούς αναρριχώνται αθροίσεις, συναθροίσεις, άλματα, αγάλματα, σώματα, πτώματα, έννοιες πολιτισμού. Αλλά, το σκοτάδι είναι σκοτάδι. Στην αραιότητά του έχει δια-σταυρώσεις, ελπίδας. Στην πυκνότητά του έχει αδιέξοδα απόγνωσης. Ένα συνεχές + - (συν -πλην), στη διαδρομή της υπαρκτικότητάς του, που τελικά, αυτό καθ' αυτό, απορροφά το φως της κάθε μέρας: μέσα σε μιαν αιώνια αντιμαχία, που καθαιρεί τους αναβάτες κάθε ΜΕΣΟΥ συγ-κοινωνίας και γκρεμίζει τους επιβήτορες κάθε ΜΕΣΟΥ εξουσίας. Αυτούς που συνεχώς βιάζουν τις ροές των οραμάτων. Και αγκαλιάζονται με τις διαρροές των ρημάτων, σε μια διαρκή ασέλγεια με το συν-πλην του σκοταδιού.

Όμως, αυτή είναι η μοίρα των υπηκόων κάθε δημοκρατικότητας ή κάθε τρομοκρατικότητας. Μια μοίρα που πότε ανασκελα και πότε μπρούμυτα κατασκευάζει και ανασκευάζει τους αδριάντες της δουλικότητας. Παρόλα αυτά η μοίρα δεν είναι ένα φυτό. Είναι, όμως, ένα τέρας. Αυτό καταδιώκεται τη μέρα από τα ανδράποδα και τη νύχτα, μέσα στους βαθμούς και τους αναβαθμούς του σκοταδιού, αναδύεται από τα βάθη και τα ύψη του συν-πλην για να γίνει το παιγνίδι του φόβου.

Έτσι, σ' αυτή την άμπωτη-παλίρροια πολλοί ειδικευμένοι καταδιώκτες και α-

μέτρητοι ανειδίκευτοι παιγνιδιστές. Κάπου (ανάμεσα στο πλην και το συν) γίνεται σύγκρουση των πολλών με τους αμέτρητους. Τότε, οι ΟΛΙΓΟΙ (που δεν τους λογάριζαν οι πολλοί και οι Αμέτρητοι) «άδοντες και ψάλλοντες», περνούν μέσα από την αψίδα της σύγκρουσης και πορεύονται στα όρη ή στα βάθη των ωκεανών. Οι πολλοί και οι αμέτρητοι τρέχουν σε καταδίωξή τους τρε έεε χουν τρεεέ-χουν μετασχηματίζοντας τη σύγκρουση σε υπονομεύσεις, σε αστυνομεύσεις, σε κερδομανίες, σε μισοφέγγαρα μέσα στους βαθμούς και τους αναβαθμούς του σκοταδιού. Αλλά, όπως είπαμε, το σκοτάδι είναι σκοτάδι. Και οι βάρβαροι, πάντα, «προ των πυλών». Όμως, ποιες είναι, πια οι πύλες, και ποιοι δεν είναι βάρβαροι; Κατά τα άλλα ο κ. ΟΖΑΛ είναι μια περίπτωση βουνού που τρέχει να προσκυνήσει τον προφήτη του. Αυτός, είναι μια περίπτωση ουρανού που στα κοιλιακά του τοιχώματα και στους ωκεανούς των υγρών τους χάνεται το βουνό και, τότε, το κηρύσσει ο προφήτης, σε άγνοια. Μια πράξη ιστορική που λυπεί βαθιά την ωκεάνεια ψυχή του κ. ΟΖΑΛ ο οποίος μετά την προσκύνησή του στη χώρα του Ποσειδώνια ζητά τρίαίνα για να αναταράξει τους ωκεανούς να υψωθούνε ως το βουνό (που είναι ο κ. ΟΖΑΛ) για να το σκεπάσουν με αφρισμένα κύματα: ύστερα να το ξεσκεπάσουν, να τ' αφήσουν γυμνό και διαβρωμένο για να το δει ο προφήτης του θεού λύνοντάς του την κατάρα του κηρυγμού του σε άγνοια.

Φυσικά, η Ποσειδώνια τρίαίνα δεν υπάρχει για τον κ. ΟΖΑΛ ο οποίος παραμένει ένας αγνοούμενος να προχωρεί, αιώνια, μέσα στο ΣΚΟΤΑΔΙ που είναι ΕΝΑ με τους βαθμούς και τους αναβαθμούς του και τη διαρκή ασέλγεια του ΣΥΝ-ΠΛΗΝ.

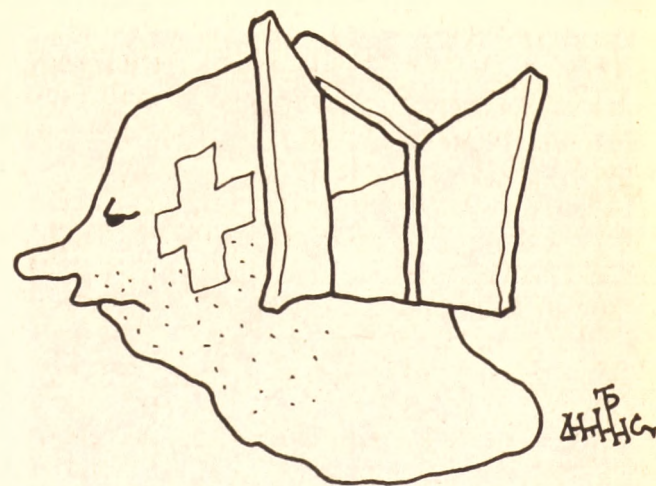
μήνες.

Ημερομηνία τρίτη 14-6-88

Σκηνή πρώτη. Απανωτά τηλεφωνήματα χωρίς αποτέλεσμα. Κανείς δεν ξέρει τίποτα, κανείς δεν λέει τ' όνομά του.

Η Αποστολία ζητάει —στο τηλέφωνο— ένα ζευγάρι κόκκινα πεδιλάκια...

Σκηνή επιθυμητή. Τηλεφωνική παρακλήση του υφυπουργού Κοινωνικών Υπηρεσιών και επίδοξου υπουργού Αχαιού κ. Γρηγ. Σολωμού —ή όποιου άλλου αρμόδιου— προς τον ομόλογό του του υπουργείου Δημοσίων Έργων ή έστω του Δήμου Αθηναίων για επιστροφή με σκληροτιμήντο του πεζοδρομίου κάτω από το γραφείο του, και σαλτάρισμα από το παράθυρο, του παρακαλούντος, όχι φυσικά με το κεφάλι για να πάθει βέβαια κάτι...

Σπύρος Λιάτσος

Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

ΑΝΤΙ: Στην πρώτη σας διάλεξη στην Αθήνα προσδιορίσατε τον κινηματογράφο ως τη διαφορά ανάμεσα σε δύο καρέ που ο ανθρώπινος εγκέφαλος συγχωνεύει σε μία εικόνα. Ποια προβληματική έχετε αναπτύξει σχετικά με την κινηματογραφική έκφραση;

ΝΕΚΕΣ: Αυτό που πρώτιστα με ενδιαφέρει είναι να διαμορφώσω ή να εφεύρω νέες διαφορές μεταξύ των εικόνων. Διότι, κατά τη γνώμη μου, κάθε κινηματογραφική έκφραση αναφέρεται σε μικρές ή μεγάλες διαφορές. Οι μικρές διαφορές βρίσκονται στην αυταπάτη της κίνησης, οι μεγάλες στη συγχώνευση των μορφών ή των σχημάτων.

Όπως στο θαυματοτρόπιο έτσι και στο φιλμ η κίνηση δεν περιλαμβάνεται μέσα στην εικόνα. Υπάρχουν ταυτόσημα και μη-μέρη εικόνων, που ο ανθρώπινος εγκέφαλος, ανάλογα με το μέγεθος της διαφοράς τους, συνδέει σε μια ενότητα παρασκευάζοντας τρίτες εικόνες. Πιο συγκεκριμένα θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο ανθρώπινος εγκέφαλος εργάζεται με αποθηκευμένες μονάδες χρόνου που παράγουν τη φαντασία.

Όσο για τη θέση μου στην ιστορία του κινηματογράφου, εκείνο που «ανακάλυψα» είναι μια νέα βάση ορισμού της κινηματογραφικής γλώσσας. Αναφέρομαι στην *Κίνη*, ένα δικό μου προσδιορισμό της μικρότερης μονάδας της κινηματογραφικής γλώσσας.

Θεωρητικά, αυτό σημαίνει μίαν εντελώς διαφορετική θεώρηση του φιλμ σε σχέση με τις κυρίαρχες αντιλήψεις για τον κινηματογράφο. Διότι παγιώθηκε ο κινηματογράφος να θεωρείται ένα μέσο μεταφοράς λογοτεχνικών προτύπων και η δομική έρευνα του φιλμ δεν είχε φτάσει το σημερινό βαθμό εξέλιξης για να μπορεί να ανταποκρίνεται σε κάθε είδους έργο. Υπάρχουν, για παράδειγμα, πολλά καθαρά ποιητικά κινηματογραφικά έργα εικόνων στην οπτική ποίηση ή στην κινητική ζωγραφική, τα οποία μπορώ σήμερα να αξιολογήσω τόσο σε οριζόντιο όσο και σε κατακόρυφο επίπεδο, ανάλογα δηλαδή με την οριζόντια αναγνωσιμότητά τους σε χρονικό άξονα και με την κατακόρυφη μέθοδο της πολλαπλής έκθεσης του φιλμ.

Παράλληλα όμως με τη θεωρητική μου εργασία παράγω και πειραματικές ται-

**Κίνη: η πιο μικρή μονάδα φιλικής πληροφόρησης, το πιο μικρό μέρος που μπορούμε να σκεφθούμε για ένα φιλμ.*

Ο Νέκες στο εργαστήριό του.

ΒΕΡΝΕΡ ΝΕΚΕΣ: Ένας ευρηματικός και πρωτοποριακός Γερμανός κινηματογραφιστής

Ο Βέρνερ Νέκες, ένας από τους χαρακτηριστικότερους εκπροσώπους των formal films, που έχει εργασθεί στην κατεύθυνση της «δομικής διεύρυνσης της τέχνης των κινούμενων εικόνων και της κινηματογραφικής γλώσσας» —όπως ο ίδιος προσδιορίζει το στίγμα της δουλειάς του στον κινηματογράφο— βρέθηκε πριν από λίγο καιρό στην Ελλάδα, προσκεκλημένος του Ινστιτούτου Γκαίτε, και παρουσίασε ένα μεγάλο μέρος του κινηματογραφικού του έργου.

Έχοντας ξεκινήσει να κάνει πειραματικές ταινίες από το 1965, υπεύθυνος για τη δημιουργία περισσότερων από εξήντα, διέτελεσε από το 1970-1984 καθηγητής της ιστορίας του κινηματογράφου σε διάφορα πανεπιστήμια της Ο.Δ.Γ. και συνεχίζει να ιχνηλατεί τις δυνατότητες της καθαρής έκφρασης που προσφέρει η κινηματογραφική τεχνική αποκλειστικά. Τη φύση της δουλειάς του, την καταγωγή των αναζητήσεών του, τη σχέση του με το κυρίαρχο κινηματογραφικό ρεύμα, αποσκοπεί να εξιχνιάσει η σύντομη συζήτηση που είχαμε μαζί του.

Ο Βέρνερ Νέκες παρουσιάστηκε στο ραντεβού μας κρατώντας μια μικρή πλαστική σακούλα από την οποία έβγαλε, με τον ενθουσιασμό ενός μικρού παιδιού δύο ελληνικά θαυματοτρόπια. Τα είχε αγοράσει στην Πλάκα και σχημάτιζαν τη φράση «Σ' αγαπώ» στα ελληνικά και σε μετάφραση. Αυτά τα αντικείμενα φάνηκαν να αποτελούν το σημαντικότερο ενθύμιο από τη δεύτερη αυτή «επίσημη» επίσκεψη στη χώρα μας — είχε έρθει για πρώτη φορά το 1978.

Η μαγική ικανότητα του θαυματοτρόπιου.

ΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ ΜΕ ΤΟ ΦΩΣ

νίες, μερικές από τις οποίες προωθήθηκαν σε ολόκληρο τον κόσμο —βοήθησαν βέβαια σ' αυτό και τα διεθνή βραβεία που τους απονεμήθηκαν. Φυσικά δεν αποφέρουν τις εισπράξεις του «Ράμπο», αλλά αρκετά χρήματα που μου εξασφαλίζουν τη συνέχιση της εργασίας μου.

Ταυτόχρονα, συλλέγω εδώ και είκοσι χρόνια κινηματογραφικά αντικείμενα. Διαπιστώνοντας την παντελή άγνοια των φοιτητών μου στο πανεπιστήμιο, σε σχέση με την ιστορία του κινηματογράφου, άρχισα να ψάχνω για αντικείμενα που κατ' αρχήν θα με βοηθούσαν στο μάθημα και απέκτησα, με την πάροδο του χρόνου, ένα αληθινό πάθος συλλέκτη. Έτσι, αυτοπροβλήθηκα ως γνώστης της προϊστορίας του κινηματογράφου, από το μεσαίωνα ως σήμερα, βρίσκοντας και αξιολογώντας αντικείμενα με τα οποία ο άνθρωπος προσπάθησε να παραστήσει το χρόνο ή να προσδώσει στις διάφορες παραστάσεις μεγαλύτερο χωρικό βάθος.

Η δουλειά μου αυτή βρίσκεται συγκεντρωμένη στην ταινία «*Τι συνέβη πραγματικά μεταξύ των εικόνων*», που θα μπορούσα να χαρακτηρίσω σαν ένα μουσείο κινηματογράφου, που φέρει τη μορφή ενός φιλμ. Στην ταινία αυτή τα αντικείμενα παρουσιάζονται συχνά σε μια νέα σχέση μεταξύ τους. Πιστεύω ότι αυτό είναι το πιο σημαντικό μου επίτευγμα, γιατί τα αντικείμενα αυτά, που αντιμετωπίζονται και έχουν κατασκευαστεί σαν απλά παιχνίδια, υφίσταντο εξαιτίας της διαρκούς χρήσης τους διαρκή φθορά. Σώζοντάς τα, θεωρώ ότι συνεισφέρω στην ιστορία του κινηματογράφου.

ΕΡ: Αναφερόμενος στην τελευταία σας ταινία «*ULIISSES*» διατυπώσατε την άποψη ότι ίσως ο κινηματογράφος να μην είναι πια το κατάλληλο μέσο για την προβολή του. Είπατε ότι οι λεπτομέρειες της ταινίας αποκαλύπτονται μόνο αφού την δει κανείς πολλές φορές σε βιντεοκασέτα —που δίνει τη δυνατότητα της επαναληπτικής θέασης. Δεν βρίσκετε ότι αυτό αποτελεί μίαν αντίφαση προς την προβληματική που αρθρώνεται για τον κινηματογράφο και για τις δυνατότητες που σας παρέχει η χρήση της τεχνικής του;

ΑΠ: Ο *ULIISSES* είναι ένα πολύ πυκνογραμμένο φιλμ, που θα μπορούσε να συγκριθεί με ένα μουσικό έργο. Και στις δυο περιπτώσεις απαιτείται συχνή παρακολούθηση, κάτι που σήμερα γίνεται πιο εύκολα μέσω του βίντεο. Η παρακολούθηση ενός φιλμ στην κινηματογραφική αίθουσα είναι βεβαίως απείρως ωραιότερη, επειδή το βίντεο δεν έχει τις ποιοτι-

Με ενδιαφέρει να διαμορφώσω και να εφεύρω νέες διαφορές μεταξύ των εικόνων. Κάθε κινηματογραφική έκφραση αναφέρεται σε μικρές ή μεγάλες διαφορές· οι μικρές βρίσκονται στην αυταπάτη της κίνησης, οι μεγάλες στη συγχώνευση των μορφών ή των σχημάτων.

κές δυνατότητες του κινηματογραφικού μέσου. Ίσως, όταν σε μερικά χρόνια θα υπάρχουν δίσκοι λείζερ και για το χώρο του κινηματογράφου θα μπορούσαμε να φθάσουμε σε μια ανάλογη ποιότητα με εκείνη του φιλμ.

ΕΡ: Ας παραμείνουμε για λίγο στο φιλμ «*Uliisses*». Πώς συνδυάζεται η φράση σας: «*Δεν αποδέχομαι τη λογοτεχνία στον κινηματογράφο*» με τον αφηγηματικό χαρακτήρα της τελευταίας σας δουλειάς;

ΑΠ: Η πρότασή μου ενάντια στη λογοτεχνία θα έπρεπε να ειπωθεί περισσότερο σα μια πρόκληση.

Προσωπικά, δεν έχω τίποτα ενάντια σε κάποιες αληθινά ωραίες ιστορίες ή ακόμα και σε ένα χολιγουντιανό φιλμ.

Αντιτίθεμαι στις μεθόδους παραγωγής που εξαναγκάζουν τους «φιλομουργούς» στη συγγραφή χονδροειδών σεναρίων με τα οποία τρέχουν, από στούντιο σε στούντιο για να τα πουλήσουν.

Αυτός ο ακριβής καθορισμός (η δέσμευση) του φιλμ μέσω του σεναρίου σκοτώνει την ελευθερία του παιχνιδιού με το φως και τις οπτικές μορφές.

Θα μπορούσε κανείς να πει ότι θα όφειλε να περιγράψει τις μεθόδους αυτές αντίστροφα, αλλά αυτό είναι πολύ δύσκολο. Γι' αυτό, το φιλμ διατηρεί μια στενότερη σχέση προς το σενάριο παρά προς τις δικές του τις δυνατότητες.

Ακριβώς γι' αυτό το λόγο λέω, προκλητικά, ότι δεν θα έπρεπε να διηγείται κανείς πια ιστορίες, ότι θα ήταν πολύ ωραιότερα αν καταργούνταν τα σενάρια, αν υπήρχαν μόνον τα σχέδια του γυρίσματος.

Όσον αφορά το περιεχόμενο πιστεύω ότι τα φιλμ μου δεν στερούνται αυτού του στοιχείου. Είναι ιστορίες συγκρινόμενες με εκείνες της οπτικής ποίησης, ιστορίες που μπορούν να ειπωθούν μέσω της μουσικής που βρίσκονται πιο κοντά στο συναίσθημα παρά στην αφήγηση.

Είμαι σαφώς υπέρ της ύπαρξης περιεχομένου σε ένα φιλμ, αλλά θα έπρεπε να υπάρχουν περισσότερες δυνατότητες αφήγησης του από ότι, μόνον μέσω της γλώσσας.

ΕΡ: Βλέπετε δηλαδή τον *Uliisses* σαν ένα συμβιβασμό;

ΑΠ: Ήθελα να φτιάξω, ένα πλούσιο κομμάτι, όπου ο θεατής να νομίζει ότι βρίσκεται και μέσα στην αφήγηση και έξω από αυτήν.

Είναι κατά κάποιον τρόπο ένα παιχνίδι με τις προσδοκίες του θεατή. Πιστεύω ότι τον βοηθά να βρει μια πρόσβαση στα υπόλοιπα έργα μου.

ΕΡ: Εννοείτε ένα βήμα προσέγγισης του θεατή;

ΑΠ: Θα έλεγα μια επέκταση.

ΕΡ: Σήμερα, μια εποχή εχθρική για την αναζήτηση στην τέχνη τι θα μπορούσε να προτείνει ένας κινηματογράφος σαν το δικό σας;

ΑΠ: Πιστεύω ότι το φιλμ μπορεί να μεταδώσει στο θεατή μια μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση, κάτι ανάλογο με την αισθητική διαπαιδαγώγηση του ανθρώπου μέσω των έργων τέχνης όπως επιθυμούσε ο Σίλλερ.

Όταν μπορέσει να αποκτήσει μια περισσότερο διαφοροποιημένη σχέση προς το περιβάλλον του μέσω του φιλμ θα κατορθώσει να αποκτήσει και μια πιο ευρεία κριτική συνείδηση απέναντι στα απορρίμματα των μέσων ενημέρωσης.

Τα πειραματικά φιλμ θα μπορούσαν να βρίσκονται στην υπηρεσία μιας θεωρίας αναγνώρισης. Φυσικά δεν προσεγγίζω τα έργα μου μόνον αφηρημένα αλλά προσπαθώ ταυτόχρονα να παράγω και έναν οπτικό αισθησιασμό.

ΕΡ: Αισθάνεσθε περισσότερο σαν κινηματογραφιστής ή σαν ζωγράφος;

ΑΠ: Μάλλον θα έλεγα ζωγράφος του κινηματογράφου. Φυσικά, πρέπει να παραδεχθώ ότι, στα έργα μου, υπερτονίζω το ζωγραφικό στοιχείο χωρίς να χρησιμοποιώ λάδια ή ακουαρέλες. Βλέπω στο φιλμ τον ίδιο πλούτο εκφραστικών δυνατοτήτων που αναπτύχθηκαν και στη ζωγραφική.

Η εικόνα στο φιλμ μπορεί να διαμορφωθεί κατά τον ίδιο τρόπο, όπως πάνω στο ζωγραφικό τελάρο. □

Τη συνέντευξη πήρε η Λήδα Καζαντζάκη.

Η ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ

Η κρίση της Αρχαιολογικής Εταιρείας ανεπίσημα με το ότι για πρώτη φορά στην ιστορία της, μετά το θάνατο του Γ. Μυλωνά, κατέχει τη Γενική Γραμματεία της όχι αρχαιολόγος αλλά νομικός, ο κ. Γ. Κουβελάκης. Αλλά η ανάδειξή του σε Γενικό Γραμματέα της Εταιρείας υπήρξε αποτέλεσμα λεπτών (:) σκέψεων και χειρισμών των αρχαιολόγων, προφανώς θελημένη φάση στον εξελισσόμενο περί διαδοχής αγώνα· η σχετική δ' ευθύνη ανήκει αποκλειστικώς στα αρχαιολογικά μέλη του Συμβουλίου. Γιατί κατά την πρώτη συνεδρία του Συμβουλίου, μετά το θάνατο του Γ. Μυλωνά, με θέμα την πλήρωση της θέσης που απέμεινε κενή, τόσο η αρχαιολογική πλειοψηφία όσο και η αρχαιολογική μειοψηφία δεν θέλησαν —άλλη εξήγηση δεν χωρεί! — να προτείνουν από μια πλειάδα διαθεσίμων αρχαιολόγων ονόματα αποδεκτά από τη μη αρχαιολογική μειοψηφία. Απαριθμώ ενδεικτικώς τα ονόματα των κυρίων: Γ. Δεσπίνη πρώην Καθηγητού Πανεπιστημίου, Ν. Ζαφειροπούλου πρώην Εφόρου Αρχαιοτήτων, Α. Ζώη πρώην Καθηγητού Πανεπιστημίου, Μ. Χατζηδάκη Ακαδημαϊκού, Χρ. Χρήστου πρώην Καθηγητού Πανεπιστημίου και άλλων. Αφήνω τελευταίο το όνομα του κ. Μ. Ανδρόνικου αρχαιολόγου από τους περισσότερους γνωστούς στο πανελλήνιον.

Ποιο από τα μη αρχαιολογικά μέλη του Συμβουλίου θα τολμούσε να μην ψηφίσει και άλλους, ιδιαιτέρως όμως τον κ. Ανδρόνικο αδιαφορώντας για την κοινή γνώμη;

Κατάντησε, ώστε η αντίθεση ανάμεσα στις δύο μερίδες του Διοικητικού Συμβουλίου να προσλάβει τον χαρακτήρα ενδιαφέροντος για άλλα πράγματα, πρωτίστως δε για τη διαδοχή αντί δε αρχαιολόγου, να καταλάβει θέση στο Συμβούλιο επιχειρηματίας και με τη συμβολή του να εκλεγεί Γενικός Γραμματέας ο νομικός κ. Γ. Κουβελάκης. Η ευθύνη των αρχαιολόγων ως προς τούτο είναι κατά τούτο μεγαλύτερη, γιατί είχε ερωτηθεί από μέρος των ο κ. Ανδρόνικος περί του αν είναι διατεθειμένος να αναλάβει τη Γενική Γραμματεία και είχε αρνηθεί. Σημειώνει δε η άρνηση αυτή ένα παραπάνω λόγο και ευκαιρία ν' απαλλαγεί η αρχαιολογική παράταξη από τους φόβους δημιουργίας πλειοψηφίας μη αρχαιολογικής, να ανοίξει κάπως την «αρχαιολογική» περιχαράκωσή της και να δεχθεί να προστεθεί στο Συμβούλιο, μάλιστα υπό τις τρέχουσες περιστάσεις, ένας ακόμη αρχαιολόγος, για να είναι αδιάσειστη η αρχαιολογική πλειοψηφία και να διαφυλαχθεί έτσι η «τάξη», του να μην εκλεγεί δηλαδή Γενικός Γραμματέας νομικός.

Αλλ' αποδείχθηκε με τη μη αρχαιολογική αυτή στάση των αρχαιολόγων του Συμβουλίου ότι δεν ενδιαφέρονταν για την «τάξη», αλλά για την άλωση της Γενικής Γραμματείας με την ανάδειξη στη θέση αυτή του ενός από τους μνηστήρες, που εμφανώς ή αφανώς υποστήριζε η κάθε μία από τις δύο παρατάξεις του διχασμένου Συμβουλίου. Το ότι πρυτάνευσαν άλλοι υπολογισμοί και όχι η τάχα διαφύλαξη της «τάξης» είναι αυταπόδεικτο, όπως επίσης και το ότι προς το αδιέξοδο της αταξίας, προς την εκλογή δηλαδή νομικού, του κ. Γ. Κουβελάκη, στη θέση του Γεν. Γραμματέως της Αρχαιολογικής Εταιρείας οδήγησαν οι χειρισμοί των αρχαιολόγων συλλήβδην, για το λόγο δε απλώς οι μεν ότι δεν κατόρθωναν να αναδείξουν στη θέση αυτή μνηστήρα από την παράταξη των· και οι δε ότι δεν θεώρησαν εύκαιρο να αναδείξουν τον από τη δική των παράταξη μνηστήρα. Είναι τραγικώς συγκλονιστικές οι αναλογίες, ως προς τον χαρακτήρα της κρίσης, με εκείνη του Ελληνικού Ινστιτούτου της Βενετίας· και οι εμπλοκές γύρω από πρόσωπα.

Αλλά η φαιλότητα, εγγενής πια —όπως είδαμε παραπάνω— στο Συμβούλιο της Αρχαιολογικής Εταιρείας, ενοφθαλμίστηκε και στο προσωπικό της, με το να ακολουθήσει το διχασμό του Συμβουλίου. Από παράδοση η Γενική Τακτική Συνέλευση της εταιρείας ανεπίσημα σε δύο ενότητες: τη μία κλειστή, για μόνο τους εταίρους, στη μικρή αίθουσα του μεγάρου της και με θέμα την οικονομική διαχείριση· την άλλη ανοικτή στο κοινό, στη μεγάλη αίθουσα και με θέμα την έκθεση περί των δραστηριοτήτων της Εταιρείας —του «Έργου» της— παρουσίαση κατά κύριο λόγο των αποτελεσμάτων των ανασκαφών της. Διαβάζεται από τον Γενικό Γραμματέα (αρχαιολόγο). Το «Έργον» συντάσσεται από το Γραφείο Δημοσιευμάτων της Εταιρείας ύστερα από εγκύκλιο προς τους ανασκαφείς να στείλουν σε τακτή προθεσμία σύντομη έκθεση (περίληψη της κανονικής που δημοσιεύεται στον ετήσιο τόμο των «Πρακτικών της Αρχαιολογικής Εταιρείας») με λίγες καιριές φωτογραφίες ή έγχρωμες διαφάνειες των ευρημάτων. Τα μικρά αυτά κείμενα κατατάσσονται (συρράπτονται) κατά γεωγραφικές ενότητες, θεωρούνται από το Γενικό Γραμματέα και μαζί με λίγες άλλες πληροφορίες απαρτίζουν μικρό τεύχος· παρουσιάζεται τούτο ως πόνημα του γενικού Γραμματέως και διανέμεται —με κάποιες παραλλαγές στη διαδικασία διανομής— κατά το τέλος της σχετικής ομιλίας του.

Εκατόν πενήντα ένα χρόνια μετά την ίδρυσή της, η Αρχαιολογική Εταιρεία διέρχεται μια σοβαρή κρίση. Ξεκίνησε με την αποκάλυψη από τον Τύπο (τον περασμένο Απρίλιο) έκθεσης του Θ. Θωμόπουλου, παρόδρου του Ελεγκτικού Συνεδρίου, που μιλούσε για οικονομικές ατασθαλίες στη διαχείριση των περιουσιακών της στοιχείων και, στην πορεία, ανέδειξε έριδες αντιμαχόμενων φατριών, αλλά και κρίση ταυτότητας και προσανατολισμών.

Με τα αίτια και το ιστορικό όλης αυτής της αναταραχής καταπιάστηκε, στο προηγούμενο τεύχος του ΑΝΤΙΟ καθηγητής Δ. Ι. Πάλλας, μέλος ο ίδιος της Εταιρείας, παραθέτοντας τα γεγονότα στην πορεία τους και κάνοντας κάποιες σκέψεις για τις παραμέτρους αυτής της κρίσης. Η αναφορά του Καθηγητή Δ.Ι. Πάλλα στο θέμα ολοκληρώνεται με τη δημοσίευση του δεύτερου μέρους του άρθρου του.

Ιλαροτραγωδία

Εφέτος όμως συνέβη το εξής παράδοξο και απαράδεκτο. Προσφέρω την προσωπική μου μαρτυρία. Έτυχε να επισκεφθώ το Γραφείο Δημοσιευμάτων μετά το θάνατο του Γ. Μυλωνά και να μιλήσω με το προσωπικό για τα προβλήματα της Εταιρείας. Από εκεί τηλεφώνησα στον κ. Μ. Ανδρόνικο, στη Θεσσαλονίκη, και ανταλλάξαμε σύντομα μερικές σκέψεις. Πληροφορήθηκα στο Γραφείο Δημοσιευμάτων ότι το κείμενο για το «Έργον» ήταν ήδη έτοιμο για το τυπογραφείο. Με την ευκαιρία αυτή διατύπωσα μάλιστα την απορία μου, ότι δεν είχα ειδοποιηθεί να στείλω και τη δική μου περίληψη (είχα διενεργήσει κατά το 1987 μικρή ανασκαφική έρευνα στη Σαλαμίνα). Παρατήρησα κάποιαν αμηχανία. Προσωπικώς δεν απέδωσα σημασία στην παράληψη. Στη Γενι-

Σ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

του καθηγητή Δ.Ι. Πάλλα

κή όμως Συνέλευση μας εφοδίασαν μαζί με τα συνηθισμένα έντυπα και με μια δακτυλογραφημένη συντομότητα έκθεσης σχετική προς το ανασκαφικό έργο της Εταιρείας, όπου μνημονευόταν και η δική μου έρευνα. Υπέθεσα ότι ο Γεν. Γραμματέας κ. Γ. Κουβελάκης από σεμνότητα, καθώς νομικός, θέλησε να αποφύγει υποκατάστασή του στη θέση αρχαιολόγου κατά την επίσημη εκείνη ώρα της Αρχαιολογικής Εταιρείας. Αλλά γίναμε μάρτυρες της εξής ιλαροτραγωδίας (για γέλια και για κλάματα).

Μιλώντας ο κ. Κουβελάκης είπε ότι με το να μην είναι ο ίδιος αρχαιολόγος δεν μπορούσε να συντάξει ο ίδιος και να παρουσιάσει ως Γενικός Γραμματέας, το ανασκαφικό έργο της Εταιρείας: ότι παρεκάλεσε μέλος αρχαιολόγο του Συμβουλίου να βοηθήσει, ότι εκείνο αρνήθηκε και γι' αυτό υποχρεώθηκε να παρουσιάσει το πενιχρό δακτυλογραφημένο κείμενο προς ατελή ενημέρωση. Τότε πετάχθηκε από τη θέση του αρχαιολογικό μέλος του Συμβουλίου, προχώρησε με βήματα θριάμβου προς το μέρος που μιλούσε ο νομικός Γενικός Γραμματέας κραδαινοντας ένα τεύχος που του έλειπαν τα εξώφυλλα —το «Έργον» μισοτελειωμένο—, του το έδειξε, το έδειξε και στην «ομήγυρη» ελεεινολογώντας για το κατάντημα, στο οποίο έχει περιέλθει η Αρχαιολογική Εταιρεία με Γενικό Γραμματέα μη αρχαιολόγο! Η θεατρική αυτή σκηνή αποκάλυψε στα έκπληκτα μάτια όσων ήσαν σε θέση να γνωρίζουν και να εξηγούν τα πράματα, συνωμοσία (!) ενός μέρους του προσωπικού της Εταιρείας κατά του Γενικού Γραμματέως της σε συνεργασία με αρχαιολογικό μέλος του Συμβουλίου (!).

Σχεδιάζοντας την παραπάνω θλιβερή στην κωμικότητά της σκηνή, θέλησαν βεβαίως να δείξουν ότι η όλη κρίση και το κατάντημα της Αρχαιολογικής Εταιρείας, ως πλοίου και πληρώματος, είναι αποτέλεσμα της επί ένα μήνα παρουσίας νομικού στη θέση του Γενικού Γραμματέως, αντί αρχαιολόγου· ενώ η αλήθεια είναι ότι η εκλογή νομικού είναι σύμπτωμα της κρίσης —της βαριάς αρρώστιας— της Αρχαιολογικής Εταιρείας. Προσωπικώς —ως αρχαιολόγος— ντράπηκα με το να είμαι θεατής αυτής της σκηνής· αλλά και απόρησα που ο λογοδοτών κ. Κουβελάκης έμεινε άναυδος. Υπάρχει ενδεχομένως και άλλη εξήγηση; Θα το ευχόμουν. Πάντως, αν δεν υπήρχαν οι αρχαιολογικές υστεροβουλίες, οι σχετικές με τη διαδοχή, αν πρυτάνευε η αγάπη προς την Αρχαιολογική Εταιρεία καθ' εαυτήν, θα ήταν ευκολότατη η εξεύρεση για τη θέση του Γενικού Γραμματέως αρχαιολόγου που να βρίσκεται έξω από αυ-

τές τις φαυλότητες. Αλλά τότε δεν θα είχε πλέον θέση η υποκριτική (= προεκλογική) αγανάκτηση για «κατάντημα» και τα παρόμοια.

Συνέλευση θορυβώδης

Η εφετινή τακτική Γενική Συνέλευση της Αρχαιολογικής Εταιρείας, με προγραμματισμένη την παράλειψη παρουσίασης του ανασκαφικού της έργου —για πρώτη φορά, ίσως, σε περίοδο εθνικού βίου ομαλή— συνήλθε στη μεγάλη της αίθουσα, με για πρώτη επίσης φορά συμμετοχή εταίρων τόσο αθρόα και σε ατμόσφαιρα τόσο ηλεκτρισμένη. Αντί για συζήτηση επικράτησε ξέσπασμα πάθους. Η συζήτηση, όσο κατορθώθηκε να διεξαχθεί, κινήθηκε γύρω κυρίως από την έκθεση Θωμόπουλου και με δικανικές —νομικιστικές— αντιπαραθέσεις· αντιπαραθέσεις οχλαγωγικές με χειροκροτήματα και φωνές επιδοκιμασίας, με φωνές ως στριγγές αποδοκιμασίας με τους εταίρους, που για την ιδιότητά των αυτήν άλλοτε νόμιζαν ότι περιποιεί τιμή, να έχουν υποβιβάσει την προσωπικότητά των σε στοιχείο κλάκας ή συρφετού κομματικών και συντεχνιακών αντιπαραθέσεων. Δεν αποτολμήθηκε να συζητηθεί ούτε ένα πρόβλημα με νηφαλιότητα. Είχε κανείς την εντύπωση ότι ανελίσσονται επιχείρηση πλήρους αποπροσανατολισμού με συνθηματολογίες: ότι η έκθεση Θωμόπουλου συνιστούσε όργανο δολοφονίας του Γ. Μυλωνά και αλλοίωσης του χαρακτήρα της Αρχαιολογικής Εταιρείας μέσω υφαρπαγής της από μη αρχαιολόγους (να κάνουν τι και ποιο αρχαιολογικό έργο οι μη αρχαιολόγοι —έναν θεολόγο ακαδημαϊκό, έναν ιστορικό ακαδημαϊκό, έναν χημικό ακαδημαϊκό, έναν νομικό Σύμβουλο Επικρατείας και έναν οικονομολόγο βιομήχανος / επιχειρηματίας —δίχως αρχαιολόγους στη διοίκηση μιας αρχαιολογικής εταιρείας;).

Τα μέλη της εξελεγκτικής επιτροπής αντέκρουσαν την έκθεση Θωμόπουλου με χωριστές εκθέσεις· το καταπληκτικότερο δε που ακούσαμε από έναν από τους εξελεγκτές ήταν ότι κατά την άσκηση του ελέγχου του ο κ. Θωμόπουλος μετέφερε το σχετικό υλικό από το λογιστήριο της Αρχαιολογικής Εταιρείας σπίτι του, όπου και —το λογικό συμπέρασμα! —απέσπασε από τους σχετικούς φακέλους τα δικαιολογητικά (για να κατασκευάσει ενόχους!). Εύχομαι η πολύ σοβαρή αυτή καταγγελία κατά του κ. Θωμόπουλου —μια αντεπίθεση— να ευσταθήσει. Πάντως ο όλος προβληματισμός και η συζήτηση στην πρωτοφανή αυτή στην ιστορία της Αρχαιολογικής Εταιρείας γενική συνέλευση των εταίρων της διαμορ-

φώθηκε ως αγώνας κατά της αξιοπιστίας της έκθεσης Θωμοπούλου, ωστόσο με αποτέλεσμα να θεμελιώσουν οι υπέρμαχοι της αναξιπιστίας εντυπώσεις ουσιαστικώς αντίθετες προς τις προθέσεις των. Σωστή τακτική θα ήταν να παραμεριστεί η συζήτηση για την εν λόγω έκθεση με μια αξιοπρεπή δήλωση εμπιστοσύνης προς τη δικαιοσύνη, όπου ήδη η υπόθεση εκκρεμεί.

Είπα στη Γενική Συνέλευση, το επαναλαμβάνω και από τις στήλες που με φιλοξενούν, ότι η έκθεση Θωμοπούλου δεν ήταν κεραυνός εν αιθρία. Από ετών κυκλοφορούσαν ψιθυροί για οικονομικές ατασθαλίες. Πριν από τέσσερα ή τρία έτη με συνάντησε στην Αρχαιολογική Εταιρεία άγνωστό μου ως τότε πρόσωπο, μου συστήθηκε ως ελεγκτής της οικονομικής διαχείρισης της εταιρείας από μέρος του Ελεγκτικού Συνεδρίου και μου μίλησε για οικονομικές ατασθαλίες, αρκετές για παραπομπή στον Εισαγγελέα. Του συνέστησα να αποταθεί στους αρμοδίους, τον Πρόεδρο και τον Γενικό Γραμματέα· μου απάντησε ότι διαβήματά του ήσαν δίχως αποτέλεσμα. Τέλος, του πρότεινα να περάσει από το σπίτι μου με συγκεκριμένα στοιχεία, για να τα υποβάλω εγώ στο Συμβούλιο. Μου το υποσχέθηκε, αλλά δεν ήλθε. Μετά ένα έτος έτυχε να ξανασυναντηθούμε στον ίδιο χώρο. Μιλήσαμε για το ίδιο ζήτημα, του θύμισα την υπόσχεσή του, για την οποία δεν έδειξε συνέπεια, το παραδέχθηκε, σήκωσε όμως τους ώμους του και χωρίσαμε. Δεν τον ξαναείδα. Πιστεύω ότι το να επιδιώξει να μου μιλήσει αποτελούσε για το εν λόγω άτομο είδος εσχάτου διαβήματος. Δεν πιστεύω —έτσι, ίσως, και ο κάθε σκεπτόμενος— ότι πριν το ως τότε άγνωστό μου πρόσωπο δεν είχε φροντίσει να ενημερώσει σχετικώς το προεδρείο του Συμβουλίου της Αρχαιολογικής Εταιρείας. Κάποτε ίσως θα μάθουμε τι έκανε το προεδρείο στο μεταξύ —εννοώ ως στην ώρα που εξερράγη ως βόμβα η έκθεση Θωμοπούλου— για να προλάβει τα πράγματα και να μην εκθέσει το ίδρυμα και πρόσωπα σε διασυρμό.

Και άλλα δυσάρεστα

Τείνω να πιστέψω ότι η πρώτη καρδιακή προσβολή του Γ. Μυλωνά, πολύ πριν από τη σύνταξη της έκθεσης Θωμόπουλου και τη γνωστοποίησή της («Τα Νέα» 1 Απριλίου 1988) οφείλεται σε επίγνωση όσων —γραφτώς ή προφορικώς (ανεπιστήμως)— πληροφορήθηκε ενδεχομένως από τον κ. Θωμόπουλο ή από άλλον. Μόνο έτσι εξηγείται και η από μέρους του κ. Γ. Κουβελάκη έγγραφη σύσταση στον Γ. Μυλωνά, εγκαίρως, να παραιτηθεί, ως έσχατη προσφορά του στην Αρχαιολογι-

κή Εταιρεία (ανακοινώθηκε κατά τη Γενική Συνέλευση, αλλά νομίζω ότι αναγράφηκε και στον Τύπο).

Διαφωτιστική είναι και η ακόλουθη ομολογία του Γ. Μυλωνά. Πριν από μήνες μου τηλεφώνησε ο κ. Γ. Δοντάς ότι θα ήθελε ο Μυλωνάς να συζητήσουμε για τον αρχαιολογικό χώρο της Νικόπολης. Ήταν Πέμπτη βράδυ και μου όρισε συνάντηση για την επόμενη Δευτέρα. Ήσαν παρόντες από τα άλλα μέλη του Συμβουλίου της εταιρείας οι κύριοι Δοντάς, Β. Πετράκος και Ι. Σακελλαράκης. Ανέπτυξε το πρόβλημα διεξοδικώς ο Μυλωνάς και κατά τη συζήτηση παρενέβαλε τη φράση: «Θέλησαν να με πεθάνουν». Γνωρίζω ότι πριν από λίγο είχε εισαχθεί σε νοσοκομείο όπου εφοδιάσθηκε με βηματοδότη, απόρησα ως προς ποιον εννοούσε, αλλά για να μην διακόψω δεν ζήτησα διευκρίνιση. Στο τέλος της συνάντησης δεν θέλησα να επανέλθω σε κάτι δυσάρεστο και έφυγα με την απορία. Μετά λίγες ημέρες συνάντησα τον κ. Δοντά σε ξένη αρχαιολογική σχολή· τον ρώτησα τι σήμαινε η φράση του Μυλωνά «Θέλησαν να με πεθάνουν» και η απάντησή του ήταν ότι υπάρχουν μερικές «δυσλειτουργίες» στην Αρχαιολογική Εταιρεία, για τις οποίες είπε ότι θα μου μιλούσε σε άλλο χώρο. Ήλθε κατόπιν η έκθεση Θωμοπούλου, οπότε πια μου έγιναν όλα διαφανή. Ολοφάνερο, λοιπόν, ότι η έκθεση Θωμοπούλου δεν μπορεί να θεωρηθεί ως κεραυνός εν αιθρία. Ήταν έκρηξη ύστερα από μακροχρόνια συμπίκνωση ηλεκτρισμού.

Αλλά είναι περίεργα «του κύκλου τα γυρίσματα... και του τροχού (της Τύχης)». Ο Γ. Μυλωνάς, όταν μετά τη λαμπρή σταδιοδρομία του στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα, ήταν πολύ αντιπαθής στους αρχαιολόγους· τον έλεγαν πράκτορα της ΣΙΑ (παρενέβαιναν διεργασίες ανάμεσα σε αρχαιολογικά κυκλώματα). Τώρα η τραγική περιπέτεια του ονόματός του, παρ'αυτού στην δίνη των πραγμάτων γύρω από τα οικονομικά της Αρχαιολογικής Εταιρείας και γύρω από τον αγώνα διαδοχής του στη θέση του γενικού γραμματέως της, τον ανέδειξε σε σύμβολο συντεχνιακής ενότητας!

3. Η κρίση, στην οποία έχει περιπέσει η Αρχαιολογική Εταιρεία δεν οφείλεται αποκλειστικώς στο σημερινό, ούτε στο προηγούμενο Συμβούλιό της. Είναι χρόνια. Από τα πρώτα έτη της αρχαιολογικής μου ζωής ανακαλύπταμε με τους τότε συναδέλφους ότι η Αρχαιολογική Εταιρεία είχε περιέλθει σε κατάσταση στασιμότητας· και αναζητούσαμε αναγεννητικές προτάσεις. Ήταν ακόμη η εποχή, όπου η Αρχαιολογική Εταιρεία διέθετε ένα λογιστή που εκτελούσε και χρέη διορθωτή τυπογραφικών δοκιμών, ένα βιβλιοθηκάριο και έναν κλητήρα· και ότε οι αρχαιολόγοι του κράτους δεν ξεπερνούσαμε τους εικοσιπέντε, με τη διεύθυνση αρχαιοτήτων μαζί με εκείνων των αναστηλώσεων να μη διαθέτουν ίσως περισσότερα από τα δεκαπέντε ως είκοσι πρόσωπα —από τους διευθυντές ως τους κλητήρες—, διευθετημένα τότε σε πέντε ή έξι γραφεία του υπουργείου

Παιδείας.

Αλλ' η διεργασία που οδηγούσε προς την φαινομενικώς δραστηριοποίηση ουσιαστικώς όμως αποδιοργάνωση της Αρχαιολογικής Εταιρείας άρχισε μετά τον τελευταίο πόλεμο —ακριβέστερα μετά το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου—, όταν αναπτύχθηκαν οι υποχρεώσεις για αρχαιολογικές επεμβάσεις και οι συναφείς προς αυτές επιστημονικές απαιτήσεις αυτές σε συνδυασμό προς μία αλματώδη προαγωγή της επιστήμης σε διεθνές επίπεδο. Η από μέρος της Αρχαιολογικής Εταιρείας παρόλα ταύτα βραδυπορεία —υπό τις νέες συνθήκες «οπισθοδρόμηση»— οφείλεται στην ανάληψη της Γενικής Γραμματείας της (1951) από τον ακαδημαϊκό Αναστάσιο Ορλάνδο, καθηγητή της σχολής Αρχιτεκτόνων του Πολυτεχνείου, συγχρόνως καθηγητή της βυζαντινής αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και διευθυντή Αναστηλώσεων, κάποτε δε μαζί και διευθυντή αρχαιοτήτων, όταν επέβαλλον τον τελευταίο του· το οι —φαινομενικώς— ισορροπίες ανάμεσα στα κυκλώματα των αρχαιολόγων. Οι ισορροπίες αυτές επέβαλαν κάποτε ως διευθυντή Αρχαιοτήτων ζωγράφο! Ο Ορλάνδος ήταν πράγματι ακούραστος ερευνητής και από μια άποψη θαυμαστός για την πολυμέρειά του· αλλ' όχι και πνεύμα ανανεωτικό και προβληματιζόμενο— με εξαίρεση τα πρώτα βήματα της σταδιοδρομίας του στη διεύθυνση Αναστηλώσεων. Παρόλον το σεβασμό στη μνήμη του Δασκάλου νομίζω ότι τώρα, που το χώμα του τάφου του δεν είναι πια πολύ νωπό, επιτρέπεται να μιλήσουμε και για τις αρνητικές του πλευρές, με τη συνείδηση ότι αρνητικές πλευρές δεν λείπουν από κανένα.

Ως μόνη, λοιπόν, επιδίωξη του Α. Ορλάνδου φαινόταν να είναι η με κάθε τρόπο εκμετάλλευση των θέσεων του και η χρησιμοποίηση των εδώ και εκεί υφιστάμενων του ή και άλλων ως οργάνων για τη συλλογή ανεκδότου αρχαιολογικού υλικού και ως βοηθών για τη δημοσίευσή του· δημοσίευση σε ένα πλήθος μελετών και σε βιβλία. Αλλά με θλιβερή αβελητηρία ως προς τα της Αρχαιολογικής Εταιρείας. Εδώ υπάλληλοι της βιβλιοθήκης της, έκτακτοι επιστημονικοί βοηθοί να μισθοδοτούνται από την εταιρεία και κλητήρες ή άλλο προσωπικό (από τρεις ως κάποτε και πέντε) εξυπηρετούσαν τόσο μέσα στο μέγαρο της εταιρείας όσο και έξω από τούτο μόνον τον γενικό γραμματέα της ως το θάνατό του (1979). Ορισμένα από τα δημοσιεύματά του μπορούν να θεωρηθούν σε αρκετό μέτρο —ας το ειπούμε— ψευδεπίγραφα. Ο ίδιος δεν τη λησμόνησε αυτή την από μέρος του απομύζηση της Αρχαιολογικής Εταιρείας· και της κληροδότησε μέρος από την πειριουσία του.

Η Αρχαιολογική Εταιρεία επί της εποχής Ορλάνδου κινιόταν από μόνη την εσωτερική δύναμη της αδράνειας· και από τη δυναμική των νέων καιρών. Δεν ενδιαφέρθηκε ο Ορλάνδος για την παρακολούθηση επιστημονικών εργασιών που αφορούσαν στην ίδια την εταιρεία ή άλλων που είχαν αναληφθεί με δαπάνες της. Επί δεκαετίες μισθοδοτήθηκαν πρό-

σωπα για τη σύνταξη ευρετηρίου των τόμων της αρχαιολογικής εφημερίδας —εργασίας που έμεινε ύστερα από πελάγωμα ατελής. Άχρηστη παραμένει και η επί έτη και από πολλούς εργασία για τη σύνταξη βιβλιογραφίας των Μονών της Ελλάδας, εργασία εντελώς άχρηστη, γιατί εξ αρχής μέχρι τέλους (;) παρέμεινε ανοδήγητη. Ατυχώς ως Δάσκαλοι είμαστε πολλές φορές αντιφατικοί· πρότυπα και προς μίμηση και προς αποφυγήν. Η αβελητηρία, του Ορλάνδου επηρέασε και την εξέλιξη της βιβλιοθήκης της εταιρείας, σημαντικότερου οργάνου επιστημονικής σπουδής. Ήταν κάποτε θλιβερό το να επισκέπτεται κανείς τη βιβλιοθήκη αυτή τα απογεύματα και να μην συναντά ούτε θυρωρό ούτε βιβλιοφύλακα, αλλά να βρίσκει την αίθουσα αφημένη στη διάθεση των πολλών κατηγοριών αναγνωστών της. Έτσι φθάσαμε στο σημείο να λείπουν σήμερα περισσότεροι από 2.000 τίτλοι, ανάμεσά των και βιβλία πολύτιμα τόσο για την σπανιότητά των όσο και για την χρησιμότητά των ως οργάνων εργασίας. Στον παραπάνω αριθμό δεν υπολογίζονται τόμοι περιοδικών που έχουν αφαιρεθεί από τις αντίστοιχες σειρές των. Αλλά, για να είμαστε δίκαιοι, προσθέτω ότι και σήμερα οι κλοπές πολύτιμων βιβλίων δεν σταμάτησαν (δυστυχώς πρόκειται για φαινόμενο γενικό), τόσο, ώστε έγινε δυνατόν να κλέψουν και όλη τη σειρά των τόμων και της σύγχρονης μας ελληνικής εγκυκλοπαιδείας «Δομής». Έχει παρατηρηθεί ακόμη και κρούσμα κατακράτησης βιβλίων της εταιρείας έναντι χρέους υπαλλήλων της.

Στόχοι

Αλλά πέρα από τα ζητήματα εύρυθμης λειτουργίας της Αρχαιολογικής Εταιρείας ανακύπτουν και ζητήματα αναπροσδιορισμού των στόχων της. Οι ιδρυτές της, μόλις διαμορφούμενοι αρχαιολόγοι, προ πάντων όμως ομόθυμοι των αρχαιοφίλοι, θέλησαν με την ίδρυσή της (1837), αμέσως σχεδόν μετά την ίδρυση του Νεοελληνικού Κράτους, με Αρχαιολογική Υπηρεσία στοιχειώδη, ουσιαστικώς ανύπαρκτη, να υποκαταστήσουν κρατικές λειτουργίες.

Ενωρίς όμως με ανάπλαση του Οργανισμού της έθεσαν στην Αρχαιολογική Εταιρεία και σκοπό «επιστημονικό» (1848). Αλλά, σήμερα, ότε η Αρχαιολογική Υπηρεσία και παραλλήλως η Υπηρεσία Αναστήλωσης και Συντήρησης των Μνημείων έχουν αναπτυχθεί, με εκατοντάδες πρόσωπα και σε σημείο να διαθέτουν, ως και ιδιαίτερο εκδοτικό οργανισμό, όλα δε αυτά με βεβαίως πολύ περισσότερα προβλήματα στην άσκηση των καθηκόντων της και με διαφορετικά από άλλοτε οικονομικά μεγέθη στη διάθεσή της, πενιχρά ή περίσσια αναλόγως προς την κάθε φορά κυβερνητική πολιτική, είναι, νομίζω, καιρός να περιορίσει η Αρχαιολογική Εταιρεία τους στόχους της· περιορισμένους δε να τους ενδυναμώσει ιδιαιτέρως. Τόσο δε περισσότερο, καθώς το κράτος κατά τα τελευταία χρόνια, για να διευκολυνθεί στην αρχαιολογική πολιτική του, εννοώ την εκτέλεση μεγάλων

και πολυδάπανων αρχαιολογικών έργων (έρευνας, αναστήλωσης και συντήρησης μνημείων) αποτάθηκε στην Αρχαιολογική Εταιρεία, να τα αναδεχθεί ονομαστικώς εκείνη· να εκτελεσθούν δηλαδή ως έργα δικά της με σχετική ευλυγισία ως προς τη λογιστική διαδικασία (από εδώ ξεκινάει η περιπέτεια που κατέληξε στην Έκθεση Θωμοπούλου και στα άλλα).

Αν, λοιπόν, δεχθούμε ότι το κράτος σήμερα επαρκεί κατά το μάλλον ή ήττον στην άσκηση της αρχαιολογικής πολιτικής του με όργανο την Αρχαιολογική Υπηρεσία του και με πρόθυμη υποστήριξη της από την Αρχαιολογική Εταιρεία μέσω γραφειοκρατικών διευκολύνσεων καθώς ήδη καθιερώθηκε, επιβάλλεται να αναδειχθεί η Αρχαιολογική Εταιρεία ιδιαιτέρως σε ίδρυμα καλλιέργειας της επιστήμης. Η μικρή αυτή αλλά ουσιαστική αλλαγή στόχων συνιστά σήμερα χρέος επίκαιρο: Πρώτον, επειδή τα επιστημονικά ενδιαφέροντα μεταξύ των οργάνων της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας —περίπου τριακοσίων αρχαιολόγων— έχουν καταπέσει κατά μεγάλο ποσοστό και κατά κοινήν ομολογία και αντίληψη σε σύγκριση προς ό,τι χαρακτήριζε την Αρχαιολογική Υπηρεσία παλαιότερα, Δημόσια Υπηρεσία κατ' εξοχήν επιστημονική και δεύτερον, γιατί η ποιοτική αυτή πτώση συμπίπτει, ως συνάρτησή της, προς τη σύγχρονη κρατική πολιτική, που θέλει την Αρχαιολογική Υπηρεσία υποβιβασμένη σε μέσο γραφειοκρατικής διεκπεραίωσης των αρχαιολογικών ζητημάτων, όσων ανακύπτουν στις σχέσεις των πολιτών προς τον Αρχαιολογικό Νόμο.

Είναι ενδιαφέρον να παρατηρηθεί ακόμη ότι η σχετική προς την Αρχαιολογική Υπηρεσία κυβερνητική πολιτική έχει προωθήσει ένα λαϊκισμό τόσο στη λειτουργία της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας όσο και στην εκτέλεση αρχαιολογικών προγραμμάτων. Ο λαϊκισμός όμως είναι άρνηση της δυνατότητας για πρόοδο· αντιθέτως θέση είναι η εκλαϊκευση της επιστήμης, αλλ' αυτή προϋποθέτει επιστήμη υψηλής ποιότητας. Εννοώ δε την αρχαιολογική επιστήμη σε όλο το πλάτος της, μαζί και ως ιστορία της τέχνης, τόσο μάλλον καθόσον στη Χώρα μας είναι αδιόρατη ακόμη η πολυτέλεια καλλιέργειας της ιστορίας της τέχνης μέσα από άλλο, παρόμοιο προς την Αρχαιολογική Εταιρεία, ίδρυμα.

Συγκεκριμένως: Ως προς το ανασκαφικό —θα το έλεγα πρακτικό— πρόγραμμα τούτο πάντοτε με τη βοήθεια του κράτους πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να περιορισθεί. Η ανασκαφική δραστηριότητα της Αρχαιολογικής Εταιρείας, πρέπει, νομίζω, να διαμορφωθεί σε πατρωνεία μιας ή το πολύ δυο υποδειγματικών ανασκαφών, σε χώρους μικτούς (με μεγάλη ιστορική παράδοση)· ανασκαφών που θα χρησιμεύουν συγχρόνως ως είδος υποχρεωτικής πρακτικής μετεκπαίδευσης των νέων αρχαιολόγων της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας. Ως προς το επιστημονικό μέρος πρέπει να δοθεί ιδιαίτερο βάρος στον πλουτισμό και προ πάντων στην οργάνωση της βιβλιοθήκης της συμφώνως προς τις σύγχρονες αντιλήψεις και πρακτικές, στην οργάνωση της φωτοθήκης

της και στην βελτίωση της λειτουργίας της υπηρεσίας δημοσιευμάτων της. Είναι χαρακτηριστικό ότι ήδη προς τα μέσα του 1988 δεν έχουν ακόμη δημοσιευθεί τα πρακτικά του έτους 1984 (βεβαίως ούτε των αμέσως επομένων ετών). Χωρούν ασφαλώς και άλλες προτάσεις· είναι όμως απαραίτητο να αλλάζει προηγουμένως ο κανονισμός εσωτερικής λειτουργίας της εταιρείας.

Με όσα ανέπτυξα, για ένα ανανεωτικό ξεκίνημα της Αρχαιολογικής Εταιρείας, δεν εννοώ με κανένα τρόπο ότι είναι απαραίτητο το διασπαστικό σύνθημα «να περάσει η Διοίκηση της Αρχαιολογικής Εταιρείας στα χέρια των αρχαιολόγων», σύνθημα πεποιημένο τον τελευταίο τούτο καιρό, της κρίσης, και παραπλανητικό, με σκοπό να εξυπηρετήσει από καιρό διαμορφούμενες φιλοδοξίες. Και δεν κρύβω ότι με όσα έγραψα και με τον τρόπο που τα έγραψα θέλησα να υπομνήσω και μαζί να επικαλεσθώ την ευθύνη μας, των αρχαιολόγων, σε όλο το φάσμα του επιστημονικού και του ανθρωπίνου μας ήθους τόσο ως προς ό,τι έχει γίνει όσο και ως προς το τι μέλλει να γίνει. Ο καθένας να αναδειχθεί σε προσωπικότητα με ιδικό της πρόσωπο, γνήσιο, έξω από κυκλώματα· πέρα δηλαδή από είτε ανιδιοτελείς είτε ενδεχομένως ιδιοτελείς συναισθηματικότητες, να αναδειχθεί σε άνθρωπο ελεύθερο¹.

Δ.Ι. ΠΑΛΛΑΣ

Υστερόγραφο

Είχε δακτυλογραφηθεί το παραπάνω κείμενο, ότε γνωστοποιήθηκε ότι το Διοικητικό Συμβούλιο της Εταιρείας, κάπως υπό παραίτηση, προκήρυξε νέες αρχαιρεσίες για τις 19 Ιουνίου. Διατυπώνω την ελπίδα ότι τα μέλη του παρόντος Συμβουλίου, επί της θητείας του οποίου εκδηλώθηκε στους κόλπους του διχασμός και πόλωση ως προς την οικονομική διαχείριση και κατά κάποιο τρόπο τελεί τούτο ολόκληρο υπό την κρίση της Δικαιοσύνης, θα έχουν την ευαισθησία να μη μετάρχουν στις αρχαιρεσίες ως υποψήφιοι, για να διευκολυνθεί η επάνοδος της ηρεμίας στο Ίδρυμα.

Δ.Ι.Π.

1. Είναι χρήσιμο να υπομνηματίσω τα τελευταία αυτά με δυο περιστατικά:

Ως προς τα κυκλώματα: Κατά τη δεκαετία του '50, όταν ο κλάδος των αρχαιολόγων χειμαζόταν από τις επιρροές κυκλωμάτων, δυο φίλοι συζητούσαν ένα μεσημέρι, βγαίνοντας από την Αρχαιολογική Εταιρεία, για την τότε κατάσταση. Κατέληξαν —ανοήτως βέβαια— στο να ρίχνουν το βάρος τότε στη μια και τότε στην άλλη παράταξη, τάχα για εξισορρόπηση (αντιθέτως χρειαζόταν σταθερή πορεία προς ό,τι ο καθένας των θεωρούσε πρέπει). Πέρασαν χρόνια και διεξήχθη μεταξύ των ο εξής διάλογος: «Θυμάσαι που είχαμε σκεφθεί να ρίχνουμε το βάρος μας τότε στη μια και τότε στην άλλη μερίδα;». —«Ναι» —«Νομίζω πως ήλθε ο καιρός να συστήσουμε μια δική μας ομάδα». —«Μα, 'Κλέαρχε', πως μπορεί να γίνει αυτό, αφού είπαμε να είμα-

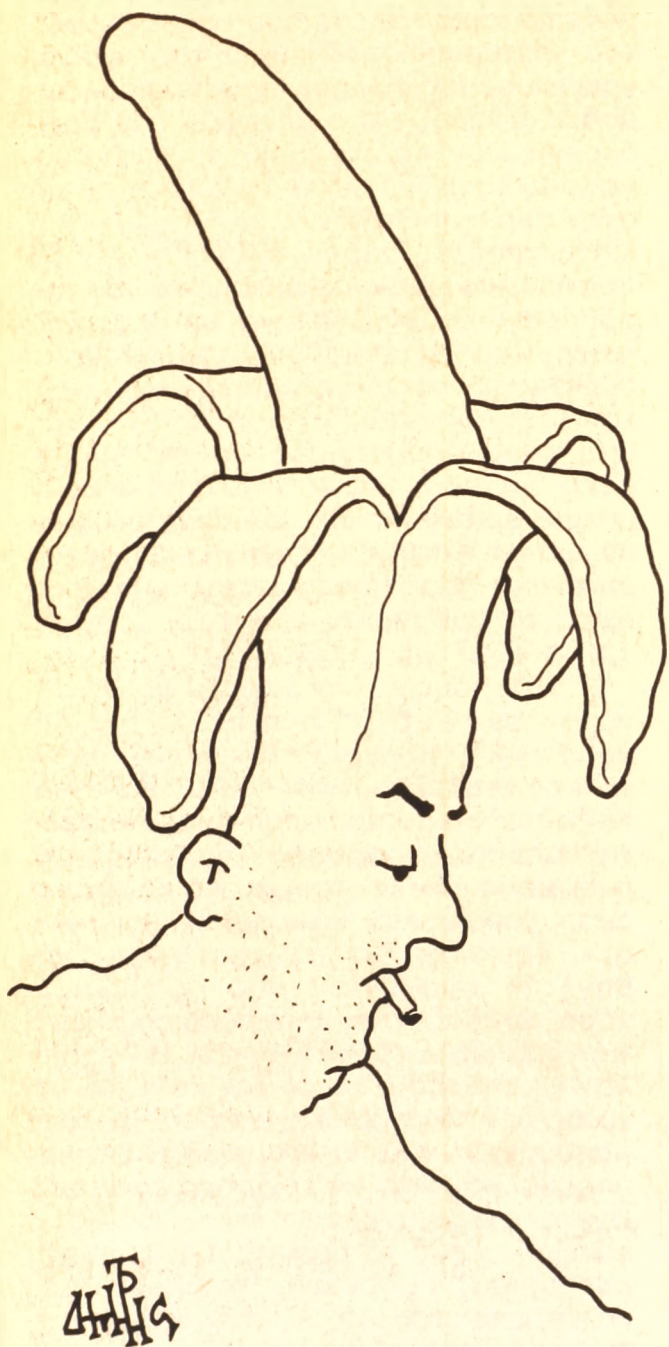
στε εναντίον των κυκλωμάτων; Δεν είναι αντίφαση; Δεν συμφωνώ. Όχι!». Πικράθηκε ο φίλος που διατύπωσε την πρόταση· και μέσα του ο φίλος του πέθανε.

Ως προς τον ελεύθερο άνθρωπο: Κατά τη δεκαετία του '60 ένας καθηγητής στο πανεπιστήμιο κάλεσε δυο συναδέλφους του, νεότερους στο Γραφείο του, τους ανακοίνωσε πληροφορία του (από τον αρμόδιο Έφορο), ότι ο αδελφός της Φρειδερίκης (είπε το όνομα και τον τίτλο ευγενείας του) διέπραττε αρχαιοκαπηλεία στην περιοχή Θηβών (είχε εξαγάγει πήλινες γραπτές σαρκοφάγους)· και τους πρότεινε να επισκεφθούν από κοινού τον αρμόδιο υπουργό, για να το καταγγείλουν. Πριν επισκεφθούν τον υπουργό συζήτησαν για τα αρχαιολογικά. Βρισκόταν τότε άρρωστος σε νοσοκομείο ένας από τους σημαντικούς αρχαιολόγους, αλλά είχε συμπέσει τότε να ασχοληθούν οι εφημερίδες με κάποιαν αρχαιολογική ανωμαλία. Κατά τη συζήτηση ο δεύτερος από τους τρεις πανεπιστημιακούς μετέδωσε τη φράση του άρρωστου (από το κρεβάτι του στο Νοσοκομείο):

«Πέστε τους να μην ανακατέψουν το όνομά μου, γιατί θα ανατινάξω την Αρχαιολογική Υπηρεσία στον αέρα». Ήταν κάτι το ανατριχιαστικό, κυρίως όμως κατά τούτο· ότι το πρόσωπο που μετέφερε την παραπάνω φράση στον καθηγητή, άνθρωπος «δικός» του, ανήκε και στο άμεσο περιβάλλον θαυμαστών και εμπιστών του άρρωστου, ενώ αυτός και ο καθηγητής χωρίζονταν από αμοιβαία έχθρα. Διαβάζοντας το πρόσωπο εκείνο τις γραμμές αυτές θα θυμηθεί. Η Αρχαιολογική Υπηρεσία και οι αρχαιολόγοι, γενικώς δεν είναι τόσο τρωτοί, όσον τους παρουσιάζουν κάποτε οι αρχαιολογικές υπερβολές· αλλά ας μην παραγνωρίσουμε και το ότι, συγχρονισμένοι —θα έλεγε κανείς— προς τα δεδομένα του καιρού μας, ορισμένοι δεν αντιστεκόμαστε όσο θα έπρεπε είτε στις έξωθεν είτε στις έσωθεν πιέσεις.

Παραθέτω δυο ακόμη αποσπάσματα διαλόγων. Καθηγητής, ενοχλημένος με τον εαυτό του, κάπως σε απόγνωση και θυμωμένος, προς μαθητή του: «Εσύ δεν λες!». —«Τι να ειπώ, κύριε καθηγητά;». —«Να, οι άλλοι πώς έρχονται και λένε;». Άλλος καθηγητής σε φίλο του υποψήφιο καθηγητή: «Μου είπαν: Πιστεύεις ότι ο δείνα, αν τον ψηφίσεις, θα σε ακούει;». —«Μα, Κλεόνικε, βεβαίως δεν θα σε ακούω!».

Υπαινίχθηκα στην υποσημείωσή μου αυτή πρόσωπα από πολλού πεθαμένα (τα περισσότερα). Αλλά το να ηθικολογούμε, τώρα, ως προς το αν π.χ. οι ανθρωπίνες αδυναμίες είναι εγγενείς ή μη, ως προς χρέος ή μη προς διαμόρφωση κλίματος με κύριο χαρακτηριστικό του τη συναισθηση προσωπικής ευθύνης και βιώματος εσωτερικής ελευθερίας και, ακόμη το να δογματίζουμε ότι η προς τα επάνω ή προς τα κάτω διαπαιδαγώγηση είναι συνάρτηση της καθημερινής μας συμπεριφοράς είναι ζητήματα μη αρχαιολογικά· και παρασύρουν τη σκέψη έξω από τα πλαίσια που θέτει το τίτλος του παρόντος άρθρου.

Μετά το 1974, η νέα «επιστημολογική πεποίθηση» αποδέχεται αντίθετα ότι η ελληνική κοινωνία και προσεγγίσιμη είναι από τις κοινωνικές επιστήμες και συγκρίσιμη διεθνώς παραμένει, παρά τις ιδιομορφίες της. Ο Νίκος Μουζέλης είναι ένας θεμελιωτής της κοινωνικής επιστήμης στη χώρα μας, με πλούσια και σημαντική συμβολή διεθνώς. Τα έργα του δεν περιορίζονται στη διερεύνηση συγκεκριμένων θεμάτων, αλλ' εκχερσώνουν και οριοθετού' πεδία έρευνας για γενιές ερευνητών.

Με την έννοια αυτή, κάθε βιβλίο του αποτελεί σταθμό στην εξέλιξη της κοινωνικής επιστήμης στη χώρα μας. Παράλληλα, η ευρυμάθεια, η συστηματικότητα και η έμπνευση συνεπάγονται ότι το έργο του αποτελεί πραγματική συμβολή διεθνώς στους σχετικούς προβληματισμούς. Κύριο θέμα του πρόσφατου βιβλίου¹ είναι η σχέση ανάμεσα στην πολιτική και στην οικονομία. Πάνω στο θέμα αυτό, η θέση της μαρξιστικής κοινωνιολογίας είναι περίπου γνωστή. Διέπεται είτε από την ιδέα του καθοριστικού ρόλου της οικονομίας είτε από την αναφορά στην κατисχύουσα των μερών ολότητα. Όμως είναι αλήθεια ότι αυτή η αξιωματική τοποθέτηση, προεξοφλώντας ως δεδομένο το ζητούμενο, αποδυναμώνει τη δυναμική της έρευνας στους μη οικονομικούς χώρους. Γίνεται σήμερα δεκτό ότι το πολιτικό στοιχείο πρέπει να ερευνάται μέσα από την ειδική δυναμική του, και όχι σαν απόφυση της οικονομίας ή σαν απατηλή εξιδανίκευση κάποιας αμετακίνητης ολότητας. Η αρχή της σχετικής αυτονομίας της πολιτικής εξυπακούει την ανεξαρτησία των πολιτικών μορφών απέναντι στις οικονομικές, έστω και

αν οι επιδράσεις προς τη μια ή την άλλη κατεύθυνση είναι πολλαπλές και έντονες. Η πλούσια εμπειρία της κοινωνικής εξέλιξης στη Λατινική Αμερική έδωσε και δίνει απάντηση IN VITRO στα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ευρωπαϊκή κοινωνική επιστήμη. Πολλοί πρωτοπόροι κοινωνικοί επιστήμονες στον ευρωπαϊκό χώρο άντλησαν τη βασική δύναμη και πρωτοτυπία της έμπνευσής τους από τη σπουδή της λατινο-αμερικάνικης πραγματικότητας. Για τους LEVI-STRAUSS, FERMAND BRAUDEL και τόσους άλλους, η σπουδή του οριακού χαρακτήρα των κοινωνιών της Λατινικής Αμερικής προσέφερε σημαντικά κλειδιά για την κατανόηση του ευρωπαϊκού πολιτισμού και των μεταλλαγών του.

Ο Ν. Μουζέλης πηγαίνει ακόμη μακρύτερα: αφ' ενός οριοθετεί εκ των προτέρων τις αναζητήσεις τ'ου στη μακρινή ήπειρο και αφ' ετέρου συγχωνεύει τ' αποτελέσματα της έρευνας με την αξιοποίησή τους στα πλαίσια μιας αυστηρά δεδομένης συγκριτικής μελέτης πάνω στις κοινωνικές μεταμορφώσεις σε διάφορες περιοχές του κόσμου. Με εκτεταμένη γνώση, σαν δημιουργός της κοινωνιολογικής σκέψης των ετών '80 αναλαμβάνει να κλονίσει τόσο το δόγμα του οικονομισμού όσο και την αρχή της παθητικής υπαγωγής στην ολότητα. Το εγχείρημα αυτό δεν εξαντλείται σε διατυπώσεις γενικού χαρακτήρα, αλλ' υλοποιείται στη σπουδή συγκεκριμένων κοινωνιών σ'όλο το χώρο της ημι-περιφέρειας. Από την αρχή της σχετικής αυτονομίας των πολιτικών μορφών απορρέει σαν αναγκαίο πόρισμα η αντίληψη της *ασύγχρονης εξέλιξης* ανάμεσα στο οικονομικό και στο πολιτικό πεδίο: η αναντιστοιχία των μορ-

του Κώστα Βεργόπουλου

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Μετά τη μεταπολίτευση, «καινό δαιμόνιο» στη χώρα μας στάθηκε η εμφάνιση των κοινωνικών επιστημών. Το παραδοσιακό επιστημολογικό πλαίσιο απέδιδε συνήθως προτεραιότητα στη διαχρονική προσέγγιση, στα ατομικά ή συλλογικά υποκείμενα με ταυτόχρονη υποτίμηση της έννοιας «σύστημα», της λειτουργίας και της δυναμικής που απορρέει απ' αυτό. Οι κοινωνικοί ερευνητές ήσαν υποχρεωμένοι να παίρνουν τη μορφή, τη μέθοδο και τη γλώσσα των ιστορικών. Ίσως κάποτε να διαπιστωθεί ότι η περιρρέουσα πίεση για την ιστορικοποίηση των κοινωνικών προβλημάτων συνδέεται με την υπόθεση της μοναδικότητας των ελληνικών πραγμάτων: με την ιδέα ότι η ελληνική πραγματικότητα είναι άτυπη και απροσέγγιστη απ' οποιαδήποτε κοινωνική επιστήμη και, κατά συνέπεια, μη συγκρίσιμη με αντίστοιχες κοινωνικές εμπειρίες άλλων χωρών.

φών γίνεται σήμερα δεκτή σαν μια ιδιαίτερα γόνιμη υπόθεση εργασίας. Είναι φυσικά γνωστά τα εύγλωττα παραδείγματα της Γερμανίας, της Ιταλίας και της Ιαπωνίας μέχρι το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο: η ραγδαία οικονομική ανάπτυξη δεν συνδυάστηκε με συστήματα δημοκρατικού μερισμού της πολιτικής εξουσίας, αλλ' αντίθετα στηρίχθηκε σε μορφές ολοκληρωτικές. Στη Λατινική Αμερική, από την εποχή του θεμελιωτή της αργεντινής κοινωνιολογίας Gino Germani, καθηγητή της Κοινωνιολογίας στο Harvard, έχει διαμορφωθεί η γόνιμη αντίληψη της ασύγχρονης εξέλιξης ανάμεσα στις μορφές του κοινωνικού βίου, την οποία

υιοθέτησαν επίσης οι Alain Touraine, Torcuato di Tella, Octavio Ianni, Jose Nun, Guillermo O'Donnell κ.ά. Σύμφωνα με τις μελέτες αυτών των συγγραφέων που συνιστούν τη σημαντικότερη ερευνητική προσέγγιση του *λαϊκισμού* στα πλαίσια της αργεντινής κοινωνίας, το φαινόμενο αυτό κατανοείται κατά κύριο λόγο μ' αναφορά στην αρχή της κοινωνικής ασυγχρονίας: η κοινωνική σταθεροποίηση των νέων τάξεων και στρωμάτων πραγματοποιείται με παράλληλη κατάρτιση νεο-αυταρχικών πολιτικών μορφών. Οι όροι αυτής της αντινομίας συνυπάρχουν μέσα στα πλαίσια μιας ιδιότυπης συνολικής κοινωνικής διαπραγματεύσεως: η πολιτική ασάφεια είναι το αντίτιμο για την κοινωνική σταθεροποίηση. Σύμφωνα με την ανάλυση αυτή, ο *λαϊκισμός* δεν είναι παρά η πολιτική μορφή που αντιστοιχεί στη μεταβατική περίοδο της ταχείας εκβιομηχάνισης ορισμένων ημι-περιφερειακών κοινωνιών.

Προς την κατεύθυνση αυτή, ο Μουζέλης εισφέρει τη συγκριτική ανάλυση και ταξινόμηση των μορφών απ' τις οποίες διέρχεται το πολιτικό σύστημα στις κοινωνίες της Νότιας Αμερικής και των βαλκανίων. Το βασικό του θεώρημα, διατυπωμένο μ' ακρίβεια μαθηματικού λογισμού, παραμένει ακλόνητο. Στην περιφέρεια, το πολιτικό στοιχείο, το κράτος, οι θεσμοί είναι όχι μόνο αυτόνομοι, αλλά και προηγούνται της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Συνέπεια αυτού είναι ότι τα νέα μεσαία στρώματα που προκύπτουν από την εκβιομηχάνιση βρίσκονται αντιμέτωπα μ' ένα θεσμικο-πολιτικό σύστημα οικοδομημένο πάνω στην αρχή του δικού τους αποκλεισμού. Οι όροι αυτού του προβλήματος εξηγούν, σύμφωνα με τον Α. Touraine, την ιδιαίτερη επιτυχία που έχουν στη Λατινική Αμερική οι αναφορές σε έννοιες όπως ολιγαρχία, κατεστημένο, λαός, μη-προνομιούχοι.

Ο Μουζέλης επισημαίνει ότι η αναντιστοιχία ανάμεσα στις οικονομικές και στις πολιτικές μορφές παραμένει μια διάσταση συστατική, δομική και συνεπώς ανυπερβλήτη στις ημι-περιφερειακές κοινωνίες.

Μολονότι το βιβλίο του Μουζέλη μπορεί να θεωρηθεί σαν μια επιτυχημένη τυπολογία των πολιτικών μορφών στην ημι-περιφέρεια, εν τούτοις η όλη μελέτη αποδίδει ιδιαίτερη προσοχή σε δύο διακεκριμένες στιγμές στην εξέλιξη αυτών των κοινωνιών: στην έξοδο από το στάδιο της ολιγαρχικής πολιτικής και στη διαμόρφωση των προϋποθέσεων για την παρέμβαση των στρατιωτικών ή νεο-αυταρχικών καθεστώτων κατά την πρόσφατη περίοδο.

Κατ' αρχήν, διευκρινίζεται ότι η κοινω-

νική κυριαρχία της ολιγαρχίας στο 19ο αιώνα δεν στηριζόταν τόσο στη γαιοκτησία όσο στη μονοπώληση του ελέγχου πάνω στο κράτος και στους πολιτικούς θεσμούς. Η πρώιμη παραχώρηση του κοινοβουλευτισμού στα Βαλκάνια και στη Νότια Αμερική στο 19ο αιώνα δεν εκλόνισε την κυριαρχία της ολιγαρχίας, αλλ' αντίθετα την εμπέδωσε. Η γενίκευση του δικαιώματος της ψήφου απέβη η βάση για τη συγκρότηση ιδιότυπων συστημάτων «φεουδαρχικού» εξουσιασμού με βάση την πολιτική λειτουργία.

Δείχνεται στη συνέχεια ότι η μετάβαση από την ολιγαρχική πολιτική στη μαζική, όπως αυτή άρχισε να πραγματοποιείται από τη δεύτερη δεκαετία του αιώνα μας, ακολούθησε ποικίλους δρόμους σύμφωνα με την ιδιομορφία της κάθε κοινωνίας, με αποκλίνοντα φυσικά κατά περίπτωση αποτελέσματα. Στη Βουλγαρία, λόγω της καθυστέρησης της αγροτικής εξόδου, η μετάβαση έλαβε την εκρηκτική μορφή του αγροτικού *λαϊκισμού*. Στη Νότια Αμερική, λόγω της υψηλού βαθμού αστικοποίησης του πληθυσμού, το φαινόμενο εκδηλώθηκε σαν αστικός *λαϊκισμός* με βίαια αντι-ολιγαρχική αιχμή. Στην Ελλάδα, το εκσυγχρονιστικό κίνημα που εκδηλώθηκε από το 1910 δεν κατόρθωσε να καταργήσει το προϋπάρχον πελατειακό σύστημα, αλλ' απλώς το ανακαίνισε και το προσάρμοσε στην εποχή του. Ίσως η μετριοπάθεια των εκσυγχρονιστικών μεταβολών στη χώρα μας να εξηγείται με την οργανική αδυναμία των μεσαίων τάξεων να παρουσιάσουν εναλλακτική προοπτική ανάπτυξης: ενώ η παρουσία των μεσοστρωμάτων στην ελληνική κοινωνία ήταν πάντα ποσοτικά πληθωρική και θορυβώδης, εν τούτοις ήταν πάντα αισθητή η αδυναμία τους να διατυπώσουν και να διεκδικήσουν ένα εναλλακτικό πρότυπο κοινωνικών σχέσεων και λειτουργιών.

Ο νεώτερος αυταρχισμός, που έφθασε ως τη μορφή των πρόσφατων στρατιωτικών δικτατοριών τόσο στην Ελλάδα όσο και στις Χιλή και Αργεντινή, αναλύεται από το Μουζέλη όχι σαν έκφραση της τεχνολογικής κυριαρχίας του στρατού ή του κράτους πάνω στην κοινωνία των πολιτών, αλλά σαν γεγονός που εκπηγάζει πρώτιστα από τις μεταλλαγές του ιδεολογικο-πολιτικού πεδίου. Στη δεκαετία του 1960, οι στρατιωτικοί εμφανίζονται σαν αν έχουν χειραφετηθεί από την κηδεμονία της κυρίαρχης τάξης: δεν παρεμβαίνουν πλέον πρόσκαιρα στην πολιτική και για λογαριασμό άλλων, όπως αυτό συνέβαινε στο μεσοπόλεμο, αλλ' απογοητευμένοι από την απώλεια ελέγχου και τις αδυναμίες της κυρίαρχης τάξης, ασκούν συστηματικές παρεμβάσεις για δικό τους λογαριασμό σαν διαμορφωμέ-

νο αυτόνομο κοινωνικό στρώμα. Και στο σημείο αυτό, η ανάλυση του Μουζέλη επιβεβαιώνει ένα πνεύμα πρωτοτυπίας και ευκαμψίας. Στη Λατινική Αμερική, η κινητοποίηση των στρατιωτικών, σαν ιδεολογικό γεγονός, τροφοδοτήθηκε από τη «μεγάλη απογοήτευση» των ετών '60 που προήλθε από την εξάντληση του εθνικιστικού πρότυπου εκβιομηχάνισης με βάση την υποκατάσταση των εισαγωγών. Ο Albert Fishlow έχει δείξει ότι, σύμφωνα με τη φιλοσοφία των στρατιωτικών, κύριος συντελεστής του αδιεξόδου των ετών '60 ήταν η έλλειψη χρηματοδότησης και επενδυτικού κεφαλαίου.

Αυτό εξηγεί και την έμμονη ιδέα των στρατιωτικών και τις συστηματικές προσπάθειές τους να διασφαλίσουν διαρκή ροή χρηματοδοτικών μέσων και επενδυτικών προγραμμάτων από το εξωτερικό, έναντι οιοδήποτε τιμήματος, και ιδίως επιβάλλοντας ιδιαίτερα σκληρούς ελέγχους πάνω στις συνθήκες εργασίας. Θα μπορούσε κάποιος να προσθέσει ότι η ιδέα της απόλυτης προτεραιότητας του χρηματοδοτικού - χρηματιστικού ζητήματος προετοίμασε με τρόπο τελείως φυσιολογικό το γενικότερο πέρασμα αργότερα στην οικονομική φιλοσοφία του μονεταρισμού, όπως αυτό εκδηλώθηκε διεθνώς από τα τέλη της δεκαετίας του '70. Γενικά, τα στρατιωτικά καθεστώτα επιβλήθηκαν στις κοινωνίες της Νότιας Αμερικής εις βάρος των ποικίλων εθνικισμών και *λαϊκισμών*, σε μια περίοδο που αυτοί διέρχονταν κρίση, επιταχύνοντας έτσι την προοπτική διεθνοποίησης των εθνικών οικονομιών.

Στην Ελλάδα φυσικά ούτε η φάση υποκατάστασης των εισαγωγών ήταν τόσο έντονη ούτε τ' αδιέξοδά της ήταν τόσο αισθητά. Εξάλλου η σύνδεση με την ΕΟΚ από το 1961 και η επιλογή της διεθνοποίησης είχαν ήδη οριστικοποιηθεί από κοινοβουλευτικές κυβερνήσεις. Εκτός αυτού, η ελληνική κοινωνία έχει επιδείξει εντυπωσιακή ανοσία στο μικρόβιο του *λαϊκισμού*. Κι όμως, παρ' όλες αυτές τις αποφασιστικές σημασίες ιδιοτυπίες, η δυναμική των πολιτικών ανταγωνισμών της περιόδου '61-'67 εξώθησε το ελληνικό πολιτικό σκηνικό προς μια ταχύτατη διαδικασία «λατινο-αμερικανοποίησης».

Η ανασύσταση των πελατειακών δικτύων στο μεσοπόλεμο είχε αναστείλει τη μετάβαση της ελληνικής κοινωνίας προς ένα σύστημα μαζικής πολιτικής, ενώ παράλληλα είχαν διακοπεί οι διαδικασίες οικονομικού εκσυγχρονισμού και κοινωνικής σταθεροποίησης. Οι ελληνικοί εθνισμοί του μεσοπολέμου, ενώ καυτηρίαζαν φραστικά τις αδυναμίες και την «παρακμή» της κυρίαρχης τάξης, δεν έπαυσαν ούτε για μια στιγμή να διατηρούν παραρτηματική θέση απέναντί της.

Γ' αυτό και η αντιπαράθεση στην Ελλάδα, είτε στο πολιτικό είτε στο κοινωνικό πεδίο, εκτός από βερμπαλιστικές υπερβολές, ουδέποτε έλαβε τις εκρηκτικές διαστάσεις που είχαν τ' αντίστοιχα φαινόμενα στη Λατινική Αμερική από την περίοδο των ετών '30. Στην Ελλάδα, η πορεία προς τη μαζική πολιτική, με παράλληλη ανάκαμψη των μεσοστρωμάτων, επανεμφανίστηκε με μεγάλη καθυστέρηση, μόλις στις αρχές των ετών '60. Κατά τη νέα αυτή φάση, οι παραδοσιακές μορφές πελατειακού ελέγχου καταρρέουν, στο μέτρο που οι πολιτικές σχέσεις αποπροσωποποιούνται, ενώ εμφανίζεται στη βάση ένα αμφισβητησιακό κίνημα χωρίς κάποιο καθορισμένο ταξικό χαρακτήρα και με κεντρικό άξονα αναφοράς την προτεραιότητα του εθνικού χώρου. Θα ήταν δυνατόν να υποτεθεί ότι ακριβώς το ύστερο κίνημα αναφοράς στον εθνικό χώρο, ανεξάρτητα από τις αμφίβολες πιθανότητες δικαίωσής του μέσα σ' ένα ταχύτατα διεθνοποιημένο πλαίσιο, αποτέλεσε ιδεολογικό «αντίπαλο δέος» για την υποκίνηση της αντίδρασης που έφθασε μέχρι το απριλιανό πραξικόπημα: η εκμετάλλευση του φόβου ότι η διαδικασία της διεθνοποίησης που είχε ήδη αρχίσει κινδύνευε να διακοπεί ή να διαταραχθεί.

Συνεπώς, στην ελληνική περίπτωση, οι στρατιωτικοί κινητοποιήθηκαν όχι λόγω της εξάντλησης ή της αποτυχίας του λαϊκισμού, όπως συνέβη στη Νότια Αμερική, αλλ' επικαλούμενοι την ανάγκη να προλάβουν ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Όμως, ο παραλληλισμός σταματά στη σημείο αυτό. Το γεγονός ότι η δικτατορία έπεται του λαϊκισμού στη Λατινική Αμερική (βλ. τις περιπτώσεις Αργεντινής, Βραζιλίας, Χιλής κλπ.), ενώ στην Ελλάδα προηγήθηκε αυτού, δεν μπορεί να είναι ένα απλό ζήτημα «χρονισμού», αλλ' αποτελεί ένα

στοιχείο ιδιαίτερα καθοριστικό για το χαρακτήρα της δικτατορικής παρέμβασης. Πολιτική των Ελλήνων συνταγματαρχών στάθηκε ένας ιδιότυπος κεύσινανισμός: διόγκωση της προσφοράς χρήματος με στόχο την πάση θυσία υψηλή ονομαστική αύξηση του εθνικού εισοδήματος. Αντίθετα, τόσο για τον Πινোসέτ στη Χιλή όσο και για τον Βιντέλα στην Αργεντινή, στόχος ρητά διατυπωμένος ήταν ν' αναδιαρθρώσουν τις κοινωνικές τάξεις, να ξεριζώσουν τις κοινωνικές προϋποθέσεις του λαϊκισμού. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, προώθησαν την πιο δραστική λιτότητα, περιόρισαν τη ρευστότητα της οικονομίας, αποδεχόμενοι την ύφεση, και γενικότερα λειτούργησαν σαν προπομποί των μονεταριστικών αντιλήψεων.

Είναι φανερό ότι οι στρατιωτικές δικτατορίες στο νότιο «κώνο» της Αμερικής, ενώ από ορισμένες πλευρές συγκρίνονται με την ελληνική, εν τούτοις ανήκουν στον υφεσιακό κύκλο της παγκόσμιας οικονομίας. Στην Ελλάδα, η δικτατορία επεχείρησε να συνδεθεί με τον επεκτατικό κύκλο της ευρωπαϊκής ευημερίας που φάνηκε ότι εξαντλείται στα 1973-1974, συμπαρασύροντας στην κατάρρευση τ' αυταρχικά καθεστώτα της Νότιας Ευρώπης².

Η όλη ανάλυση του Μουζέλη είναι εντυπωσιακά πλούσια σε υλικά, υποθέσεις εργασίας, αναλυτικά εργαλεία. Όμως το πολυτιμότερο στοιχείο της είναι η μέθοδος προσπέλασης και διεκπεραίωσης του υλικού της. Χωρίς δογματισμούς και αυθαίρετες γενικεύσεις, αλλά και πέρα από την οδό ευκολίας του γραφικού εμπειρισμού, η ανάλυση του Μουζέλη οριοθετεί το πεδίο της κοινωνικής έρευνας στην προσέγγιση του πολιτικού φαινομέ-

νου. Αποδέχεται τη δυνατότητα ποικίλων δρόμων προς την ανάπτυξη, σύμφωνα με τις ιδιομορφίες κάθε κοινωνίας, αλλ' αποδέχεται επίσης την αρχή ότι οι ιδιομορφίες των δρόμων καθορίζουν κατ' ανάλογο τρόπο και ιδιόμορφα αποτελέσματα. Απορρίπτει με σαφήνεια την περιγραφική εμπειρική μέθοδο και, χρησιμοποιώντας την εννοιολογία και την ταξινόμηση των κοινωνικών επιστημών, εφαρμόζει δημιουργικά την κοινωνιολογική προσέγγιση στη σπουδή κοινωνιών με ιδιαίτερα υψηλό συντελεστή ιδιομορφιών. Παράλληλα, ο ίδιος αποδέχεται ότι η ιδιοτυπία της μορφής δεν είναι απλό επιφανειακό ζήτημα, αλλ' αποτελεί την ένδειξη ενός προβλήματος ιδιοσυστασίας. Τελικό συμπέρασμά του, διατυπωμένο με ιδιαίτερη σύνεση και σκεπτικισμό, είναι ότι στις ημι-περιφερειακές κοινωνίες, είναι αμφίβολο εάν η μαζική πολιτική θα μπορέσει ποτέ να λάβει τις ενσωματικές μορφές που χαρακτηρίζουν τις δυτικές βιομηχανικές κοινωνίες.

Είναι ασφαλώς κρίμα που η ανάλυση του Μουζέλη δεν επεκτείνεται στο φαινόμενο του πρόσφατου εκδημοκρατισμού, μετά την κατάρρευση των αυταρχικών καθεστώτων, και στις κοινωνικές μεταλλαγές των ετών '80, τόσο στη Νότια Αμερική όσο και στην Ελλάδα. Στην περίπτωση αυτή, θα μπορούσε να επισημανθεί μια ακόμη εντυπωσιακή ασυγχρονία: η πορεία προς τον εκδημοκρατισμό και τον εκσυγχρονισμό μέσα σε συνθήκες ευρυνόμενης πολιτικής και κοινωνικής αποστράτευσης αποτελεί σήμερα το κύριο προς διερεύνηση ζήτημα στη σπουδή των ημι-περιφερειακών κοινωνιών. Για την Ελλάδα, ειδικότερα, θα ήταν ενδιαφέρον να διερευνηθεί πού μπορεί να οδηγήσει η δυναμική της αντινομίας ανάμεσα στην ύστερη υπογράμμιση της προτεραιότητας του εθνικού χώρου και στις ραγδαία αναπτυσσόμενες στην εποχή μας μορφές διεθνοποίησης του κεφαλαίου. Είναι βέβαια επίσης κρίμα που η σύγκριση του ελληνικού εκδημοκρατισμού με τον αντίστοιχο ισπανικό και πορτογαλικό κατά την παρούσα φάση δεν συνιστάται, ενώ και οι τρεις αυτές διαδικασίες στη Νότιο Ευρώπη —χωρίς φυσικά να ταυτίζονται— παρουσιάζουν πολλές συγκρίσιμες πλευρές. Όμως, σημαντικό στην εργασία του Μουζέλη είναι ότι προσφέρει όλα τα στοιχεία και τη μέθοδο με τρόπο έντιμο, οξυδερκή, δημιουργικό, ώστε να προχωρήσει η έρευνα προς τις κατευθύνσεις αυτές.

1. Βλ. Ν. Μουζέλης, Κοινοβουλευτισμός και εκβιομηχάνιση στην ημι-περιφέρεια. Ελλάδα, Βαλκάνια, Λατινική Αμερική, Εκδόσεις «Θεμέλιο» 1987.

2. Βλ. Κ. Βεργόπουλος, Η Απο-ανάπτυξη σήμερα, δοκίμιο για τη δυναμική της στασιμότητας στη Νότιο Ευρώπη, Εκδ. «Εξάντας» 1987.

περιπλους ΑΡΙΘΜΟΣ 3
ΙΟΥΝΙΟΣ 1988
ΑΙΜΕΝΟΣ 32 ΣΣ
ΖΑΚΕΥΣ

Τετράδιο για τα χρόνια και τις τέχνες

ΑΜΕΡΙΚΑ
ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ
ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ
ΚΑΙ ΛΑΪΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

ΤΑΚΗΣ ΣΙΝΗΓΟΥΛΟΣ: ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ
ΤΑ ΑΣΜΑΤΑ (Ι-ΙΧ)
(Μεταφρασέν και Φιλολογική Επιμέλεια: Γ. Π. Σαββίδης)

G. GENETTE: ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ
ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

ΣΥΖΗΤΗΣΗ: Η «ΚΡΙΣΗ» ΤΟΥ ΓΙΒΡΑΛΤΟΥ
ΑΡΙΣΤΗΝΟΥ

Ο ΓΑΥΠΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΦΑΝΑΚΙΔΗΣ

31-32
ΜΑΗΣ 1988

ΕΡΩΤΙΚΗ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ
Ελευθερή
Ραδιοφωνία

ΠΡΑΣΙΝΗ
ΚΑΜΠΑΝΙΑ
Olympic Bahalo
Μεταμοντερνο

OXI
ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΟΖΑΛ

Η «ΓΑΤΑ», ΤΟ ΝΤΑΒΟΣ
ΚΑΙ Η ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
ΤΩΝ ΓΡΑΙΚΩΛΩΝ

ΤΟΝΙ ΝΕΓΚΡΙ
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

1968
1988

ΕΠΙΣΤΟΛΗ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ

ΒΙΒΛΙΟ

Ο Δημήτρης Φύσσας, γράφει για το βιβλίο του Νίκου Κοτζιά «Ο Συνασπισμός της Αριστεράς». Εκδ. «Σύγχρονη Εποχή», Αθήνα 1988

Αυτό το βιβλίο αποτελεί τη σοβαρότερη προσπάθεια στελέχους του ΚΚΕ για θεωρητική στήριξη της πολιτικής της «συμπαρατάξης». Είναι ένα πολιτικό δοκίμιο που ακολουθεί την κλασική δομή. Γενικές θεωρητικές θέσεις (τι λένε για το «χ» ζήτημα οι «κλασικοί») οικονομικές και κοινωνικές πλευρές -ιστορικές πλευρές - η πολιτική του ΚΚΕ - οι απόψεις των άλλων κομμάτων. Παρόμοιο τρόπο έχει ακολουθήσει ο συγγραφέας (μέλος της ΚΕ του ΚΚΕ και γνωστός ως θεωρητικός εκπρόσωπος της «σκληρής πτέρυγας») και σε προηγούμενα βιβλία του («Συνειδητό και αυθόρμητο», «Ο Τρίτος δρόμος του ΠΑΣΟΚ» κλπ.).

Η γενική άποψή του είναι ότι η συμπαρατάξη αποτελεί ζωτική ανάγκη για τις σημερινές συνθήκες στη χώρα μας, προκειμένου να ανδρωθεί ένας τρίτος πολιτικός πόλος, ο αριστερός. Έτσι είναι γεγονός ότι αναπτύσσεται προς αυτή την κατεύθυνση μια επιχειρηματολογία πειστική, στηριγμένη σε πλουσιότατο όγκο παραπομπών από την τρέχουσα ελληνική πολιτική αρθρογραφία και σχολιογραφία, καθώς και από διεθνή (ιδίως γερμανική) βιβλιογραφία.

Ο Ν. Κοτζιάς δεν αποφεύγει όμως την υποταγή των αναλύσεων του στις γνωστές ως τώρα θεωρητικές επεξεργασίες του ΚΚΕ.

α) Οι όροι «εργατική τάξη» -«προλεταριάτο» χρησιμοποιούνται πολλές φορές σημαίνοντας «ΚΚΕ». Η «εργατική τάξη» προσωποποιείται, εμφανίζεται να «θέλει» ή να «μη θέλει» πράγματα, να έχει επιδιώξεις και απόψεις ως συνολικό υποκείμενο και μάλιστα μέσω του ΚΚΕ, σε βαθμό που

η τάξη να σημαίνει Κόμμα και αντιστρόφως. Να μερικά τέτοια σημεία: «Η εργατική τάξη, γνωρίζοντας τις ταλαντεύσεις της εργαζόμενης διανόησης... παλεύει να την προσελκύσει με το μέρος της» (σελ. 134). «Η εργατική τάξη θα προχωρήσει... στη δημιουργία του μπλοκ των κοινωνικών συμμαχιών για να πραγματοποιηθεί ο σοσιαλισμός» (σελ. 154). «Η εργατική τάξη δεν αντιμετωπίζει με εγωισμό την υλοποίηση των κοινωνικών της στόχων» (!!! σελ. 168). «Η εργατική τάξη ξέρει πολύ καλά ότι οι μικρο-

λικά, της τάξης από τον αποκλειστικό της εκφραστή.

β. Αλλά και ο ίδιος ο όρος «εργατική τάξη», όπως χρησιμοποιείται, αποτελεί ένα ιδεολόγημα, ένα θεωρητικό κατασκεύασμα φτιαγμένο έτσι που να ταιριάζει στα σχήματα, τεχνητό ως προς τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Γράφεται για παράδειγμα ότι η εργατική τάξη «σήμερα είναι περίπου το 50% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού» (σελ. 41). Ότι «είναι αριθμητικά αλλά και ποιοτικά (;) η μεγαλύτερη τάξη της ελληνικής κοινωνίας» (σελ. 255). Ότι είναι

ΑΥΤΟΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

(Ένα βιβλιοπωλείο κλείνει)

Το βιβλιοπωλείο «Κοτζιά», ένα από τα πιο καλά της Θεσσαλονίκης έκλεισε τις μέρες αυτές. Το βιβλιοπωλείο «Κοτζιά» ήταν κάτι περισσότερο από ένα μαγαζί που απλώς διακινούσε βιβλία: από την πρώτη μέρα που άνοιξε ήταν το «στέκι» των βιβλιόφιλων της Θεσσαλονίκης που από κει περνούσαν για να ενημερωθούν, να διαβάσουν τον ελληνικό και ξένο Τύπο, να συναντήσουν τους φίλους τους.

Κι όμως αυτή η ζωντανή κυψέλη πνευματικής ζωής παύει να λειτουργεί γιατί δεν μπόρεσε να αντέξει το υπερβολικό ενοίκιο της οδού Τσιμισκή. Το σημείωμα ενός φίλου που κράτησε την ανωνυμία του καταγράφει με τον «πρέποντα» σαρκασμό το «συμβάν»:

Δυστυχώς, αντίθετα προς άλλους τομείς του βίου μας, παράγουμε περισσότερο «ελιτισμό» από όσον μπορεί να καταναλώσει «ο κόσμος των μικρομεσαίων» που κατά παλαιά (προ τριετίας περίπου) ρήση σεβαστού και στην εξουσία πανεπιστημιακού καθηγητή (Καθηγητής Μπέης, Ελευθεροτυπία 11/12/85) «πασχίζει να μετασχηματίσει τις πολιτικές, κοινωνικές, πολιτισμικές δομές του τόπου μας».

Οι ελάχιστες πιθανές περί αυτού αμφιβολίες δοκιμάστηκαν οικτρώς σε όλες τις διαδοχικές κρίσεις που ως λαός αντιμετωπίσαμε κατά τα τελευταία χρόνια: αντίθετα προς ό,τι συνέβη σε άλλα ράφια, κανένα ράφι βιβλιοπωλείου δεν «λεηλατήθηκε».

Βάση λοιπόν αυτών των δεδομένων, η «έξωση» του βιβλιοπωλείου «Κοτζιά» από το κέντρο της Θεσσαλονίκης —πώς να εναρμονήσεις το ενοίκιο με τα γύρω φασφουντάδικα, τράπεζες, μπουτίκ κλπ. πουλώντας (κάτι περισσότερο) βιβλία— φαίνεται να μην είναι τόσο αρνητικό γεγονός καθώς, κατά την σήμερον επικρατούσα λογική, θα συμβάλει στην αυτορύθμιση του συστήματος.

Άλλωστε, αν και οι αναλφάβητοι τείνουν συνεχώς να μειώνονται, δεν πρέπει να αγνοείται ότι εκείνοι οι «λειτουργικά» όμοιοι τους συντηρούν επαρκώς την κατάσταση.

Τα «στέκια του βιβλίου» σαφώς πλεονάζουν. Ευτυχώς, οι νόμοι της αγοράς δρουν πάντοτε προς την ορθή κατεύθυνση. ΚΑΡ.

Οι φίλοι του περιοδικού μας στη Βόρειο Ελλάδα, θα μπορούν στο εξής να απευθύνονται για την κεντρική διάθεση του ΑΝΤΙ και των εκδόσεων του ΠΟΛΥΤΥΠΟΥ, στο «Κέντρο βιβλίου», οδός Λασσάνη 9 - Θεσσαλονίκη και στα τηλέφωνα (031)28.58.57 και (031)23.74.63.

αστοί... θα υποκύπτουν... σε τάσεις συντηρητικής αναδιπλώσης», (σελ. 175). Πρόκειται για τη γνωστή άποψη, του ΚΚΕ: αποκλειστική εκπροσώπηση της «εργατικής τάξης» απ' αυτό και «ιδιοκτησία», τε-

«και ποσοτικά ηγεμόνας των δυνάμεων της κοινωνικής αλλαγής» (σελ. 257). Η Ελλάδα όμως είναι μια κατεξοχήν κοινωνία μικρομεσαίων ότι και πολλοί απ' αυτούς που προφανώς θεωρεί «εργάτες» ο

Κοτζιάς είναι και / ή αυτοαπασχολούμενοι (π.χ. οικοδόμοι - υπεργολάβοι - εργολάβοι οικοδομών), ότι πολλοί είναι και μικροϊδιοκτήτες (ιδίως εργάτες της επαρχίας που έχουν χωράφια και ζώα), και πολλοί έχουν κύριο χαρακτηριστικό τη δημοσιοϋπαλληλική τους ιδιότητα.

Άλλωστε και οι αριθμοί που ο ίδιος ο συγγραφέας αναφέρει παρουσιάζουν, αθροίζόμενοι, κάποιο μικρό πρόβλημα. Έχουμε και λέμε: ήδη θεωρεί την εργατική τάξη 50%. προσθέτουμε και 27% «αγροτιά» (σελ. 70). Αλλά υπάρχουν και μεσαία στρώματα «που ο όγκος τους πλησιάζει το 25%» (σελ. 87). Ήδη έχουμε 102% με τα στοιχεία του ίδιου του Κοτζιά!!! Κι όλα αυτά, χωρίς να υπολογίζονται υπάλληλοι, διανοούμενοι, αστοί, απροσδιόριστοι κλπ.

γ. Όλο το βιβλίο διαπνέεται από μια «καθηκοντολογία» και ο συγγραφέας επισείει κινδύνους προς διάφορους, με προσφιλέστερο ακροατήριο πάλι την εργατική τάξη. Μερικά τέτοια σημεία είναι ενδεικτικά: «Το συνειδητό προλεταριάτο ΠΡΕΠΕΙ να γνωρίζει ότι ακόμα κι όταν ο μικροαστός περνά με τις επαναστατικές διαθέσεις του προλεταριάτου, αυτό γίνεται με ταλαντεύσεις» (σελ. 177). «Το προλεταριάτο ΠΡΕΠΕΙ να μάθει να συνδυάζει την αρχή του σοσιαλιστικού διαχωρισμού του απ' όλα, ακόμα και τα πιο ριζοσπαστικά και δημοκρατικά στρώματα» (σελ. 195). «Το γυναικείο κίνημα ΠΡΕΠΕΙ να είναι κίνημα συμμαχίας του εργατικού κινήματος με άλλα καταπιεζόμενα στρώματα. Κίνημα προσέγκυσης των εργατριών, αλλά και των άλλων εργαζόμενων γυναικών στα νέα ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ...» (σελ. 274). «Μέσα στο κίνημα ειρήνης ΠΡΕΠΕΙ να διατηρείται η ΣΩΣΤΗ σχέση πολιτικής και ιδεολογίας... ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΣΩΣΤΗ η άποψη που αρνείται την ηγεσία του συνειδητού προλεταριάτου στα κινήματα της ειρήνης» (σελ. 277).

Αντίστοιχη κριτική δεν χαρίζεται ούτε στους ξένους. Μιλώντας π.χ. για την πολιτική του «ιστορικού συμβιβασμού» του Ιταλικού Κομμουνιστικού Κόμματος γράφει: «το ουσιαστικό λάθος ήταν ότι η προώθηση αυτής της πολιτικής δεν συνοδεύτηκε από ανοικτό μέτωπο, πριν από όλα ιδεολογικό, απέναντι στη Χριστιανοδημοκρατία» (σελ. 261). Στην ίδια όμως σελίδα, αναφερόμενος στη γαλλική

συμμαχία κομμουνιστών - σοσιαλιστών αποσιωπά επιμελώς κάθε αναφορά στην πτωτική τάση του Γαλλικού Κομμουνιστικού Κόμματος, αρνούμενος να καταγράψει απλώς την αποχώρηση των κομμουνιστών από αυτή τη συμμαχία.

Σε ολόκληρο το βιβλίο δεν υπάρχει ούτε ένα σημείο που ο Κοτζιάς να αναρωτιέται για την πιθανότητα να κάνει λάθος, να μην είναι ορθές οι θέσεις του, να αφήνεται κάτι ανοικτό στη θεωρία του για να φανεί στο μέλλον.

δ. Υπάρχουν όμως και μερικά λογικά ή πραγματικά λάθη, που δείχνουν άγνοια ή έστω απροσεξία. Π.χ. θεωρείται «νέα εργασιακή σχέση» το πανάρχαιο φασόν (σελ. 211) ή αναφέρονται ως αίτιο του χαμηλού βαθμού συνδικαλισμού των εργατριών οι αγορές με δόσεις ή με γραμμάτια, σα να αφορούν μόνο τις γυναίκες ή μόνο τις εργάτριες τέτοιες μορφές κατανάλωσης, και οι άντρες ή οι άλλες κοινωνικές τάξεις να ψωνίζουν πάντα τοις μετρητοίς. Επιπλέον αναφέρεται ότι το ΚΟΔΗΣΟ είχε πάρει μέρος στη «Συμμαχία» των εκλογών του 1977.

Εδώ στα μικροπράγματα

ταιριάζει και το άλλο το ωραίο: ενώ το παλιό ενιαίο ΚΚΕ εσωτερικού αναφέρεται ως «ΚΚΕ εσ.». (εντός εισαγωγικών) ή «εσωτερικό», το τωρινό ΚΚΕ εσ. -ΑΑ αναφέρεται πλήρες και χωρίς εισαγωγικά (πρβλ. σελ. 9, 338, 380). Τι έγινε τώρα; Αναγνωρίζει πλέον την ύπαρξη και δεύτερου «Κομμουνιστικού Κόμματος» το ΚΚΕ; Και τι έγιναν τα περί μιας ενιαίας εργατικής τάξης και άρα ενός κόμματός της; ε. Ολόκληρο το τελευταίο κεφάλαιο αναφέρεται στην ΕΑΡ και στην άρνησή της να «συμπαταχθεί».

«Η πολιτική του αριστερού συνασπισμού του ΚΚΕ είναι μια πολιτική αρχών», γράφει, (σελ. 242). «Δεν μπορεί να συμφωνήσει κανείς με την άποψη ότι η πολιτική συμπαράταξη, όπως την εννοεί το ΚΚΕ, είναι προϊόν της «κατιούσας» δηλαδή της «κάμψης» του ΚΚΕ στις βουλευτικές εκλογές του '81 και του '85» (σελ. 251), τα εισαγωγικά στο κείμενο). Ο φόβος των πιθανών συμμάχων, του ΚΚΕ είναι αυτός ακριβώς: ότι δεν είναι μια πολιτική αρχών, αλλά μια ευκαιριακή πολιτική, αποτέλεσμα της πάνω από μια εκατόστιαία μονάδα πτώσης του

ΚΚΕ στις εκλογές του 1985, σε συνδυασμό με την αύξηση του ενιαίου ΚΚΕ εσωτερικού (που το 1985 πέτυχε ξανά την κοινοβουλευτική του εκπροσώπηση). Εδώ όμως, καθώς φαίνεται, διαφωνούμε και με τα γεγονότα. Αποδέχεται ή όχι ο συγγραφέας την πτώση του ΚΚΕ στις τελευταίες εκλογές; Είναι ή όχι αυτό ένα αντικειμενικό γεγονός; Αν ναι τότε προς τι τα εισαγωγικά στις λέξεις «κατιούσα» και «κάμψη»;

Και στο κάτω κάτω γιατί να μη σκεφτεί κανείς ότι και η συμπαράταξη είναι ευκαιριακή πολιτική; Τι απόγινε το πρόγραμμα της «Νέας Δημοκρατίας» του 1974; Η «Ενωμένη Αριστερά» των εκλογών του ίδιου χρόνου; Η «Αντιιμπεριαλιστική αντιμονοπωλιακή δημοκρατική συσπείρωση» του 1976; Η «Δημοκρατία του λαού»; Η «Αλλαγή»; Η «Πραγματική αλλαγή»;

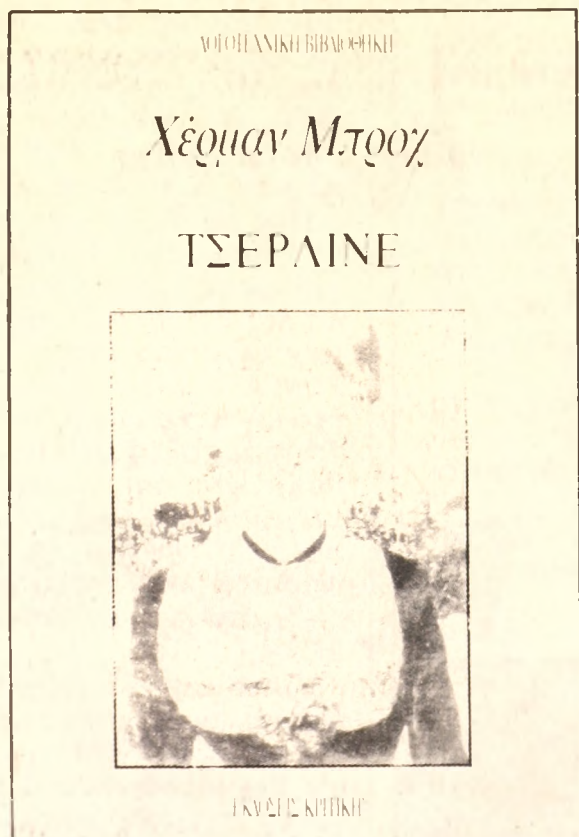
Όσον αφορά το μέγα ζήτημα, ποια δηλαδή είναι η μακρά προοπτική που η μελλοντική πιθανή συμπαράταξη θα παρουσιάσει στον ελληνικό λαό, τι είδους σοσιαλιστικό ή άλλο καθεστώς ευαγγελιζόμαστε, αν θα επιτρέπεται η λειτουργία συντηρητικών

κομμάτων και ποια είναι η θέση μας απέναντι στον υπαρκτό σοσιαλισμό —σε όλα τα παραπάνω ο συγγραφέας παρουσιάζει αόριστες ή ατυχείς τοποθετήσεις.

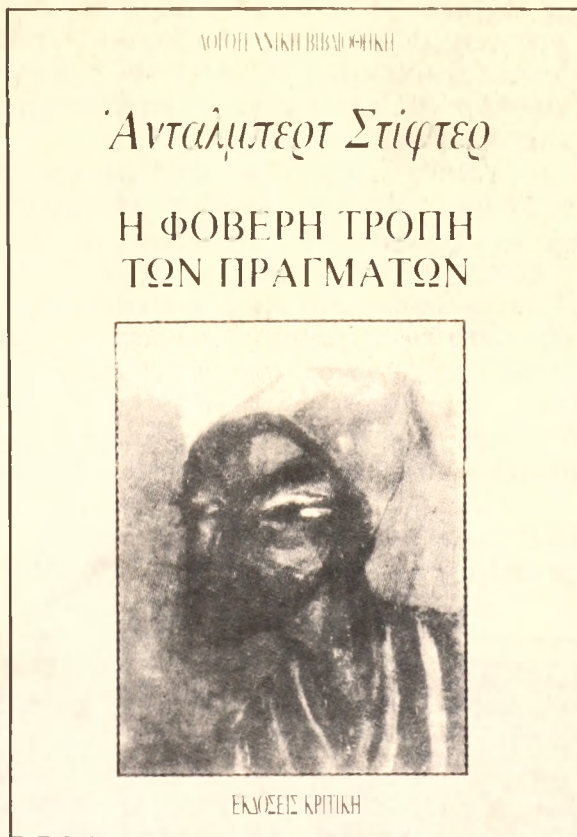
Γράφει: «(Στο σοσιαλισμό) ... σε ποιο βαθμό το ένα ή το άλλο κόμμα θα είναι νόμιμο δεν εξαρτάται από το ΚΚΕ, αλλά από το ίδιο το κόμμα για το οποίο γίνεται λόγος, από το αν αποδέχεται να δρα στα πλαίσια της σοσιαλιστικής νομιμότητας, στα πλαίσια των νόμων και του συστήματος που έχει κατοχυρώσει η πλειοψηφία των εργαζομένων» (σελ. 372). Μα ακριβώς αυτό είναι το ζήτημα! Να μπορούν να δρουν και κόμματα που δε δέχονται τη «σοσιαλιστική νομιμότητα», να οργανώνονται και να κατεβαίνουν στις εκλογές. Και αν πλειοψηφίσουν να τους παραχωρείται η εξουσία ομαλά.

στ. Ο Νίκος Κοτζιάς, σε ένα σημείο που «απορρίπτει τις απλουστεύσεις» γράφει: «Η πραγματικότητα επιβάλλει μια επιλογή: Αυτός θα πάει μαζί μας ή θα πάει με την αντίδραση, με τα μονοπώλια και το σύστημα της εξάρτησης;» (σελ. 210) Όπως ακριβώς: «όποιος δεν είναι μαζί μου είναι

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ Λογοτεχνική Βιβλιοθήκη

Μια απ' τις πιο όμορφες ερωτικές διηγήσεις της σύγχρονης λογοτεχνίας.

Ένας από τους πιο μεγάλους Αυστριακούς συγγραφείς, για πρώτη φορά στην Ελληνική γλώσσα.

Στάνλεϋ Έλλιν κ.ά.
Ιστορίες της σκακιέρας

Μέρτολτ Μπρέχτ
Οι δουλειές του κυρίου
Ιουλίου Καίσαρος

Ντάνιελ Ντεφόου
Η πανούκλα στο Λονδίνο

Χέρμαν Μπροχ
Τσερλινε

Έντγκαρντ Άλλαν Πόε
Ο Χρυσοκάραβος

Ονορέ ντε Μπαλζάκ
Μια σκοτεινή υπόθεση

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ Εκδόσεις Κριτική Α.Ε. Πατούσα 3 Αθήνα 106 77 Τηλ. 36.39.434

εναντίον μου». Δηλαδή όσοι άτυχοι εξ ημών δεν πάμε με το ΚΚΕ, έχουμε ήδη πέσει στην αγκάλη των «μονοπωλίων»;

Γενικά μιλώντας, πρόκειται για ένα βιβλίο χρήσιμο όσον αφορά την πολιτική του ΚΚΕ κατά τούτο: ότι καταδεικνύει πώς το Κόμμα αυτό (στο βαθμό που ο συγγραφέας ομιλεί εξ ονόματός του) βρίσκεται πάντα μέσα στη δική του «τεχνητή κομματική πραγματικότητα», μελετώντας το παρόν με τα εργαλεία του παρελθόντος και αντιμετωπίζοντας τα πράγματα με την κωδικοποιημένη από το σταλινισμό θέση για άμεσο καθορισμό του κοινωνικού στοιχείου από το οικονομικό και του πολιτικού από το κοινωνικό. Αφού λοιπόν η πρωτοπόρα τάξη της κοινωνίας είναι η εργατική και το ΚΚΕ το κόμμα της, ένας είναι ο Αλλάχ και ένας ο προφήτης του, όπερ έδει δείξαι.

ΠΑΜΠΛΟ ΠΙΚΑΣΣΟ

Ένα κομμάτι δέρμα

Μετάφρ: Μαρία Μαρία Ρούσσου
Εκδ. Απόπειρα, Αθήνα 1987

«Η τέχνη του Πικάσσο δεν είναι για την ακρίβεια μόνο η

ζωγραφική. Το πιο μύχιο θέμα του είναι ο εύθραυστος μίτος της ζωής μας». Έτσι προσδιορίζει ο φωτογράφος D.D. Duncan το έργο της μεγαλύτερης καλλιτεχνικής φυσιογνωμίας του αιώνα μας και είναι κάτι που μπορεί να πιστοποιηθεί και στο μικρό αυτό κείμενο που γράφτηκε τον Ιανουάριο του 1959. Ένα παράδοξο όσο και «προσωπικό» έργο, που η πρώτη ισπανική έκδοση το θεωρεί έκφραση νοσταλγίας του ποιητή του για την περίοδο της παιδικότητάς του και των εμπειριών της, στη Μάλαγκα. Το βιβλίο συμπληρώνει μια αρκετά αναλυτική εργοβιογραφία, γραμμένη από τη μεταφράστριά.

Γλύπτης ΘΟΔΩΡΟΣ

Ίχνη

Εκδόσεις Καστανιώτης,
Αθήνα 1988

Αν και το παιχνίδι της γραφής το θεωρεί περισσότερο ακροβασία, «όπου μπορεί να τσακιστεί κανείς και να χάσει πολλά, μια που για τους καλλιτέχνες τα λόγια είναι φτώχεια και η σιωπή χρυσός», ο γλύπτης Θόδωρος αποδεικνύει ότι μπορεί να χειρίζεται τις τεχνικές του γραπτού λόγου, κατορθώνοντας να γίνε-

ται αποδεικτικός, κριτικός, δηκτικός κι άλλοτε πάλι προσωπικός.

Στο βιβλίο περιλαμβάνεται το σύνολο των κειμένων που δημοσίευσε ο καλλιτέχνης ως επιφυλλίδες στο «Βήμα» από το 1974 ως το 1987. Κείμενα που περιστρέφονται σε ό,τι η προβληματική περί της τέχνης κυοφορεί, που αναφέρονται σε καλλιτεχνικές πρακτικές και σε ζητήματα διδασκαλίας, που καταγίνονται με το πρόβλημα της κριτικής αλλά και κείμενα που προσπαθούν να εξηγήσουν και να ορίσουν τη δημιουργία σε σχέση με την κοινωνία και τις σταθμίσεις που επιβάλλει. Με αυτό τον τρόπο ο χαρακτήρας του βιβλίου γίνεται άμεσα παρεμβατικός, υπέρ της δημιουργίας ως αντιδοτο σε έναν κόσμο που γεννά την απογοήτευση.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Κ. ΔΟΞΙΑΔΗΣ

Μακαβέττας

Εκδόσεις Εστία, Αθήνα 1988

Ο σκηνοθέτης της «Υπόγειας Διαδρομής» και του «Τεριρέμ», στο δεύτερο βιβλίο του μας παρουσιάζει μια υποτιθέμενη ημερήσια διαταγή που ανακάλυψε στην αρχαιοθήκη της 7ης Τεθωρακισμένης Ταξιαρχίας όπου υπηρε-

τούσε τη θητεία του.

Επαναστατικές επιτροπές, ζηλωτές, στάρλετ, επαρχιακά σκυλάδικα, εκβιασμοί, δολοφονίες. Όλα αυτά στο κυνήγι της εξουσίας και τον ανταγωνισμό μεταξύ των αξιωματικών του Ελληνικού Στρατού, με πρωταγωνιστικό πρόσωπο τον Συνταγματάρχη Μακαβέττα.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΡΑΦΑΗΛΙΔΗΣ

Έλληνες και Νεοέλληνες

Εκδ. Θέμα, Αθήνα 1988

Μια σειρά 26 κειμένων που δημοσίευσε ο γνωστός κριτικός και δημοσιογράφος μέσα στο 1987, στο «Έθνος της Κυριακής». Η σχέση ελληνικού και νεοελληνικού πολιτισμού, καθώς και η διερεύνηση της έννοιας της «ελληνικότητας» όπως αυτή καθορίζεται μετά την αποκάλυψη των αντιστοιχών ιδεολογημάτων της επίσημης εξουσίας, συνιστούν το πεδίο μέσα στο οποίο κινούνται τα κείμενα της έκδοσης.

Μετάφραση: ΑΝΔΡΕΑ ΛΕΝΤΑΚΗ

Η Παλατινή Ανθολογία είναι η μεγαλύτερη δεξαμενή της αρχαιοελληνικής επιγραμματικής ποίησης. Περιλαμβάνει 3.700 ποιήματα, γύρω στους 23.000 στίχους και καλύπτει ποίηση 17 αιώνων. Η μετάφραση του Ανδρέα Λεντάκη είναι η εκτενέστερη που έχει γίνει ως τώρα, με μοντέρνα γραφή, κατατοπιστικά σχόλια, εκτεταμένη εισαγωγή και σε μια θαυμάσια καλλιτεχνική έκδοση. Ένα δείγμα το ποίημα του Στράτωνα που παραθέτουμε και είναι το πρότυπο για το ποίημα του Καβάφη «Ρωτούσε για την ποιότητα».

Έτσι καθώς περνούς από τ' ανθοπωλεία,
είδα ένα αγόρι πούπλεκε στεφάνι για μαλλιά.
Δεν πέρασα ασυγκίνητος. Στάθηκα δίπλα του
και με φωνή συγκρατημένη ρώτησα: «Πόσο μου δίνεις
το στεφάνι σου;» Απ' τα λουλούδια πιο πολύ κοκκίνισε
και σκύβοντας ψιθύρισε: «Απομακρύνσου γρήγορα
μήπως σε δει ο πατέρας μου». Αγόρασα λίγα στεφάνια,
έτσι για πρόφαση, και τους θεούς στεφάνωσα
σαν γύρισα στο σπίτι, ζητώντας να μου τον χαρίσουν.

ΔΩΡΙΚΟΣ Μαυρομιχάλη 64, τηλ. 36.29.675

ΑΙΟΛΟΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΦΑΝΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΡΟΜΟΥ

Κλασικές Ιστορίες Φαντασμάτων

Επιλογή: ΜΑΚΗΣ ΠΑΝΩΡΙΟΣ

P.A. ΣΤΗΒΕΝΣΟΝ

Δόκτωρ Τζέκυλ και κύριος Χάιντ

ΟΡΑΤΙΟΣ ΟΤΟΛΙΟΛ

Τό Κάστρο του Οτράντο

ΧΕΡΜΠΕΡΤ ΤΖΩΡΤΖ ΟΥΕΛΣ

Το νησί του Δόκτορος Μορώ

ΧΑΟΥΑΡΝΤ ΦΙΛΙΠΣ ΛΑΒΚΡΑΦΤ

Τρόμος του Ντάνγουιτς

ΧΑΟΥΑΡΝΤ ΦΙΛΙΠΣ ΛΑΒΚΡΑΦΤ

Ο Ναός του Τρόμου

ΧΑΟΥΑΡΝΤ ΦΙΛΙΠΣ ΛΑΒΚΡΑΦΤ

Η ονειρική αναζήτηση της άγνωστης Καντάθ

ΧΑΟΥΑΡΝΤ ΦΙΛΙΠΣ ΛΑΒΚΡΑΦΤ

Η υπόθεση του Τσαρλς Ντέξτερ Γουόρντ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ-ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Σόλωνος 114, 106 81 Αθήνα, ☎ 363.02.14

δια λογος

ΝΤΑΒΟΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Στο «Αντί» της 8.4, δημοσιεύθηκε ένα άρθρο του κ. Γ. Γιαννόπουλου διδάκτορος της ιστορίας (και σχολικού συμβούλου) με τίτλο: «Νταβός και σχολική ιστορία». Βέβαια τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές δεν είναι γνωστό που θα καταλήξει η ιστορία του Νταβός, αλλά επειδή είναι γνωστό πού έχει καταλήξει εδώ και καιρό η σχολική ιστορία, δεν θα 'ταν άσκοπος πιστεύω ένας κριτικός σχολιασμός των όσων —έστω και ακροθιγώς— επισημαίνει ο κ. Γιαννόπουλος.

Γνωστός λάτρης της νέας, «μη γεγονοτολογικής» ιστορίας ο κ. Γιαννόπουλος, θα ή-

ταν παράδοξο να μην υποστηρίξει τη βασική του θέση: «Αν θέλουμε να καλλιεργήσουμε άγρυπνη ιστορική συνείδηση, οφείλουμε να επιχειρήσουμε να σκεφτούμε μέσα από την ιστορία επιλέγοντας (σημ: «προτιμώντας» μάλλον ήθελε να πει) περισσότερο από την παλιά γεγονοτολογική ιστορία - αφήγηση, ως πιο ουσιαστική, την ιστορία - ανάλυση που ανακαλύπτει και εξηγεί εξουσιαστικούς μηχανισμούς, που αντικαθιστά τη χαμένη αίσθηση του βιωμένου, που προάγει την ιστορική - κριτική σκέψη, που εξετάζει την ιστορία των πληθυσμών και όχι μόνο των ηγετών και των ηγετικών ομάδων που είχαν την εξουσία...».

Θα 'λεγε κανένας, «ουδεμία αντίρρηση ως εδώ: ανάλυση, ανακάλυψη και εξήγηση μηχανισμών, κριτική σκέψη» κλπ., το πάνθεον της σύγχρονης ιστορίας, η αποθέωση της αντικειμενικότητας, κ.ο.κ.

Μόνο που μιλάμε για σχολική ιστορία. Και βέβαια η σχολική ιστορία δεν απευθύνεται μονάχα στο μυαλό του μαθητή, δεν έχει μοναδικό της σκοπό την παροχή γνώσεων, την ενεργοποίηση της σκέ-

ψης. Στην αντίληψη του κ. Γιαννόπουλου υφέρπει μια επικίνδυνη διάσπαση, η ίδια η ουσία της «συναισθηματικής πανούκλας» που κατατρώχει τους ανθρώπους του καιρού μας. Ο μαθητής, (αλλά και γενικότερα ο άνθρωπος), κ. Γιαννόπουλε, δεν είναι μόνο γνωστικές λειτουργίες, είναι και ένστικτα, επιθυμίες κι ενδιαφέροντα, συναισθήματα κι ευαισθησίες κάθε λογής. Και ο δικός σας «ορθολογισμός» μονάχα ορθολογισμός δεν είναι, γιατί δεν λαμβάνει υπόψη του τις «μη ορθολογικές» ανάγκες του μαθητή.

Εξηγούμαι: Η ιστορία στο σχολείο, δεν παίζει μονάχα ρόλο γνωστικό. Δεν πληροφορεί απλώς και αναλύει. Πολύ περισσότερο διδάσκει, διαπαιδαγωγεί. Μπορεί πράγματι ο ρόλος της προσωπικότητας στην ιστορία να μην είναι πάντα σημαντικός, για τη διαπαιδαγώγηση όμως του μαθητή, είναι σημαντικότερος. Έτσι, κατ' αρχήν η ιστορία παρέχει πρότυπα συμπεριφοράς, παραδείγματα «προς μίμησην» και «προς αποφυγήν» (Στο κάτω - κάτω, πώς θα διαμορφωθεί αυτή η «πολιτική ηθική» για την οποία κάνετε λόγο παρακάτω;). Γνωρίζετε εσείς κανέναν άνθρωπο, πολύ περισσότερο κανένα νέο, που να μην έχει ανάγκη τέτοιων προτύπων; Μα όποιος από μας ψάξει στην έστω ασθενή του μνήμη, θα βρει πρόσωπα ιστορικά που συμπάθησε ή αντιπάθησε, που θαύμασε ή το αντίθετο. (Θυμηθείτε αυτό του Θεμιστοκλή: «ουκ εά με καθεύδεν το του Μιλτιάδου τρόπαιον»!). Η σχολική ιστορία λοιπόν απευθύνεται όχι μόνο στο λογικό τον μαθητή, αλλά και στα συναισθήματά του και συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας ηθικής στάσης απέναντι στη ζωή, στον τόπο του, στον κόσμο. Μόνο κάποιος ο οποίος θα αντιμετώπιζε το μαθητή σαν ηλεκτρονικό υπολογιστή —ή και σα «σκύλο του Παυλώφ»— θα απευθυνόταν μονάχα στο λογικό του. Αυτή η τάση προς εκλογίκευση των πάντων (που βρίσκει στην ελληνική εκπαίδευση την εφαρμογή της και σε άλλα μαθήματα - πχ. στη λογοτεχνία όλο και περισσότερο ενδιαφέρει η λογική «ανάλυση» του τι θέλει να πει ο συγγραφέας), αυτή η τάση που υποτίθεται κιόλας ότι είναι ανθρωπιστική, είναι υπεύνη για την αποανθρωποποίησή του ανθρώπου, για το στόμωμα της ευαισθησίας του, του όποιου ενδιαφέροντος,

πάθους μπορεί να έχει για τα πράγματα και τη ζωή.

Μπορείτε εύκολα να φαντασθείτε κ. Γιαννόπουλε ανθρώπους να αγωνίζονται (και επομένως να δημιουργούν ιστορία) επειδή πιστεύουν σε στατιστικές, διαγράμματα και βαθυστόχαστες αναλύσεις περί κοινωνικών συσχετισμών; Σας διαφεύγει λοιπόν η *λατρεία του συγκεκριμένου*, της ίδιας της ζωής με σάρκα και οστά από την οποία έχει ανάγκη —πάνω απ' όλα— ο μαθητής;

Δέστε για παράδειγμα τα αποτελέσματα της διδασκαλίας της «άνευ γεγονότων» ιστορίας έτσι όπως όλα αυτά τα χρόνια γίνεται εν μέρει πράξη στις Α', Β' και Γ' λυκείου: συμβαίνει ό,τι και με το μαρξισμό στις ανατολικές χώρες: από εργαλείο ανάλυσης μετατράπηκε σε αντικείμενο «προς αποστήθισιν». Και πολύ φυσικά. Ενώ η γνώση δεν είναι μονάχα «αφομοίωση» (παροχή ορισμένων «εξηγήσεων») αλλά και «προσαρμογή» (δηλαδή: προσωπικό κατόρθωμα, υποκειμενικός προβληματισμός του μαθητή πάνω στο ιστορικό υλικό, χειρισμός προσωπικός του «αντικειμενικού»), τελικά έχει μετατραπεί (στο όνομα της αντικειμενικότητας) είτε σε παροχή πληροφοριών για τις θεωρίες που ερμηνεύουν τα (άγνωστα) ιστορικά γεγονότα, είτε σε γενικές κι αφηρημένες αναλύσεις (αγνώστων) ιστορικών περιόδων και καταστάσεων. Έτσι, συμβαίνει να υπάρχουν μαθητές οι οποίοι ενώ διδάσκονται (δε λέω: μαθαίνουν) το ποια ήταν η κοινωνική σύνθεση της αθηναϊκής κοινωνίας τον 5ο αι. π.Χ. αγνοούν ακόμα και το όνομα του συντελεστή της νίκης στο Μαραθώνα ή τη Σαλαμίνα. (Κατά μια μαθητική εκδοχή, στρατηγός των Αθηναίων ήταν ο Αισχύλος, που νίκησε βεβαίως τους Τούρκους).

Στο όνομα της εξήγησης της ιστορίας, τα ιστορικά γεγονότα, η ιστορική μνήμη, πήγαν περίπατο!

Κι όμως, πολλές φορές, ο μικρόκοσμος ακόμα κι ενός απλού συμβάντος μπορεί να οδηγήσει σε ασφαλέστερα και καθολικότερα συμπεράσματα (και στο πέρασμα από τη συγκεκριμένη στην αφηρημένη σκέψη), απ' ό,τι οι βαρύγδουπες αναλύσεις σελίδων και σελίδων (οι οποίες επειδή είναι αφηρημένες, περισσότερο *εμποδίζουν* παρά διευκολύνουν τη λογική ωρίμανση του μαθητή, όντας ακατάληπτες και ανίκανες, αυτές οι

Χαουαρντ Φαστ

Ο Ηρόδοτος Παύλην ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΕΝΤΗ

MAYROMIXALH 5 - 1ος ΟΡΟΦΟΣ

«μεστές ύπνου» να δημιουργήσουν «άγρυπνη» (!) ιστορική συνείδηση). Πάρτε το «πάταξον μεν, άκουσον δε» του Θεμιστοκλή: την ηρεμία της γνώσης, αντιμετώπιση με το αυταρχικό - στρατοκρατικό πνεύμα του εκπροσώπου μιας ολόκληρης κοινωνίας. Ας βγάλει από αυτό το συμπέρασμά του ο μαθητής. (Θυμηθείτε τον Μπρεχτ: «Μη λες πολύ συχνά ότι έχεις δικίο δάσκαλε! Άσε να το δουν κι οι μαθητές!»). Κι ας πάρει και θέση: Ποιον συμπαθεί και ποιον αντιπαθεί. Με ποιανού το μέρος είναι.

Το ξέρω πως ήδη έχετε ανατριχιάσει. «Θέση»: Ο αδέκατος, αντικειμενικός κριτής της ιστορίας «θέση»; Ησυχάστε κ. Γιαννόπουλε. Αν ο μαθητής δεν πάρει θέση στη διαμάχη Θεμιστοκλή - Ευρυβιάδη, ή ελλήνων κλεφτών - τούρκων πασάδων, σίγουρα θα το κάνει (γιατί το έχει ανάγκη, γιατί όλοι το έχουμε ανάγκη) στη διαμάχη ροκ-χέβυ μέταλ, Ολυμπιακού - Παναθηναϊκού, σκληρών - μαλακών, και πάει λέγοντας. (Θα τον έχουμε οδηγήσει κι εμείς σε αυτό, με την άρνησή μας να τον βοηθήσουμε να «εξιδικεύσει» την τάση του να παίρνει θέση). Και μιας και μιλάμε για ανατριχιάσματα, κι εγώ ανατριχιάσα κ. Γιαννόπουλε, εκεί που μιλούσατε επιτιμητικά για το παλιό εγχειρίδιο ιστορίας, «που οι εικόνες του παρουσίαζαν τους τούρκους πασάδες των χρόνων της επανάστασης προκαλώντας αντιπαθητικά (sic) συναισθήματα». (Θέλατε βέβαια να πείτε «συναισθήματα αντιπαθείας», εκτός αν τα συναισθήματα γενικώς σας είναι αντιπαθητικά λόγω του ότι συσκοτίζουν την «αντικειμενική» ιστορική εικόνα).

Θ' αναρωτιέστε βέβαια γιατί ανατριχιάσα. Λοιπόν δεν ανατριχιάσα επειδή συμβαίνει να είμαι υπερασπιστής του όντως συντηρητικού παλαιού εγχειριδίου. Ανατριχιάσα γιατί εφ' όσον η σχολική ιστορία δεν πρέπει να δημιουργεί αισθήματα αντιπαθείας, δεν θα πρέπει να δημιουργεί και αισθήματα συμπαθείας, ή μήπως όχι; Για φανταστείτε την εικόνα του Οδυσσέα Αντρούτσου κι από κάτω τον υπότιτλο: «Ο ήρωας της επανάστασης του υπόδουλου λαού μας ενάντια στους Τούρκους». Τι υποκειμενισμός! Τι οδυνηρή πληγή για το «συλλογικό ασυνείδητο» του γειτονικού τουρκικού έθνους! Τι «ήρωες» και «μας», ακόμα κι αυτό το «λαού» τι βάνανυση παρέμβαση

και διαστρέβλωση της ιστορικής αλήθειας και σκέψης, που σημειωτέον «εξετάζει την ιστορία των πληθυσμών και όχι μόνο των ηγετών και των ηγετικών ομάδων που είχαν την εξουσία...» (τα λέω αυτά, γιατί κάτι παρόμοια νομίζω πως υποστηρίζετε).

Λοιπόν, κ. Γιαννόπουλε, έχω την εντύπωση πως, όπως και με τη διδασκαλία της ιστορίας, έτσι και με την ίδια την ιστορία, εξετάζετε τα πράγματα ερήμην του υποκειμένου, *ερήμην του ιστορικού υποκειμένου* που τη βιώνει αλλά και τη δημιουργεί, και που στην περίπτωση μας είναι ο ελληνικός λαός. Θέλετε δηλαδή να δέχεται ένας ολόκληρος λαός μια καρπαζιά κι έπειτα να βγαίνουν οι «μη γεγονοτολόγοι» ιστορικοί και να λένε: «Έπεσε μια καρπαζιά!», έτσι γενικώς και αορίστως, έπεσε. Ποιος την έρριξε, ποιανού ο σβέρκος πόνεσε, πώς θα μιλήσει για την καρπαζιά αυτή ο σβέρκος που πόνεσε;

Πώς να λέμε, αλήθεια κ. Γιαννόπουλε, «μικρασιατική καταστροφή» ή «μικρασιατικός πόλεμος»: Ιδού ένα παρεμφερές πρόβλημα! Μόνο που για μας, για το δρων και πάσχον ιστορικό υποκείμενο, ήταν καταστροφή, σαν καταστροφή τη βιώσαμε εμείς, όπως και την εισβολή στην Κύπρο άλλωστε για την οποία «αντικειμενικότητα» (δηλαδή άχρωμα, άοσμα, άγευστα, σαν κάτοικος σχεδόν μιας των άλλων χωρών της Ε.ΟΚ) δηλώνετε: «απ' αυτά (τα προβλήματα) που πρώτο έρχεται στο νου μου είναι τα κατεχόμενα εδάφη στην Κύπρο. Ναι στα καλά βιβλία, ναι στην ελεύθερη Κύπρο. Το παρελθόν και το παρόν απαιτούν ίση μεταχείριση» (τι κομψή έκφραση!). Και ποιον καλείτε αλήθεια να «επιλύσει» το πρόβλημα; Εσείς, ο θιασώτης της ιστορίας που «εξετάζει την ιστορία των πληθυσμών και όχι μόνο των ηγετών και των ηγετικών ομάδων»;

Μα ποιόν άλλον από τις ηγετικές ομάδες: «Ωστόσο η βούληση για μια αναθεώρηση των σχολικών εγχειριδίων της ιστορίας... σημαίνει ότι ήδη υπάρχει μια άλλη πολιτική ηθική: μια πολιτική ηθική που επιτάσσει στις πολιτικές ηγεσίες να επιλύσουν και τα προβλήματα που κληρονόμησαν» (υπογράμμιση δική μου).

Και ο λαός; (ή μάλλον ο πληθυσμός): Με τι μυαλά, και τι πιστεύω θα αγωνιστεί για τα δικά του (ή μάλλον για την ίση προς το παρελθόν, «μεταχείριση» του παρόντος);

Μα με αυτά που έμαθε στο σχολείο. Ότι δηλαδή δεν συμπαθεί και δεν αντιπαθεί κανέναν και για τίποτα. Ότι γύρω του συμβαίνουν γενικώς ανακατατάξεις δυνάμεων που καταγράφονται μάλιστα σε στατιστικές και διαγράμματα πολύ χρήσιμα, σε διατριβές «επί υφηγεσία». Γιατί λοιπόν να μην καταλήξει αυτός ο λαός, αυτό το δρων υποκείμενο της ιστορίας που κινδυνεύει να μετατραπεί σε αδιάφορο, παθητικό παρατηρητή των πάντων, στο αντικειμενικότερο συμπέρασμα ότι «το Αιγαίο ανήκει στα ψάρια»;

Και παρακάτω ακόμα: Προς τι αλήθεια κ. Γιαννόπουλε η «ελληνοκεντρική» αντιμετώπιση της ιστορίας; Προς τι το μεγαλύτερο τμήμα της διδασκόμενης ιστορικής ύλης να λαμβάνεται από την ελληνική ιστορία; Στο κάτω - κάτω από αποψη σημασίας για την παγκόσμια ιστορική εξέλιξη, η επανάσταση του '21 είναι απείρως πιο ασήμαντη από τη γαλλική ή τη ρώσικη. Μπορούμε να της αφιερώσουμε μια διδακτική ώρα, και πολύ της πάει!

Εδώ οι Ευρωπαίοι —όπως θα το λέτε και σεις— ασκούν κριτική στον ίδιο τον ευρω-

κεντρισμό, κι εμείς οι μη αλληλαγγμμένοι από τον απομονωτισμό και τον επαρχιωτισμό, θα μιλάμε συνεχώς για το τσαρούχι και τη φουστάνελα, ή το δόρυ και την ασπίδα; Όπως το λέτε και παρακάτω: «Αν θέλουμε να τρέφουμε εκτίμηση στους αρχαίους προγόνους μας, ας το επιχειρούμε για ό,τι σημαντικό έκαναν».

Ας εκτιμούμε τον Εκαταίο το Μιλήσιο και τον Ηρόδοτο γιατί προσπάθησαν έστω και αν δεν το πέτυχαν απόλυτα να ξεχωρίσουν το μυθικό από το ιστορικό...». Μα δεν προβληματιστήκατε γιατί να θέλουμε να «τρέφουμε εκτίμηση» ειδικά στους αρχαίους προγόνους μας κι όχι στους επίσης «αξιότιμους» προγόνους των Κινέζων, Ινδών ή όποιων άλλων όπου γης;

Μα γιατί δεν είμαστε, δεν μπορούμε να είμαστε εξωπραγματικά, πέραν τόπου και χρόνου «αντικειμενικοί» γιατί γεννηθήκαμε σε αυτό τον τόπο, γιατί αγαπάμε αυτόν τον τόπο, παρόλο που βέβαια η αγάπη, όπως και το ένστικτο της επιβίωσης, δεν συμπίπτουν στις διατάξεις του νόμου περί «αντικειμενικότητας εν τη ιστορία».

Με τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η χώρα μας ενόψει του 2000 στην κατεύθυνση του ξεπεράσματος τους και της ανάδειξης στρατηγικών αναπτυξιακών ασχολούνται 24 Έλληνες, ειδικοί στον τομέα τους, στον τόμο Η ΕΛΛΑΔΑ ΠΡΟΣ ΤΟ 2000, που κυκλοφορεί. «Πολιτική και κοινωνία»,

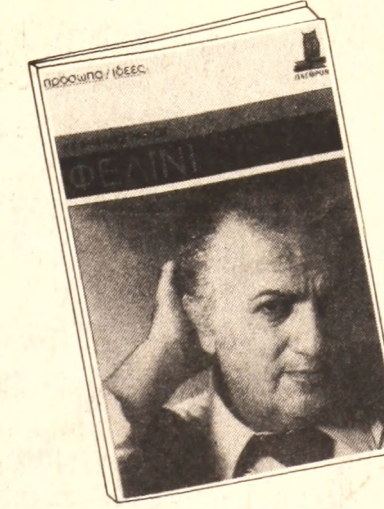
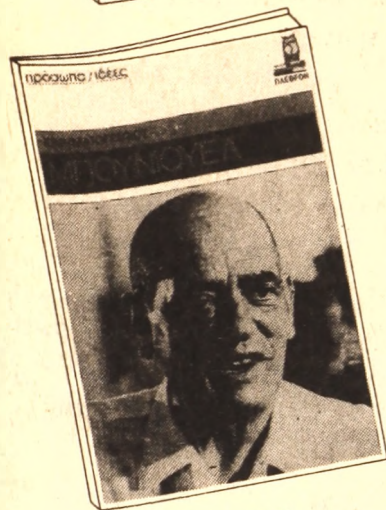
«Οικονομία», «Εξωτερική πολιτική - Διεθνείς σχέσεις»: οι τρεις ενότητες που περιλαμβάνει, στις οποίες αναπτύσσονται από διάφορες θέσεις τα προβλήματα. Ένα χρήσιμο βιβλίο.

Εκδόσεις Παπαζήση
Νικηταρά 2

Έκδόσεις Πλέθρον

ΠΡΟΣΩΠΑ ΚΑΙ ΙΔΕΕΣ

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Γνωριμία με την ΖΩΗ και το ΕΡΓΟ μεγάλων σκηνοθετών
μέσα από ολοκληρωμένες εκδόσεις τσέπης
Τιμή τόμου 500 δρχ.

Βιβλιοπωλείο-Εκδόσεις: Μασσαλίας 20Α,
106 80 Αθήνα, Τηλ. 36.41.260, 36.45.057

Μη γυρεύετε λοιπόν κ. Γιαννόπουλε να νομοθετήσετε πάνω στο γιατί εμείς θα εκτιμούμε τον Ηρόδοτο (ή απλώς θα μας αρέσει, ή θα κλαίμε, ή θα γελάμε, ή θα διασκεδάζουμε ή θα διδασκόμαστε από τις ιστορίες του). Εμάς μπορεί να μας αρέσει κι ο Όμηρος, επειδή μας αρέσει η ποίηση, επειδή είναι ένα παιδί, επειδή είναι δικός μας (κι ας τον λένε οι Τούρκοι «Ομάρ»), παρόλο που αυτός δεν πέρασε από το «μυθικό στο ιστορικό».

Κι όχι κ. Γιαννόπουλε επειδή ο κ. Οζάλ πέταξε την πρόταση για αναθεώρηση των σχολικών βιβλίων, εσείς να καταλήγετε (αμ έπος αμ έργον) με μια σιγουριά που ξαφνιάζει: «Η αναθεώρηση των σχολικών εγχειριδίων της ιστορίας εύχομαι να συντελέσει σε μια σημαντικότερη (sic) ακριβέστερη και ευρύτερη γνώση της ιστορίας της περιοχής...». Δηλαδή, ακόμα δεν τον κάναμε, Γιάννη τονε βγάλαμε; Κι ακόμα: μήπως συγχέετε τη δουλειά της ιστοριογραφίας με τη δουλειά των σχολικών εγχειριδίων; Στο «κασίδη το κεφάλι» — του έρημου πειραματόζωου που λέγεται ελληνική παιδεία θα κατακτηθεί η γνώση της ιστορίας της περιοχής; Τέλος πάντων. Παρόλα αυτά μακάρι να γίνει αυτή η αναθεώρηση. Αλλά όχι προς την κατεύθυνση που εσείς θα θέλατε. Προς μια άλλη κατεύθυνση να γίνει: μακριά από αποσιωπήσεις και μεροληψίες, μακριά από καρπαζοεισπραχτορικές «αντικειμενικότητες» μακριά από βαρύγδουπες αναλυσιολογίες που αγνοούν την ανάγκη (όχι μόνο για λογική αλλά και) για ηθική συναισθηματική, αισθητική κλπ., καλλιέργεια της προσωπικότητας του μαθητή του αυριανού Έλληνα πολίτη. Έτσι μόνο μπορούμε να ελπίζουμε πως θα βγουν από το σχολείο της ιστορίας άνθρωποι ολοκληρωμένοι, αμόλυντοι από το μικρόβιο του εθνικισμού, αλλά και με την Ελλάδα, στην καρδιά τους, ικανοί να βαδίσουν στο έδαφος της ενωμένης Ευρώπης, όχι «ξυπόλητοι στα αγκάθια» ούτε ποδεμένοι με προγονικό «τσαρούχι» ή ευρωπαϊκό «σκαρπίνι» αλλά απλώς χωρίς να θυσιάσουν την ιδιαιτερότητά τους, χωρίς να αντιγράψουν παθητικά κι άκριτα, εισαγόμενα μοντέλα σκέψης, με «παπούτσι από τον τόπο τους».

Χρίστος Δάλκος
Καθηγητής

● Στο συντάκτη του επίμαχου άρθρου Γιάννη Γιαννόπουλο, θέσαμε υπόψη την επιστολή του κ. Χρ. Δάλκου. Ακολουθεί η απάντησή του:

Στην παραπάνω επιστολή του κ. Χρ. Δάλκου μέτρησα προσεκτικά περισσότερα από σαράντα (40) σημεία που ή δεν έχουν καμιά σχέση με το άρθρο μου «Νταβός και σχολική ιστορία» («Αντί», περ. Β', τευχ. 370, σελ. 46-47) ή σε μεγάλο βαθμό και με εκπληκτικό τρόπο διαστρεβλώνουν τις απόψεις μου. Την επιστολή διατρέχει μια φρονιματιστική αντίληψη της ιστορίας, σύμφωνη με τα αναλυτικά προγράμματα της μετεμφυλιακής και δικτατορικής Ελλάδας, και μια προσπάθεια, στο πνεύμα των χρόνων εκείνων, να μου αποδοθεί ανθελληνική περίπου στάση (μιλώ για την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, λέει η επιστολή, «άχρωμα, άοσμα, άγευστα, σαν κάτοικος σχεδόν μιας των άλλων χωρών της ΕΟΚ»). Δεν πρόκειται να κάνω δήλωση μετάνοιας ή νομιμοφροσύνης, απλώς θα σταθώ σε ελάχιστα μόνο σημεία για τεκμηρίωση των απόψεών μου θα παραπέμψω και σε πρόσφατο δημοσίευσμά μου στο «Σεμινάριο» 9 της Πανελληνίας Ένωσης Φιλολόγων, Αθήνα, Μάρτης 1988, σ. 40-67.

1. Λέει ο επιστολογράφος: «Γνωστός λάτρης της νέας, μη γεγονοτολογικής ιστορίας ο κ. Γιαννόπουλος» και αλλού: «Λοιπόν, κ. Γ., έχω την εντύπωση, πως, όπως και με τη διδασκαλία της ιστορίας, έτσι και με την ίδια την ιστορία, εξετάζετε τα πράγματα ερήμην του (...) ιστορικού υποκειμένου που τη βιώνει αλλά και τη δημιουργεί». Κι όμως στο «Σεμινάριο» (ό.π., σ. 55-56) υποστηρίζω ακριβώς τα αντίθετα: «κι αν ακόμη, δεν μπορούν να αποδοθούν τα πάντα στις πολιτικές αποφάσεις, άλλο τόσο λαθεμένη είναι και η θεοποίηση των δομών που προκαλεί την αποθάρρυνση, την παθητική αίσθηση της ιστορίας, την αντίληψη ότι ο άνθρωπος δεν μπορεί να αλλάξει τη μοίρα του...». Και αλλού (σ. 66): «Επομένως ο ιστορικός λόγος, για να είναι επισημονικός, οφείλει να αρθρώνεται σε σχέση με το κοινωνικό σώμα, να μη μένει μακριά από τα προβλήματα και τα ερωτήματα της κοινωνίας» (βλ. ακόμη και τέσσερις σελίδες, σ. 53-56, για το ιστορικό γεγονός).

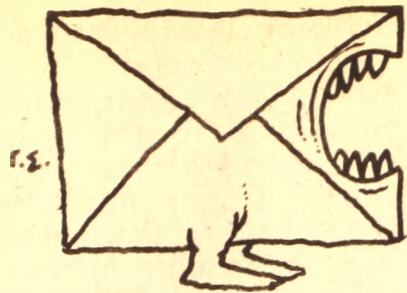
2. Μου καταλογίζεται ένας ορθολογισμός (γνωστό επίχειρημα ορισμένων «νεοορ-

θόδοξων»), που «δεν λαμβάνει υπόψη του τις «μη ορθολογικές» ανάγκες του μαθητή» κτλ. Διαμετρικά αντίθετη και στο «Αντί» (ό.π., σ. 47) η φράση μου «αποκαθιστά τη χαμένη αίσθηση του βιωμένου» και στο «Σεμινάριο» (ό.π., σ. 60), όπου μεταξύ πολλών άλλων: «η μικρή ιστορία είναι η επιστήμη των διαφορών· έρχεται να μας συνδέσει ξανά με το άλλο, για να λάβουμε συνείδηση του βιωμένου από ανθρώπους μιας άλλης εποχής, για να γνωρίσουμε κι άλλες επιλογές, λύσεις και ευτυχίες. Και στρέφεται την ιστορία των κοινοτήτων, της οικογένειας, (...), της συλλογικής ευαισθησίας, της συλλογικής ζωής, της συλλογικής μνήμης...» ή «από το γεγονός του θετικισμού απουσιάζει ολότελα το βιωμένο (...), αδυνατεί (αυτό) να μεταδώσει σε μικρούς και μεγάλους την προσωπική, οικογενειακή, τοπική αίσθηση και παράδοση, (...) να διασώσει ένα θησαυρό που απειλείται» ή (σ. 66) «μπορούμε να αντιλαμβανόμαστε μια πολιτική, τις αισθητικές και ηθικές αξίες των πολιτισμών».

3. Λέει ο επιστολογράφος: «μακάρι να γίνει η αναθεώρηση (των ελληνικών και τουρκικών εγχειριδίων). Αλλά όχι προς την κατεύθυνση που εσείς θέλετε. Προς μια άλλη κατεύθυνση, να γίνει: μακριά από αποσιωπήσεις και μεροληψίες». Ακριβώς το ίδιο υποστηρίζω κι εγώ («Αντί», ό.π., σ. 47): μακριά από «την αποσιώπηση και τον εξωραϊσμό».

Πολλά θα μπορούσα να πω ακόμη και για το ύφος και για την «αντικειμενικότητα» (μια λέξη που ποτέ δεν χρησιμοποιώ) και για τη σχέση μύθου και ιστορίας (στους μύθους τέλος)... Θα αρκεσθώ να κλείσω με μια φράση —την έχω ξαναχρησιμοποιήσει— του Michel Foucault (Η αρχαιολογία της γνώσης, ελλ. μετάφρ. σ. 31): «όχι, όχι δεν είμαι εκεί όπου με παραμονεύετε, αλλά εδώ από όπου σας κοιτάζω γελώντας». Ωστόσο με τον κ. Χρ. Δάλκο, παρά τα περί «συναισθηματικής πανούκλας», τα περί παθητικής και άκριτης αντιγραφής εισαγόμενων μοντέλων σκέψης, τα sic (τόσοι ελληνοπρεπέστατοι λόγιοι έχουν συστήσει να τα αποφύγουμε), πιθανώς να υπάρχει σημείο συνάντησης όπως εκείνος, έτσι κι εγώ, αγαπάμε τον Όμηρο και τον Ηρόδοτο· λίγο είναι αυτό;

Φιλικότατα
Γιάννης Γιαννόπουλος

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΡΑ

• Τις επιφυλάξεις του για την ανάλυση στο τχ. 372, εκφράζει ο φίλος Αρ. Χατζηχρήστος:

Αγαπητό μου «ΑΝΤΙ»

Δεν νομίζω πως ο φίλτατος συνεργάτης σου «Ρεπόρτερ» έχει απόλυτο δίκιο όταν χαρακτηρίζει σε άρθρο του τις προσπάθειες της Αριστεράς για συνένωση σαν καιροσκοπικές και μικρόψυχες. Η αλήθεια είναι πως τα κόμματα της Αριστεράς, έχουν το καθένα ξεχωριστά τη δική του προέλευση, ιδιαιτερότητα και αξία, και αυτά είναι κυρίως τα αίτια που δυσχεραίνουν τη σύμπραξη τους στην επερχόμενη εκλογική αναμέτρηση. Αν πάρουμε σα παράδειγμα τα δυο αντιδιαμετρικά κόμματα, το ΚΚΕ και την ΕΑΡ, θα διαπιστώσουμε πως ενώ το ΚΚΕ θεωρεί πως η πολυμορμία της Αριστεράς δεν εμποδίζει τη συμπράταξη που μπορεί να επιτευχθεί —παρά τις κομματικές αντιθέσεις— με ένα κοινό προγραμματισμό προς την κατεύθυνση της αλλαγής των συσχετισμών που ευνοούν τον δικομματισμό.

Η ΕΑΡ αντίθετα, επιδιώκει με την πρόταση διαλόγου, να απορροφήσει οργανικά τα κόμματα της Αριστεράς και να τα εντάξει στον κομματικό της μηχανισμό καταργώντας πολυφωνία και αυτοτέλεια! Ένα δεύτερο σημείο τριβής, είναι το γεγονός που ενώ το ΚΚΕ δεν αποδέχεται τη συμμετοχή του ΠΑΣΟΚ στη συμπράταξη γιατί δικαιολογημένα το θεωρεί δεξιόστροφο, η ΕΑΡ αντίθετα, επιδιώκει διάλογο με την ΠΑΣΟΚική ηγεσία με τον ισχυρισμό ότι στον κορμό της περικλείονται δυνάμεις αριστερές —οι οποίες φυσικά δεν πρόκειται να αποδεσμευθούν με διάλογο. Ένα θετικό για τη «συμπράταξη» γεγονός, είναι η προταθείσα συνάντηση Λ. Κύρκου - Φλωράκη που —αν επιτευχθεί φυσικά— μπορεί να οδηγήσει στην άμβλυνση κομματικών αντιθέσεων με συνέπειες απόλυτα θετικές για το μέλλον της Αριστεράς στην Ελλάδα, και την ανάδειξή της σε κόμμα διεκδίκησης εξουσίας.

Αριστείδης Χατζηχρήστος

Βιβλία για το καλοκαίρι από τις εκδόσεις GUTENBERG

ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

- ΠΑΟΥΣΤΟΦΣΚΙ Κ.: Καλοκαιριάτικες μέρες
- ΣΤΑΝΕΦ Ε.: Η Τραμπακούλα κι ο Γοργοπόδης
- ΠΙΚΡΟΣ Π.: Καραγκιόζης, Μίκυ-Μάους
- ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Χ.: Το θυμωμένο ποτάμι
- ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ-ΠΑΠΑΖΗΣΗ Ζ.: Ένα καλοκαίρι γεμάτο κεραυνούς
- ΠΑΠΑΚΟΥ-ΛΑΓΟΥ Α.: Το δάσος και ο κόσμος του
- ΣΚΙΑΔΑΣ Ν.: Αχελώος – Το παιδί και το ποτάμι
- ΠΡΙΟΒΟΛΟΥ Ε.: Ο θείος Ορέστης
- ΑΝΕΖΙΝΗ-ΛΕΡΑΚΗ Γ.: Όταν χάθηκε ο κυρ-Μέντιος
- ΣΚΙΑΔΑΣ Ν.: Δέκα μικροί ταξιδιώτες
- ΜΠΑΡΤΖΗΣ Γ.: Τα μυρμήγκια της ειρήνης
- ΡΑΒΑΝΗΣ-ΡΕΝΤΗΣ Δ.: Η ωραία Ελένη των γαιδάρων
- ΓΟΥΔΕΛΗ Μ.: Ζώα και φυτά σε στιχάκια
- ΠΑΙΟΝΙΔΟΥ Ε.: Γυάλινες, ξύλινες, χάρτινες κι άλλες ιστορίες
- ΦΕΛΙΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΟΥΝΑΔΗ Ν.: Η λατέρνα κι άλλες μαγικές ιστορίες
- LEWIS S.: ΣΩΣτε το σχολείο μας
- ΙΩΑΝΝΟΥ Ε.: Ταξίδι στη νεραϊδοχώρα
- ΣΚΙΑΔΑΣ Ν.: Περιπέτεια με το μεγάλο αετό
- ARGILLI M.: Πολύχρωμα παραμύθια
- RODARI G.: Το βιβλίο των Γιατί
- RODARI G.: Αταλάντη
- RODARI G.: Παραμύθια απ' όλο τον κόσμο I
- RODARI G.: Παραμύθια απ' όλο τον κόσμο II
- RODARI G.: Παραμύθια απ' όλο τον κόσμο III
- RODARI G.: Παραμύθια απ' όλο τον κόσμο IV
- RODARI G.: Παραμύθια απ' όλο τον κόσμο V
- RODARI G.: Παραμύθια απ' όλο τον κόσμο VI

ΒΙΒΛΙΑ ΓΝΩΣΕΩΝ

- ΣΤΙΚΑ Δ.: Οι καλοκαιρινές μου διακοπές (για προσχολική ηλικία)
- ΜΠΑΡΤΖΗΣ Γ.-ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Χ.: Οι καλοκαιρινές μου διακοπές (για Α', Β' και Γ' Δημοτικού)
- ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ Χ.-ΧΡΗΣΤΟΥ Κ.: Οι καλοκαιρινές μου διακοπές (για Δ' και Ε' Δημοτικού)
- ΑΣΠΕΤΑΚΗΣ Μ.: Τα σχολικά σταυρόλεξα (6 βιβλία για όλες τις τάξεις του Δημοτικού)
- ΑΣΠΕΤΑΚΗΣ Μ.: Τα σχολικά σταυρόλεξα (για την Α' Γυμνασίου)

GUTENBERG
“25 χρόνια κοντά στο παιδί”

ΜΕΣΟ ΣΤΗΝ ΕΝΗΜΕ ΡΩΣΗ

● Και η «Εστία» και οι κ. Αρφάνης - Χιόνης διέψευσαν αυτό που γράψαμε στο περασμένο τεύχος ότι οι τελευταίοι αγόρασαν την «Εστία». Οι Αρφάνης - Χιόνης, έχουν την ασφαλιστική εταιρεία «Ε-στία». Το μπέρδεμα, που έγινε —εφημερίδα αντί ασφαλιστικής εταιρείας— είναι ευθύνη και λάθος δικό μας.

● Ένα χρόνο «ελεύθερης ραδιοφωνίας» γιόρτασε ο «984 FM» του Δήμου Αθήνας. Οι ερασιτέχνες, οι πειρατές, όλοι όσοι επί χρόνια αγωνίζονταν για μια θέση στα ερτζιανά και κυνηγήθηκαν, πήγαν σε δίκες, τους κατάστρεψαν ή έκαναν κατάσχεση στα μηχανήματα τους, πώς άραγε χωράνε στον «ένα χρόνο "ελεύθερης ραδιοφωνίας" του σταθμού του Δήμου Αθηναίων»; Από μας πάντως τις ευχές μας για καλά χρόνια πολλών ελεύθερων ραδιοφωνιών...

● Καμμία επίσημη ανακοίνωση της Επιτροπής που χορηγεί τις άδειες για τους ραδιοφωνικούς σταθμούς δεν υπήρξε για την καθυστέρηση της εξέτασης των αιτήσεων που απομένουν. Υπενθυμίζουμε ότι εξετάστηκαν οι αιτήσεις και χορηγήθηκαν άδειες σε δήμους, εκδοτικά συγκροτήματα, κρατικούς φορείς και ιδιώτες μεταξύ των οποίων και εφοπλιστές. Τι συμβαίνει;

● Ο ανταγωνισμός στις διαφημίσεις —που όπως γνωρίζετε δεν είναι και τόσο άσχε-

τες με το «στήσιμο» των μουσικών προγραμμάτων των σταθμών— έχει αρνητικά αποτελέσματα για το «Δίαυλο 10». Ο σταθμός αντιμετωπίζει οικονομικά προβλήματα και υπάρχουν προβλήματα ρευστότητας επειδή οι διαφημίσεις είναι χαμηλές. Έτσι συντάκτες που έχουν δεύτερη δουλειά φεύγουν, αφού τα έξοδα του σταθμού είναι 12-13 εκατ. δρχ.

● Τις μωρές παρθένες της Βίβλου θυμίζουν οι διοικούντες την ΕΡΤ. Γιατί πρώτα συνέταξαν τις προδιαγραφές τεχνικών μελετών, απένειμαν βραβεία, άρχισαν συζητήσεις για την κατασκευή τηλεοπτικών studio και μετά ανακάλυψαν ότι δεν χρειάζονται αυτής της κλίμακας οι εγκαταστάσεις. Και τώρα μεθοδεύεται η αγορά έτοιμων studio από το εξωτερικό ή η επανάληψη από την αρχή των διαδικασιών για νέες μελέτες. Αλλά και αυτό μπορεί να θεωρηθεί από πονηρό έως ύποπτο: η απευθείας παραγγελία από το εξωτερικό σημαίνει προμήθειες και η εκ νέου ανάθεση των μελετών μπορεί να σημαίνει εξυπηρέτηση «φίλων προσκεϊμένων» τεχνικών γραφείων. Μήπως υπάρχει απάντηση;

● Εξώδικο έστειλε ο Παναγιώτης Παναγιώτου, ο «ΠΑΝ-ΠΑΝ» του «Σχολιαστή», κατά του διευθυντή του «Βήματος» Στ. Ψυχάρη. Τον κατηγορεί ότι έκλεψε την ιδέα του για αστυνομικό μυθιστόρημα πολιτικής φαντασίας που του είχε προτείνει ως συνεργασία - χρονογράφημα στο «Βήμα» και την αντέγραψε πιστά στη ρουμπρίκα «Η εξαφάνιση του Φάνη Κόμπρα» με την υπογραφή συντάκτη με το ψευδώνυμο «Ντάσι Ελ Χάμετ». Μένει να δούμε τη συνέχεια και το τέλος της «αστυνομικής μυθιστορηματικής πολιτικής φαντασίας» διευθυντή και υποψήφιου συνεργάτη. Αλλά τόσο πολύ λείπουν οι ιδέες στον τόπο αυτό ώστε άρχισαν μερικοί να καταθέτουν και κοπυράι; Και τόσο αργά, το αστυνομικό δαιμόνιο του ΠΑΝ-ΠΑΝ πήρε χαμπάρι τις αρετές του τέως φίλου του κ. Στ. Ψυχάρη;

● Αλλαγές στα Γραφεία Τύπου των ελληνικών πρεσβειών ετοιμάζονται. Ο περιώνυμος Νικολαρέας, που ήταν κέρδισε το ΠΑΣΟΚ τις εκλογές ήταν η «πέτρα του σκανδάλου» στον τομέα και ανακλήθηκε από τη Μαδρίτη λέγεται ότι θα πάει στο Κάιρο. Ο κ. Πούτος ετοιμάζεται για το Γραφείο Τύπου στην

Ουάσιγκτον. Ακολουθούν άλλα. Θα επανέλθουμε...

● Για τις νέες δραστηριότητες του «δρος» της Παλλήνης στον Τύπο θα βρείτε σε άλλες σελίδες. Ο πολυπράγμων «δρ» δραστηριοποιείται όμως και στο ποδόσφαιρο, προετοιμάζοντας το χώρο του «ευρέως ολυμπιακού φάσματος» — υπάρχει και το «ευρέως παναθηναϊκό» κ.τ.λ. Πρόκειται για σωματεία που είτε με χρηματοδότηση είτε με δανεισμό ποδοσφαιριστών είτε με άλλους τρόπους είναι «φιλικά», ουσιαστικά δηλαδή «υποΠΑΕ» των μεγάλων ΠΑΕ. Σχέσεις λοιπόν άριστες λένε ότι έχει αποκαταστήσει ο «δρ» με το νέο πρόεδρο της ΠΑΕ Πανιώνιος. Ο τελευταίος έχει την εταιρία συναγερμών «Κόμπρα», πετυχημένη μεν, αλλά όχι τέτοια που να του δίνει πολλά λεφτά. Ξαφνικά βρέθηκε να μοιράζει εκατομμύρια και όταν ρωτήθηκε πού τα βρήκε είπε ότι η καταγωγή του ήταν από τη Μαύρη Θάλασσα και όταν πέθανε ο παππούς του τού άφησε τέσσερα κιούπια λίρες... Οι γνωρίζοντες καταστάσεις, λένε όμως, ότι τα κιούπια βρέθηκαν στα ρέματα της Παλλήνης...

● Παρ' όλο που ο διευθυντής της «Ακρόπολης» δηλώνει ότι δεν υπάρχει θέμα αγοράς της εφημερίδας από τη «Γραμμή ΑΕ» οι φήμες πολλαπλασιάζονται για τις σχέσεις Αναστασόπουλου - Γ. Κοσκωτά και επαληθεύονται στην πράξη από τη «γραμμή» της εφημερίδας.

● Το πάρτυ που έκανε το ΚΚΕ εσ.-Αν. Αρ. για την οικονομική ενίσχυση της υπό έκδοση κυριακάτικης εφημερίδας «Εποχή» έφερε στο ταμείο 300.000 δρχ. Έγινε 13 του μηνός, αλλά Δευτέρα.

● Στο χώρο των περιοδικών ποικίλης ύλης οι «Εικόνες» μπήκαν επικεφαλής. Ακολουθούν ο «Ταχυδρόμος» και έπεται το «ΕΝΑ».

● Η κεφαλή στο πιάτο της κ. Λιάνη εξώφυλλο στο πρώτο περιοδικό και η Γκάλη στο ψυχιατρείο, φαίνεται ότι πουλάνε...

● Το χιούμορ χάθηκε. Ο Στηβ Κοσκωτάς, απέλυσε έναν τεχνικό των τυπογραφείων όταν ο τελευταίος, χαρούμενος για ένα πριμ που είχε πάρει, αναφώνησε στο χώρο εργασίας: «Grazias Koskotas!». Ο Στηβ τον κάλεσε και του είπε: «Πέρασε από το λογιστήριο για την αποζημίωσή σου».

‘Αθλιε Χάρρυ Κλυν’ τον πήρες στο λαιμό σου τον άνθρωπο...

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819
72.49.300 — 72.48.240

- Συντακτική επιτροπή:
ΒΑΣΙΛΗΣ ΖΗΣΗΣ
ΤΑΚΗΣ ΚΑΦΕΤΖΗΣ
ΧΡ. ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΛΩΡΟΣ
- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Σύμβουλος έκδοσης:
ΔΗΜ. ΚΑΚΑΒΕΛΑΚΗΣ
- Διαφημίσεις:
ΑΛΕΚΑ ΣΗΜΑΝΤΗΡΑ
- Γραμματεία-Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Σελιδοποίηση, Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
ΜΑΡΙΑ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ
- Φωτοστοιχειοθεσία —
Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.49.300
- Εκτύπωση:
«ΝΕΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ» Α.Ε.
Μπουμπουλίνας 16
Τηλ. 27.94.550

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει τις απόψεις του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξαμ. 1.650 δρχ. -
Ετήσια 3.300
Ετήσια Οργανισμών,
Τραπεζών, κτλ.: 10.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 2.800

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: δολ. 20
ετήσια: δολ. 40
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: δολ. 25
ετήσια: δολ. 50

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 150
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 250

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

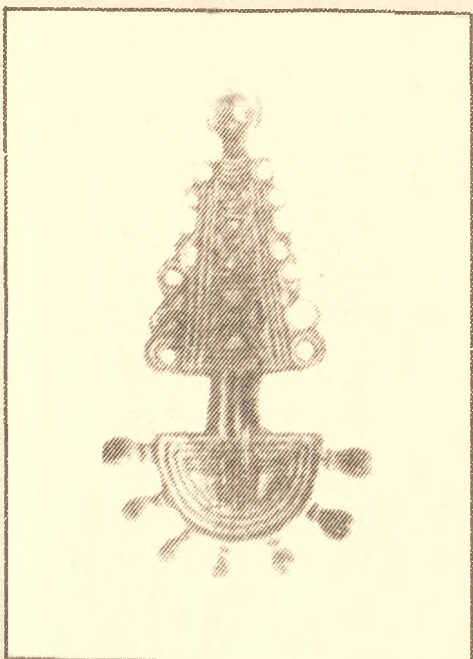
- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.32.819
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας:
Κέντρο του βιβλίου.
Α. Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.
Λασσάνη 9,
Τηλ. (031) 285.857
54 622 Θεσσαλονίκη

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΣΛΑΒΙΚΩΝ
ΜΕΛΕΤΩΝ

Φαίδων Μαλιγκούδη

ΣΛΑΒΟΙ ΣΤΗ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

οικονομική
οργάνωση
πολιτειακή
δομή
εθνολογική
προέλευση
παράγοντες
εξελληνισμού

ΕΚΔΟΣΕΙΣ BANIAS
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1988

ΕΚΔΟΣΕΙΣ BANIAS

Οι εκδόσεις BANIAS παρουσιάζουν το βιβλίο του κορυφαίου έλληνα σλαβολόγου Φ. Μαλιγκούδη «Σλάβοι στη μεσαιωνική Ελλάδα», εγκαινιάζοντας έτσι τη σειρά «ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ».

Στο παρόν τόμο ο αναγνώστης θα πληροφορηθεί με απόλυτη επιστημονική ακρίβεια για το τεράστιο ζήτημα της καθόδου και της εθνολογικής αφομοίωσης των σλάβων στην μεσαιωνική Ελλάδα.

Εκδόσεις «BANIAS»
Θεσσαλονίκη 1988

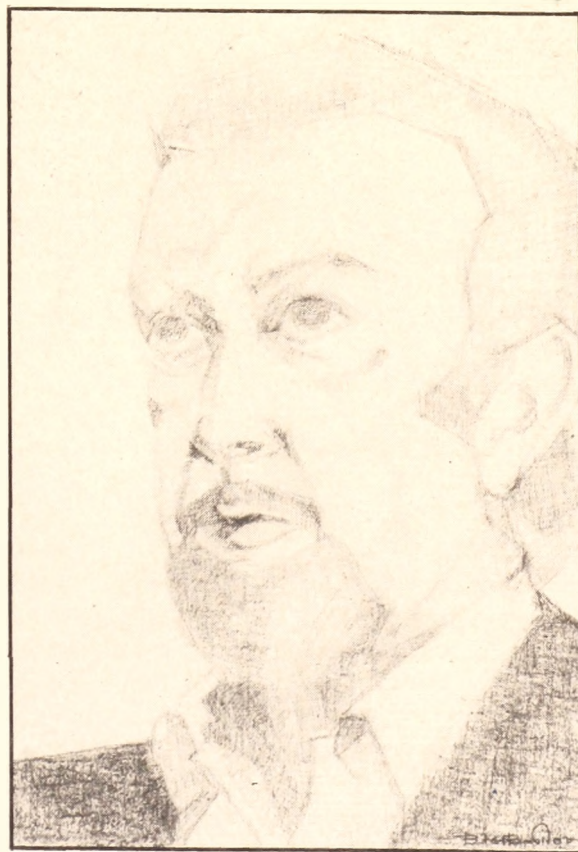

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3 - τηλ. 36.02.007

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ο τρίτος τόμος των Απάντων του Τάσου Λειβαδίτη

ΤΑΣΟΣ ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ

ΠΟΙΗΣΗ τόμος Α' 1950-1966
τόμος Β' 1972-1977
τόμος Γ' 1979-1987

ΑΙΣΘΗΣΗ SAGA

